innebär en orättvisa, att försörjningsskyldigheten för en behövande kommer att stanna på detsamma.

Om således tvekan i varje fall lärer förefinnas om lämpligheten av att såsom grund för förvärv av hemortsrätt utbyta mantalsskrivningen mot ett års vistelse — vilken förändring för övrigt synes mig vara den egentliga innebörden även i det av kammarrättens majoritet framlagda förslaget — lärer denna tvekan bliva ännu större, då i betraktande tagas de lättnader, vilka enligt det föreliggande förslaget komma att beredas hemortssamhällena. Genom dessa lättnader kommer hemortsrätten att mista en del av sin betydelse. Även pensionsförsäkringen verkar i samma riktning. Därest, såsom jag kommer att under 60 § föreslå, den tid, varunder en person skall hava vistats utom sitt hemortssamhälle, för att ersättning av staten skall utgå för åt honom utgiven fattigvård, nedsättes till 3 år, kommer hemortsrättens betydelse att än mer minskas. Sakläget synes mig alltså hava i någon mån ändrats, sedan 1905 års riksdag formulerade sin ståndpunkt i hemortsrättsfrågan.

Av nu angivna skäl anser jag mig böra förorda, att mantalsskrivningen fortfarande får utgöra grund för hemortsrättsförvärv.

Kommitténs förslag avviker så tillvida från gällande stadganden, att enligt detsamma hemortsrätten göres beroende av den faktiska mantalsskrivningen i stället för av den rättsliga. På sätt av kommittén framhållits och även av ett flertal Kungl. Maj:ts befallningshavande starkt betonats skulle härigenom antalet tvister om hemortsrätt komma att väsentligen minskas samt Kungl. Maj:ts befallningshavande och kronobetjäningen befrias från ett tidsödande arbete med utredning av hemortsrättsfrågor. Det synes mig uppenbart, att detta måste vida uppväga de tvister rörande rätt mantalsskrivningsort, som i stället i en del fall skulle uppstå.

Kommittén har till stöd för ändringen även åberopat, att enligt lagen om allmän pensionsförsäkring den faktiska mantalsskrivningen lagts till grund för bestämmande av den kommun, som har att deltaga i kostnaden för pensionstillägg åt pensionerade och att, där avgiftspliktig ej inbetalar den i lagen stadgade avgiften av 3 kronor, erlägga denna; det är vidare till pensionsnämnden i mantalsskrivningsorten, som ansökan om pension skall ingivas. Tydligen är det av vikt, att den kommun, som har befattning med en person i avseende å hans pensionering, i så många fall som möjligt också är hans hemortskommun.

Överhuvudtaget synes mig mantalsskrivningen böra tilläggas en sådan betydelse, att resultaten av densamma böra tjäna till ledning så

långt ske kan. Om, på sätt kommittén föreslagit, särskild klagan skall föras över mantalsskrivningsförrättningen, måste mantalsskrivningen komma att verkställas ännu noggrannare än hittills. Stadgandet om den faktiska mantalsskrivningens inverkan på hemortsrätt skall givetvis inverka i samma riktning. Enligt vad redan nu gäller skola särskilda kommunalombud vara tillstädes och hava då tillfälle att bevaka kommunens rätt. Tilläventyrs kan genom ändringar i mantalsskrivningsförordningen ytterligare säkerhet vinnas för ett pålitligt resultat, t. ex. genom stadgande om skriftliga uppgifters avlämnande jämväl på landsbygden, om bötesstraff för underlåtenhet att avlämna uppgifter. Närmast synes det mig dock komma an på ett noggrannt iakttagande av redan givna bestämmelser.

Då mantalsskrivningen ytterst stödjer sig på kyrkobokföringen, är den i det föregående omförmälda komplettering, som stadgandena härom erhållit i den nya förordningen om kyrkoböckers förande den 3 december 1915, av stor betydelse. Enligt vad gjorda uträkningar giva vid handen, synas de ändrade bestämmelserna om kyrkoböckers förande hava haft till följd, att ett stort antal personer, som förut icke varit kyrkobokförda, upptagits i kyrkoböckerna. För år 1916 överskjuter nämligen den verkliga folkökningen, sådan den framgår av kyrkoböckerna, med ej mindre än 9,874 personer den folkökning, som beräknas hava ägt rum, då hänsyn tages allenast till nativitetsöverskottet samt in- och utvandring. Vid mantalsskrivningarna komma dessa förut icke i kyrkoböckerna förekommande, men där nu införda tydligen också att upptagas. Följden härav blir, att antalet av dem, som icke mantalsskrivas, år från år kommer att minskas.

Med hänsyn till dessa omständigheter anser jag mig böra tillstyrka kommitténs förslag om den faktiska mantalsskrivningen såsom grundläggande för hemortsrätten.

I ett avseende synes mig dock nödigt att göra ett undantag från mantalsskrivningens avgörande betydelse för hemortsrätten, nämligen i det redan nu i 25 § fattigvårdsförordningen omnämnda fallet, då mantalsskrivningen skett för en tilltänkt inflyttning, men någon inflyttning ej kommit att äga rum. Stadgande härom torde lämpligen kunna givas i form av ett tillägg till 45 § i förslaget.

Av det anförda framgår, att de föreslagna ändringarna i mantalsskrivningsförfattningarna enligt min mening böra komma till stånd. Den i de av kommittén uppgjorda ändringsförslagen upptagna tiden för besvärs anförande överensstämmer med den tid, som i sådant hän-

seende förordats i det förslag till förordning angående mantalsskrivning, som avgivits den 8 november 1913 av särskilda inom finansdepartementet tillkallade sakkunniga. I olikhet mot sistnämnda förslag, där för det fall, att någon mantalsskrivits å mer än en ort, stadgats, att besvär finge anföras inom 6 månader efter det underrättelse därom av klaganden erhållits, innehåller kommitténs förslag, att för sådant fall frågan om rätt mantalsskrivningsort kan upptagas till prövning, när frågan om inverkan därav i annat ärende föreligger till bedömande. Mot avfattningen av de utav kommittén uppgjorda författningsförslagen har anmärkning emellertid ej framställts, och jag har heller ej något annat att mot desamma erinra, än att författningarna lämpligen synas böra träda i kraft redan dagen efter den, då desamma utkommit i Svensk författningssamling. Då detta ämne tillhör finansdepartementet, torde förslag till författningsbestämmelser därutinnan komma att framläggas av chefen för nämnda departement.

46 §.

Åldersgräns, efter vars uppnående hemortsrätt ej kan förvärvas. 46 §.

I 23 § gällande fattigvårdsförordning stadgas, att den, som fyllt sextio år, därefter behåller den hemortsrätt, han då ägde. Kommitténs förslaget gör ingen ändring häri, men använder en annan formulering. I 46 § heter det nämligen: Den som fyllt sextio år, kan därefter icke förvärva ny hemortsrätt. Enligt vad motiverna utvisar har denna formulering använts för att klart utmärka, att det kalenderår, under vilket vederbörande fyllt 60 år, ej skall medräknas.

Yttranden.

Från ett par håll har påyrkats åldersgränsens nedsättande till 50 eller 55 år, enär vid 60 år den arbetande befolkningens förvärvsförmåga vore betydligt nedsatt.

Sveriges moderata kvinnoförbund har anmärkt, att bestämmelsen i denna § syntes kräva någon modifikation med hänsyn till personer, som under det år, då de fyllt 60 år, av omständigheterna tvingats att vistas i annan kommun och då där erhålla hemortsrätt, men önska återvända till sin gamla kommun.

Kammarrätten har erinrat, att det knappast kan sägas, att den av kommittén föreslagna formuleringen innebär något verkligt företräde framför gällande föreskrift i ämnet.

Departementschefen.

Någon ändring i åldersgränsen har jag ej ansett mig böra föreslå. Ehuru, liksom kammarrätten, ej fullt övertygad, att en omformulering

av gällande stadgande varit erforderlig, finner jag mig böra tillstyrka kommitténs förslag.

47 §.

Härledd hemortsrätt. 47 §.

I denna § meddelas bestämmelser om den s. k. *härledda hemortsrätten*, som går ut på att i allmänhet i hemortsrättsavseende hustru följer mannen samt barn fadern eller modern.

I detta hänseende stadgar fattigvårdsförordningen i 24 §, att hustru, oberoende av sin ålder, har samma hemortsrätt som mannen samt att, om äktenskapet upplöses genom mannens död eller eljest, hustrun behåller den hemortsrätt, hon under äktenskapet senast ägde, till dess annan tillkommer henne.

I samma § heter det vidare, att äkta barn, som är minderårigt, har faderns eller, där han är död och modern lever, moderns hemortsrätt, men, om båda föräldrarna äro döda, den hemortsrätt, vilken den sist avlidne vid sin död ägde. Ytterligare föreskrives, att oäkta minderårigt barn har samma hemortsrätt som modern eller, om hon är död, den hon senast ägde. Och slutligen förklaras, att vid den hemortsrätt, barn äger, då det fyller femton år, bibehålles det, till dess det självt erhåller annan.

Förslaget har i 47 § 1 och 2 momenten enahanda bestämmelser; i stället för benämningarna äkta och oäkta barn begagnas dock uttrycken »barn inom och utom äktenskap».

Härutöver har kommittén föreslagit ett särskilt stadgande om hustrus hemortsrätt för det fall, att *mannen utvandrat till främmande land*. I 47 § 3 mom. heter det nämligen:

»Har man, som avflyttat från riket, kvarlämnat hustru, förvärvar hon hemortsrätt enligt bestämmelserna i 45 och 46 §§. Makarnas i riket kvarvarande minderåriga barn hava i sådant fall moderns hemortsrätt och, om hon utvandrar eller dör, den hemortsrätt hon då ägde. Återflyttar mannen till riket, gäller vad i 1 och 2 mom. sägs; dock att, om hustrun under mannens frånvaro förvärvat hemortsrätt, makarna hava denna hemortsrätt, till dess mannen vunnit ny sådan; och skall hustruns mantalsskrivning för det år, då mannen återflyttat, i avseende å förvärv av hemortsrätt så anses, som om den gällt även mannen.»

Kommittén.

Efter att hava i motiverna framhållit, att vissa utländska fattigvårdslagar (de norska, tyska och belgiska) innehålla stadganden om en självständig hemortsrätt för hustru redan under bestående äktenskap, särskilt för det fall att mannen utvandrat till främmande land, men även

eljest då sammanlevnaden mellan makarna ansetts mera varaktigt hävd, såsom då separation ägt rum eller mannen uppsåtligen övergivit hustrun eller han insatts å straffanstalt, samt att hos oss C. S. A:s fattigvårdskommitté uttalat önskvärdheten av självständigt hemortsrättsförvärv för hustru i händelse av faktisk skilsmässa från mannen, anför kommitten:

»Om hemortsrätten, såsom framhållits, har sin grund i samhörighet mellan individ och kommun, kan det synas, som om hustrun borde hava egen hemortsrätt, när den antagna samhörigheten mellan henne och mannens hemortskommun brister. Och det kan ej förnekas, att bestämmelsen om att hustru skall följa mannens hemortsrätt i vissa fall kan hava mindre tillfredsställande verkningar. Särskilt i det fall, att mannen utvandrat till främmande land, är det mindre lämpligt, att den kvarlämnade hustrun, så länge mannen lever och vistas utom riket, skall vara bunden vid den hemortsrätt, han senast ägde. Även för det fall att mannen eljest övergivit sin hustru eller makarna av olika anledningar levat fullständigt åtskilda, kan det synas som en brist, att hustrun ej har möjlighet att vinna ny hemortsrätt. Om nämligen efter en faktisk ehuru ej laglig skilsmässa mellan makar hustrun flyttat från mannens hemortskommun och kanske under en lång följd av år varit bosatt i en annan kommun, är det tydligen olämpligt, att hon i händelse av inträffat fattigvårdsbehov efter flera års bortovaro skall kunna återsändas till en kommun, med vilken hon ej vidare har någon beröring. För denna kommun måste det ock kännas såsom en orättvisa att för framtiden nödgas försörja henne, under det att den kommun, där hon senast varit bosatt och med vilken hon vunnit samhörighet, säkerligen skulle finna en dylik försörjningsplikt naturlig. Har det därtill inträffat, att mannen, medan makarna levat skilda, förvärvat hemortsrätt å en plats, där hustrun aldrig vistats. förefaller ett hemsändande till denna kommun och dess belastande med försörjningsskyldigheten obilligt.

Införandet av en självständig hemortsrätt för hustru, som icke vunnit laglig äktenskapsskillnad, är dock förknippat med betydande svårigheter. Stadgande av en egen hemortsrätt för hustru skulle göra hemortsrättsbestämmelserna mycket invecklade, särskilt då det gällde ordnandet av frågan om barnens hemortsrätt, huruvida de skulle följa fadern eller modern samt huru förhållas skulle, då de flyttade från den ene av föräldrarna till den andra. Även med hänsyn till möjligheten att förmå familjefadern att fullgöra sina skyldigheter torde ett särskiljande i hemortsrättsavseende vara mindre lämpligt. Särskilt när hemortsrätten grundas på mantalsskrivningen skulle införande av stadgande om en hustrus egna hemortsrätt medföra olägenheter. Enligt mantalsskrivningsförordningen skall hustrun mantalsskrivas på samma ställe som mannen, och införandet av en egen hemortsrätt för hustru synes då lämpligen ej kunna genomföras utan en ändring i nämnda bestämmelse. En dylik förändring skulle emellertid få en stor räckvidd, enär stadgandet i fråga är grundläggande i vissa avseenden för beskattningslagstiftningen och förändringen alltså skulle nödvändiggöra ändringar i nämnda lagstiftning, en uppgift, på vilken kommittén naturligen ej kunnat inlåta sig. Härtill kommer, att vissa av de angivna olägenheterna med nuvarande förhållanden kunna avhjälpas på andra sätt. Sålunda kan den obillighet, som stadgandet medför för individen, undanröjas genom en föreskrift, att hustru, vilkens

sammanlevnad med mannen upphört, icke mot sin vilja kan sändas till fattigvårdssamhälle, varest mannen vunnit hemortsrätt efter inflyttning, som skett, sedan makarna börjat leva åtskilda (59 §). Vidare är att antaga, att en ny lagstiftning om äktenskaps ingående och upplösning skall i enlighet med det framlagda förslaget medgiva upplösande av äktenskap av andra anledningar och under enklare former än nu, vadan de angivna fallen, då hustrun, ehuru faktiskt skild från mannen, fortfarande skall följa honom i hemortsrättsavseende, bliva mindre vanliga än förut.

Av nu angivna skäl har kommittén ej ansett sig böra föreslå något allmänt stadgande om egen hemortsrätt för hustru, som lever skild från mannen. För de fall, då hustruns självständiga bosättning ägt rum på den grund, att mannen utvandrat till främmande land, synas emellertid särskilda skäl föreligga att tillerkänna hennes bosättning betydelse i hemortsrättsavseende. Det blir då ej fråga om någon särskild hemortsrätt för hustrun, utan hon framstår såsom representant för familjen inom landet. Eftersom mannen ej vidare mantalsskrives i riket, kan mantalsskrivningsförordningens föreskrift om hustruns mantalsskrivande på samma ställe som mannen ej vidare tillämpas, utan hon lärer då mantalsskrivas å den ort, där hon bosatt sig under förhållanden, som i vanliga fall föranleda mantalsskrivning. Det synes då vara naturligast, att hustruns mantalsskrivning blir bestämmande för hemortsrätten både för henne och barnen. I överensstämmelse härmed har kommittén föreslagit ett uttryckligt stadgande, att hustrun i sådant fall förvärvar hemortsrätt enligt huvudregeln.

Det nu föreslagna stadgandet torde kräva en komplettering för reglerande av förhållandena, i den händelse mannen sedermera återkommer. Att hans bosättning och därpå följande mantalsskrivning skall efter hans återkomst bliva bestämmande lärer utan vidare vara klart, men tvekan kan föreligga, huruvida han skall inträda i den hemortsrätt, han hade vid utflyttningen, och hustrun därvid följa honom eller om de under hans bortovaro inträdda förhållandena skola tagas som utgångspunkt, så att han övertager eller fortsätter hustruns förvärv av hemortsrätt. I överensstämmelse med den antagna grunden för hustruns förvärv av hemortsrätt under mannens bortovaro, synes det senare alternativet böra följas, och därmed torde också praktiskt sett bäst resultat vinnas.»

Kommittén erinrar vidare om *riksdagens skrivelse den 12 maj 1905*, däri bland spörsmålen om hemortsrätten upptagits frågan om hemortsrätt för minderåriga barn, efter det deras moder viss kortare tid efter åtnjuten fattigvård ingått äktenskap med annan än barnens fader. Kommittén omnämner därjämte den danska fattigvårdslagens bestämmelse, att när en kvinna, som har barn, vilkas försörjning påvilar henne, gifter sig med annan än barnens fader, barnen likväl behålla moderns tidigare hemortsrätt, så framt hon under sista året före äktenskapet mottagit fattigvård, vilken bestämmelse kompletteras med ett stadgande, att i sådant fall barn, vilket har egen hemortsrätt, icke får hemsändas till försörjningskommunen, så länge modern eller hennes man lever, utan skall i fall av behov erhålla understöd av sistnämnda kom-

mun med belopp, som fastställes av vistelsekommunen. Vidare anför kommittén:

»Visserligen är det så, att i ovan berörda fall det fattigvårdssamhälle, där mannen har hemortsrätt, löper en viss risk att få övertaga försörjningen av en familj, som förut tillhört annat samhälle. Det synes dock vara riktigast, att i detta fall liksom eljest barn och moder i försörjningshänseende följas åt och ej tillhöra skilda samhällen. Olägenheterna av ett dylikt åtskiljande skulle med all säkerhet komma att visa sig större än de, som äro en följd av det förhållandet, att förstnämnda fattigvårdssamhälle drabbas av en fattigvårdstunga, som, om äktenskapet icke ingåtts, skulle stanna på det andra samhället. Skulle, såsom det uppgives, någon gång hava förekommit, att åtgärd från det sistnämnda samhällets sida företagits till åstadkommande av överflyttning på denna väg av en fattigvårdstunga, må det vara ganska naturligt, att man önskat föreskrifter för att förhindra verkningarna av en sådan åtgärd. Men detta lärer vara att hänföra till mycket sällsynta undantagsfall, som i framtiden väl få antagas bliva än mera sällsynta, ja, helt och hållet upphöra, och det synes därför ej vara av nöden att för den skull införa lagbestämmelser av ovan angivna innebörd. Däremot har kommittén (49 § 2 mom.) föreslagit en bestämmelse i syfte att förhindra, att hustruns barn före äktenskapet, som åtnjuta fattigvård, ändra försörjningsort allt efter styvfaderns flyttningar.»

Reservation.

I frågan om hemortsrätt för hustru, som lever skild från mannen, hava meningarna inom kommittén varit delade. Två ledamöter, herr *Lindblom* och fröken *Pauli*, hava nämligen i avgiven reservation föreslagit, att om sammanlevnaden mellan makar blivit hävd och hustrun därefter mantalsskrives gemensamt med mannen i annat fattigvårdssamhälle än det, där hon vistas, sådan mantalsskrivning icke skall gälla till bestämmande av hennes hemortsrätt, utan skall hon bibehålla den hemortsrätt, hon därförut ägde, samt att, om sådana makar återupptaga sammanlevnaden, den allmänna regeln om hustrus hemortsrätt skall gälla. För det fall, då utvandrad man återvänt, fordra reservanterna ett upptagande av sammanlevnaden, för att bestämmelserna om gemensamhet i hemortsrätt skola tillämpas. Vidare föreslå reservanterna, att barn, som omhändertagits av moder, vilken på sätt nyss är sagt har egen hemortsrätt, i hemortsrättshänseende skall följa modern, att, därest modern dör eller avflyttar från riket, barnet får faderns hemortsrätt men att, om fadern förut är död eller tidigare avflyttat från riket, barnet behåller den hemortsrätt modern senast ägde. Slutligen föreslås, att fattigvård åt hustru och barn, vilka enligt nyssnämnda regler hava särskild hemortsrätt, ej inverkar på mannens och faderns förvärv av hemortsrätt. I övrigt överensstämmer reservanternas förslag med kommitténs; dock att åldersgränsen för vinnande av egen hemortsrätt av reservanterna satts till 16 år.

I sin motivering framhålla reservanterna, att med nu gällande bestämmelser i denna del de övergivna hustrurna och deras barn komma i en ogynnsam ställning, särskilt vid jämförelse med de ogifta mödrarna; den omständigheten, att de oftast ej få hemortsrätt där de vistas, vållar, att de i de flesta samhällen ej kunna komma i åtnjutande av icke obligatorisk fattigvård och att de ofta ställas i valet mellan å ena sidan ett lågt understöd, som hemortskommunen kan samtycka att låta utgå med vistelsekommunens fattigvårdsstyrelse som mellanhand, eller å andra sidan hemsändning, måhända till en kommun, där de aldrig vistats, men där mannen genom vistelse efter skilsmässan förvärvat hemortsrätt. Efter att vidare hava betonat olägenheterna av att kravet på samhörighet mellan individen och hemortssamhället här alldeles skjutits åt sidan, anföra reservanterna gentemot de skäl, som kommittén åberopat mot egen hemortsrätt för hustru i detta fall — en anordning som enligt reservanternas mening har tydliga praktiska fördelar — att de bestämmelser i ämnet, som finnas upptagna i tysk och norsk lag, icke synas hava varit svåra att tillämpa eller medfört förvecklingar av någon betydelse. Då man, framhålla reservanterna, i lagstiftningen om äktenskaps ingående och upplösning kunnat tillägga den omständigheten, att sammanlevnaden mellan makar under viss tid varit hävd, grundläggande betydelse för vinnande av skilsmässa i vissa fall, synes man väl vara försvarad att på samma omständighet, nämligen sammanlevnadens hävande, grunda en bestämmelse om skild hemortsrätt för hustrun. Reservanterna anföra vidare:

»Några betydande svårigheter synas ej heller behöva uppstå vid avgörandet av, huruvida makarnas barn äro att betrakta såsom förenade i hemortsrättsavseende med fadern eller modern. I Norge (Lov om fattigvæsenet § 11) har man ansett sig kunna lösa denna fråga med stadgandet, att barn har den av föräldrarnas hemortsrätt, »hos hvem det lever eller senest levede»; i Tyskland (Gesetz über den Unterstützungswohnsitz § 19) har stadgats, att barn, som följt modern vid skilsmässan från fadern, hava hennes hemortsrätt. För undvikande av tvekan på denna punkt och då det synes riktigast, att icke en mera tillfällig vistelse hos modern förändrar barnets hemortsrätt, torde emellertid böra stadgas, att endast barn, som *omhändertagits* av modern, följer hennes hemortsrätt. Man giver därmed tillkänna, att man avser endast de fall, då vården av barnet verkligen utövas eller ombesörjes av modern. Det synes icke härvid böra vara av någon betydelse, om fadern lämnar bidrag till barnets underhåll eller ej. Upphör däremot det förhållande, som grundlade barnets förändrade hemortsrätt, och övertager fadern sålunda barnets vård, återfår det naturligen hans hemortsrätt, likasom fallet är med hustrun, när hon återupptager samlivet med mannen. Faderns hemortsrätt synes barnet även böra återfå, om modern dör eller avflyttar ur riket.

Vad beivrande av försummad försörjningsplikt vidkommer, bliva de nu ifrågavarande fallen endast likställda med dem, där barn fötts utom äktenskap,

i vilka fall man icke har att räkna med gemensam hemortsrätt för fader och barn. De åtgärder, kommittén föreslagit att vidtagas mot försumliga försörjare, äro icke heller sådana, att deras effektivitet blir beroende av, om försörjaren har hemortsrätt inom kommunen eller ej. Visserligen kan fattigvårdsstyrelses bemödande i denna riktning sägas bliva underlättat, om försörjaren är *bosatt* inom den kommun, som utbetalar understödet, men med den kategori av män, som det här är fråga om, de som leva skilda från sin familj, händer det på grund av deras kringflackande liv ofta, att deras hemortsrätts- och bosättningskommun ej sammanfalla. I dessa fall lärer med kommitténs förslag hustruns vistelsekommun först söka ersättning av mannens hemortskommun, och det blir därefter den senares sak att söka uppspåra mannen och göra sin rätt gällande mot honom. Är åter hustruns vistelsekommun även hennes hemortskommun, komma åtgärderna mot mannen att vidtagas direkt av denna.»

Reservanterna anse emellertid, att ett införande av hustrus särskilda hemortsrätt för här avsedda fall blivit försvårat genom det av kommittén föreslagna hemortsrättssystemet, i det enligt gällande bestämmelser för mantalsskrivning hustru skall, även om sammanlevnaden faktiskt blivit hävd, mantalsskrivas, där mannen är bosatt, något som emellertid ej alltid kan äga rum, enär mannens vistelseort stundom är obekant. Med hänsyn till nämnda bestämmelsers återverkan på beskattningsförhållandena hava reservanterna ej ansett sig kunna föreslå en ändring i mantalsskrivningsförordningen på denna punkt. Reservanterna förorda dock att så långt möjligt är söka råda bot för de med de nuvarande bestämmelserna förenade olägenheterna samt anföra:

»Det torde ej böra förnekas, att mycket vore att vinna genom ett stadgande av innehåll, att om sammanlevnaden mellan makar blivit hävd, och hustrun därefter mantalsskrives tillsammans med mannen i annan kommun än den, där hon vistas, sådan mantalsskrivning icke skall föranleda hennes hemortsrätt därstädes, utan skall hon bibehålla den hemortsrätt hon därförut ägde. I de sannolikt till antalet övervägande fallen, de nämligen, då hustrun kvarstannar i den kommun, där hon sammanlevat med mannen, får detta stadgande samma verkningar som ett stadgande om att nu ifrågavarande hustrur förvärva hemortsrätt i vanlig ordning. I de övriga fallen, de, då hustrun avflyttar från denna kommun, blir hennes hemortsrätt åtminstone icke beroende av mannens in- och utflyttningar i olika kommuner, liksom hans hemortsrätt icke blir beroende av henne meddelad fattigvård. Med den kommun, som får försörja henne, har hon åtminstone i en föregående tid av sitt liv ägt samhörighet.»

Reservanterna framhålla slutligen, att med den av dem föreslagna anordning behöves icke något sådant stadgande som i kommittéförslagets 59 § 2 stycket, att hustru, vilkens sammanlevnad med mannen upphört, mot sin vilja ej må sändas till samhälle, varest mannen vunnit hemortsrätt efter inflyttning, som skett sedan makarna börjat leva åtskilda.

Yttranden. Reservanternas förslag har vunnit anslutning från *ett par Kungl Maj:ts befallningshavande, några domkapitel, åtskilliga fattigvårdsstyrelser* och *kronobetjänte* ävensom *svenska fattigvårdsförbundet,* vilket sistnämnda anser, att många olägenheter och pinsamma situationer, som uppstå för övergivna hustrur och deras barn genom att följa mannen, resp. fadern i hemortsrättshänseende, i och med ett antagande av reservationen skulle undanröjas. Förbundet kan dock ej förneka, att det i många fall kan bliva nog så svårt att konstatera, huruvida och när sammanlevnaden mellan makar blivit hävd.

Fredrika-Bremer-förbundet ansluter sig även till reservationen, dock att förbundet anser, att, om modern dör eller avflyttar från riket, barnet bör behålla den hemortsrätt, modern senast ägde. — *Sveriges moderata kvinnoförbund* uttalar det önskemålet att hustru, vilkens sammanlevnad med mannen upphört, må under vissa villkor kunna förvärva egen hemortsrätt.

Domkapitlet i Skara, som instämmer med reservanterna, framhåller särskilt, att då makar vunnit hemskillnad enligt 6 kap. 1 § lagen om äktenskaps ingående och upplösning, hustruns hemortsrätt bör vara oberoende av mannens.

Departementschefen. De i 1 och 2 momenten av 47 § föreslagna stadganden, vilka i allt väsentligt ansluta sig till fattigvårdsförordningens motsvarande bestämmelser, anser jag böra godtagas, allenast med den ändring, att, i överensstämmelse med vad av mig i 1 § 3 stycket föreslagits i fråga om minderårighetsgränsen, åldern för vinnande av egen hemortsrätt bestämmes till 16 år.

Då på grund av den nya lagstiftningen om adoption i 3 § av mig föreslagits bestämmelser av innehåll, att adoptant skall hava den primära försörjningsplikten mot minderårigt adoptivbarn, torde detta böra i fråga om hemortsrätt följa adoptanten och icke föräldrarna, även om försörjningsplikt åligger dem, vilket, enligt vad jag föreslagit, kan inträffa, nämligen för det fall, att adoptanten är ur stånd att fullgöra sin försörjningsplikt. Enligt lagen om adoption må i allmänhet makar icke adoptera barn annat än gemensamt. I vissa, särskilt angivna fall må dock ena maken ensam antaga adoptivbarn. Bland annat äger ena maken med den andres samtycke adoptera dennes barn i äktenskap eller adoptivbarn. Av nyssnämnda regel, att adoptivbarn får adoptantens hemortsrätt, följer, att barn, adopterat av makar, samt ena makens av den andre adopterade barn och adoptivbarn, erhålla mannens hemortsrätt. Härom behöves sålunda ingen särskild bestämmelse. Däremot erfordras föreskrift beträffande det fall, att endera av två makar, vilka adopterat barn eller av vilka den ena adopterat den andras barn i äktenskap, dör. I sådant

hänseende torde böra stadgas detsamma, som gäller beträffande barn inom äktenskap och föräldrar, eller att barnet i fråga om hemortsrätt följer den sist levande av makarna.

Övriga fall, då enligt lagen om adoption ena maken äger ensam antaga adoptivbarn, äro, dels då den andre vistas å okänd ort eller är sinnessjuk eller sinnesslö, dels då den ene med den andres samtycke adopterar eget barn utom äktenskap. Dessa fall torde icke vara att jämnställa med de nyss omförmälda, utan synas under sådana omständigheter adopterade barn böra i hemortsrättsavseende vara att betrakta som barn adopterade av ogift person. En annan sak är, att härigenom deras hemortsrätt i vissa fall blir beroende av den icke adopterande makens; då t. ex. hustru, vars man är sinnessjuk, antager adoptivbarn, får barnet adoptantens, d. v. s. hustruns av mannens beroende hemortsrätt. Några bestämmelser i dessa hänseenden lära icke erfordras.

Genom det av kommittén föreslagna stadgandet om hemortsrättsförvärv för hustru och barn, då mannen och fadern avflyttat från riket, samt genom förbud mot hustrus hemsändande till samhälle, varest mannen vunnit hemortsrätt efter inflyttning, som skett, sedan makarna börjat leva åtskilda, har kommittén undanröjt vissa av de olägenheter, som följt av föreskriften om hustrus beroende av mannen i fråga om hemortsrättsförvärv. Reservanterna inom kommittén hava framhållit en annan med nuvarande rättsregler i ämnet förenad olägenhet, nämligen att de övergivna hustrurna och deras barn i allmänhet ej kunna komma i åtnjutande av icke obligatorisk fattigvård. Härvid är emellertid att märka, att med den vidgade omfattning, förslaget giver åt den obligatoriska fattigvården, denna olägenhet, om förslaget upphöjes till lag, blir avsevärt mindre än för närvarande.

På sätt kommittén anfört är det förenat med vissa svårigheter att genomföra en egen hemortsrätt för hustru, som icke lever tillsammans med mannen. Visserligen äro dessa svårigheter mindre framträdande, om man stannar vid de av reservanterna föreslagna bestämmelserna, men även dessa medföra vissa olägenheter, som icke böra underskattas.

Att tillägga sammanlevnadens hävande i och för sig betydelse i förevarande avseende synes sålunda vara ägnat att väcka betänklighet; åtminstone borde uppställas fordran på att makarna någon viss, icke allt för kort tid levat åtskilda. Enligt den av reservanterna till stöd för deras ståndpunkt åberopade lagstiftningen om äktenskaps ingående och upplösning skola makarna för att vinna äktenskapsskillnad hava levat åtskilda i vissa fall två och i andra fall tre år, för den händelse icke hemskillnad vunnits, då motsvarande tid är allenast ett år.

Det lärer vidare icke kunna anses lämpligt att i de icke så sällan förekommande fall, då mannen efter något år återkommer till hustrun, sedan han under sin bortovaro förvärvat hemortsrätt å annan ort, låta hustrun i och med sammanlevnadens återupptagande mista sin hemortsrätt för att få hemortsrätt i samma kommun som mannen, en kommun där hon kanske aldrig varit och där mannen icke längre vistas.

Vad förhållandet till barnen angår, kan det naturligen inträffa — ehuru detta givetvis icke är det vanliga — att barnen vistas än hos den ena, än hos den andra av föräldrarna; barnen skulle då växla hemortsrätt med varje ombyte, vilket ej kan vara lämpligt. Genom att barn, som vistas hos modern, erhåller fattigvård, lärer visserligen inverkan ej ske på moderns hemortsrätt. Såsom jag här nedan skall ytterligare beröra, synes hon nämligen enligt reservanternas förslag ej någonsin kunna förändra hemortsrätt, om ej sammanlevnaden med mannen återupptages och mannen då har hemortsrätt i annan kommun, men om barnen vistas hos fadern, inverkar fattigvård, som barnen åtnjuta, på hans hemortsrättsförvärv, i annat fall icke. Bor barnet på annan ort än någon av föräldrarna, inverkar av barnet åtnjuten fattigvård på faderns hemortsrätt allenast om barnet senare vistats hos fadern än hos modern. Även om det vanligaste fallet blir, att modern kvarbor i den kommun, där hon sammanlevat med fadern, och att barnen vistas hos henne, kan det svårligen undvikas, att en viss osäkerhet skulle uppkomma vid tillämpning av reservanternas förslag, och frågan torde knappast kunna anses hava den betydelse, att man likväl bör antaga nämnda förslag. Frågan avser dock allenast — om man frånser den frivilliga fattigvården — huruvida fattigvård, som lämnats hustrun och de hos henne boende barnen, skall bäras av det samhälle, där hustrun och mannen en gång haft gemensam hemortsrätt, eller av det samhälle, där mannen vid tiden för fattigvården har hemortsrätt. Bor hustrun kvar, synes ju en större samhörighet finnas mellan hustrun och barnen samt det förra samhället, men hon kan sedan flera år hava utflyttat, och då är det högst tvivelaktigt, vilkendera anordningen, som är den lämpligaste. Man skapar ju också, på sätt jag nyss antytt, genom de av reservanterna föreslagna bestämmelserna en ständig och av alla flyttningar oberoende hemortsrätt för hustrun liksom för den, som fyllt 60 år och i regel ej vidare byter vistelseort. Vart således hustrun med barnen samt mannen var för sig flytta, och även om familjens medlemmar efter sammanlevnadens hävande icke någonsin vistas i det samhälle, där makarna haft gemensam hemortsrätt, skall nämnda samhälle bära kostnaden för fattigvård åt hustrun och barnen. De invändningar, som med fog kunna resas mot en sådan anordning, synas mig vara åtminstone lika allvarliga som de, vilka kunna riktas mot kommitténs förslag.

Reservanternas förslag synes ej heller hava vunnit någon allmännare anslutning från de hörda myndigheterna. Vid övervägande av alla på förevarande spörsmål inverkade förhållanden finner jag mig också böra förorda majoritetens förslag. En annan sak är, om icke vid en blivande revision av mantalsskrivningsförordningen bestämmelser borde kunna införas om särskild mantalsskrivning för hustru, som lever skild från mannen. Kommer en sådan reform till stånd, lära större förutsättningar än med nuvarande regler för mantalsskrivning komma att finnas för införande utan olägenhet i något hänseende av dylik hustrus särskilda hemortsrätt, därest behov därav alltjämt, trots de ändringar i nu gällande bestämmelser, som förslaget innebär, gör sig gällande.

Även för det fall att mannen utvandrat erfordras föreskrift om hemortsrätt för makarnas adoptivbarn eller ena makens barn, som adopterats av den andra maken. För sådant barn lärer böra gälla alldeles detsamma som för barn inom äktenskap eller att barnet, om det är minderårigt och kvarlämnas i riket, har hustruns hemortsrätt, samt, om hustrun utvandrar eller dör, den hemortsrätt hon då ägde. Det torde falla av sig självt, att, om den utvandrade hustrun återvänder, barnet ånyo i hemortsrättsavseende följer henne. Återkommer den utvandrade mannen, och hustrun under hans frånvaro icke fått ny hemortsrätt, träda de i 1 och 2 momenten givna föreskrifter i tillämpning; har emellertid hustrun under hans frånvaro förvärvat ny hemortsrätt, lärer mannen böra hava denna, tills han får ny sådan.

48 §.

Begränsning av mantalsskrivningens betydelse för hemortsrätten i vissa fall. 48 §.

Enligt 3 § 7 mom. mantalsskrivningsförordningen skall den, som intagits å sjukvårdsinrättning, förbättrings- eller uppfostringsanstalt å annan ort än den, där han är bosatt, ej av sådan anledning mantalsskrivas å uppehållsorten.

Kommittén.

Kommittén uttalar, att under detta stadgande torde vara att hänföra anstalter av skiftande beskaffenhet, t. ex. anstalter för vård av kropps- och sinnessjuka, anstalter för lytta och vanföra, alkoholisthem, hem för fallandesjuka och sinnesslöa, anstalter för blinda och dövstumma, barnhem, skyddshem för vanartade, uppfostringsanstalter för minderåriga förbrytare, arbetarekolonier för lösdrivare och lösgivna fångar o. s. v. Vidare anför kommittén:

»Från skilda håll har uttalats önskvärdheten av att nämnda föreskrift utsträckes att gälla även enskilda hem, som fylla något av de angivna ändamålen utan att kunna hänföras till anstalt, eller att det på annat sätt ordnas så, att

vistelse i ett hem för erhållande av sjukvård eller annan vård för kroppslig eller andlig brist eller svaghet icke kommer att föranleda hemortsrättsförvärv. Särskilt hava sådana önskemål uttalats för att befordra familjevård åt sinnessjuka, sinnesslöa och alkoholister samt för att lättare anskaffa tjänster åt barn, som vårdats i skyddshem. Till kommittén hava också överlämnats direkta framställningar i nu nämnda avseende.

Ett utsträckande av de för anstalter gällande bestämmelser även till enskilda hem, i vilka vård meddelas, är förenat med vissa betänkligheter, enär gränsen mellan de fall, då vistelsen är föranledd av en verklig bosättning och då densamma påkallas av behovet att erhålla vård i något av nämnda avseenden, ofta kan vara svår att bestämma. Någon gräns för de fall, då vistelsen i ett enskilt hem för erhållande av vård bör i likhet med anstaltsvistelsen vara utesluten från inverkan i hemortsrättsavseende, synes alltså vara av nöden för att kunna giva några föreskrifter i nämnda syfte. En naturlig sådan gräns erbjuder sig genom att följa den utveckling, som på flera av dessa områden ägt rum, i det anstalterna själva ombesörja utackorderandet i enskilda hem av personer, som först någon tid åtnjutit vård å anstalt. Dessa skyddslingar höra ofta fortfarande till anstalten och kunna vid förefallande behov ånyo intagas där; de stå också i regel under anstaltens tillsyn. Just beträffande dessa mer eller mindre villkorligt utskrivna torde det starkaste behovet föreligga att göra vissa inskränkningar med hänsyn till hemortsrättsförvärvet.

Då utvecklingen av anstaltsvården till en av anstalterna mer eller mindre beroende familjevård både ur vårdsynpunkt och av ekonomiska skäl är av största betydelse samt det visat sig, att ett hinder härför ej sällan mött i farhågorna för att de i familjevård mottagna individerna i framtiden skola falla fattigvården till last i den kommun, där hemmet är beläget, har kommittén ansett det vara av vikt att undanröja nämnda hinder. Inskränker man sig härvid till de fall, då familjevården är en fortsättning av anstaltsvården och sambandet med anstalten vidmakthålles, synas de nämnda betänkligheterna förlora i styrka.

Det uppställda önskemålet kan vinnas så väl genom ett tillägg till mantalsskrivningsförordningen som genom införande av en bestämmelse i fattigvårdslagen. Kommitten, som med hänsyn till vad ovan anförts ansett sig icke böra i mantalsskrivningsförordningen göra andra ändringar än sådana, som oundgängligen erfordrats, har anlitat den senare utvägen.»

Kommittén har på grund härav i 48 § föreslagit en bestämmelse av innehåll, att om någon, som varit intagen å sjukvårdsinrättning eller förbättrings- eller uppfostringsanstalt, genom inrättningens eller anstaltens försorg för fortsatt vård eller fostran överlämnats till enskilt hem, under villkor, att han fortfarande står under inrättningens eller anstaltens tillsyn, och han på grund av vistelsen i detta hem mantalsskrivits i det fattigvårdssamhälle, varest hemmet är beläget, denna mantalsskrivning ej gäller till bestämmande av hans hemortsrätt.

Yttranden. *Fångvårdsstyrelsen* anser, att vad i 48 § stadgas om bibehållande av hemortsrätt för den, som genom fattigvårdsanstalts försorg överlämnats till enskilt hem, borde utsträckas att gälla jämväl för personer, som vid

frigivning från straff- eller tvångsarbetsanstalt förskaffats anställning eller intagits å skyddshem eller dylikt annorstädes än i hans egen hemort, samt anför:

»Det händer ej sällan, att den frigivne icke utan stor fara för återfall kan placeras i den egna hemorten och att därför bemödandena böra gå ut på att finna åt honom annan verksamhetsplats. Men kommunernas medlemmar äro ofta obenägna att mottaga en dylik person från annan ort av fruktan, att han skall falla fattigvården till last, och det ehuru omflyttningen är det rätta medlet att göra honom till en duglig självförsörjare. Ses fattigvården i stort, för landet i dess helhet, innebär således åtgärden en vinst, en minskad risk. Medgivandet kunde för de frigivna utsträckas exempelvis till ett år efter mantalsskrivningen i den nya orten.»

Fattigvårdsstyrelsen i Korsberga anser, att alla som för sinnessjukdom eller nervsjukdom vårdas i enskilt hem, böra bibehålla sin hemortsrätt. En annan fattigvårdsstyrelse vill utsträcka tillämpningen av 48 § till alla utackorderade, ty dessa falla snart fattigvården till last.

Departementschefen.

Vad kommittén i denna § föreslagit synes mig innebära en önskvärd reform och tillstyrkes av mig.

Såsom kommittén anfört, torde under omförmälda stadgande i 3 § 7 mom. mantalsskrivningsförordningen vara att hänföra bl. a. arbetarekolonier för lösdrivare och lösgivna fångar. Det av fångvårdsstyrelsen uttalade önskemålet, i vad det avser frigivna, som intagits å sådana kolonier, torde sålunda redan med nuvarande lagbestämmelser vara tillgodosett. Vad fångvårdsstyrelsen vidare uttalat om önskvärdheten av att underlätta även frigivnas erhållande av anställning annorstädes än i egen hemort finner jag visserligen beaktansvärt; jag anser dock att, för att vistelsen utom hemorten skall vara fritagen från inverkan i hemortsrättsavseende, de av kommittén föreslagna villkor böra gälla, vadan jag icke kan tillstyrka någon ändring i kommitténs förslag härutinnan.

Inverkan av krigsmanskaps m. fl:s mantalsskrivning i garnisonsort å deras hemortsrätt.

I sammanhang med 48 § har kommittén till behandling upptagit frågan, huruvida någon sådan bestämmelse, som förekommer i 26 § fattigvårdsförordningen, bör inflyta i den nya lagen.

Enligt mantalsskrivningsförordningen mantalsskrivas arméns och flottans i garnisons- eller stationsort förlagda manskap samt vid kronans varv och verkstäder anställda arbetare å förläggningsorten. Denna endast till följd av tjänsten gjorda mantalsskrivning gäller emellertid enligt 26 § fattigvårdsförordningen ej till bestämmande av deras hemortsrätt.

Kommittén har ej ansett det behövligt att vidare behålla denna undantagsbestämmelse samt anfört:

»Vad särskilt de vid kronans varv och verkstäder anställda arbetare och hantverkare vidkommer, synas dessa i allmänhet vinna enahanda samhörighet med den kommun, där varvet eller verkstaden är belägen, som arbetare vid enskilda industriella anläggningar. Även det stamanställda manskapets bosättning å förläggningsorten torde efter de numera därom gällande regler vara av sådan beskaffenhet, att dessa personer rätteligen höra detta samhälle till.»

Departementschefen.

Vad kommittén sålunda föreslagit har ej föranlett anmärkning och synes mig böra godtagas.

49 §.

Inverkan på hemortsrättsförvärv av åtnjuten fattigvård. 49 § 1 mom.

Gällande bestämmelser.

Enligt såväl gällande fattigvårdsförordning som kommitténs förslag skall åtnjuten fattigvård under vissa förhållanden utgöra hinder för förvärv av hemortsrätt. Gällande fattigvårdsförordning innehåller i 25 § bl. a., att om någon för sig, hustru eller minderårigt barn i visst fattigvårdssamhälle kommit i behov av *obligatorisk fattigvård* under *det första kalenderår*, för vilket han till följd av inflyttning blivit eller bort bliva mantalsskriven inom samhället, anses han icke hava hemortsrätt i det fattigvårdssamhälle, inom vilket han sålunda blivit eller bort bliva mantalsskriven, utan behåller han den hemortsrätt han näst därförut ägde; detsamma gäller den, som under *samma år eller året därförut* för sig, hustru eller minderårigt barn åtnjutit fattigvård av *annan kommun* än mantalsskrivningskommunen.

För förvärv av ny hemortsrätt krävas alltså *två år* fria från sådan fattigvård, som inverkar å hemortsrätten, och i fråga om inflytande å hemortsrätten likställas obligatorisk och frivillig fattigvård, som meddelats av annan kommun än mantalsskrivningskommunen.

Kommitténs förslag.

I dessa bestämmelser föreslår kommittén i 49 § lindringar, i det *endast obligatorisk fattigvård under mantalsskrivningsåret* skall utgöra hinder för hemortsrättsförvärv. Enligt kommittéförslaget inverkar sålunda icke fattigvård (obligatorisk eller frivillig) under närmast föregående år, likaledes inverkar icke, såsom för närvarande, frivillig fattigvård under mantalsskrivningsåret av annan kommun än mantalsskrivningskommunen.

Men icke ens all obligatorisk fattigvård under mantalsskrivningsåret medför enligt kommittéförslaget hinder för förvärv av hemortsrätt, utan vissa undantagsbestämmelser meddelas, för vilka redogörelse skall lämnas i det följande.

Inverkan av fattigvård året förut.

Kommittén.

Beträffande frågan, *huru länge en person bör, för att kunna förvärva hemortsrätt i en kommun, hava försörjt sig utan anlitande av fattigvården,* anför kommittén:

»Den tid av två år, som enligt nu gällande fattigvårdsförordning i sådant hänseende erfordras, synes kommittén vara onödigt lång; den sålunda uppställda garantien mot ett alltför lätt hemortsrättsförvärv är väl sträng. Vid ifrågavarande stadgandes tillkomst har antagligen en strävan spelat in att i möjligaste mån förebygga försök att från en kommun till en annan överflytta en redan förefintlig eller väntad fattigvårdstunga. Att enbart av sådan anledning skärpa fordringarna för hemortsrättsförvärv torde emellertid icke vara lämpligt. Även ur principiell synpunkt synes det vara mindre riktigt att stadga, att hemortsrättsförvärv hindras av fattigvård, som en person åtnjutit under året före det, för vilket han efter flyttning från en kommun till en annan blivit i den senare kommunen mantalsskriven. Flyttningen företages i regel i anledning av yppade bättre förvärvsmöjligheter i annan kommun, och vid bedömande av den inflyttades utsikter bör alltså hänsyn tagas till förhållandena i denna kommun. Avgörande bör sålunda vara ej vad tidigare inträffat i en annan kommun, utan den inflyttandes förmåga att reda sig i sina nya förhållanden. Mot stadgandet kan även anmärkas, att det i tillämpningen berett åtskilliga svårigheter och vållat tvister.

I enlighet härmed har kommittén såsom huvudregel föreslagit, att en person anses hava hemortsrätt i det fattigvårdssamhälle, där han varit senast mantalsskriven *utan att hava under det år, som mantalsskrivningen avser, kommit i åtnjutande av fattigvård.*»

Yttranden.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jönköpings län anser, att för hemortsrättsförvärv bör uppställas fordran på att två kalenderår förflutit utan att understödstagare för sig, hustru eller minderårigt barn åtnjutit fattigvård.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jämtlands län framhåller, att på grund av bestämmelserna i 25 § fattigvårdsförordningen det för närvarande kan sägas erfordras en treårig fattigvårdsfri vistelse för hemortsrätts vinnande, vilket vållar osäkerhet, ett stort antal fattigvårdsprocesser och, såsom med exempel belyses, uppenbar orättvisa.

Ett par *fattigvårdsstyrelser*, som yttrat sig i denna punkt, anse, att bestämmelserna om inverkan av fattigvård under närmast föregående år haft stor betydelse och därför böra bibehållas.

Kammarrätten anför:

»Rent principiellt sett torde det vara riktigast att begränsa kravet på fattigvårdsfrihet till den tid, som enligt vad förut är sagt anses böra åtgå för förvärv av ny hemortsrätt. Om den inflyttade under denna tid visar sig äga förmåga att genom eget arbete uppehålla sig och de sina, synes det knappast billigt att låta förhållandena under längre eller kortare tid därförut eller därefter verka hindrande på hemortsrättsförvärvet. Om, såsom kammarrätten ovan föreslagit, för hemortsrättsförvärv kräves ej allenast mantalsskrivning utan även ett års vistelse inom kommunen, synes alltså kravet på fattigvårdsfrihet böra begränsas till den sålunda stadgade vistelsetiden.»

Av kammarrättens ledamöter har *föredraganden* varit skiljaktig och såsom sin mening uttalat, att kommitténs förslag icke innefattar tillfyllestgörande garantier för att den försörjningsförmåga eller ekonomiskt tryggade ställning, som i överensstämmelse med gängse åskådning utgör förutsättning för vinnande av hemortsrätt, i erforderligt mått är för handen samt att avgörande skäl saknas att i nu förevarande hänseende bereda lättnad i förvärvet av hemortsrätt.

»Låt vara», anför denne ledamot vidare, »att dylikt förvärv skulle i viss mån försvåras genom den utvidgning av den obligatoriska fattigvården, kommitténförslaget ställer i utsikt, komme likväl villkoren för sådant förvärv även med den av mig förordade skärpningen att i det hela bliva av så lindrig beskaffenhet, att särskilt vid jämförelse med bestämmelserna i utländsk lagstiftning och vad även hos oss påyrkats berättigad anledning till erinran mot omförmälda skärpning av förslaget knappast synes vara för handen.»

En annan ledamot i kammarrätten har yttrat:

»Vid lagstiftningen om hemortsrättsförvärv bör beaktas, att stadgandena härom hava sin egentliga praktiska betydelse i fråga om den *rörliga* befolkningen och att en stor del av Sveriges befolkning, särskilt den i ekonomiskt avseende svagare, ofta byter hemvist. Då man uppställer fordran på *samhörighet* mellan understödstagaren och hemortskommunen, bör denna samhörighet icke enbart eller ens huvudsakligen bedömas efter vistelsetidens längd, utan en huvudsynpunkt har sedan gammalt varit och bör, enligt min uppfattning, fortfarande vara den, att det för hemortsrätten avgörande året skall ligga så nära understödsåret som möjligt.

Ett hinder för denna grundsats' följdriktiga genomförande har emellertid hittills legat däri, att fattigvård under nästföregående år förtagit mantalsskrivningen dess hemortsrättsgrundande verkan. Härigenom har den kommun, som en gång själv lämnat fattigvård eller dömts att ersätta av annan kommun lämnad fattigvård, kommit att fortfarande utgöra hemort, ehuru från vistelsen därstädes förflutit i förra fallet *ett* fattigvårdsfritt år och i senare fallet *två* år, därav ett fattigvårdsfritt.

Denna enligt min uppfattning mest betydande brist i nu gällande stadganden om hemortsrätt skulle, genom antagande av kommitténs förslag i denna del, bortfalla.»

Departementschefen.

Kommitténs förslag i nu förevarande hänseende har i allmänhet av myndigheterna lämnats utan erinran. För min del anser jag även, att kommittén anfört övertygande skäl för förslaget. Särskilt synes mig böra betonas, att kommitténs förslag torde vara ägnat att ej blott minska fattigvårdstvisternas antal utan även åstadkomma förenkling av desamma. Jag finner mig därför böra tillstyrka kommitténs förslag på denna punkt.

Beträffande frågan, *om frivillig fattigvård bör i något fall hindra förvärv av hemortsrätt*, anför kommittén, att fattigvårdsförordningens bestämmelse, att sådan fattigvård icke hindrar hemortsrättsförvärv i mantalsskrivningskommunen, om fattigvården lämnats av denna kommun, torde hava gjorts för att förebygga, att mantalsskrivningskommunen genom meddelande av dylik fattigvård och således kanske utan giltig anledning skulle kunna hindra ett hotande hemortsrättsförvärv. Kommittén fortsätter: *Inverkan av frivillig fattigvård.* Kommittén.

»Fråga är emellertid, om frivillig fattigvård över huvud taget bör tilläggas någon inverkan i avseende å hemortsrättsförvärv. Att frivillig fattigvård enligt 1871 års fattigvårdsförordning utövat sådan inverkan har varit helt naturligt med hänsyn därtill, att de fall, då obligatorisk fattigvård enligt nämnda förordning skolat lämnas, icke sammanfallit med dem, där fattigvård varit av verkligt behov påkallad. Enligt kommitténs förslag har däremot den obligatoriska fattigvårdens omfattning betydligt utvidgats, under det att den frivilliga fattigvårdens betydelse i motsvarande grad inskränkts. Därtill kommer, att den frivilliga fattigvården icke ersättes av vederbörande hemortskommun. Såsom nedan vidare utvecklas, bör den omständigheten, att fattigvård icke ersättes av hemortskommunen, också öva inflytande på frågan om dess inverkan på hemortsrättsförvärv. På grund härav har kommittén föreslagit, att endast obligatorisk fattigvård skall utöva inverkan på hemortsrättsförvärv.»

Stockholms stads fattigvårdsnämnd och *överståthållarämbetet* anse, att hemortsrättsförvärv bör hindras, ej blott såsom kommittén föreslagit, av fattigvård enligt 1 §, utan även av fattigvård enligt 2 §, lämnad av annat fattigvårdssamhälle än det, där den understödde är mantalsskriven. Yttranden.

Svenska fattigvårdsförbundet är av samma uppfattning, ehuru området för den obligatoriska fattigvården är betydligt mera omfattande än nu gällande, och anför såsom skäl för sin åsikt, att det med kommitténs förslag ligger nära för den kommun, från vilken en understödstagare frivilligt eller måhända efter mer eller mindre stark påtryckning avflyttat, att genom meddelande av fattigvård enligt 2 § förhjälpa honom att under det första året efter inflyttningen i det nya samhället reda sig utan anlitande av fattigvård enligt 1 §, för att han därigenom må kunna förvärva sig ny hemortsrätt. Förbundet anser det därför böra stadgas, att om någon under det år, för vilket han mantalsskrivits inom visst fattigvårdssamhälle, av detta samhälle åtnjutit fattigvård enligt 1 § eller eljest av annat samhälle åtnjutit fattigvård, vinner han ej hemortsrätt på grund av nämnda mantalsskrivning.

Två ledamöter i kammarrätten hava på de av fattigvårdsförbundet anförda skäl anslutit sig till förbundets uppfattning, och *kammarrättens*

majoritet har funnit anledning saknas att beträffande fattigvårds inverkan på förvärv av hemortsrätt göra någon inskränkning ifråga om fattigvårdens art, såvitt den meddelas av annan kommun än vistelsekommunen, samt anfört:

»Möjligheten att genom understöd enligt 2 § under nämnda tid illojalt överflytta befarad fattigvårdstunga å annan kommun ligger alltför nära till hands för att ej böra i lag avskäras. Enligt kammarrättens mening bör alltså fattigvård enligt 1 § ävensom av annan kommun än vistelsekommunen lämnad fattigvård enligt 2 § utgöra hinder för hemortsrätt, om fattigvården lämnats under den tid av ett år, som, enligt vad ovan är sagt, erfordras för förvärv av hemortsrätt.»

Föredraganden i kammarrätten har däremot yttrat:

»Bleve kommitténs förslag upphöjt till lag, komme all fattigvård åt dem, som på grund av arbetsoförmåga vore i behov av understöd, att anses såsom obligatorisk, medan fattigvård enligt 2 § skulle utgå i följd av andra orsaker såsom arbetslöshet o. s. v. Vid sådant förhållande synes man ej böra överskatta de på skilda håll yppade farhågorna, att de nya bestämmelserna skulle bereda möjlighet för en kommun att på en annan illojalt överflytta en redan förhandenvarande eller befarad fattigvårdstunga genom att tilldela den eller de personer, varom vore fråga, fattigvård enligt 2 §. Jag anser mig därför böra om ock med någon tvekan lämna utan erinran vad kommittén i nu förevarande avseende föreslagit.»

Departementschefen.

Ehuru genom den i det föregående föreslagna lydelsen av 1 § området för den obligatoriska fattigvården blivit högst väsentligt utvidgat, skulle dock med kommitténs förslag på nu ifrågavarande punkt förefinnas en möjlighet för kommun att, på sätt som antytts i vissa yttranden, obehörigen överflytta fattigvårdstunga på annan kommun. Denna möjlighet synes mig därför, såsom kammarrätten uttalat, böra avskäras. Någon olägenhet av gällande stadgande i samma riktning har icke blivit påvisad och synes mig icke heller böra befaras. I enlighet med vad jag nu anfört har ändring vidtagits i kommitténs förslag.

Formulering av den allmänna bestämmelsen om fattigvårds inverkan.

Kommittén har i 49 § 1 mom. givit den allmänna regeln om fattigvårds inverkan på hemortsrättsförvärv följande avfattning: »Har någon under det år, för vilket han mantalsskrivits inom visst fattigvårdssamhälle, åtnjutit fattigvård enligt 1 §, vinner han ej hemortsrätt på grund av nämnda mantalsskrivning.» Grundsatsen att för hemortsrättsförvärv fordras ett på mantalsskrivningen följande fattigvårdsfritt år har emellertid även kommit till uttryck i 45 §. I stället för det i 25 § fattigvårdsförordningen förekommande mindre tydliga uttrycket »kommit i behov av fattigvård» hava använts uttrycken »kommit i åtnjutande av fattigvård» och »åtnjutit fattigvård», vilket torde vara en given förbättring.

Undantag från regeln, att obligatorisk fattigvård inverkar på hemortsrättsförvärv.

Såsom i det föregående antytts, gör kommittéförslaget vissa *undantag från huvudregeln att obligatorisk fattigvård under mantalsskrivningsåret medför hinder för förvärv av hemortsrätt.* De sålunda meddelade undantagsbestämmelserna innebära, att obligatorisk fattigvård av mera tillfällig beskaffenhet icke utgör dylikt hinder. Det stadgas nämligen i 49 § 1 mom., att hinder för förvärv av hemortsrätt icke föranledes av fattigvård, som bestått i

bekostande åt skolbarn av kläder, underhåll eller annat, som avser att sätta dem i tillfälle att begagna skolundervisningen,

läkarhjälp eller medicin, som lämnats annorledes än i förening med vård å sjukvårdsanstalt, varför ersättning skall utgå,

förlossningshjälp eller

begravningskostnad,

eller av fattigvård av annat slag än här nämnts, som icke omfattat längre tid än trettio dagar.

I detta sammanhang må nämnas, att kommittén föreslagit *dels* i 50 §, att fattigvårdssamhälle, som enligt 1 § lämnat fattigvård åt någon, vilken har hemortsrätt inom annat samhälle, är berättigat att erhålla ersättning därför av det senare samhället, *och dels* i 51 §, att ersättning enligt 50 § ej utgår för sådan fattigvård, som, enligt vad i 49 § 1 mom. är föreskrivet, ej utgör hinder för förvärv av hemortsrätt, ävensom att, om fattigvården omfattat längre tid än 30 dagar, den del därav ej ersättes, som utgått för de första 30 dagarna.

Kommittén. 49 § 1 mom.

Efter att i motiverna till 49 § hava redogjort för stadgandet i 51 §, att viss mera tillfällig fattigvård ej ersättes, anför kommittén.

»Det ligger enligt kommitténs uppfattning nära till hands att låta frågorna om fattigvårds ersättande och om dess inverkan på hemortsrättsförvärv behandlas enligt samma regler. Ett dylikt samband har också i dansk och norsk fattigvårdslagstiftning gjort sig gällande, till följd varav inverkan i hemortsrättsavseende där ej tillagts fattigvård, som icke ersättes av hemortskommunen. Då dylik tillfällig fattigvård icke ersättes, blir det ej genom hemortskommunens eget medgivande eller genom rättegång vid dess meddelande utrett, att fattigvården verkligen utgått och ännu mindre att den varit obligatorisk. Den omständigheten, att en person kommer i behov av dylik tillfällig fattigvård, kan ej heller sägas med nödvändighet utvisa en sådan brist i försörjningsförmågan hos honom, att han ej bör kunna förändra hemortsrätt. Kommittén har på grund härav ansett lämpligt att låta fattigvård, varom här är fråga, vara utan inverkan på hemortsrättsförvärv, vadan *sådan inverkan enligt förslaget tillagts endast obligatorisk fattigvård av mera stadigvarande beskaffenhet.*»

Kommittén. 50 och 51 §§.

På grund av det nära sambandet mellan frågorna om fattigvårds ersättande och dess inverkan på hemortsrättsförvärv torde här böra lämnas en redogörelse för kommitténs motivering till 50 och 51 §§.

Efter att hava erinrat om fattigvårdsförordningens bestämmelse (29 §), att fattigvårdssamhälle, som på grund av 1 § lämnat fattigvård åt någon, som har hemortsrätt inom annat samhälle, är berättigat att av detta samhälle erhålla ersättning för fattigvården ävensom för begravningskostnad, om sådan erfordrats, framhåller kommittén, att svårigheten att avgöra, om i ett visst fall fattigvård meddelats enligt 1 § fattigvårdsförordningen, givit upphov till ett stort antal tvister mellan fattigvårdssamhällena, samt anför vidare:

»Med den lydelse, som kommittén givit 1 § i sitt förslag, torde en lämpligare omfattning hava givits åt den obligatoriska fattigvården och därmed också åt hemortssamhällets ersättningsskyldighet i allmänhet, så vitt den skall grundas på den omständigheten att fattigvården varit obligatorisk. Den ytterligare understödsverksamhet, som ett fattigvårdssamhälle utövar, måste bliva så beroende av subjektiv uppfattning och lokala förhållanden, att den ej ägnar sig att göras till föremål för ersättningsskyldighet av annat samhälle. Kommittén har därför föreslagit, att allenast obligatorisk fattigvård eller sådan, som lämnats enligt 1 § i förslaget, skall vara föremål för ersättning fattigvårdssamhällen emellan.»

Kommittén lämnar härefter följande redogörelse för *utländsk lagstiftnings* bestämmelser i dessa delar:

»I de danska och norska fattigvårdslagarna, i vilka liksom hos oss såsom huvudregel fastställts en hemortssamhällets ersättningsplikt, har man på olika sätt modifierat denna regel. Enligt den *danska* fattigvårdslagen erhåller vistelsekommunen i vissa fall ersättning av hemortskommunen för allenast tre fjärdedelar av sina kostnader och vissa kostnader ersättas ej alls; det senare är förhållandet med utgifter till läkare och barnmorska, begravningskostnad samt understöd, som består i fullgörande av s. k. pliktarbete eller av annan anledning ej medför direkt utgift för kommunens kassa (bud efter läkare och barnmorska, bevakning av sinnessjuka o. s. v.), ävensom för brevväxling i fattigvårdsangelägenheter. Den *norska* fattigvårdslagen undantager från ersättning följande arter av fattigvård: a) arbetsanvisning (sådan kan enligt lagen ske genom fattigvårdsstyrelsen), b) skolbarns förseende med läroböcker och undervisningmateriel, c) läkar- och barnmorskehjälp samt medicin, d) sjukbehandling, som det offentliga ombesörjer för epidemisk eller smittosam sjukdom, e) begravningskostnad. Av övriga fattigvårdskostnader ersättas enligt den norka lagen två tredjedelar av hemortskommunen.

Uti det *finska förslaget* till ny fattigvårdsförordning har man borttagit rätt till ersättning för fattigvård, om kostnaden därför under ett års tid ej överstigit 20 finska mark; dessutom har föreslagits, att hemortskommunen skall gottgöra allenast tre fjärdedelar av den kostnad, som belöper på tiden från fattigvårdens beviljande, 'till dess ersättningskravet bevisligen blivit fattigvårdsstyrelsen i den understöddes hemortskommun tillställt'.

I detta sammanhang bör ock erinras om ett stadgande i den *tyska* fattigvårdslagstiftningen. För det fall att en person, som under minst en vecka varit mot lön eller naturaförmåner anställd i ett och samma tjänste- eller arbetsför-

hållande å en ort, insjuknar under fortvaron av detta tjänsteförhållande eller inom en vecka efter dess slut, är det fattigvårdssamhälle, som denna ort tillhör, skyldigt att lämna eller bekosta erforderlig vård och förplägnad under 26 veckor (tidigare 13 veckor) efter sjukdomens början; under vissa förhållanden sträcker sig en sådan skyldighet även till tjänarens eller arbetarens anhöriga, som insjuknat.»

Kommittén omnämner vidare, att de till kommittén från kommunerna inkomna uppgifter angående *beskaffenheten av fattigvård, som under år 1907 meddelats åt understödstagare från annat fattigvårdssamhälle*, utvisa: att någotdera av understöden: läkarhjälp, medicin, förlossnings- eller begravningshjälp lämnats i 588 fall, att *annat* understöd för högst 14 dagar lämnats i 444 fall och att annat understöd för minst 15 och högst 30 dagar förekommit i 761 fall; att i 311 fall understöd av något av förstnämnda slag utgått *jämte* annat understöd för högst 14 dagar, att i 384 fall jämte dylikt understöd utgått annat understöd för minst 15 och högst 30 dagar; att under år 1907 alltså av understödstagarna från annat samhälle ej mindre än 2,488 (47,1 %) fallit under nämnda kategorier, vilken siffra utgör inemot hälften av hela antalet understödstagare från annan kommun (5,282); samt att skillnaden i proportion ej är synnerligen stor, om man tager landskommuner och stadskommuner (städer och köpingar) var för sig, i det för de senare procentsiffran utgör 48,4 och för landsbygden 44,8.

I anslutning härtill anför kommittén:

»Genom att införa ett stadgande, enligt vilket kostnaden för understöd av nu angivna slag undantages från ersättning, skulle tydligen ett stort antal tvisteämnen mellan kommunerna röjas ur vägen, och stadgandet skulle alltså komma att få en väsentlig betydelse med hänsyn till minskande av fattigvårdsprocesserna mellan kommunerna. Även om utvägar ej saknas att med andra medel minska antalet av tvister, torde dock intet medel vara så effektivt som att låta vistelsekommunen själv vidkännas dylika tillfälliga kostnader. Kommittén har ej kunnat göra undersökning om de utgifter, som förorsakats av de ovan angivna understödsfallen; en sådan skulle stött på alltför stora svårigheter. Men det torde såsom visst kunna antagas, att vårdkostnadens belopp varit jämförelsevis ringa i varje särskilt fall. Någon större förskjutning av fattigvårdstungan torde alltså ej behöva befaras genom ett dylikt stadgande. I den mån en förskjutning kommer att äga rum, faller den ökade bördan på städer och köpingar, i vilka det relativt största antalet av understödstagare från annan kommun befinner sig. Mot en förskjutning i denna riktning synas emellertid ej några större betänkligheter böra möta, då i förhållande till den ekonomiska bärkraften stadskommunernas utgifter för fattigvården i allmänhet äro väsentligt lägre än landskommunernas. Med en begränsning till ovan angivna fall torde man ej behöva befara, att vistelsekommunen skall undandraga sig att lämna erforderlig hjälp eller att söka skjuta detta åliggande över på annan kommun. Medel till motverkande av försök i sådan riktning finnas för övrigt i fattigvårdssökandens besvärsrätt samt i myn-

digheternas rätt och skyldighet att vid behov ingripa. Fördelen av att genom ett sådant stadgande kunna väsentligt inskränka fattigvårdstvisternas antal torde därför här få vara avgörande.»

Vad angår de *särskilda slag av fattigvård, som upptagits i 51 §*, framhåller kommittén, att ersättning för bekostande åt skolbarn av kläder m. m., en utgift som närmast hänför sig till 5 § fattigvårdsförordningen, jämförd med 49 § folkskolestadgan, redan enligt nu gällande stadganden mera sällan torde utgå; att även om läkarhjälp och medicin förekommit vid upprepade tillfällen, det torde vara lämpligt att utesluta kostnaden härför från ersättning; att om läkarhjälp och medicin lämnas i sammanhang med vård å sjukvårdsinrättning, det i regel ej förekommer någon särskild debitering därför utan ingår ersättningen i dagskostnaden; att alltefter som dagskostnaden ersättes eller ej, därmed också läkarhjälp och medicin bliva ersatta eller ej; samt att förlossnings- och begravningshjälp ej ersättas, även om kostnaden därför utgått i samband med sjukvård.

Kommittén betonar vidare lämpligheten av att från ersättning av hemortskommunen undantaga även *annan mera tillfällig fattigvård* samt anför:

»Vid formulering av ett stadgande härom möta emellertid åtskilliga svårigheter. Att endast helt allmänt tala om tillfällig fattigvård är ej lämpligt, utan det torde vara nödvändigt att meddela närmare bestämmelser. Därvid skulle man, såsom skett i det finska förslaget, kunna fästa sig vid storleken av det belopp, som utgått. Kommittén har dock ansett det lämpligare att låta det avgörande vara, att fattigvård utgått under en viss kortare tid. Särskilt för alla de fall, då det gällt anstaltsvård, är denna utgångspunkt naturlig. Har fattigvård utgått med visst belopp utan att därvid sagts något om tiden, för vilken understödet avsetts, torde större svårigheter ej möta att avgöra, huruvida detta skäligen svarar emot den tid, för vilken fattigvårdens slutliga gäldande anses böra åligga vistelsekommunen.

För att i väsentligare mån kunna vinna det åsyftade målet, inskränkning i tvisternas antal, torde det vara lämpligt att ej taga tiden alltför kort. Kommittén har ansett en tid av 30 dagar såsom lämplig, därvid kommittén bland annat tagit hänsyn till att med denna tidsperiod från ersättning komma att undantagas de flesta fall, då fattigvården bestått i ersättande av vård under akut sjukdom. Medellängden av sjukhusvistelse utgjorde under år 1910 å sjukhusens lasarettsavdelningar 29,0 dagar, å sjukstugorna 24,6 dagar och å epidemisjukhusen 25,1 dagar.

Med hänsyn till grunden för stadgandet är det uppenbart, att om för samma person behov av tillfällig fattigvård uppstått vid olika tillfällen t. ex. under ett år, varje fall är att betrakta för sig och att någon sammanläggning av de särskilda tiderna icke får äga rum.

Då emellertid en bestämmelse av förevarande innebörd skulle kunna utgöra en lockelse för vistelsekommunen att sträcka ut understödstiden över en tid av

30 dagar för att därigenom betaga understödet dess natur av tillfälligt, har kommittén till förebyggande härav föreslagit, att vid understöd, som fortgått längre tid än den sålunda bestämda, vad som åtgått för de första 30 dagarna ej skall ersättas. Det synes även i övrigt hava goda skäl för sig att låta kostnaden för fattigvård under denna första tid, då det mången gång är ovisst, om den är av stadigvarande natur eller icke, drabba vistelsekommunen. Föreskriften i fråga innebär i och för sig endast, att vistelsekommunen ej kan betinga sig någon ersättning för denna första tid. Kan hemsändning enligt därför gällande bestämmelser äga rum tidigare, har hemortssamhället ej rätt att avvisa den med åberopande av förevarande stadgande, liksom det ej kan kräva gottgörelse av den kommun, från vilken hemsändning med iakttagande av lagens därom givna föreskrifter ägt rum, för vård under de 30 dagarna.»

Yttranden.

Principen att viss mera tillfällig fattigvård ej inverkar på hemortsrättsförvärv och ej medför rätt till ersättning av hemortskommunen har i åtskilliga av de avgivna yttrandena gjorts till föremål för erinringar.

Sålunda anser *Kungl. Maj:ts Befallningshavande i Östergötlands län* tillräckliga skäl icke hava anförts för frångående av regeln att obligatorisk fattigvård hindrar förvärv av hemortsrätt.

Fattigvårdsstyrelsen i Norrköping befarar, att ifrågavarande bestämmelser i 49 och 51 §§ skola föranleda orättvisor och bliva mycket betungande för många kommuner. Det enda av ifrågavarande undantagsfall, som kunde kvarstå, är, anser styrelsen, bekostande av kläder åt skolbarn, men då folkskolestadgan redan innehåller en dylik bestämmelse, synes det styrelsen överflödigt att upprepa den i fattigvårdslagen.

Kungl. Maj:ts Befallningshavande i Blekinge län, som bestämt avstyrker den i 51 § upptagna bestämmelsen, att ersättning icke skall utgå för fattigvård, som icke omfattat längre tid än 30 dagar, säger sig vara tveksam, huruvida ifrågavarande bestämmelser i 49 § 1 mom. äro berättigade.

Fattigvårdsstyrelsen i Malmö betecknar ifrågavarande bestämmelser i 49 § 1 mom. och 51 § såsom orättvisa mot stadssamhällena, särskilt de större.

Västernorrlands läns landsting anser de föreslagna stadgandena i 49 och 51 §§ kunna leda till godtycke och oegentligheter, ty i ena fallet kan en högst väsentlig fattigvård till en nyinflyttad ej blott icke alls uttagas hos utflyttningskommunen, utan även betrygga den nyinflyttades nya hemortsrätt, medan i ett annat fall en jämförelsevis ringa fattigvård till en nyinflyttad (såsom sjukhuskostnad) kan uttagas och jämväl stänger honom från ny hemortsrätt.

Domkapitlet i Visby finner samma bestämmelser i så måtto mycket betänkliga, att de givetvis komma att ofta inverka dels fördröjande dels eljest oförmånligt på ett annars välbehövligt understöd och därjämte starkt hinderligt för det fria val av vistelseort, som nu gällande förordning särskilt i sin 28 § gör gällande såsom var mans rätt. De föreslagna bestämmelserna skola enligt domkapitlets mening medföra, att ingen gärna medgiver inflyttning å sin jord eller i sitt hus åt någon i känt torftiga villkor eller eljest med osäker bärgning.

Fångvårdsstyrelsens centrala hjälpbyrå säger sig även befara, att bestämmelserna i 49 och 51 §§ skola försvåra utsikterna för alla nödlidande, samt anför, att faktiskt mottagandet av fattigvård i en kommun ofta underlättat tillträdet till en annan kommun, eftersom fattigvård under året före den nya mantalsskrivningen föranlett bibehållande av hemort i den kommun, som utgivit understödet, att borttagandet av denna bestämmelse kunde synas förestavad av humanitet, men skulle verka motsatsen, en försämring, som även fångvårdens räddningsverk skulle få erfara, att upplysning om åtnjuten fattigvård i annat samhälle understundom för byrån kommit som en räddning, då fråga varit om uppsägning från en arbetsplats av fruktan för hemortsrättsförvärv, samt att bestämmelsen att ingen för äventyret av framtida fattigvårdstunga finge förmenas rätt att välja vistelseort endast hade en chimärisk betydelse, då valet av vistelseort för fattigt folk sammanhängde med utsikten till försörjning, och då ingen kunde tvinga en arbetsgivare att taga en tjänare eller förbjuda honom att avskeda.

Fattigvårdsdirektören i Göteborg finner de i 49 § uppställda undantagen från huvudregeln om obligatorisk fattigvårds inverkan på hemortsrättsförvärv skäligen godtyckligt valda och formulerade samt avstyrker bestämmelsen härom ävensom motsvarande stadgande i 51 §.

Kammarrätten uttalar sin anslutning till principen, att viss fattigvård av mera tillfällig art icke har inverkan på förvärv av hemortsrätt och att kostnaden för sådan vård stannar å vistelsekommunen.

I övrigt synas myndigheterna ej heller hava något att erinra mot berörda *princip;* åtskilliga understryka riktigheten av densamma. Däremot framkomma i vissa yttranden tvivelsmål rörande *omfattningen* av ifrågavarande undantag och förnämligast anordningen att göra fattigvård under högst 30 dagar till ett dylikt undantag. Av *medicinalstyrelsen* och *vissa läkare* ifrågasättes, att vård å *epidemisjukhus*, som i många län är kostnadsfri för den enskilde och för övrigt i betydande utsträckning lämnas mera för det allmännas än för den sjukes skull, icke skall öva inflytande i avseende å hemortsrättsförvärv, och av vissa myndig-

heter uttalas, att *begravningskostnad* och *förlossningshjälp* åtminstone i samband med anstaltsvistelse böra hava dylikt inflytande och ersättas av hemortsrättskommun. I sistnämnda båda hänseenden uttalas betänkligheter mot förslaget av bl. a. hälsovårds- och fattigvårdsmyndigheter i Stockholm, av vilka fattigvårdsnämnden anser, att bestämmelsen i 49 § om förlossningshjälpen i samband med stadgandet om ersättningsfri fattigvård under högst 30 dagar med all säkerhet kommer att medföra, att den redan nu avsevärda och i många avseenden ofördelaktiga tillströmningen till storstäderna, särskilt Stockholm, av unga kvinnor, som vänta sin nedkomst, kommer att högst väsentligt ökas.

Kammarrätten anser av i huvudsak samma skäl undantaget i fråga om förlossningshjälp i 49 och 51 §§ böra gälla endast i de fall, då den icke meddelas i sammanhang med vård å anstalt.

En ledamot i kammarrätten avstyrker de stadganden i 49 och 51 §§, som avse bekostande åt skolbarn av kläder m. m.

Från läkarhåll ifrågasättes, att ersättning för läkarhjälp och medicin, som lämnats annorledes än i förening med sjukhusvård, bör kunna utkrävas, att lasarettsvård icke bör falla under undantaget om fattigvård i *högst 30 dagar*, samt att vård å barnbördshus bör härutinnan likställas med lasarettsvård.

Huvudsakligen är det emellertid mot bestämmelsen, att fattigvård under högst 30 dagar icke hindrar hemortsrättsförvärv, och i samband därmed mot stadgandet, att ersättning för dylik fattigvård ej skall utgå, som erinringar framkommit i de avgivna yttrandena. I ett eller annat av dessa gör man väl gällande, att dessa frågor icke med nödvändighet sammanhänga, men i regel anser man, att de böra behandlas efter samma regler.

De mot ifrågavarande bestämmelser i 49 och 51 §§ framställda anmärkningarna torde kunna sammanfattas sålunda: Bestämmelserna äro orättvisa särskilt mot stadskommunerna; de avvika alltför mycket från huvudreglerna, att hemortssamhälle skall ersätta meddelad fattigvård och att obligatorisk fattigvård under mantalsskrivningsåret skall inverka på hemortsrättsförvärv; de medföra svårigheter för de nödställda att erhålla understöd och göra, att detta blir knappt tillmätt; de föranleda försök från kommunernas sida att skjuta understödjandet från sig och att draga ut på tiden; de locka kommunerna att onödigtvis utsträcka fattigvård till något längre tid än 30 dagar och till att i obehörigt syfte och mot verkliga förhållandet beräkna den tid, som understöd avser, till mera än 30 dagar; och de giva anledning till tvister mellan kommunerna om den tid, för vilken fattigvård skall anses ha utgått.

Kammarrätten finner i alldeles särskild grad betänkligheter vara förknippade med bestämmelserna, att fattigvård i allmänhet, som icke omfattat längre tid än trettio dagar, ej utgör hinder för hemortsrättsförvärv och ej heller medför rätt till gottgörelse av hemortskommunen, ävensom att, därest fattigvården omfattat längre tid än trettio dagar, den del därav ej ersättes, som utgått för de första trettio dagarna. Det synes kammarrätten ingalunda saknas fog för de uttalade farhågorna, att dessa bestämmelser kunna komma att för de nödlidande medföra avsevärda svårigheter att komma i åtnjutande av den omedelbara hjälp, som kan vara erforderlig. Med rätta framhålles ock, säger kammarrätten vidare, det stora intresse, ett fattigvårdssamhälle har av att genom förlängning av understödet utöver de första trettio dagarna kunna förhindra hemortsrättsförvärv, och att tillgodoseende av detta intresse torde vara tillräckligt lockande, för att förfaringssättet i rätt stor utsträckning skall praktiseras. Beträffande kommitténs uttalande, att det med hänsyn till grunden för stadgandet är uppenbart, att om för samma person behov av tillfällig fattigvård uppstått vid olika tillfällen t. ex. under ett år, varje fall är att betrakta för sig, och att någon sammanläggning av de särskilda tiderna icke får äga rum, anför kammarrätten, att med en dylik tolkning av ifrågavarande bestämmelser tillfälle skulle givas för en understödstagare, som av någon anledning funne önskligt att förvärva hemortsrätt i ett samhälle, att genom avstående periodvis från erhållen fattigvård redan under första mantalsskrivningsåret förvärva hemortsrätt i kommunen. Efter att hava framhållit, att varje bestämt fixerad tidsperiod skulle nära nog inbjuda vederbörande fattigvårdsmyndigheter till varjehanda mer eller mindre illojala försök att kringgå lagens bestämmelser för att på annat samhälles bekostnad tillgodose den egna kommunens intressen, yttrar kammarrätten vidare:

»Såsom Kungl. Maj:ts befallningshavande i Uppsala län anmärkt, komme det enklaste sättet för kringgående naturligen att bliva att under löfte om framtida påökning meddela den behövande en minimal fattigvård under de första trettio dagarna. Talrika slitningar mellan kommunerna äro tvivelsutan att emotse vid fastställandet av den tid, för vilken fattigvården skall anses hava utgått. Så torde det exempelvis icke falla sig så lätt att bedöma, huruvida i ett visst fall ett understöd av femton kronor skäligen kan anses hava avsett en tidsperiod av trettio dagar eller därutöver. Bestämmelser måste därför givetvis utfärdas om noggrann anteckning i fattigvårdsstyrelsens protokoll angående den tidrymd, den lämnade hjälpen i varje fall skulle antagas avse, men även om dessa bestämmelser vunne efterföljd — vilket knappast vore att förvänta — komme tvivelsutan kommittéförslagets genomförande i de delar, varom nu är fråga, att giva upphov till ett otal tvistigheter och processer mellan kommunerna. Slutli-

gen bör måhända ej heller alldeles lämnas ur sikte ett egendomligt förhållande, som bleve en följd av lagförslagets antagande, nämligen att, därest ett understöd utginge för kalendermånad, fattigvårdens verkningar med avseende å hemortsrätt och ersättningsskyldighet kunde gestalta sig olika alltefter antalet dagar i månaden.»

Kammarrätten förklarar sig slutligen, med erkännande av de skäl, som kunna anföras till förmån för förslaget, finna de praktiska olägenheter, som därmed äro förbundna, vara av alltför betänklig art och hemställer därför, att förslaget icke måtte varda lagfästat, såvitt angår stadgandena, att fattigvård i allmänhet, som icke omfattat längre tid än trettio dagar, ej hindrar förvärv av hemortsrätt och ej heller medför rätt till ersättning av hemortskommunen, samt att, om fattigvården omfattat mer än trettio dagar, den del därav ej gottgöres, som avser de första trettio dagarna.

Överståthållarämbetet tillstyrker däremot kommitténs förslag i dessa delar under framhållande av, att detsamma skulle i hög grad minska fattigvårdsprocessernas antal samt att farhågorna för ökning av stadskommunernas fattigvårdsutgifter och för obehöriga försök att på andra samhällen kasta över försörjningsplikt äro överdrivna. Ämbetet anför vidare beträffande den från visst håll uttalade fruktan, att vederbörande fattigvårdsstyrelse högst ovilligt skulle meddela främmande fattig ett tillfälligt understöd, då den berövas möjlighet att få gottgörelse av hemortskommunen, att här dock är fråga om obligatorisk fattigvård, och att man med den kontroll, fattigvårdssamhällena komma att bliva underkastade, ej torde behöva befara, att de skola söka undandraga sig sådana skyldigheter, som uppenbarligen åligga dem. Ämbetet anser däremot mera avseende böra fästas vid den framhållna olägenheten av bestämmelsen, att i densamma ligger en lockelse för vistelsekommunen att utsträcka understödstiden utöver en tid av 30 dagar för att genom ett sådant förlängande av understödet kunna förhindra hemortsrättsförvärv. Kommer förut påyrkad omredigering av 1 § till stånd, försvåras emellertid, säger ämbetet, ett sådant förfaringssätt. På grund härav anser överståthållarämbetet icke heller sistberörda anmärkning avgörande utan hemställer, att kommitténs förslag i denna del måtte vinna godkännande.

Likaledes anser *Kungl. Maj:ts befallningshavande i Kronobergs län* de med förslaget i dessa delar uttalade farhågor vara väsentligt överdrivna och därför icke böra tillmätas avgörande betydelse.

I några yttranden hava vissa *modifikationer* i kommitténs förslag i förevarande hänseenden påyrkats.

Sålunda anför *Kungl. Maj:ts befallningshavande i Stockholms län:*

»Uti ett system, som ansluter sig till den uppfattningen, att det är hemortskommunen, som i regel skall ersätta vistelsekommunens utlägg i fattigvårdshänseende, är undantaget för 30 dagar för omfattande; det skulle enligt lämnade statistiska meddelanden bringa upp undantagsfallen till inemot hälften av alla fall av understöd åt person, som har hemortsrätt i annat samhälle. Hur nyttigt det än må vara, att antalet fattigvårdsprocesser minskas, torde således dock någon inskränkning böra ske i avseende å undantagets omfattning. Befallningshavanden föreställer sig, att det skulle vara lämpligt, att undantaget begränsades till 14 dagar, såväl då det gäller den längsta tiden för tillfällig fattigvård som ock då det är fråga om den första tiden av en längre sammanhängande fattigvård. Enligt meddelad statistik skulle visserligen härigenom undantagsfallen minskas med 1,145, men då 1,343 undantagsfall, allt för år, ändock skulle återstå, vore ju redan därigenom mycket vunnet. Emedan det måste anses mindre riktigt, att flera 14-dagarsperioder i detta hänseende skulle kunna förekomma till beräkning under ett och samma kalenderår, torde vara nödvändigt att föreskriva, att hemortskommunen skall ersätta fattigvård av ifrågavarande slag i vad densamma går utöver sammanlagt 30 dagar under ett och samma kalenderår. I händelse av bifall till vad här ifrågasatts måste en mindre konsekvensändring vidtagas i § 49.»

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jönköpings och Västerbottens län m. fl. anse, att ifrågavarande tid av 30 dagar bör minskas till 15 dagar.

Det ifrågasättes vidare av *Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jämtlands län,* vidkommande rätten till ersättning, att tiden bestämmes till ett visst antal dagar sammanlagt under hela året, samt av *Kungl. Maj:ts befallningshavande i Hallands län*, att i stället för den av kommittén i 49 och 51 §§ föreslagna tidsbestämning något visst minimibelopp fastslås, till vilket fattigvårdskostnad i varje händelse skall uppgå för att ersättning därför skall utgå och för att inverkan på hemortsrättsfrågan skall äga rum.

De i det föregående refererade yttrandena avse delvis icke blott 49 § 1 mom. utan även 51 §. I allmänhet hava i myndigheternas yttranden över sistnämnda lagrum samma synpunkter gjorts gällande och enahanda erinringar framställts som mot 49 § 1 mom.

Från andra håll har dock, ehuru undantagsbestämmelserna i 49 § 1 mom. tillstyrkts eller med tvekan lämnats utan erinran, yrkats, att 51 § måtte ur förslaget uteslutas.

Departementschefen.

Den av kommittén omfattade principen, att fattigvård av mera tillfällig beskaffenhet icke övar inflytande på förvärv av hemortsrätt och icke heller medför rätt till ersättning av hemortskommunen, har i stort sett vunnit anslutning bland de hörda myndigheterna. Även jag anser

den riktig och av beskaffenhet att böra läggas till grund för lagstiftningen.

Ser man härefter till, i huru stor utsträckning principen bör komma till tillämpning, synes det till en början av kommitténs i det föregående omförmälda statistik framgå, att kommitténs förslag i dessa delar, om det i sin helhet bleve lag, skulle medföra en avsevärd minskning i fattigvårdsprocessernas antal, en fördel som också varit det huvudsakliga syftet med förslaget. Fråga är emellertid, om denna fördel uppväger de olägenheter, som, på sätt anmärkts, i vissa hänseenden torde komma att uppstå, om nyssnämnda princip kommer till tillämpning i den utsträckning, kommittén föreslagit.

Härvid lärer främst böra tagas i övervägande bestämmelserna om fattigvård under högst 30 dagar. Om dessa bestämmelser bortfölle, skulle visserligen minskningen i processernas antal bliva icke obetydligt mindre än eljest. De från olika håll mot dessa bestämmelser riktade anmärkningar synas mig emellertid så vägande, att jag icke anser mig kunna tillstyrka bestämmelsernas antagande i oförändrat skick. Att, såsom från några håll ifrågasatts, nedsätta tidens längd under 30 dagar eller att i stället för en tidsbestämning fastslå ett visst minimibelopp, till vilket fattigvårdskostnaden högst finge uppgå, anser jag icke heller kunna förordas, då härigenom de påtalade olägenheterna skulle i väsentlig mån kvarstå. Något annat genomförbart sätt att nå det med förslagets ifrågavarande bestämmelser avsedda syfte, utan att de därmed förbundna olägenheterna uppstå, har icke heller påvisats. Det synes mig därför icke återstå annan möjlighet än att låta samma bestämmelser utgå ur förslaget.

Även de anmärkningar, vilka framställts mot bestämmelserna om att fattigvård, som bestått i förlossningshjälp, icke inverkar i avseende å hemortsrättsförvärv och icke medför rätt till ersättning av hemortskommunen, synas mig vara befogade. De olägenheter, som kunna förväntas av sådana bestämmelser, synas mig vara av för allvarlig beskaffenhet för att icke böra förebyggas. Detta bör kunna ske genom att, på sätt kammarrätten föreslagit, stadga, att nämnda undantagsbestämmelser om förlossningshjälp böra gälla endast då hjälpen utgår annorledes än i förening med vård å anstalt, varför ersättning skall utgå.

Övriga beträffande förevarande §§ framställda yrkanden, i den mån de icke blivit tillgodosedda genom vad av mig nu föreslagits, synas mig icke vara av beskaffenhet att böra föranleda ändring i förslaget.

Inverkan på hemortsrättsförvärv av fattigvård åt barn, hustru och adoptivbarn. 49 § 2 mom.

I nu gällande fattigvårdsförordning (25 §) har den fattigvård, som meddelas en persons hustru och minderåriga barn, förklarats utgöra hinder för vinnande av ny hemortsrätt lika väl som den fattigvård, vilken lämnats honom själv. Därvid har även enligt praxis fattigvård åt oäkta minderårigt barn inverkat på dess faders förvärv av hemortsrätt.

Enligt kommittéförslaget anses blott den fattigvård, som någon själv åtnjutit, hava lämnats honom, men någon ändring har ej föreslagits i fråga om inverkan av fattigvård, som lämnats en persons hustru eller minderåriga barn. Det stadgas nämligen i 49 § 2 mom., att i fråga om inverkan på förvärv av hemortsrätt likställes med fattigvård, som någon själv åtnjutit, fattigvård, som åtnjutits av hans minderåriga barn, så ock för mannen fattigvård, vilken tilldelats hans hustru eller under bestående äktenskap barn, som hon ägt före äktenskapet och som hava hennes hemortsrätt. Fattigvård åt barn utom äktenskap inverkar enligt stadgandet ej på faderns förvärv av hemortsrätt.

Kommittén.

Kommittén framhåller i motiverna, att det torde ligga i sakens natur, att fattigvård, lämnad åt någon, som i hemortsrättsavseende är beroende av annan person, inverkar på denne senares förvärv av hemortsrätt, men att eftersom oäkta minderårigt barn ej i hemortsrättsavseende följer fadern, det ej föreligger skäl att låta fattigvård åt sådant barn hava någon inverkan på faderns hemortsrättsförvärv; den omständigheten att han är försörjningsskyldig bör här ej vara avgörande. Kommittén har dock funnit sig böra föreslå ett uttryckligt stadgande uti nämnda hänseende. Vidare anför kommittén:

»Då en moder, som har ett minderårigt barn, gifter sig med annan än barnets fader, blir barnet, så vida det icke är fött i ett moderns föregående äktenskap och dess fader lever, delaktigt genom modern av mannens hemortsrätt, så länge modern lever eller till dess barnet får självständig hemortsrätt. Av sådan anledning bör också fattigvård, som meddelas barnet, inverka på styvfaderns hemortsrättsförvärv under den tid barnet i hemortsrättsavseende är beroende av denne. Då den nuvarande fattigvårdsförordningen icke enligt praxis ansetts innebära detta, varav blivit en följd att barnet, fastän det åtnjutit fattigvård, ändrat hemortsrätt allt efter styvfaderns flyttning från en kommun till annan (s. k. ambulerande hemortsrätt), har kommittén föreslagit en bestämmelse i syfte att undanröja denna olägenhet. Självfallet är härvid, att fattigvård, varav modern eller barnet kommit i åtnjutande, innan äktenskapet ingåtts, icke kan hava någon betydelse å mannens, respektive styvfaderns hemortsrättsförvärv.»

Kommittén redogör vidare för en vid 1896 års riksdag väckt motion om ändring i fattigvårdsförordningen »i syfte att ogift kvinna, utan hinder därav att hennes barn åtnjuter fattigvård inom visst fattigvårds-

samhälle, må kunna inom annat samhälle förvärva hemortsrätt, dock att det senare samhället ej må betungas med skyldighet att ersätta den fattigvård, som barnet redan åtnjutit, eller att övertaga dess framtida försörjning». Lagutskottet, vars utlåtande bifölls av båda kamrarna, hemställde, att motionen ej måtte föranleda någon åtgärd, och anförde såsom skäl härför, att grundsatsen om hemortsrättens beroende av åtnjuten fattigvård fortfarande borde bliva undantagslöst gällande, enär sådant krävdes för att motverka, att en kommun genom att bekosta understödstagarens flyttning till annan kommun skulle kunna på denna överflytta underhållsbördan, samt att giltiga skäl helt och hållet saknades att övergiva grundsatsen, att minderåriga barn utom äktenskap och deras moder skulle hava hemortsrätt inom samma kommun, så mycket hellre som ett stadgande i motsatt riktning skulle medföra den praktiska olägenheten att, om modern med det hos henne vistande barnet behövde understöd, det bleve svårt att avgöra, huru mycket skulle belöpa på modern och huru mycket på barnet, och tvister skulle lätteligen uppstå emellan de båda fattigvårdssamhällen, som hade underhållsskyldighet, det ena för modern och det andra för barnet.

Kommittén anser, att de skäl, som anförts gentemot nämnda förslag, i stort sett allt fortfarande äga sin giltighet, och kommittén har därför ej ansett det lämpligt att upptaga nyssberörda eller andra förslag i samma riktning, utan bibehållit fattigvårdsförordningens ståndpunkt, att barn utom äktenskap har moderns hemortsrätt.

Yttranden.

Stockholms stads fattigvårdsnämnd och dess *t. f. fattigvårdsinspektör* framhålla, att 49 § 2 mom., sådant detta lagrum blivit formulerat, i någon mån synes stå i strid med kommitténs uttalande i motiveringen till 1 §, att fattigvård, som utgår, är att anse såsom lämnad åt den nödställde personligen.

Fattigvårdsstyrelsen i Norrköping anser, att fattigvård åt barn utom äktenskap ej må inverka på moderns förvärv av hemortsrätt. Om, säger styrelsen, modern icke vistas i den kommun, som omhändertagit hennes barn, är det orättvist, att modern och de barn, hon därefter får, alltjämt skola hava hemortsrätt inom nämnda kommun och denna få bekosta fattigvård åt dem.

Kammarrätten hemställer i förtydligande syfte, att orden: »eller under bestående äktenskap barn, som hon ägt före äktenskapet» etc. utbytas mot: »eller under bestående äktenskap *minderåriga* barn, som hon ägt före äktenskapet» etc.

Departementschefen.

Förslagets ståndpunkt, att fattigvård anses lämnad blott till person, som själv åtnjutit densamma, ej till person, som för den understödde är försörjningspliktig, synes mig icke stå i strid med förevarande bestämmelse, att den åtnjutna fattigvården inverkar på dens hemortsrätt, av vilken den understödde är i hemortsrättsavseende beroende. Den av bl. a. Stockholms stads fattigvårdsnämnd i sådant hänseende framställda erinran kan jag därför icke anse befogad.

Vad kommittén anfört beträffande det vid 1896 års riksdag väckta förslaget synes mig vara riktigt och tillämpligt jämväl å vad fattigvårdsstyrelsen i Norrköping mot förevarande moment erinrat.

Den av kammarrätten i redaktionellt avseende gjorda hemställan finner jag böra vinna avseende.

I överensstämmelse med vad av mig i 47 § föreslagits lärer i förevarande lagrum minderårigt adoptivbarn böra likställas med minderårigt barn. Med hustruns barn, som hon ägt före äktenskapet och som hava hennes hemortsrätt, torde böra likställas hennes adoptivbarn, som hava hennes hemortsrätt, oberoende av om adoptionen skett före äktenskapet eller ej. Likaledes torde böra stadgas, att fattigvård åt barn, som adopterats, ej inverkar på faderns eller moderns förvärv av hemortsrätt.

Förlust av hemortsrätt.

I 31 § 2 mom. fattigvårdsförordningen finnes bestämmelse om skyldighet för staten att i vissa fall ersätta fattigvård, som av fattigvårdssamhälle utgivits till personer, vilka längre tid vistats utom samhället.

Kommittén.

Kommittén framhåller, att man här har en motsvarighet till vad i vissa utländska lagstiftningar, såsom den norska och den tyska, kallas förlust av hemortsrätt.

Riksdagens skrivelse den 12 maj 1905.

I sin förut omnämnda *skrivelse den 12 maj 1905* har *riksdagen*, med hänvisning till de norska och tyska bestämmelserna rörande förlust av hemortsrätt, fäst uppmärksamheten på att man därigenom förekommit eller minskat den obillighet, som mer svåruppfyllda villkor för förvärv av hemortsrätt onekligen vore ägnade att framkalla, på samma gång som med dylika bestämmelser vunnes en reducering av tvisteförfarandet i fråga om ersättning för fattigvård. Även uttalade sig riksdagen samtidigt för en utsträckning av statens ovan berörda skyldighet att gottgöra fattigvård åt personer, som varit länge borta från sitt hemortssamhälle, i syfte att därigenom lätta den i vissa kommuner hårt tryckande fattigvårdsbördan; och framhöll riksdagen därvid såsom en naturlig utveckling, att så snart

en person oavbrutet under fem år vistats utom den kommun, där han hade hemortsrätt, denna kommun under alla förhållanden borde kunna påräkna ersättning av statsmedel för kostnad i anledning av honom senare lämnad fattigvård.

Kommittén.

Vid övervägande av frågan, huruvida den nuvarande anordningen med en statens ersättningsskyldighet, mer eller mindre utvidgad, skall bibehållas, eller om det är lämpligare att efter norskt och tyskt mönster i vår lagstiftning införa begreppet förlust av hemortsrätt, har, säger kommittén, densamma ej kunnat finna, att några egentliga fördelar skulle vinnas genom att upptaga begreppet förlust av hemortsrätt. Huvudsyftet därmed, överflyttandet på staten av skyldigheten att bekosta vården, anser kommittén kunna nås genom en utveckling av fattigvårdsförordningens nuvarande bestämmelser. Kommittén fortsätter:

»Själva vården måste, så länge staten ej har egna organ för fattigvårdens utövande, lämnas utav någon av rikets kommuner. För vårdens meddelande synes det också bättre, att personen hör till någon viss kommun, dit han kan sändas, om behov därav skulle föreligga. I annat fall skulle troligen ej kunna undvaras en föreskrift, att Kungl. Maj:t för särskilda fall skulle bestämma någon viss kommun, dit han borde sändas. Särskilt skulle detta ej kunna undvikas för personer, som från utrikes ort förpassas till en kommun vid gränsen, med vilken de icke hava någon som helst samhörighet. Bestämmelser om förlust av hemortsrätt äro för övrigt ägnade att göra hemortsrättsstadgandena mera invecklade. Kommittén har därför ansett sig icke böra föreslå några sådana.»

Departementschefen.

Vad kommittén sålunda anfört synes mig böra godtagas.

Till frågan om statens skyldighet att i vissa fall ersätta kommunernas fattigvårdskostnad återkommer jag under nästföljande kapitel.

Bestämmelser mot obehörigt inverkande på hemortsrättsförvärv.

I *riksdagens skrivelse den 12 maj 1905* har ifrågasatts meddelande av särskilda bestämmelser »till förekommande därav, att kommunernas målsmän söka i egennyttigt syfte inverka med avseende å för hemortsrätt grundläggande förhållanden, vilka helt böra vara beroende av de eventuella understödstagarnas fria vilja». Och det har i detta avseende från vissa håll antytts, att straffbestämmelser borde meddelas i det av riksdagen angivna syfte.

Kommittén.

I detta hänseende anför kommittén bland annat:

»Det är att antaga, att till följd av den minskade betydelse, hemortsrätten enligt det nu framlagda förslaget erhåller genom stadgandena om vistelsekommunens ansvarighet för viss fattigvård, vilken ej heller skall inverka på förvärv av hemortsrätt, samt genom överflyttande på staten och än mera på landstingen

av kostnaden för vissa slag av fattigvård, kommunernas intresse att genom särskilda förfoganden inverka på hemortsrättsförvärv skall väsentligen minskas. Införandet av pensionsförsäkringen bör också utöva inverkan i samma riktning. För övrigt synes det, som om betydelsen av dylika särskilda åtgöranden av de kommunala myndigheterna redan under nuvarande förhållanden något överdrivits.»

Kommittén uttalar vidare, att densamma icke funnit skäl att föreslå några särskilda bestämmelser i detta avseende, bland annat av det skäl, att straffbestämmelser mot sådana åtgöranden, som här avses, stöta på åtskilliga betänkligheter och att en effektiv statsinspektion synes vara ägnad att bidraga till att avlägsna förekommande oegentligheter.

Yttrande. *Domkapitlet i Lund* anser stadgandet i 45 § icke vara ägnat att i ringaste mån förebygga eller råda bot på, vad som i 1905 års riksdagsskrivelse framhölls som ett olidligt missförhållande: att kommunernas målsmän söka i egennyttigt syfte inverka med avseende å för hemortsrätt grundläggande förhållanden, vilka helt böra vara beroende av de eventuella understödstagarnas fria vilja. I motsats till kommittén håller domkapitlet i likhet med riksdagen före, att — då sådant ingalunda är något blott enstaka fall och det med den nya lagen lätt kunde bli oftare förekommande — särskilda bestämmelser av straffrättslig eller annan effektiv art bort föreslås gent emot dylikt tillvägagångssätt.

Departementschefen. Beklagligtvis förekomma alltjämt fall, då fattigvårdsstyrelser vidtaga sådana åtgärder, som avses i riksdagens skrivelse. Emellertid anser jag, i likhet med kommittén, det kunna förväntas, att om förevarande lagförslag antages, frestelsen till dylika åtgärder kommer att försvagas; genom de av mig föreslagna ändringarna i 49 och 51 §§ torde den med kommitténs oförändrade förslag i dessa delar förefintliga fara för dylika illojala åtgärder från kommunernas sida hava i väsentlig mån undanröjts. Härtill kommer, att det torde möta stora, kanske oöverstigliga svårigheter att åstadkomma straffrättsliga eller andra bestämmelser, som verksamt motarbeta åtgärder av antytt slag. Jag har därför icke kunnat annat än ansluta mig till vad kommittén yttrat.

8 KAP.

Om fattigvårdssamhällens inbördes ersättningsskyldighet samt om gottgörelse för fattigvård av staten m. m.

50 §.

Hemortssamhälles ersättningsskyldighet. 50 §.

För innehållet i 50 § och kommitténs motivering därför har redogörelse lämnats under 49 §.

Yttranden.

T. f. ombudsmannen hos Stockholms stads fattigvårdsnämnd har vid denna § uttalat önskvärdheten av att utav lagen tydligt framginge, att, om fattigvårdssamhälle lämnar understöd enligt 1 § till en i samhället ej hemortsberättigad person, för vilken annan inom samhället boende jämlikt 3 eller 4 § är försörjningspliktig, hemortskommunen är i första hand ersättningsskyldig för denna fattigvård och att vistelsekommunen sålunda ej är skyldig att på grund av bestämmelserna i 65 § 2 mom. i kommittéförslaget i första hand vända sig mot den enskilde försörjningspliktige.

Stockholms stads fattigvårdsnämnd har funnit vad sålunda uttalats förtjänt av beaktande.

Kammarrätten anför, efter att hava citerat den föreslagna §:ns lydelse, att då, såsom framgår av 51 §, vissa undantag givas från regeln, att vistelsekommunen äger att av hemortskommunen åtnjuta ersättning för obligatorisk fattigvård, en omredigering tarvas av 50 §.

Departementschefen.

Vid 49 § har givits uttryck åt den grundsatsen, att fattigvård bör öva inverkan på hemortsrättsförvärv i samma fall som ersättning för lämnad fattigvård bör utgå av hemortsrättssamhället. På sätt kommittén framhållit lärer endast sådan fattigvård böra ersättas, som utgått enligt 1 §. Med den av mig förordade ändringen i 49 § av förslaget, att jämväl frivillig fattigvård skall öva inverkan på förvärv av hemortsrätt, nämligen när den lämnats av annan kommun än den, i vilken mantalsskrivning ägt rum, brytes alltså i viss mån mot nämnda grundsats, men då viktiga praktiska skäl påkalla denna skillnad, torde den ej böra väcka betänklighet.

Gällande fattigvårdsförordning har i 29 § 1 och 2 momenten stadganden, som mycket nära överensstämma med de föreslagna föreskrifterna

i 50 § och 63 § (= 65 § 2 mom. i kommittéförslaget). Såsom av föreliggande rättsfall framgår, har den i ett par yttranden berörda omständigheten, att enskild försörjningspliktig finnes, av hemortskommun, som av vistelsekommun sökts på ersättning för lämnad fattigvård, stundom gjorts till föremål för invändning mot kravet. För att förekomma all tvekan därom, att vistelsekommunen, oberoende av nyssnämnda, i yttrandena berörda omständighet, är berättigad att i första hand vända sig med sitt krav mot hemortskommunen har jag ansett mig böra i 50 § föreslå uttrycklig föreskrift härom.

I anledning av kammarrättens anmärkning synes en redaktionell jämkning böra vidtagas.

Ersättning allenast för viss kvotdel?

I det föregående (sid. 322) har nämnts, att enligt dansk och norsk lag vistelsekommunen i allmänhet erhåller ersättning av hemortskommunen för utgiven fattigvård allenast med viss kvotdel av sina kostnader.

Kommittén.

Såsom skäl för en dylik anordning framhåller kommittén behövligheten av en garanti mot att understöd, som skola återgäldas av annat samhälle, utdelas frikostigare än understöd åt samhällets egna medlemmar. Mot en dylik anordning åberopar kommittén däremot, att vistelsekommunen skulle få ett alltför starkt intresse att snarast möjligt kräva hemsändning eller eljest vidtaga åtgärder för att personer från andra samhällen hemsändes, att det låge en obillighet i att vistelsekommunen skulle för en oviss framtid bära en del av utgifterna för främmande understödstagare; att det kunde befaras, att överenskommelser mellan vistelse- och hemortskommun om understödstagares kvarblivande skulle försvåras; att en anordning av ifrågavarande slag skulle fresta fattigvårdsmyndigheterna att söka värdera lämnat understöd till högsta möjliga belopp; samt att, då vistelsekommunen vore skyldig att betala viss andel av pensionstillägget för dem, som, då pensioner tilldelades dem, vore inom samhället mantalsskrivna, även om de ej ägde hemortsrätt där, vistelsesamhället skulle, om det även hade att svara för viss del av fattigvården, komma att betala alltför stor andel av kostnaderna för försörjningen.

Kommittén har funnit nämnda olägenheter så väsentliga, att den ej ansett sig böra föreslå stadgande om att vistelsekommunen skall bära viss kvotdel av avgiften.

Yttrande.

En *fattigvårdsstyrelse* har förordat, att det icke skall åligga hemortskommun att till vistelsekommun utgiva ersättning för fattigvård med mera än $^3/_4$ av kostnaden för vården.

Då kommittén enligt min mening anfört övertygande skäl för sin uppfattning rörande nu nämnda anordning, har jag ansett mig böra ansluta mig till vad kommittén uttalat. Departementschefen.

Kommittén har vidare till behandling upptagit spörsmålet om lämpligheten av att införa någon viss norm, efter vilken ersättning för lämnad fattigvård skulle till vistelsesamhället utgå, och anför kommittén därvid en del uppgifter angående de belopp, till vilka vård å kommunala fattigvårdsanstalter ävensom för utackorderade barn pläga av de dömande myndigheterna värderas, samt angående de avgifter, vilka av landstingen fastställas för vård å deras anstalter. Kommittén anför i anslutning härtill: *Tariffsystem.* Kommittén.

»Av vad ovan nämnts framgår, att hos oss en viss praxis redan utbildat sig rörande storleken av den gottgörelse, som bör lämnas, så väl för anstaltsvård under olika förhållanden som för utackordering av barn. Man torde hava anledning att härav så småningom vänta sig en viss stadga i hithörande förhållanden, så att frågan om storleken av gottgörelse för lämnad fattigvård ej ofta behöver bliva föremål för tvist. Någon fullständig enhetlighet torde härmed emellertid ej stå att vinna och fråga är, om sådant ens är önskligt, då förhållandena i vistelsekommunen ytterst måste bliva de bestämmande. För gottgörande av understöd i hemmen, där förhållandena från fall till fall äro så växlande, torde man ej gärna kunna uppställa några tariffer till efterrättelse mellan fattigvårdssamhällena. Så vitt kommittén erfarit, har ej heller något behov av föreskrifter om utfärdande av taxor för gottgörande av fattigvård gjort sig gällande. De mål, uti vilka enbart ersättningens belopp varit föremål för tvist, synas för övrigt ej hava uppgått till något avsevärt antal (del III sid. 307 o. f.). Kommittén har därför ej framlagt något förslag i förevarande avseende.»

Även i denna del anser jag mig böra ansluta mig till kommitténs uppfattning. Departementschefen.

51 §.

För kommitténs förslag till 51 §, motiveringen därför samt de i anledning av §:n avgivna yttranden har redogörelse lämnats under 49 § 1 mom; och får jag hänvisa till vad av mig under nämnda lagrum (sid. 330) av förslaget anförts. *Ersättning bör ej utgå vid viss tillfällig fattigvård. 51 §.*

52 §.

I fråga om rättegången mellan fattigvårdssamhällen meddelar kommittén inledningsvis en del siffror ur kommitténs statistik: Under tre undersökta tre-årsperioder 1864—66, 1877—79 och 1905—07 uppgick antalet hos Kungl. Maj:ts befallningshavande handlagda fattigvårdsmål till resp. 1,486, 2,597 och 8,864. På varje 10,000-tal av folkmängden utgjorde detta resp. 3,6, 5,7 och 16,6. Även beträffande de i kammarrätten handlagda målen har en ökning ägt rum. Sålunda avgjordes där under *Föregående utredning. 52 §.* Kommittén.

en var av nämnda årsperioder 409, 642 och 2,074 mål eller i relation till varje 10,000-tal invånare resp. 1,0, 1,4 och 3,9.

Kommittén framhåller, att de summor, dessa tvister gällt, ej synas spela någon så avsevärd roll i förhållande till kommunernas fattigvårdsutgifter över huvud, i det under år 1907 samtliga kommuners till andra kommuner utgivna ersättningar utgjort allenast 339,740 kronor 87 öre; de uppburna ersättningarna hade angivits till 379,670 kronor 82 öre. (Skillnaden tydligen beroende bl. a. på det sätt, varpå bokföringen ordnats.) Av ersättningsbeloppet tillföllo 216,648 kronor 8 öre städerna och 163,022 kronor 74 öre landsbygden; städernas utgifter utgjorde 146,409 kronor 96 öre och landsbygden 193,330 kronor 91 öre. Kommittén påpekar, att dessa belopp antagligen till någon del utgöras av summor, som utgått utan att rättegång därom ägt rum.

Efter att hava framhållit, att den stadigt fortgående ökningen av fattigvårdsprocesserna påtagligen i främsta rummet är att tillskriva den genom industriens utveckling föranledda ökade rörligheten hos befolkningen under de senaste årtiondena, men att till ökningen tvivelsutan medverkat vissa stadganden i gällande fattigvårdsförordning, särskilt formuleringen av förordningens 1 § och påföljden av förlust av rätt till ersättning, om krav ej anhängigöres inom viss kort tid, anför kommittén:

»Utom det att tillväxten av fattigvårdsmålen i hög grad ökat arbetsbördan så väl hos fattigvårdsstyrelserna som hos Konungens befallningshavande och i kammarrätten samt därigenom ådragit kommunerna och statsverket större utgifter, medföra dessa tvister, enligt vad erfarenheten ådagalagt, alldeles särskilda olägenheter. Kommunerna och det kommunala livet lida i hög grad därav. Exempel saknas ej därpå, att fattigvårdsstyrelserna söka befria sig från ersättningsskyldighet samt kasta kostnaden över på annan kommun, varför stundom tillgripas invändningar, som vederbörande kommunala förtroendeman eller tjänsteman sannolikt ej skulle begagnat sig av till värjande av egna intressen. I kommunens intresse anser man sig vidare icke kunna göra några medgivanden utan bestrider alla yrkanden från annan kommun. Följden blir, att utredningen försvåras och avgörandet fördröjes, så att, när en gång utslag faller och ersättning skall utgivas, det ofta kan bliva fråga om belopp, som åtminstone för små kommuner äro mycket betungande. Härmed uppkommer också lätt en viss bitterhet mot den understödstagare, vilkens underhåll tvisten gäller.

Genom de ändringar, som föreslagits i fråga om avgränsningen av den obligatoriska fattigvården, genom de nya bestämmelserna om hemortsrätt samt genom stadgandet att viss tillfällig fattigvård ej ersättes av hemortskommunen hava tvivelsutan många anledningar till tvister undanröjts. Emellertid är det av nöden att tillse, huruvida man ej genom vissa åtgärder i fråga om proceduren skulle kunna ytterligare nedbringa antalet tvister emellan fattigvårdssamhällena.»

I sådant hänseende framhåller kommittén undanröjande av det nuvarande missförhållandet, att rättegång påbörjas, utan att man har till-

gång till en utredning, som ger möjlighet att bedöma vare sig understödstagarens hemortsrätt eller de närmare omständigheter, under vilka fattigvård meddelats, varav följden blir, att den sökta fattigvårdsstyrelsen ofta inskränker sig till ett bestridande av så väl hemortsrätten som behovet och skäligheten av det givna understödet. Det blir sedan, säger kommittén, Kungl. Maj:ts befallningshavandes sak att söka utreda de olika punkterna genom infordrande av påminnelser och ytterligare förklaringar eller genom föranstaltande av förhör, under det fattigvårdsstyrelserna själva kunna förhålla sig jämförelsevis passiva. Kommittén betonar dock riktigheten av att kommunerna medverka vid fattigvårdstvisternas utredning samt framhåller, att när fråga är om understöd åt personer, tillhörande en främmande kommun, det ligger i såväl vistelsekommunens som hemortskommunens intresse att genom en skriftlig redogörelse få en klar föreställning om de omständigheter, som förelågo, när fråga om understöd uppkom, samt sådana upplysningar om understödssökanden, att därav kan slutas, vart han hör. Kommittén fortsätter:

»Kravet på en sådan redogörelse rättfärdigas särskilt därav, att undersökningar i ämnet på ett senare stadium äro förenade med större svårigheter och stundom alldeles omöjliga att åstadkomma på grund av dödsfall, flyttningar och andra omständigheter. En sådan undersökning sätter för det första vistelsekommunen i stånd att säkrare bedöma, varest den behövande har hemortsrätt. Den sökta kommunen, vilken naturligen bör erhålla del av utredningen, får därigenom tillfälle att avgöra, om understödstagaren har hemortsrätt därstädes, och framställa de invändningar däremot, som den har att göra, samt att bedöma, i vad mån behov av fattigvård förelegat, om den fordrade kostnaden är skälig och om anledning föreligger att begära hemsändning. För den dömande myndigheten skall naturligen en undersökning på detta stadium av understödsfrågan vara av stor betydelse, och om än utredningen ej därigenom blivit fullständig, skall den helt säkert väsentligt underlätta utredningens kompletterande.»

Efter en erinran om att enligt kungörelsen den 21 augusti 1885 angående handlingar, som böra bifogas ansökningar om ersättning av statsmedel för fattigvårdskostnader, är stadgad skyldighet för fattigvårdsstyrelse, som vill kräva gottgörelse av staten för dylika kostnader, att genom förhör med den nödställde eller eljest införskaffa utredning i vissa angivna hänseenden, anför kommittén:

»En utredning, grundande sig på förhör med den nödställde eller andra, som kunna meddela upplysning i saken, bör enligt kommitténs åsikt föreskrivas såsom obligatorisk, när fattigvårdssamhälle vill kräva gottgörelse för sin kostnad av annat samhälle. Utredningen bör avse anskaffande av upplysningar rörande följande omständigheter: den nödställdes namn, ålder, födelseort och civilstånd; fattigvårdsbehovet och anledningen därtill; förut åtnjuten fattigvård (i vilken kommun, tiden därför och av vad slag); senaste mantalsskrivningsort eller, om den nödställde ej äger hemortsrätt där, annan ort, varest han kan antagas hava

hemortsrätt; personer, som enligt fattigvårdslagen äro pliktiga försörja den nödställde, och deras ekonomiska ställning. Är den behövande gift eller minderårig, böra uppgifter i vissa hänseenden i stället inhämtas rörande make eller föräldrar. Med hänsyn till den omläggning av hemortsrätten, som kommittén föreslagit, behöver undersökningen i denna del ej bliva så vidlyftig, enär upplysning om mantalsskrivningsorten kan vinnas från vederbörlig myndighet.

De erhållna upplysningarna böra upptagas i en skriftlig handling eller protokoll. För att underlätta arbetet med protokolls avfattande och åstadkomma nödig fullständighet böra tryckta formulär komma till användning; dylika formulär användas redan nu på åtskilliga ställen. Då det säkerligen skulle bliva till gagn för saken, om man allmänt använde samma formulär, har kommittén utarbetat förslag till sådana. Protokollet bör underskrivas av den person, som hållit förhöret; om sådant kan ske, böra även den eller de, med vilka förhöret hållits, genom sina underskrifter bestyrka riktigheten av de utav dem lämnade uppgifterna. Det kan naturligtvis hända, att inga upplysningar kunna erhållas, t. ex. emedan den behövande är sinnessjuk eller det gäller barn samt ingen i trakten känner dem. För sådant fall eller då eljest en eller annan av uppgifterna ej kan erhållas, skall detta jämte skälet därtill aumärkas i protokollet.»

I överensstämmelse härmed har kommittén uppgjort sitt förslag till 52 §.

Yttranden.

Ifrågavarande stadgande har merendels lämnats utan anmärkning. Det avstyrkes dock av några fattigvårdsstyrelser, som finna detsamma onödigt och ägnat att öka arbetsbördan. Från ett par håll (bl. a. från *Västernorrlands läns landsting*) antydes, att uppgifterna ej lära bliva särdeles vederhäftiga, då den förhörande är part i saken. Åtskilliga länsmän och en kronofogde tillstyrka uttryckligen stadgandet, den senare med anmärkning att detsamma behöves för att förebygga det famlande efter bevismedel, som hittills ägt rum.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Gottlands län uttalar särskilt, att skyldigheten icke bör bliva vidare betungande för fattigvårdsstyrelserna, synnerligast som formulär till förhörsprotokoll finnes att tillgå.

Kammarrätten anser, att sådan utredning, som i 52 § föreskrives för det fall att fattigvårdsstyrelse vill söka ersättning av annat samhälle, bör stadgas jämväl då samhälle vill utsöka ersättning av landsting.

Socialstyrelsen förmenar, att förhör ej under alla förhållanden kan vara nödvändigt eller ägnat att på bästa sätt bereda tillgång till de föreskrivna uppgifterna, vadan stadgandets avfattning bör något modifieras.

Departementschefen.

Genom det i denna § föreskrivna förhör torde utan allt för stor svårighet kunna vinnas ett material, som i flertalet fall är tillräckligt för att bedöma de frågor om ersättning för fattigvården m. m., vilka kunna

uppkomma. Detta material blir också underlag för en eventuell efterföljande skriftväxling mellan vistelse- och hemortssamhället, en skriftväxling, som eljest ej skulle få stor betydelse. Även om tvist sedermera uppstår hos Kungl. Maj:ts befallningshavande, är det givetvis av vikt att redan från början hava material för tvistefrågornas bedömande. För vistelsekommunen gäller det att visa, dels att behov av fattigvård enligt 1 § förelegat, dels att annan kommun är underhållsskyldig; vistelsekommunen har sålunda stort intresse av att göra utredningen så fullständig som möjligt, och man får därför hoppas, att dess fattigvårdsstyrelse skall göra sitt bästa att söka anskaffa erforderliga uppgifter. Förhör synes vara det lämpligaste sättet för vinnande av upplysningar, och fordran å förhörs anställande, där sådant kan ske, lärer därför icke böra eftergivas. Det är just de direkta upplysningarna, som det på detta tidiga stadium är av vikt att införskaffa; senare kunna de kanske icke erhållas. Genom att göra förhöret obligatoriskt slipper man att i större utsträckning anlita polismyndigheten och kronobetjäningen för utrednings anskaffande.

På sätt kammarrätten uttalat, torde utredning böra äga rum jämväl då fattigvårdssamhället vill söka ersättning av landsting.

Då samhället vill söka ersättning av staten, kräves redan nu enligt den särskilda kungörelsen därom vissa uppgifter, vilka skola anskaffas genom förhör. Ehuru särskilda föreskrifter härom fortfarande torde böra givas, synes det mig lämpligt att till undvikande av missförstånd i förevarande § utsäga, att jämväl i sådant fall den här stadgade utredningen skall anskaffas.

53 och 54 §§.

Föregående skriftväxling. 53 och 54 §§.

I 53 och 54 §§ har kommittén, i syfte att förhindra, att talan mellan fattigvårdssamhällen väckes, förrän parterna sökt medelst föregående skriftväxling i godo uppgöra saken, föreslagit, att i allmänhet ett anmaningsförfarande skall föregå anhängiggörandet av tvist hos Kungl. Maj:ts befallningshavande.

Kommittén.

Kommittén framhåller, att ansökan hos Kungl. Maj:ts befallningshavande om ersättning av annat samhälle för fattigvård för närvarande oftast göres utan några som helst underhandlingar, samt fortsätter:

»Delvis har detta sin förklaringsgrund i en viss obenägenhet från fattigvårdsstyrelsernas sida att medgiva betalningsskyldigheten även i klara fall; de hava ansett det bättre att erhålla Konungens befallningshavandes avgörande och endast betala vad sålunda ådömts. Ett hinder för underhandling om sakens uppgörande utan rättegång har för övrigt legat däri, att bestämmelsen om förlust av rätt till ersättning för fattigvård är så avfattad, att fattigvårdsstyrelsen kan

riskera att gå miste om någon del av sitt utlägg, därest den för mycket litar på den föregående underhandlingen. Enligt fattigvårdsförordningen skall nämligen talan väckas inom en månad efter den dag, då fattigvården beviljades, vid äventyr att all rätt till ersättning för fattigvård, som lämnas därefter och intill dess kravet anhängiggöres, anses förfallen (29 § 1 mom.). Den omständigheten, att en ansökning sålunda inom viss tid måste avlämnas till Konungens befallningshavande, för att talan ej skall förloras, medför säkerligen, att tvister onödigtvis väckas; och sedan talan en gång väckts, är fattigvårdsstyrelsen, även om nya skäl tillkomma, som göra dennas utgång tvivelaktig eller kanske med visshet peka på, att talan kommer att ogillas, i regel ej benägen att återkalla sin talan.»

Under erinran, att bestämmelser om en föregående skriftväxling finnas i de danska och norska fattigvårdslagarna, lämnar kommittén följande redogörelse härför:

»Enligt den *danska* lagen skall ett förhör, sådant som det här ovan nämnda, ske genast, och underlåtenhet att verkställa sådant förhör medför förlust av ersättningsrätt, så vida behovet ej kan på annat sätt tillfredsställande utredas. Krav mot annan kommun skall ske ofördröjligen med bifogande av förhörsprotokoll och legitimationshandlingar samt uppgift på vidtagna åtgärder. Den sökta kommunen har att utan dröjsmål svara på framställningen; avgives ej svar inom 4 veckor efter mottagandet, förloras rätt till invändning; bestrides kravet, har sökandekommunen att väcka talan om ersättning. Senast sex veckor efter varje halvårs utgång skall räkning över kostnaderna tillställas hemortskommunen, vid äventyr att rätten till ersättning förloras. Den *norska* lagen föreskriver, att fattigvårdsstyrelsen snarast möligt skall avfordra den behövande en förklaring över hans omständigheter, vid påföljd att ersättning ej utgår för tiden före förklaringens upptagande. Senast fjorton dagar efter förklaringens avgivande skall sökande fattigvårdsstyrelsen lämna fattigvårdsstyrelsen i den förmodade hemortskommunen underrättelse om understödet, åtföljd av förklaringen och övriga föreliggande uppgifter; underlåtenhet härav medför förlust av ersättningsrätt för tiden, till dess översändande äger rum. Räkning över fattigvårdsutgift skall sändas snarast möjligt och, då det gäller stadigvarande understöd, vid utgången av vart halvår. Om räkning ej översänts senast ett år efter halvårets utgång, kan ersättning icke utkrävas, därest ej tvist om hemortsrätten varit till hinder för översändandet. Den sökta kommunen skall snarast möjligt avgiva förklaring samt, om kravet godkännes, betala. Samma regler gälla även för krav mot stat eller amtskommun. Tvister mellan kommun och staten avgöras av skiljemän eller, om parterna ej kunna enas därom, av kyrkodepartementet.»

Kommittén har ansett ett anmaningsförfarande böra såsom obligatoriskt upptagas även hos oss samt i sådant hänseende föreslagit följande anordning: Den fattigvårdsstyrelse som lämnat fattigvården, skall (enligt 53 §) ofördröjligen tillställa fattigvårdsstyrelsen i det samhälle, som, enligt vad utredningen synes giva vid handen, är att anse såsom hemortssamhälle, skriftlig anmaning att ersätta den lämnade fattigvården eller övertaga försörjningsskyldigheten samt därvid foga förhörshandlingen i huvudskrift eller styrkt avskrift jämte uppgift å den utlagda kostnaden, så vitt den då kan angivas. Tillställandet kan ske genom

allmänna posten, och gäller i sådant fall postverkets bevis om en till den sökta kommunen avsänd rekommenderad försändelse som bevis om tillställandet. Då, på sätt i 55 § föreslås, kraf hos Kungl. Maj:ts befallningshavande skall ske inom viss tid, vid äventyr att rätt till ersättning för viss del av fattigvården förloras, och anmaning dessförinnan skall hava ägt rum, ligger häri en nödvändighet att göra anmaning och anhängiggöra kravet med det snaraste. För att hindra, att sökanden uppehålles i sin rätt, har i 54 § 1 stycket föreslagits, att, om den sökta fattigvårdsstyrelsen ej avgivit svar inom 20 dagar, efter det anmaningen gjorts, resp. avlämnats å posten, det dåmera står sökanden öppet att anhängiggöra sitt krav hos Kungl. Maj:ts befallningshavande. Detsamma gäller, om ett bestridande följt på anmaningen. För att ytterligare motverka benägenheten att i onödan bestrida kravet eller lämna detsamma obesvarat har föreslagits (58 § i kommittéförslaget), att fattigvårdsstyrelse, som underlåtit att svara på anmaningen eller utan grundad anledning bestritt det anmaningsvis gjorda yrkandet, må kunna förpliktas att ersätta motparten dess kostnader i målet. Har anmaning gjorts hos ett fattigvårdssamhälle, men anledning sedermera yppats, att understödstagaren äger hemortsrätt inom annat fattigvårdssamhälle, må (enligt 54 § 2 stycket) talan föras mot detta samhälle, utan att anmaning hos dess fattigvårdsstyrelse föregått. Detsamma gäller, om undersökningen ej givit upplysning om hemortskommunen. Vid ansökan hos Kungl. Maj:ts befallningshavande skola enligt 54 § fogas samma handlingar, som böra fogas vid anmaningen, nämligen förhörsprotokoll och uppgift på den dittills kända fattigvårdskostnaden samt — utom i nyssnämnda båda fall, då anmaning ej är föreskriven — bevis att anmaning skett. Är ansökningen ej åtföljd av dessa handlingar, upptages den ej till prövning.

Yttranden.

Flertalet myndigheter, bl. a. *samtliga Kungl. Maj:ts befallningshavande*, hava lämnat förslagets bestämmelser i 53 och 54 §§ utan erinran.

Överståthållarämbetet tillstyrker uttryckligen dessa §§ under framhållande av att, om förslaget rörande hemortsrättens grundande på den faktiska mantalsskrivningen godtages, hemortsrätten lättare än nu kan konstateras, samt att, efter påyrkad omredigering av 1 §, även fattigvårdens obligatoriska karaktär lättare bör kunna fastslås. Överståthållarämbetet tillägger, att med det i 52 § stadgade förhörsprotokollet tillgängligt det därför bör bliva lättare än nu för en sökt fattigvårdsstyrelse att i klara fall avgiva ett erkännande samt att förfarandet med litet god vilja hos fattigvårdsstyrelserna kan komma att åtminstone i någon mån bidraga till minskandet av fattigvårdsprocesserna.

Från en del håll avstyrkes förslaget eller uttalas betänkligheter mot detsamma.

Sålunda anser *Västernorrlands läns landsting* — i likhet med ett flertal fattigvårdsstyrelser inom länet — det obehövligt att påbjuda försök till obligatorisk underhandsuppgörelse, vilket kan gå för sig i större samhällen med avlönade fattigvårdsfunktionärer, varemot det icke synes lämpligt att ålägga landskommunernas fattigvårdsmyndigheter ett dylikt arbete. Vidare uttalas från samma håll, att det är orimligt, att rätt till ersättning, på sätt i § 54 föreslås, skall förloras, om vederbörande fattigvårdsstyrelse skulle förbise i vissa avseenden föreskrivna, oväsentliga och i de flesta fall betydelselösa, men i alla händelser både tidsödande och besvärliga förberedande formaliteter särskilt beträffande uppgörelsen under hand mellan fattigvårdsstyrelserna, som förvisso i ett ovanligt högt procenttal fall skulle avböjas. — I samma riktning gå även uttalanden från några fattigvårdsstyrelser i andra delar av landet.

T. f. ombudsmannen hos Stockholms stads fattigvårdsnämnd har anfört: Då enligt förslaget hemortsrätt jämförelsevis lätt kunde förvärvas och många svårigheter mötte vid fastslående av fattigvårdens obligatoriska karaktär, torde det i de flesta fall bliva nästan omöjligt för landskommun att efter sådan anmaning, som i förslaget föreskrivits, kunna direkt medgiva ersättningsskyldighet och ännu omöjligare för sökanden att påvisa, att svaranden mot bättre vetande bestritt kravet. De av försörjningstagaren eller annan till förhörsprotokollet lämnade uppgifter torde även i många fall vara missvisande, varför en kontrollerande polisundersökning ofta torde påfordras. I stället för att leda till minskning av fattigvårdsprocesserna skulle därför förevarande stadgande medföra motsatt resultat. Visserligen komme en eller annan föga besvärlig process att på grund av erkännande efter anmaningen undvikas, men i stället torde uppstå ett flertal tidsödande tvister angående bristande svar å samt ogrundade bestridanden av framställda anmaningar, vilkas avgivande i och för sig komme att förorsaka ett onödigt, betungande arbete. Men även om svaranden efter anmaning erkänt ett krav, torde i ej så fall det oaktat bliva nödvändigt att genom en rättegång få betalningsskyldigheten fastställd genom utslag. Erfarenheten visade nämligen, att stads- eller kronofogde ofta måste anlitas för uttagande hos fattigvårdsstyrelse av utdömda belopp, och för dylik handräckning erfordrades ju utslag. Stadgandet om anmaningsförfarande borde icke hava avfattats i form av en ovillkorlig skyldighet för fattigvårdsstyrelsen utan snarare i form av en uppmaning till styrelsen att i otvistiga fall begagna sig därav, innan krav anhängiggjordes.

Stockholms stads fattigvårdsnämnd har funnit vad sålunda anmärkts vara värt beaktande.

Kammarrätten har i huvudsak instämt i nyssnämnde ombudsmans uttalanden samt vidare anfört, att kammarrätten funne anmaningsförfarandet, sådant detsamma av kommittén föreslagits, vara förenat med så avsevärda olägenheter, att dess lagfästande icke syntes tillrådligt, samt att i de fall, då fattigvårdsstyrelserna verkligen vore benägna för godvillig uppgörelse av sina mellanhavanden, det ju för övrigt stode den sökta kommunen öppet att vid delfåendet av ansökningen hos Kungl. Maj:ts befallningshavande på grundvalen av den utav sökandefattigvårdsstyrelsen förebragta utredningen medgiva det framställda anspråket och därigenom förebygga ett obehövligt rättegångsförfarande.

Vidare betonas i yttranden från *fattigvårdsmyndigheterna i Stockholm*, *Göteborg*, *Norrköping* med flera städer den genom det föreslagna förfarandet för kommunerna uppkommande ökningen i kostnaderna för skriftväxling och föreslås, att fattigvårdsstyrelserna erhålla tjänstebrevsrätt för alla postförsändelser i fattigvårdsärenden.

Av *förste provinsialläkaren i Västerbottens län* har slutligen erinrats, att vissa socknar i nämnda län vore så avlägsna, att svar knappt torde kunna erhållas inom 20 dagar. Samma erinran har gjorts av *fattigvårdsstyrelsen i Luleå*, som hemställt om föreskrivande av en tid av 30 dagar.

Departementschefen.

Önskvärdheten av att få till stånd en föregående skriftväxling mellan vederbörande fattigvårdsstyrelser synes mig ej kunna förnekas. Därigenom lärer det vara möjligt att undvika en del processer och att i de fall, då tvist ändå anhängiggöres, på ett tidigare stadium av processen erhålla utredning av åtskilliga på sakens bedömande inverkande omständigheter. Likaledes finner jag det uppenbart, att detta ej kan vinnas med mindre skriftväxlingen såsom regel göres obligatorisk.

De av kammarrätten och från några andra håll uttalade betänkligheter mot det föreslagna anmaningsförfarandet synas ej i allmänhet delas av de hörda myndigheterna. Anmärkningsvärt är särskilt, att samtliga Kungl. Maj:ts befallningshavande, vilka måste förutsättas besitta en särskilt ingående erfarenhet i avseende å skriftväxlingen i fattigvårdsmål, ej haft något att erinra mot förslaget i denna del.

Den av överståthållarämbetet uttalade uppfattningen, att det bör bliva möjligt för fattigvårdsstyrelserna att, med den utredning, som enligt förslaget skall förebringas, i en del fall avgiva erkännanden, synes mig grundad. I andra fall torde de i svaret givna upplysningar föranleda

vistelsekommunen att avstå från krav eller vända sig till annan kommun och törhända kunna också vistelsekommunens erinringar i anledning av den sökta kommunens svar föranleda till att medgivande lämnas.

Fruktan, att den föreslagna anordningen i stället för att minska skulle öka tvisternas antal kan jag icke dela, och att fattigvårdsstyrelser, som erkänt krav, icke utan handräckning betala, torde höra till undantagen och icke böra tillmätas större betydelse, då det gäller att i så stor utsträckning som möjligt stävja det från alla håll påtalade processandet. Visserligen kan det förväntas, att en eller annan fattigvårdsstyrelse under någon tid efter lagens ikraftträdande skall komma att genom försummelse i något hänseende gå förlustig sin talan, men de föreslagna bestämmelserna synas mig icke vara av den invecklade natur, att icke styrelserna snart nog skola lära sig att iakttaga vad för bevarande av deras rätt är föreskrivet.

Under förutsättning att den i 52 § föreslagna utredning skall äga rum, vilket från nästan alla håll förordats, inskränker sig anmaningsförfarandet till ett översändande av protokoll över utredningen jämte uppgift å den kostnad, för vilken ersättning fordras. I de flesta fall torde svarets avgivande ej heller föranleda så stora svårigheter. Där detta tilläventyrs är förhållandet, har arbetet blott gjorts något tidigare än som eljest skulle komma att ske vid talan hos Kungl. Maj:ts befallningshavande. Sannolikt komma så väl för anmaningen som för erkännanden och bestridanden tryckta formulär att finnas tillgängliga och torde genom användande av sådana skrivarbetet kunna i väsentlig mån underlättas. Då den tid av 20 dagar, som föreslagits för svars avgivande, särskilt i de nordliga delarna av landet, där postgången är långsam, synes mig väl kort och en ökning av tiden torde kunna utan olägenhet äga rum, föreslår jag, att denna tid sättes till 30 dagar.

I anledning av de från åtskilliga fattigvårdsstyrelser därom framställda yrkanden lärer böra tagas i särskilt övervägande, huruvida icke kravet på tjänstebrevsrätt i fattigvårdsärenden kunde tillmötesgås.

Övriga mot ifrågavarande bestämmelser riktade anmärkningar synas mig icke böra tillmätas avseende.

55 §.

Preskriptionstid. 55 §.

Gällande fattigvårdsförordning stadgar i 29 §, att den, som vill väcka talan hos Kungl. Maj:ts befallningshavande om utbekommande av ersättning för lämnad fattigvård, skall anställa sådan inom en månad efter den dag, då fattigvården beviljats, vid äventyr, om nämnda tid

försittes, att all rätt till ersättning för fattigvård, som lämnats därefter och intill dess kravet anhängiggöres, anses förfallen.

Kommittén föreslår i 55 § ett stadgande av följande lydelse:

»Talan, som i 54 § sägs, skall anhängiggöras inom sextio dagar, efter det fattigvård, för vilken rätt till ersättning förefinnes, börjat utgå, eller, om fattigvården icke lämnats av den sökande fattigvårdsstyrelsen, inom samma tid, efter det kostnaden för fattigvården av styrelsen guldits, vid äventyr, om det försummas, att rätt till ersättning för fattigvårdskostnad, som utgivits mer än sextio dagar före det ansökningen hos Konungens befallningshavande gjordes, anses förfallen.

Vad sålunda stadgats gäller ej för det fall att fattigvårdsstyrelse, hos vilken anmaning gjorts enligt 53 §, förklarat sig godkänna kravet, men ersättning sedermera ej lämnats.»

Kommittén anför, att ändamålet med den särskilda preskriptionstid, som i fattigvårdsförordningen stadgats, tydligen är, att det fattigvårdssamhälle, som skall betala, ej allt för länge hålles i okunnighet om tillvaron och omfattningen av denna betalningsskyldighet samt att detsamma blir i tillfälle att själv vidtaga åtgärder för en framtida försörjning genom yrkande på hemsändning, överenskommelse eller andra åtgärder. Kommittén.

Sedan kommittén erinrat om sitt förslag, att fattigvård under de första 30 dagarna ej ersättes, fortsätter kommittén:

»Med hänsyn härtill, samt för att giva rådrum till anmaning och den godvilliga uppgörelse, som därmed avses, har kommittén föreslagit, att talan skall anhängiggöras hos Kungl. Maj:ts befallningshavande inom en tid av 60 dagar från den dag, ersättningsbar fattigvård började utgå, alltså 90 dagar från den dag, då den fattigvård, som föranletts av föreliggande behov, började utgivas. Då denna talan i regel skall föregås av anmaning med en därpå följande tid av 20 dagar för den sökta fattigvårdsstyrelsen att svara å anmaningen, bör i allt fall den av kommittén föreslagna tiden vara fullt tillräcklig för att medhinna den föreskrivna proceduren, utan att preskription skall behöva inträda. Vad beträffar påföljden för försummelse att anhängiggöra talan inom den bestämda tiden, synes skäl icke föreligga att här göra någon avvikelse från vad som gäller vid den vanliga fordringspreskriptionen eller att den del av fordran, som är äldst, preskriberas. Kommittén har därför ansett denna påföljd böra bestämmas sålunda, att sökanden förlorar rätt till ersättning för fattigvård, som utgivits mer än 60 dagar före ansökningens inlämnande till Konungens befallningshavande.

I ett särskilt fall bör emellertid nämnda tid av 60 dagar räknas från annan dag än då ersättningsbar fattigvård börjat utgå, nämligen då fattigvården, såsom ofta sker, icke lämnats direkt av sökande fattigvårdssamhället. Sådant inträffar t. ex. när fattigvård meddelas av allmän anstalt eller inrättning i fattigvårdssamhälles ställe. Då ovan angivna preskriptionstid för dylikt fall ofta skulle leda till förluster för det fattigvårdssamhälle, som tilläventyrs i första hand på grund av lagens bestämmelser gottgjort den lämnade fattigvården, har i förslaget upp-

tagits en särskild bestämmelse av innehåll, att sådant fattigvårdssamhälle skall, då det riktar sin talan mot hemortssamhället, göra detta inom 60 dagar efter det utbetalningen ägde rum.»

Efter att vidare hava framhållit, att vistelsekommunens fattigvårdsstyrelse icke bör utsättas för risken att förlora rätt till ersättning för någon del av sin utgift, om dess dröjsmål att påkalla myndighets prövning av sitt anspråk haft sin grund däri, att den anmanade fattigvårdsstyrelsen en gång medgivit betalningsskyldighet, yttrar kommittén vidare:

»Av sådan anledning har det ansetts nödigt att införa en bestämmelse därom, att stadgandet i 55 § av förslaget ej är tillämpligt, när anmaning ägt rum och den fattigvårdsstyrelse, mot vilken anmaningen riktats, godkänt kravet. För sådant fall bör alltså rätt till ersättning föreligga från den dag, då den anmanade fattigvårdsstyrelsen slutat att betala, eller, om den ej betalat något, från utgången av de 30 dagar, under vilka vistelsekommunen har att själv bekosta fattigvården. I detta fall kommer således allenast den enligt civillagen gällande allmänna 10-årspreskriptionen att tillämpas. Enligt gängse praxis gäller denna nämligen även fordran för lämnad fattigvård.»

Yttranden.

T. f. ombudsmannen hos Stockholms stads fattigvårdsnämnd erinrar, att det dock torde vara av intresse för en fattigvårdsstyrelse att även senare än 60 dagar efter det fattigvårdsbehovet upphört, få en oviss hemortsrätt prövad, i det hemortsrättsfrågan möjligen kan inverka på fattigvårdsstyrelsens beslut angående meddelande av frivillig fattigvård; enligt nu gällande bestämmelser kan ersättning för en månad alltid erhållas och hemortsrättsfrågan i samband därmed prövas, blott ersättningstalan anhängiggöres inom den 10-åriga preskriptionstiden. Ombudsmannen tillägger, att bestämmelsen, att talan skall för visst fall anhängiggöras inom 60 dagar efter kostnadens gäldande, ej torde böra gälla de fall, då fattigvårdsstyrelsen lämnat ansvarsförbindelse för vård å allmän anstalt eller inrättning, då ju intet hinder finnes för fattigvårdsstyrelsen att i god tid, räknat från den dag, betalningsskyldigheten enligt förbindelsen börjar, anhängiggöra kravet.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jönköpings län, som, på sätt förut nämnts, föreslagit, att den tid, för vilken ersättning för fattigvård ej skall utgå, bör inskränkas till 15 dagar, finner, under förutsättning att detta förslag bifalles, att tiden för anhängiggörandet av talan i fattigvårdsmål bör minskas till 45 dagar.

Kammarrätten anser den föreslagna preskriptionstiden av 60 dagar böra bibehållas även för det fall att anmaningsförfarandet icke vinner godkännande; särskilt med hänsyn till den utredningsskyldighet, som enligt förslaget åligger sökanden, finner nämligen kammarrätten en till

sextio dagar utsträckt ansökningstid icke vara oskäligt lång. Kammarrätten anför vidare:

»Mot de ifrågasatta nya bestämmelserna i ämnet har kammarrätten i huvudsak icke något att erinra och finner således den nu rådande rättsgrundsatsen i förevarande hänseende icke längre böra upprätthållas. Dock vill det synas, som om i det fall, att sökande fattigvårdsstyrelsen själv blivit ådömd ersättningsskyldighet, preskriptionstiden borde räknas, icke på sätt kommittén föreslagit, från det kostnaden för fattigvården av styrelsen guldits, utan från den tid, då Konungens befallningshavandes utslag, varigenom ersättningsskyldighet blivit fattigvårdssamhället ålagd, vunnit laga kraft mot samhället, eller, om det överklagats, från det kammarrättens utslag delgivits fattigvårdsstyrelsen. Preskriptionstidens början synes nämligen icke böra knytas vid den oväsentliga omständigheten, när ersättningsskyldigheten blivit av styrelsen fullgjord.

Vad beträffar påföljden för försummelse att anhängiggöra talan inom stadgad tid, ansluter sig kammarrätten till kommitténs uppfattning, att skäl saknas att härutinnan avvika från de regler, vilka gälla ifråga om vanlig fordringspreskription, eller att densamma först tillämpas å den *äldsta delen av fordringen.*»

En ledamot inom kammarrätten anför, att det icke torde hava varit utan giltiga skäl, som de hittills gällande bestämmelserna i förevarande avseende erhållit en innebörd, som i viss mån avvikit från motsvarande bestämmelser inom civilprocessens område, samt fortsätter:

»Den undersökning, som anordnats i sammanhang med beslutet om meddelande av fattigvård åt en person, som antages äga hemortsrätt i annan kommun, lämnar i regel det huvudsakliga materialet för bedömande av fattigvårdsbehovet vid tiden för fattigvårdens början; och då kommittéförslaget på goda grunder sökt tillskapa ytterligare garantier för allsidigheten och grundligheten av denna undersökning, synes densamma kunna förväntas i framtiden erhålla ökad betydelse i nämnda avseende. Såsom grund för omdömet om fattigvården vid en senare tidpunkt, då densamma enligt kommittéförslaget först skulle bliva föremål för ersättning, skulle undersökningen åter erhålla väsentligen mindre och ofta nog ganska ringa betydelse. Härtill kommer, att även om i enlighet med kommitténs förslag fattigvården skulle kunna ersättas först från någon senare tidpunkt, det likväl skulle i många fall bliva nödvändigt för de dömande myndigheterna att vid avgörandet av hemortsrättsfrågan ingå i bedömande av fattigvårdsbehovet vid den tid, då fattigvården började utgå.

Då jag nu på anförda skäl trott mig finna, att den av kommittén föreslagna omläggningen av preskriptionsbestämmelserna skulle verka tyngande och försvårande på fattigvårdsprocessen, har jag för min del icke kunnat biträda kommitténs härutinnan gjorda förslag.»

Departementschefen.

Kommittén har bland skälen för vidtagande av ändring i nu gällande preskriptionsbestämmelser åberopat den omständigheten, att enligt den av kommittén föreslagna 51 § ersättning ej skall utgå för fattigvård under de första 30 dagarna. Ehuru, på sätt förut nämnts, detta förslag icke kunnat av mig biträdas, anser jag de av kommittén i övrigt

anförda skäl motivera den omläggning av bestämmelserna om preskription, som kommittén förordat och flertalet hörda myndigheter lämnat utan erinran. De anmärkningar, som framställts mot förslaget i denna del, synas mig icke böra föranleda ändring i detsamma.

56 §.

Handläggningen hos Kungl. Maj:ts befallningshavande. 56 §.

Angående handläggningen av fattigvårdsmål hos Kungl. Maj:ts befallningshavande stadgar gällande fattigvårdsförordning i 29 § 1 mom., att befallningshavanden vid lämpligt äventyr förelägger fattigvårdsstyrelsen i det samhälle, mot vilket talan föres, att inom viss kort tid med förklaring inkomma. Uppgives den nödställde hava hemortsrätt inom fattigvårdssamhälle i annat län, överlämnas ärendet till handläggning av Kungl. Maj:ts befallningshavande därstädes. Efter skriftväxlingens avslutande och sedan ytterligare utredning, där sådan erfordras, försiggått, avgöres målet av befallningshavanden. Särskild tvist mellan fattigvårdssamhällen om det belopp, vartill ersättning för sådan fattigvård skäligen bör bestämmas, skall ock av befallningshavanden avgöras.

Förslaget upptager i 56 § ett stadgande av följande innehåll:

»Konungens befallningshavande hör över ansökningen fattigvårdsstyrelsen i det eller de samhällen, mot vilka kravet riktas, samt införskaffar genom parterna eller låter själv införskaffa den ytterligare utredning, som må vara behövlig för målets prövning.

Finnes anledning till antagande, att den nödställde har hemortsrätt inom fattigvårdssamhälle i annat län, överlämnas målet till handläggning av Konungens befallningshavande därstädes.»

Kommittén.

Kommittén anför i sina motiver:

»Ehuru med de föreslagna stadgandena om ett föregående förhör och föregående anmaning en bättre utredning kommer att föreligga hos Konungens befallningshavande än hittills, lärer det dock vara nödigt, att Konungens befallningshavande även framdeles har till åliggande att fullständiga densamma antingen genom att infordra uppgifter från parterna eller genom att införskaffa ytterligare utredning på annat sätt. I regel torde det komma att ske genom förhör inför vederbörande länsman, men även andra utvägar stå Konungens befallningshavande öppna. Sålunda förekommer redan nu, att Konungens befallningshavande förordnar om förhör vid domstol, och det torde ej heller för framtiden vara behövligt att lämna någon föreskrift om Konungens befallningshavandes befogenhet att förordna härom eller om domstols skyldighet att hålla förhöret. Kammarrättens instruktion innehåller ett uttryckligt stadgande därom, att kammarrätten kan förordna om förhörs hållande vid allmän underdomstol i orten och i sådant avseende meddela erforderliga föreskrifter. Då kostnaderna för vittnesförhör i dylikt fall ej utgå av allmänna medel, synes emellertid såsom villkor för

förordnande om förhör fordras, att part begärt förhöret och därmed iklätt sig skyldighet att svara för den kostnad, som i nämnda hänseende kan uppstå.»

Kommittén framhåller vidare, att även i de fall, där det icke är fråga om, huruvida en person har hemortsrätt inom viss kommun, utan allenast om fattigvårdsbehovets befintlighet och skäligheten av den fordrade ersättningen, tvisten lämpligen bör avgöras av befallningshavanden i det län, där den sökta kommunen är belägen, vilket överensstämmer med den vanliga processen i tvistemål, där svarandens forum i regel är avgörande, varjämte i de flesta tvisterna de olika spörsmålen förekomma till lösning på en gång.

Yttranden.

T. f. ombudsmannen hos Stockholms stads fattigvårdsnämnd uttalar såsom önskemål, att Kungl. Maj:ts befallningshavande måtte få sig tilldelad större befogenhet eller skyldighet att i vidsträcktare mån än nu sker leda fattigvårdsprocesser, varigenom en hel del onödiga skriverier och kommuniceringar kunde undvikas.

Svenska fattigvårdsförbundet åberopar ett uttalande av ombudsmannen hos Stockholms stads fattigvårdsnämnd G. Tersmeden, däri betonas betydelsen av att i en blivande fattigvårdslag Kungl. Maj:ts befallningshavande tillerkännes en stark processledande befogenhet och framhålles önskvärdheten av att befallningshavanden genast efter fattigvårdsmåls anhängiggörande meddelar beslut, innehållande antingen avslag å ansökningen jämte besvärshänvisning till kammarrätten eller återremiss till sökanden med föreläggande att i något avseende komplettera ansökningen, eller resolution, varigenom målet kommuniceras med en förklarande part. I uttalandet heter det vidare:

»I det sistnämnda fallet bör Konungens befallningshavande, ej sökanden, äga att bestämma, vilken kommun, som skall avgiva förklaring samt eventuellt översända handlingarna till länsstyrelsen i den ort, där Konungens befallningshavande, ej sökanden, anser den vårdade äga hemortsrätt. Det skulle sålunda sakna betydelse, om sökanden i ansökningen riktat talan mot visst namngivet fattigvårdssamhälle eller ej. Sedan förklaring inkommit, avdömes målet i vanlig ordning. Skulle påminnelser eller ytterligare förklaring erfordras, har vederbörande Konungens befallningshavande att i kommunikationsresolution tydligt angiva, vilken eller vilka upplysningar som önskas. Vid avgörandet beaktar Konungens befallningshavande, även om invändning eller bestridande ej skett, varje omständighet, som leder svaranden till fördel, t. ex. en för högt debiterad dagskostnad nedsättes utan yrkande till skäligt belopp, ersättning för preskriberad tid avräknas m. m. I utslaget åligger det vidare Konungens befallningshavande att utan särskilt yrkande lämna den tappande fattigvårdsstyrelsen hänvisning att söka gottgörelse av staten eller landsting, då sådan gottgörelse synes kunna erhållas.»

Kammarrätten är i ett hänseende av samma uppfattning, i det den uttalar, att, därest anledning förefinnes till antagande, att understödstagaren äger hemortsrätt i annan kommun än den eller de, mot vilka sökandefattigvårdsstyrelsen vänt sin talan, Kungl. Maj:ts befallningshavande icke bör underlåta att över ansökningen infordra förklaring även från fattigvårdsstyrelsen i sådan kommun. Denna ofullständighet kunde, säger kammarrätten vidare, till äventyrs avhjälpas därigenom, att efter orden »mot vilka kravet riktas» infördes »eller som eljest kunna antagas vara ersättningsskyldiga».

Socialstyrelsen ifrågasätter, huruvida ej i mål, som uppenbarligen äro föranledda av bristande kunskap eller förstånd om fattigvårdslagens stadganden, sökanden från Kungl. Maj:ts befallningshavandes sida borde göras uppmärksam därpå. Styrelsen anser även vara önskvärt, att Kungl. Maj:ts befallningshavande i fall, där möjlighet till förlikning synes finnas, söker åvägabringa sådan.

Uti yttranden från två länsmän framhålles, att antalet utredningar genom polismyndigheterna ökats år från år, samt att, om nu föreskrives, att Kungl. Maj:ts befallningshavande har att själv införskaffa utredning, fattigvårdsstyrelserna komma att undandraga sig allt besvär och processlystnaden ökas.

Departementschefen.

De refererade uttalandena om önskvärdheten av en kraftigare processledande verksamhet än hittills från Kungl. Maj:ts befallningshavandes sida synas mig värda beaktande. Emellertid lärer det knappast vara lämpligt att i lagen utförligare än kommittén föreslagit angiva, hur befallningshavanden bör förfara för uppgifternas fullständigande. Även utan uttrycklig föreskrift torde Kungl. Maj:t befallningshavande på lämpligt sätt söka förmå vederbörande att återkalla ansökningar, som sakna allt fog, eller att ingå förlikning. I ett hänseende anser jag dock en avvikelse från kommittéförslaget böra ske; såsom kammarrätten förordat, synes nämligen befallningshavanden böra, då antagas kan, att understödstagaren äger hemortsrätt i annan kommun än den, mot vilken sökanden vänt sin talan, infordra förklaring även från fattigvårdsstyrelsen i sådan kommun. Föreskriften om att Kungl. Maj:ts befallningshavande själv kan införskaffa utredning överensstämmer med vad nu i praxis förekommer och en sådan befogenhet lärer ej kunna undvaras.

Skiljemannaförfarande.
Kommittén.

I anledning av framställt förslag, att lagen borde lämna tvistande fattigvårdsstyrelser öppet att, i stället för att anlita Kungl. Maj:ts befallningshavande, hänskjuta fattigvårdstvister till avgörande av skiljemän,

vilkas utslag ej borde få överklagas, i vilket hänseende åberopats gynnsamma erfarenheter från Norge, har kommittén uttalat sig och därvid ej ansett sig böra föreslå något skiljemannaförfarande. I detta hänseende har kommittén yttrat:

»Först och främst torde hemortsrättsfrågorna ej lämpa sig för ett avgörande genom skiljedom; därtill hava de alltför stor betydelse för framtiden och dessutom beröres ofta en tredje kommuns rätt. Vidare torde den föregående skriftväxling, som föreslagits, verka, att uppgörelse i godo i allt flera fall träffas; kan ej enighet sålunda vinnas, saknas också förutsättning för att få till stånd ett avtal om skiljemannaförfarande. Men ej nog härmed; förfarandet inför Konungens befallningshavande, vid vilket fattigvårdsstyrelserna redan äro vana, är enklare, bekvämare och billigare för parterna än ett skiljemannaförfarande skulle bli, man må nu tänka sig skiljedomstolen såsom en mera permanent institution eller bildad av för tillfället utsedda personer. Där skulle parterna i långt högre grad själva få verkställa utredning, vilket ofta kunde stöta på avsevärda svårigheter, och, även om lämpliga skiljemän kunde utletas, torde det ej kunna undgås, att parterna hade att utgiva gottgörelse för uppdraget.»

Vad kommittén sålunda anfört synes mig böra godtagas. Departementschefen.

Krav vid fortsatt fattigvård.

I 57 § av sitt förslag har kommittén upptagit ett stadgande av följande lydelse:

»Fortgår fattigvården, efter det hemortssamhället godkänt kravet eller ådömts ersättningsskyldighet, är fattigvårdsstyrelsen i det samhälle, som utgivit fattigvården, pliktig att inom tre månader efter varje kalenderhalvårs utgång tillsända fattigvårdsstyrelsen i hemortssamhället räkning å kostnaden under halvåret, vid äventyr, om det försummas, utan att skälig anledning därtill visas, att rätten till ersättning för sagda kostnad förloras.»

Kommittén.

I motiveringen till detta stadgande anför kommittén:

»Då fattigvården ej är en oföränderligt utgående hjälp utan densamma indrages, minskas eller förhöjes allt efter inträffande omständigheter, har hemortskommunen vid en på annat ställe fortgående fattigvård åt någon dess medlem behov av att tid efter annan erhålla uppgifter från vistelsekommunen om fattigvården. —

I dansk och norsk fattigvårdslag finnes föreskrivet, att räkning över fattigvårdskostnad skall för varje halvår tillställas den ersättningsskyldiga kommunen. I Norge gäller dock detta endast vid stadigvarande fattigvård; eljest angives blott, att det skall ske snarast möjligt. Försummelse att inom den föreskrivna tiden — i Danmark 6 veckor, i Norge ett år efter halvårets utgång — insända räkning medför förlust av rätt till ersättning, så vida ej hinder för insändandet föreligger, i Norge tvist om hemortsrätt, i Danmark svårighet att uppleta hemortskommun eller hinder för räkningens uppgörande.

Kommitten har ansett en bestämmelse i dylik riktning böra införas även hos oss, enär därigenom åstadkommes ordning och överensstämmelse i sättet för behandling av dessa ärenden. Lämpligast synes vara, att räkning sändes för varje kalenderhalvår, varigenom man förebygger alltför mycket skriveri, men å andra sidan undviker, att alltför lång tid kommer att förflyta mellan varje krav. Någon viss tid har ansetts böra föreskrivas, inom vilken halvårsräkningar skola insändas, och kommitten har i sådant hänseende föreslagit 3 månader efter halvårets utgång, vilken tid torde få anses tillräcklig även för de större kommunerna. Såsom påföljd för underlåtenhet härutinnan har föreslagits förlust av rätten till ersättning för det halvår, räkningen avser. Därest skälig anledning för underlåtenheten kan visas, bör påföljden dock ej inträda. Skälig anledning för dylik underlåtenhet är naturligen i främsta rummet den omständigheten, att frågan om hemortsrätten och ersättningsskyldigheten är föremål för tvist. Men även andra skäl kunna tänkas, såsom avsevärt hinder för räknings uppgörande. Bäst torde vara att lämna åt den prövande myndigheten att bedöma detta efter föreliggande omständigheter. En dylik skyldighet att tillställa hemortssamhället halvårsräkning har kommitten emellertid tänkt sig endast för det fall, att fattigvården fortgår, efter det hemortssamhället godkänt kravet eller ersättningsskyldighet genom laga kraft vunnet utslag ådömts. — — — — Då krav är anställt, har den fattigvårdsstyrelse, mot vilken detta riktats, däri anledning att taga reda på kravets omfattning samt förhållandena i övrigt i saken, och kommittén har därför ej ansett nödigt att lämna några särskilda föreskrifter i detta fall.»

Yttranden.

T. f. ombudsmannen hos Stockholms stads fattigvårdsnämnd finner det föreslagna stadgandet knappast vara av behovet påkallat samt opraktiskt så till vida, att det kommer att förorsaka stridigheter mellan fattigvårdsstyrelserna, huruvida försummelse härutinnan utan skälig anledning skett, vartill kommer, att alla kravskrivelser måste avlåtas under rekommendation, vilket vållar besvär och utgifter. Ombudsmannen finner antydda olägenheter ingalunda uppvägas av åsyftade fördelar, vilka i fall av behov kunna vinnas med enklare medel.

Stockholms stads fattigvårdsnämnd har funnit det sålunda anförda värt beaktande.

Överståthållarämbetet har även ansett yttrandet i viss mån hava berättigande samt anfört:

»Särskilt under de första åren av lagens tillämpning skulle nog en hel del försummelser komma att göras, speciellt i de mindre samhällena, där all expedition ombesörjes av fattigvårdsstyrelsens ordförande; och en mängd tvister skulle då uppstå, om försummelsen skett utan skälig anledning eller ej. Den för försummelsen stadgade påföljden, förlust av ett halvt års ersättning, synes i varje fall över hövan sträng.»

Kammarrätten har i huvudsak anslutit sig till t. f. ombudsmannens uttalanden och förklarat det stadgade äventyret alldeles för strängt i förhållande till den avsedda försummelsen. Utan att vilja förneka, att be-

stämmelsen skulle kunna ur ordningssynpunkt äga ett visst värde, har kammarrätten på förut angivna grunder hemställt, att ifrågavarande stadgande ej måtte, åtminstone icke i sin nuvarande form, vinna godkännande.

Västernorrlands läns landsting har förklarat bestämmelsen obillig och ur den avsedda ordningssynpunkten omotiverad samt framhållit det olämpliga i att utan trängande behov pålägga de alldeles icke eller högst obetydligt avlönade kommunala myndigheterna nya, för varje annan lagstiftning om affärsmellanhavanden främmande skyldigheter med korta preskriptionstider och dylikt.

Svenska fattigvårdsförbundet har ifrågasatt, om icke den stadgade påföljden är väl sträng.

Departementschefen.

Det synes mig icke klart, att det föreslagna stadgandet är av behovet påkallat eller skulle komma att medföra någon avsevärd nytta. Då härtill kommer, att det föreslagna äventyret torde vara alltför strängt och att något annat lämpligt äventyr svårligen låter sig uppställa, har jag anslutit mig till yrkandet, att stadgandet i fråga måtte ur förslaget utgå.

Ersättning för kostnader i fattigvårdsmål.

I 58 § av sitt förslag föreslår kommittén, att fattigvårdsstyrelse, som underlåtit att svara å gjord anmaning om ersättning för utgiven fattigvård eller utan grundad anledning bestritt framställt krav, må kunna förpliktas att ersätta den sökande fattigvårdsstyrelsen dess kostnader i målet.

Kommittén förklarar i motiverna, att med stadgandet åsyftas att motverka benägenheten att i onödan bestrida kravet.

Yttranden.

T. f. ombudsmannen hos Stockholms stads fattigvårdsnämnd anser med denna bestämmelse, knappast annat resultat vinnas, än att det uppstår ett nytt slags tvister mellan fattigvårdssamhällena, dels angående huruvida grundad anledning till bestridande förelegat och dels angående rättegångskostnadernas storlek. Ombudsmannen tror det bliva ytterst svårt för den sökande fattigvårdsstyrelsen att visa, att svarandens bestridande gjorts utan grundad anledning, och framhåller, att flera anledningar till bestridande finnas, såsom att hemortsrätten är oviss, att fattigvårdens obligatoriska eller stadigvarande natur ej behörigen styrkts o. s. v. På grund av innehållet i åtskilliga av lagförslagets bestämmelser lärer det, framhålles det vidare, i de flesta fall bliva nästan omöjligt för svaranden att direkt medgiva betalningsskyldighet och ännu

omöjligare för sökanden att påvisa, att svaranden mot bättre vetande bestritt kravet, vartill kommer, att uppgifterna till förhörsprotokollet i många fall komma att bliva mindre korrekta och fordra kontroll genom polisundersökning.

Stockholms stads fattigvårdsnämnd har funnit detta uttalande vara värt beaktande.

Överståthållarämbetet, som tillstyrker det föreslagna anmaningsförfarandet, anser dock, att den i kommittéförslagets 58 § stadgade påföljden för underlåtenhet att svara å gjord anmaning och för ogrundat bestridande av framställt krav såsom verkande till nya processanledningar saklöst kan utgå och så mycket hellre bör uteslutas, som en dylik föreskrift lätt kan tjäna till att exempelvis genom ett i allmänhet obehövligt anlitande av juridiskt biträde fördyra fattigvårdsprocesserna och därmed ådraga kommunerna ökade kostnader för fattigvården.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Gottlands län finner icke tillräckliga skäl föreligga för detta stadgande och betonar svårigheten för en fattigvårdsstyrelses ordförande att bedöma, huruvida och i vad mån ett framställt krav är befogat, vadan risken att ådraga kommunen rättegångskostnader kan föranleda godkännande av krav, om vars berättigande ordföranden ej är fullt övertygad.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Hallands län och ett par andra myndigheter anse, att stadgandet bör kompletteras, så att svaranden kan förpliktas att betala ytterligare i en del fall.

Kammarrätten anser stadgandets formulering giva vid handen, att enligt förslaget myndigheterna knappast skulle äga rätt att utdöma ersättning för rättegångskostnader i andra fall än de i lagrummet särskilt angivna, samt anför:

»Olämpligheten av en dylik anordning synes kammarrätten ligga i öppen dag. De dömande myndigheterna böra givetvis äga befogenhet att, när så prövas skäligt, inom de i allmän lag givna gränser även i fattigvårdsmål ålägga part skyldighet att gälda kostnader i målet, därvid särskilt utgifterna för utredning av hemortsrätt o. s. v. synas böra beaktas. Vunne jämväl i nyssnämnda mål här avsedda bestämmelser mera allmän tillämpning, torde icke vara uteslutet, att man på denna väg kunde ernå ett effektivt medel att nedbringa fattigvårdstvisternas antal och verksamt hämma yttringarna av processlystnaden. Kammarrätten hemhemställer därför, att bestämmelserna i 58 § måtte utgå ur förslaget.»

Departementschefen.

Frågan, huruvida ersättning för rättegångskostnader kan utdömas i fattigvårdsmål, torde hava varit föremål för tvekan på åtskilliga håll. Emellertid synes mig den av kammarrätten uttalade uppfattningen böra godkännas, vadan det av kommittén föreslagna stadgandet bör utgå.

Ersättning för vissa utredningar i fattigvårdsmål.

I förevarande sammanhang hava uti åtskilliga utlåtanden berörts dels frågan om kostnadsfri handräckning i vissa fattigvårdsmål dels spörsmålet om ersättning åt kronobetjänte för polisundersökningar i sådana mål. Dessa spörsmål torde komma att av mig behandlas i sammanhang med den framställning, som framdeles lärer böra till riksdagen göras om beviljande av anslag, som erfordras i anledning av vissa bestämmelser i detta lagförslag.

Lösen för överståthållarämbetets kommunikationsresolutioner och beslut.

I anslutning till det föregående ifrågasätta *Kungl. Maj:ts befallningshavande i Gottlands län och kammarrätten*, huruvida icke lämpligen bör vidtagas sådan ändring i förordningen angående expeditionslösen, att lösen upphör att utgå för överståthållarämbetets kommunikationsresolutioner i fattigvårdsmål. Kammarrätten håller vidare före, att lösen ej heller bör utgivas för överståthållarämbetets huvudsakliga beslut i dylika mål.

Departementschefen.

Vad sålunda föreslagits synes vara förtjänt av beaktande; men då härför påkallad ändring i förordningen angående expeditionslösen icke torde utan vederbörandes hörande och utredning om den föreslagna reformens konsekvenser kunna i förevarande sammanhang vidtagas, har jag icke funnit annan åtgärd nu böra ifrågasättas än en anmälan, att jag kommer att särskilt upptaga förevarande spörsmål.

Ränta å fattigvårdskostnad.

Kommittén.

Angående frågan, huruvida ränta å fattigvårdskostnad bör utgå, anför kommittén, att i fattigvårdsmål framställda anspråk härpå, såvitt kommittén är bekant, städse ogillats, vilket synes kommittén överensstämma med vad som enligt sakens natur bör gälla. Enligt kommitténs åsikt är fattigvård, vare sig kontant eller in natura, ej något sådant utlägg, att ränta däråt bör utgå, och något stadgande i lagen, huru härmed bör förhållas, torde ej erfordras.

Yttranden.

Ett par myndigheter äro i denna fråga av annan mening än kommittén. Sålunda finner *Kungl. Maj:ts befallningshavande i Skaraborgs län*, att fall kunna inträffa, då rätt till ränta måste anses principiellt ofrånkomlig, såsom då enskild person nödgats meddela understöd, enär fattigvårdsstyrelse underlåtit lämna fattigvård, oaktat verkligt behov förelegat. Efter att hava från sin ämbetsutövning anfört exempel härå, föreslår befallningshavanden ett stadgande i lagen, att ränta under vissa förhållanden må tillerkännas part, dock icke fattigvårdsstyrelse.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västerbottens län uttalar, att orsaken, varför fordrad ränta icke utdömts, varit, att utdömandet därav förmenats sakna stöd av lag, samt att någon anledning icke torde finnas,

varför icke ränta skulle utgå också i nu förevarande fall, i anledning varav förordas ett stadgande, varigenom undanröjes det hinder, som hittills ansetts föreligga för räntas utdömande. Det synes befallningshavanden ligga i sakens natur, att åtminstone i de fall, då enligt kommittéförslagets 58 § ersättning för rättegångskostnader må utdömas, ränta bör utgå, därvid det emellertid kan ifrågasättas, huruvida ränta och kostnader böra drabba fattigvårdsstyrelse såsom sådan eller de medlemmar, som gjort sig skyldiga till försummelse.

Departementschefen.

I överensstämmelse med den övervägande meningen bland de hörda myndigheterna anser jag mig böra ansluta mig till kommitténs uppfattning på denna punkt eller att ränta icke skall utgå.

57 §. (59 § i kommitténs förslag).

Hemsändning. 57 §. (59 § i kommitténs förslag.) Gällande bestämmelser.

Gällande fattigvårdsförordning stadgar i 30 § 1 mom., att då någon, som av ett fattigvårdssamhälle undfår fattigvård enligt 1 §, har hemortsrätt i annat fattigvårdssamhälle, fattigvårdsstyrelsen i det senare samhället äger begära hans hemsändande eller därom själv besörja, eller ock med begivande av fattigvårdsstyrelsen i vistelsesamhället låta honom där kvarbliva, i vilket senare fall hans fattigvård besörjes av denna styrelse mot ersättning av hemortssamhället. Vill denna fattigvårdsstyrelse ej medgiva hans kvarblivande, är, enligt samma lagrum, styrelsen berättigad att hemsända honom till hemortssamhället och att av detta samhälle erhålla gottgörelse för den skäliga kostnad, som därav föranledes; dock må hemsändande ej ske, innan fattigvårdsstyrelsen i sistnämnda samhälle lämnats tillfälle att därmed själv taga befattning, och ej heller äga rum, så framt den, vars hemsändande är i fråga, skulle därav lida till sin hälsa, eller fattigvården endast är tillfällig.

Kommitténs förslag till lagtext.

Kommittén föreslår rörande hemsändning i 59 § av sitt förslag följande:

»Har fattigvårdssamhälle utgivit fattigvård åt någon, som har hemortsrätt i annat fattigvårdssamhälle, under förhållanden, vilka synas utvisa, att behovet av fattigvård kommer att bliva varaktigt, äger fattigvårdsstyrelsen i förstnämnda samhälle att hos fattigvårdsstyrelsen i det andra samhället påfordra hans hemsändande eller därom själv besörja, sedan fattigvårdsstyrelsen i hemortssamhället lämnats tillfälle att därmed själv taga befattning. Sistnämnda styrelse äger ock påfordra hans hemsändande eller låta själv avhämta honom.

Hemsändning, som här sägs, må ej äga rum, då understödstagaren därav skulle lida men till sin hälsa, eller hans utsikt till självförsörjning

därigenom skulle väsentligt minskas eller han har stadigvarande bostad hos skyldeman i rätt upp- eller nedstigande led eller hos syskon; ej heller må hustru, vilkens sammanlevnad med mannen upphört, mot sin vilja sändas till samhälle, varest mannen vunnit hemortsrätt efter inflyttning, som skett, sedan makarna börjat leva åtskilda.

Fattigvårdsstyrelse äger att hos vederbörande polismyndighet erhålla handräckning för verkställande av hemsändning eller avhämtning, om understödstagaren utan skälig anledning vägrar att underkasta sig densamma.

Har fattigvårdsstyrelse översänt någon, som i nödställt tillstånd befunnit sig inom fattigvårdssamhället, till annat fattigvårdssamhälle annorledes än i denna § medgives, är förstnämnda samhälle pliktigt att ersätta kostnad, som genom översändandet kan havaådragits det andra samhället, men för vilken detta eljest icke varit skyldigt att ansvara.

Hemortssamhälle är skyldigt att ersätta skälig kostnad för hemsändning, som ägt rum i enlighet med denna §.

Om uttagande av ersättning, som skall utgå enligt denna §, gäller vad som stadgats om ersättning för fattigvård av hemortssamhälle, dock att anmaning enligt 53 § ej är erforderlig.»

Förutsättningar för hemsändning.

I olikhet mot fattigvårdsförordningen saknar förslaget stadgande om att fattigvården skall hava varit av *obligatorisk* art.

Kommitténs motiver och yttranden över förslaget.

Överståthållarämbetet och *kammarrätten* anse hemsändning, såsom hittills, böra få ske allenast under förutsättning att fattigvård *enligt 1 §* tilldelats den nödställde. Kammarrätten anför härvid, att enligt förslagets *ordalydelse* även fattigvård enligt 2 § skulle kunna föranleda hemsändning, men att detta synes strida mot kommitténs allmänna ståndpunkt i hithörande frågor och särskilt med hänsyn till den föreslagna utvidgningen av området för den obligatoriska fattigvården torde äga ganska ringa fog.

Såsom en förutsättning för hemsändning uppställer förslaget, att fattigvården utgivits under förhållanden, vilka synas utvisa, att *behovet av fattigvård* kommer att bliva *varaktigt*.

Gentemot tanken, att, såsom i danska fattigvårdslagen skett, fastställa en viss minimitid, under vilken fattigvård skall hava lämnats (minst 6 månader under de två sista åren) eller kan antagas ytterligare bliva behövlig (6 månader), anför kommittén, att denna tids längd måste avgöras med hänsyn till de i varje fall föreliggande omständigheterna samt att hemsändningen icke lämpligen bör göras direkt beroende av förhållandena under en viss tidigare period, vartill kommer, att ej sällan,

såsom vid orkeslöshet hos understödstagarna, det genast vid fattigvårdens lämnande är uppenbart, att varaktigt behov föreligger, så att hemsändning kan ske vid första lämpliga tillfälle, därest den ej av andra skäl bör undvikas.

I detta hänseende anför *Kungl. Maj:ts befallningshavande i Kristianstads län:*

»Vad som i detta fall avses med varaktigt fattigvårdsbehov säges icke, utan har bedömandet därav överlämnats till fattigvårdsstyrelserna själva. En bestämmelse härom torde dock vara behövlig till undvikande av tvistigheter mellan fattigvårdsstyrelserna. Då fattigvårdsstyrelse icke medgivits rätt att söka ersättning för fattigvård, som omfattat kortare tid än trettio dagar, är det givet, att denna tid måste överskridas för att behovet skall betecknas såsom varaktigt. Det synes emellertid vara berättigat att uppställa den fordran, att fattigvården skall hava fortgått minst sextio dagar, innan hemsändning får ske. Dessutom bör även gälla, att vid tiden för hemsändningen omständigheterna äro sådana, att anledning finnes antaga, att fattigvårdsbehovet skall fortfara en längre tid. Naturligtvis kan hemsändning icke få förekomma, då fattigvården endast är av tillfällig beskaffenhet.»

Även *överståthållarämbetet* anser en bestämdare formulering av vad som i detta fall skall anses som varaktig (eller icke tillfällig) fattigvård vara synnerligen önskvärd; den föreslagna formuleringen kunde komma att giva upphov till tvister, då det samhälle, dit hemsändning skett, gjorde anspråk, på sätt senare i §:n sades, på ersättning för kostnad i anledning av översändandet.

I likhet med fattigvårdsförordningen föreskriver vidare förslaget att hemsändning ej må äga rum, då understödstagaren därav skulle lida *men till sin hälsa.*

Förste provinsialläkaren i Jönköpings län uttalar, att hemsändande av understödstagare ej bör få ske, förrän läkarundersökning gjorts.

Rörande den av kommittén såsom hinder för hemsändning upptagna omständigheten, att *understödstagarens utsikt att försörja sig väsentligen minskas* genom förflyttningen, anför kommittén, att det bör bemärkas, att det ej kräves full försörjning för att motivera hemsändning och att det mycket väl kan hända, att t. ex. en familjefader, som på ett ställe kan åtnöjas med ett hyresbidrag, på ett annat får så små förtjänster, att han ej kan reda sig med samma understöd. Det bör enligt kommitténs mening så vitt möjligt undvikas, att en person, som efter förmåga försörjer sig och de sina, förflyttas från den plats, han valt i akt och mening att där kunna skapa sig en existens.

Mot denna bestämmelse hava anmärkningar framställts av en del fattigvårdsmyndigheter, särskilt i några större städer, under yrkande att densamma måtte utgå. Därvid uttalar *fattigvårdsdirektören och fattigvårdsstyrelsen i Göteborg*, att en »fullständig bevisning» beträffande utsikt till självförsörjning torde vara hart när omöjlig att åstadkomma, och framhåller vidare, att man med skäl kan förutsätta, att en hemortskommun icke begär hemsändning av en person, som så väsentligt bidrager till sitt uppehälle, där han vistas, att kostnaderna för hans försörjning skulle bli avsevärt högre i hemortskommunen.

Kammarrätten instämmer häri och anser sig icke kunna förorda denna ändring.

Ytterligare har kommittén såsom hinder för hemsändning uppställt den omständigheten, att understödstagaren har *stadigvarande bostad hos skyldeman* i rätt upp- eller nedstigande led eller hos syskon, och yttrar kommittén härom:

»Den inskränkning i hemsändningsrätten, som är beroende på vistelse hos vissa nära anhöriga, är betingad av det naturliga skäl, att man ej bör rycka anhöriga, som själva önska bo tillsammans, från varandra. För undvikande av missbruk har detta stadgande begränsats till att avse skyldemän i rätt upp- eller nedstigande led eller syskon. Till förhindrande av att ett tillfälligt sammanboende skall kunna åberopas, har det ansetts av nöden att föreskriva, att den behövande skall hava stadigvarande bostad hos anhöriga.»

Mot detta stadgande erinrar *fattigvårdsdirektören i Göteborg*, med instämmande av *fattigvårdsstyrelsen* därstädes, att stadgandet måste anses otillfredsställande, enär en kommun skulle bli tämligen rättslös gentemot de enligt dess uppfattning oskäliga kostnaderna för personer, boende hos de uppgivna kategorierna anhöriga, samt att det kunde tänkas, att ifrågavarande invändning kunde göras gällande för att utnyttja understöd från främmande kommuner såsom indirekt hjälp åt vistelsekommunens egna hemortspersoner.

Fattigvårdsstyrelsen i Halmstad m. fl. anse, att de av kommittén föreslagna inskränkningarna i rätten till hämtning eller hemsändning skulle väsentligt fördyra kommunernas fattigvård, och föreslå därför, att inskränkningarna måtte gälla allenast »såvida det icke kan visas, att understödstagaren kan beredas tillfredsställande vård för väsentligt billigare kostnader inom hemortskommunen.»

Fattigvårdsstyrelsen i Norrköping och fattigvårdsstyrelserna i en del andra kommuner, särskilt i städer, yrka stadgandets uteslutande ur förslaget.

Vid behandling av frågan om självständig hemortsrätt för hustru har kommittén framhållit, att åtskilliga skäl talade för en sådan, men

att man av praktiska skäl för närvarande borde avstå från att införa densamma annat än för visst undantagsfall. För att undanröja den olägenhet, som för hustrun ligger däruti, att hon kan hemsändas till en kommun, där hon aldrig vistats, har kommittén i denna § föreslagit ett stadgande därom, att *hustru, vilkens sammanlevnad med mannen upphört, icke kan mot sin vilja sändas till samhälle*, varest mannen vunnit hemortsrätt efter inflyttning, som ägt rum, sedan makarna börjat leva åtskilda.

Mot detta förslag har ej gjorts någon anmärkning.

Kommittén har vidare till behandling upptagit ett förslag, att hinder för hemsändning borde ligga däri att en person *under viss längre tid stadigvarande uppehållit sig* inom den kommun, varest han kommit i behov av fattigvård. Gentemot detta förslag anför kommittén, att det ej synes möjligt att i lagen fastslå någon bestämd tids vistelse såsom hinder för hemsändningen, att en anordning, enligt vilken tidens bestämmande skulle bero på myndigheternas, huvudsakligen fattigvårdsstyrelsernas, fria skön, skulle vid stadgandets tillämpning skapa en osäkerhet, som lätt urartade till godtycklighet, samt att det ej är uteslutet, att fattigvårdsmyndigheterna, om de riskera att för all framtid få behålla en fattig från annan kommun, skulle, liksom de nu en och annan gång äro alltför villiga att lämna fattigvård för att därigenom hindra förvärv av hemortsrätt, i framtiden bliva alltför benägna att yrka på en omedelbar hemsändning för att undgå den nämnda risken. Kommittén har därför ej upptagit något dylikt stadgande.

Härom anför *svenska fattigvårdsförbundet*, att hemsändning icke syntes böra ifrågakomma i avseende å person, som minst 10 år varit bosatt inom fattigvårdssamhälle och där önskade kvarstanna, att visserligen sådan person i regel hade hemortsrätt i nämnda samhälle, men att undantag dock kunde tänkas, särskilt med hänsyn till att den, som fyllt 60 år, icke kunde förvärva ny hemortsrätt.

Uti de över förslaget avgivna yttrandena har från ett håll *(Västerbottens läns landsting)* gjorts gällande, att de föreslagna bestämmelserna äro svävande och ej giva fattigvårdsstyrelserna tillfredsställande ledning vid besvarande av frågan, när hemsändning må äga rum, och *en fattigvårdsstyrelse* (i Norrköping) anser, att de nya bestämmelserna skulle bidraga till förökande av de nuvarande svårigheterna och föranleda otaliga processer.

Departementschefen.

I enlighet med vad överståthållarämbetet och kammarrätten uttalat anser jag i lagen böra utsägas, att hemsändning får ske allenast under förutsättning, att fattigvård *enligt 1 §* tilldelats den nödställde.

De av kommittén föreslagna bestämmelserna om de fall, då hemsändning ej må äga rum, synas mig så avfattade, att behörig hänsyn tages å ena sidan till fattigvårdssamhällenas intresse och å den andra till det humanitetskrav, som ur understödstagarens synpunkt i detta avseende ej får förbises. Hemsändning kan i vissa fall för understödstagarna verka synnerligen hårt; men då det gäller att uppställa regler, som avse att på ett skäligt sätt trygga deras rätt, yppa sig stora svårigheter. Vissa myndigheter hava också mot förslagets bestämmelser i denna del uttalat åtskilliga betänkligheter, vilkas betydelse jag icke underskattar; men då, i fall av tvist, avgörandet om hemsändning må äga rum skall, enligt vad jag kommer att i det följande föreslå, ligga hos Kungl. Maj:ts befallningshavande, synas mig de olägenheter, som anses förenade med de föreslagna bestämmelserna, komma att bliva undanröjda. På grund av tillkomsten av den nya lagen om adoption torde med stadigvarande bostad hos skyldeman i rätt upp- eller nedstigande led böra jämnställas sådan bostad hos adoptant eller adovtivbarn.

I huvudsak anslutande mig till vad kommittén anfört mot en föreslagen bestämmelse, att viss längre tids stadigvarande vistelse inom en kommun skall utgöra hinder för hemsändning, synes det mig dock klart, att hemsändning efter längre vistelse inom en kommun i åtskilliga fall kan framstå såsom obillig mot understödstagaren, fastän något av de i förslaget uppställda hinder för hemsändning icke föreligga. Även torde andra omständigheter kunna tänkas, vilka skäligen böra föranleda, att hemsändning icke må äga rum. Jag anser därför, att i lagen bör införas en allmän bestämmelse, att, där eljest synnerliga skäl tala mot hemsändning, sådan ej må äga rum. Då avgörandet, i fall av tvist, ligger hos Kungl. Maj:ts befallningshavande, synes en dylik allmän bestämmelse ej vara ägnad att väcka betänkligheter.

Övriga härovan mot denna § refererade anmärkningar torde ej böra föranleda ändring i förslagit.

Vem äger begära hemsändning? Tvist mellan vistelse- och hemortssamhälle om hemsändning.

Beträffande frågan om, *vem som får begära hemsändning*, har kommittén i förslagets 59 § 1 stycket bibehållit den grundsatsen i fattigvårdsförordningen, att både det samhälle, som lämnat fattigvården, och hemortssamhället kunna begära understödstagarens förflyttning till det senare samhället.

Kommittén.

Härom anför kommittén i motiveringen:

»Därigenom kan regeln, att det samhälle, som skall bekosta fattigvården, om möjligt också bör ombesörja den, bäst komma till sin rätt. Båda samhällena hava för övrigt berättigade intressen att bevaka. Det samhälle, där understödstagaren utan att äga hemortsrätt uppehåller sig, har naturligtvis närmast inrättat sig för fullgörande av försörjningsskyldighet mot egna medlemmar; särskilt gäller detta om landsbygdskommunerna, som i fråga om anstalter sällan hava så vidlyftiga anordningar, att de kunna mottaga ett flertal understödstagare från annat håll, men även för stadskommunerna kunna svårigheter möta i detta avseende, i synnerhet om tillströmningen dit är stark. För övrigt kunna vissa understödstagare vålla fattigvårdsmyndigheten så mycket besvär, att den ej utan att vidtaga särskilda anordningar kan för längre tid omhändertaga dem. Vistelsesamhället bör därför hava möjlighet att, där ej ett motsatt intresse påkallar annat, befria sig från understödstagare från andra samhällen. Hemortssamhället åter bör kunna påkalla hemsändning av en sin medlem för att därigenom skydda sig mot alltför höga utgifter för hans försörjning å annan ort. I all synnerhet gäller detta landsortskommunerna, vilka i regel hava möjligheter att försörja sina medlemmar för lägre kostnad än stadskommunerna.»

Yttrande.

I denna del hänvisar *Stockholms stads fattigvårdsnämnd* såsom beaktansvärt till ett av dess t. f. ombudsman avgivet yttrande, däri det heter:

»Den enligt stadgandet i denna paragrafs första stycke vistelsekommunen tillkommande rätten att under vissa förhållanden själv ombesörja en persons hemsändning, torde böra inskränkas endast till de fall, då hemortsrättskommunen ej bestrider, att hemsändning må ske. Liknande inskränkning borde ock göras i hemortskommunens rätt att avhämta en understödstagare. I båda dessa fall borde hemsändningsfrågan hänskjutas till Konungens befallningshavandes avgörande, då eljest de i paragrafens andra stycke givna bestämmelser angående hinder för hemsändning torde i ett stort antal fall bliva skäligen illusoriska. Särskilt det angivna hindret »eller hans utsikt till självförsörjning därigenom skulle väsentligt minskas» torde, därest de saken rörande fattigvårdsstyrelserna äro oense om, huruvida sådan omständighet föreligger, kräva ett Konungens befallningshavandes avgörande.»

Överståthållarämbetet anser yrkandet, att, då hemsändning av hemkommunen bestrides, hemsändningsfrågan bör hänskjutas till Kungl. Maj:ts befallningshavandes avgörande, vara värt beaktande.

Kammarrätten anmärker, att bestämmelser saknas, huru förfaras skall vid tvister i hithörande fråga mellan understödstagare och fattigvårdssamhälle eller mellan olika fattigvårdssamhällen, samt anser, att, där mellan fattigvårdssamhällen olika meningar yppas angående hemsändning, sådan icke bör få äga rum, innan frågan prövats av Kungl. Maj:ts befallningshavande.

Departementschefen.

Såsom jag i det föregående antytt delar jag den av kammarrätten och vissa andra myndigheter uttalade mening, att lagen bör innehålla

bestämmelser om, huru tvister mellan fattigvårdssamhällen om hemsändning skola lösas. Likaledes anser jag, med hänsyn till de vittgående undantag från hemsändningsrätten, som i förslaget göras, samt hemsändningsfrågornas betydelse och stundom långt ifrån enkla beskaffenhet, att det är nödvändigt att lägga avgörandet hos Kungl. Maj:ts befallningshavande. Tydligen bör det vara befallningshavanden i det län, som det uppgivna hemortssamhället tillhör, detta bl. a. av det skäl, att tvister av förevarande slag ofta torde komma att anhängiggöras i samband med ansökningar om utbekommande av gottgörelse för fattigvård, vilket slags tvister enligt förslaget skola avgöras hos nämnda befallningshavande. Befallningshavanden torde böra infordra vederbörandes yttrande och genom sökanden eller på annat sätt införskaffa erforderlig utredning.

Förfarande då understödstagare vägrar att underkasta sig hemsändning. Kommittén.

I motsats till fattigvårdsförordningen innehåller kommittéförslaget i 59 § (3 stycket) föreskrift om huru fattigvårdsstyrelsen bör förfara, då understödstagare utan skälig anledning vägrar att underkasta sig hemsändning. Styrelsen har då att hos vederbörande polismyndighet erhålla handräckning. Kommittén anför härom:

»Med polismyndighet avses då, liksom i legostadgan, för Stockholm överståthållarämbetet, för annan stad magistrat (poliskammare) och å landet kronofogde eller länsman. Handräckningsmyndigheterna hava naturligen att pröva, huruvida de i lagrummet angivna förutsättningarna förefinnas. Över åtgärd av underordnad polismyndighet kan klagan föras hos Konungens befallningshavande. Kostnaderna för sådan handräckning betalas i första hand av den fattigvårdsstyrelse, som begärt handräckningen, men rätt till gottgörelse därför bör förefinnas i likhet med vad som stadgats rörande annan hemsändningskostnad.»

Yttranden.

Kammarrätten anför, efter att hava refererat dessa uttalanden, att kammarrätten ej har anledning till erinran mot desamma, men att de synas, åtminstone till sitt huvudinnehåll, vara av den betydelse, att uttryckliga stadganden därom knappast utan olägenhet kunna undvaras. Bestämmelser av angivna innebörd torde därför enligt kammarrättens mening böra, utom vad angår klagan över polismyndighets beslut, inrymmas i förevarande lagrum.

I fråga om kostnaden för sådan handräckning, varom nu är fråga, framhåller *Kungl. Maj:ts befallningshavande i Skaraborgs län*, att dessa kostnader torde böra förskjutas av den fattigvårdsstyrelse, som gör framställning om handräckningen, vilket också enligt motiverna varit kommitténs mening, men att stadgande härom borde införas i lagen.

Departementschefen.

Att låta tvister mellan fattigvårdssamhällen och understödstagare, om hemsändning må ske, hänskjutas till polismyndighet synes mig innebära vissa betänkligheter. Om, såsom jag i likhet med vissa myndigheter föreslagit, liknande tvister mellan samhällen skola gå direkt till Kungl. Maj:ts befallningshavande, torde det vara lämpligt att även i nu förevarande fall låta saken prövas hos denna myndighet. Jag föreslår därför, att i lagen införes bestämmelse om att, där understödstagare vägrar att underkasta sig hemsändning, frågan härom skall avgöras av Kungl. Maj:ts befallningshavande.

Då många understödstagare sakna förmåga att tillvarataga sin rätt och sålunda att mot ifrågasatt hemsändning göra gällande sådana invändningar, som enligt lagen skola utgöra hinder för hemsändning — jag syftar på bl. a. minderåriga, en del åldringar, sinnessjuka och sinnesslöa — torde invändning från understödstagaren närstående person böra föranleda frågans hänskjutande till Kungl. Maj:ts befallningshavande. Bestämmandet av vad som menas med närstående person torde kunna ske genom en hänvisning till stadgandet om fast bostad hos viss anförvant såsom hinder för hemsändning.

Med godtagande av vad jag i det föregående föreslagit om hemsändningsfrågans prövning av Kungl. Maj:ts befallningshavande, lärer tredje stycket i kommitténs förslag till förevarande § böra utgå.

Hemsändning utan iakttagande av givna föreskrifter. Kommittén.

För att förebygga att vistelsesamhälle, utan iakttagande av givna föreskrifter, översänder understödstagare till annat samhälle, föreskriver kommittéförslaget (59 § 4 stycket), att det samhälle, som gjort sig skyldigt härtill, kan förpliktas att ersätta kostnad, som härigenom ådragits det andra samhället, men för vilken detta eljest icke varit skyldigt att ansvara.

Detta stadgande motiveras av kommittén med att det, särskilt med hänsyn därtill att, enligt kommitténs förslag till 51 §, ersättning icke utgår till vistelsesamhälle för fattigvård under de första 30 dagarna från det fattigvården börjat, kan befaras, att vistelsesamhället söker före denna tid befria sig från en understödstagare. Enligt nu förevarande stadgande skulle, säger kommittén, om det samhälle, till vilket understödstagaren överlämnats, är hans hemortssamhälle, detta av det samhälle, som verkställt sändandet, utfå ersättning för fattigvård, som lämnats intill den tid av 30 dagar från fattigvårdens början, för vilken detta senare samhälle egentligen bort svara; har sändandet ägt rum till annat samhälle än hemortssamhället, kan det andra samhället av det första vistelsesamhället uttaga kostnaden även för den följande tiden, sist-

nämnda samhälle naturligen obetaget att därefter vända sig mot hemortssamhället i den mån ersättningsskyldighet enligt lag åligger detta samhälle. — Enahanda påföljd har ock ansetts böra inträda, om eljest vid understödstagares hemsändande bestämmelserna härom icke blivit iakttagna.

Yttranden.

I fråga om denna bestämmelse framhåller *Stockholms stads fattigvårdsnämnd* såsom beaktansvärt ett uttalande av dess t. f. ombudsman, däri det heter, att, därest stadgandet i 51 § om att ersättning för de 30 första dagarnas vård ej erhålles, skall kvarstå, ett allmänt stadgande bör givas, att hemsändning ej må äga rum förr än efter nämnda tids förlopp, för att därigenom förhindra det i samband med behandlingen av nyssnämnda bestämmelse vidrörda strävandet hos vistelsekommunen att påskynda hemsändningen och i övrigt undvika de tvister, som en för tidig hemsändning kommer att medföra. Ty alldeles givet, säger t. f. ombudsmannen vidare, kommer hemortskommunen att motsätta sig varje hemsändning före de ersättningsfria 30 dagarnas förlopp.

Kammarrätten erinrar om, att kammarrätten icke för sin del kunnat biträda förslaget, att gottgörelse ej skulle kunna utsökas för fattigvården för de första trettio dagarna, och förklarar, att kammarrätten ej heller i övrigt funnit här avsedda stadgande vara av verkligt behov påkallat, varför ämbetsverket hemställer, att samma stadgande måtte utgå ur förslaget.

Presidenten och tre ledamöter i kammarrätten hava dock lämnat 4 stycket om påföljd för olaga hemsändning utan anmärkning.

Departementschefen.

Bestämmelsen i 59 § 4 stycket i kommittéförslaget om påföljd av olaga hemsändning har av kommittén väsentligen motiverats med att enligt kommitténs förslag till 51 § ersättning för fattigvård under de första 30 dagarna icke utgår och att hemsändning före denna tid bör förebyggas. Emellertid har nämnda i 51 § förekommande bestämmelse icke kunnat av mig tillstyrkas. Härtill kommer, att med det avgörande av tvister om hemsändning, vilket av mig i det föregående förordats, det fall, som med 4 stycket avses, lärer komma att höra till sällsyntheterna. I likhet med kammarrätten finner jag stadgandet kunna utgå ur förslaget.

Kostnad för hemsändning.

Mot stadgandena i 5 och 6 styckena av 59 § i kommittéförslaget rörande kostnad för hemsändning hava anmärkningar ej förekommit, och jag finner desamma böra godkännas. Om 4 stycket utgår, föranledes härav en jämkning i redaktionen, i samband med vilken förevarande båda stycken kunna sammanslås till ett.

58 §. (60 § i kommittéförslaget).

Krav för fattigvård, som lämnats av allmän anstalt m. fl. 58 §. (60 § i kommitté-förslaget).

I kommittéförslagets 60 § stadgas, att där offentlig myndighet eller allmän anstalt eller inrättning, som enligt gällande föreskrifter åt någon lämnat underhåll och vård, varför fattigvårdssamhälle är pliktigt att giva ersättning, vill utfå sådan, anhängiggöres talan härom hos Kungl. Maj:ts befallningshavande; och gäller om målets behandling vad i 56 § sägs.

Kommittén.

Kommittén erinrar i motiverna om att då fattigvårdsstyrelse direkt förmedlar fattigas intagande på sjukvårds- och uppfostringsanstalter, styrelsen vanligen utger ansvarsförbindelse, samt anför vidare:

»På grund av förhållandenas natur har det dock ej alltid varit möjligt för dessa anstalter att göra personernas, i första rummet de sjukas, mottagande beroende på en sådan förbindelse, utan anstalten har för att fylla sitt syfte fått träda i fattigvårdssamhälles ställe och handlande å dess vägnar genast måst lämna erforderlig vård, varefter densamma fått söka ersättning av vederbörande kommun under åberopande av dess skyldighet att utgiva fattigvård. Hittills har det ej varit i lag bestämt, i vilken ordning sådan talan må föras, men praxis har utvecklat sig därhän, att talan för vård i hithörande fall föres i den för fattigvårdsmål stadgade ordning.

— —

Då det även för framtiden ej sällan torde bliva erforderligt, att styrelse för av stat eller landsting upprättad anstalt för vård av sjuka eller abnorma är i tillfälle att för vård, som med eller utan ansvarsförbindelse lämnats medellösa personer, kunna föra talan mot fattigvårdssamhälle, synes det vara lämpligast att härom giva uttrycklig föreskrift, och anledning torde ej finnas att därvid avvika från den praxis, som utbildat sig, nämligen att talan skall föras i den ordning, som stadgas för fattigvårdssamhälles krav mot annat fattigvårdssamhälle.

— —

Även eljest inträffar det, att annan än fattigvårdsmyndighet lämnar en hjälp, som strängt taget bör ersättas av det fattigvårdssamhälle, där personen i fråga har hemortsrätt. I särskild grad gäller detta Kungl. Maj:ts befallningshavande, vars befattning med olika ärenden gör, att en understödjande verksamhet av praktiska skäl måste kunna utövas av denna myndighet. Sådan har hittills förekommit i fråga om från utlandet ankommande personer och vid utackordering av fånges barn. Även för framtiden kan möjligen sådant inträffa, och det synes då lämpligt, att talan om ersättning därför av ett fattigvårdssamhälle i dessa fall liksom nu behandlas i den för fattigvårdsmål stadgade ordning.

Vid bestämmande av reglerna för talan i dessa fall synes det dock ej vara lämpligt att till alla delar följa föreskrifterna för tvister mellan fattigvårdssamhällen. Sålunda torde det ej vara erforderligt att här giva några föreskrifter rörande en föregående utredning och anmaning. Vad beträffar den för fattigvårdssamhällena gällande föreskriften om talans anhängiggörande inom viss tid, kunde väl ifrågasättas dess tillämpande även vid krav, som här avses, vilket ock för närvarande lärer vara praxis. Något särskilt behov härav synes dock ej finnas i dessa fall, och kommittén har därför ej ansett någon föreskrift härom böra givas.»

Yttranden.

Från en del håll, bl. a. av *kammarrätten*, har påyrkats, att för förevarande fall samma ansökningstid måtte stadgas som i tvister mellan fattigvårdssamhällen angående ersättning för lämnad fattigvård.

Av ett par myndigheter har förordats, att i §:n måtte uttryckligen omnämnas, att anstalt eller inrättning äger utkräva full ersättning för fattigvård utan sådant undantag som i 51 § angives.

Direktionen för akademiska sjukhuset i Uppsala har anmärkt, att bestämmelsen att om målets behandling skall gälla vad i 56 § sägs, innebär, att anstalten får vända sig till den Kungl. Maj:ts befallningshavande, varunder den sjukes vistelsekommun lyder, men att hänvisningen till 56 § leder till, att denne befallningshavande kan överlämna målet till den befallningshavande, där den sjuke har hemortsrätt. Det synes direktionen lämpligare om anstalten endast behövde gå mot vistelsekommunen för ersättningens utfående och denna sedermera finge vända sig mot hemortskommunen, särskilt som den av anstalten innehavda ansvarsförbindelsen utgivits av vistelsekommunen. Denna ändring skulle, framhåller direktionen, kunna genomföras därigenom att hänvisningen i 60 § till 56 § ändrades till en hänvisning allenast till första stycket av 56 §.

Departementschefen.

Någon egentlig anledning, varför i förevarande fall talan ej skall ske inom den i 55 § av förslaget angivna tid, synes mig icke föreligga. Stadgandet i nämnda § har av kommittén motiverats med, att det fattigvårdssamhälle, som skall betala, ej allt för länge bör hållas i okunnighet om tillvaron och omfattningen av denna betalningsskyldighet samt att detsamma bör bliva i tillfälle att själv vidtaga åtgärder för en framtida försörjning genom yrkande på hemsändning, överenskommelse eller andra åtgärder. Vad angår förevarande stadgande, så har ju i det fall, då ansvarsförbindelse lämnats, fattigvårdssamhället kännedom om fattigvården, men eljest är preskriptionstiden ägnad att redan på ett tidigt stadium göra samhället underrättat härom, vilket givetvis är fördelaktigt. Då härtill kommer, att, enligt vad kommittén upplyst, i praxis i dessa fall redan tillämpats den i fattigvårdsmål gällande preskriptionstiden, anser jag mig böra tillstyrka vad kammarrätten och andra myndigheter i detta avseende föreslagit.

Något angivande av att anstalt eller inrättning äger utkräva ersättning utan sådant undantag, som i 51 § angives, torde icke erfordras, då 51 § endast avser ersättning, som utgår *enligt 50 §*, och sistnämnda § blott innehåller bestämmelse om den ersättning för fattigvård, som tillkommer *fattigvårdssamhälle*.

Direktionens för akademiska sjukhuset erinran finner jag befogad. Såsom direktionen föreslagit synes därför i förevarande § böra hänvisas endast till 1 stycket av 56 §.

59 §. (61 § i kommitténs förslag).

Uttagande av gottgörelse från landsting. 59 §. (61 § i kommitténs förslag).

I 61 § av kommitténs förslag stadgas:

»Gottgörelse av landsting för vårdkostnad, varom i 40 och 41 §§ förmäles, skall sökas inom två år, efter det kostnaden av fattigvårdsstyrelsen utgivits, vid äventyr, om det försummas, att rätt till gottgörelse för den kostnad förfallit. Har fråga om skyldighet att vidkännas kostnaden varit föremål för tvist, räknas tiden från det tvisten slutligen avgjorts.

Därest gottgörelse vägras för vårdkostnad, som här sägs, äger fattigvårdsstyrelsen att hos Kungl. Maj:ts befallningshavande föra talan om utfående därav; och gäller om målets behandling i motsvarande tillämpning vad som stadgas i 56 §.»

Kommittén anför i motiverna:

»Enligt kommitténs förslag, 40 och 41 §§, är fattigvårdssamhälle i vissa fall berättigat att erhålla gottgörelse för fattigvård från landstinget. Framställning om dylik gottgörelse bör naturligen av vederbörande fattigvårdsstyrelse göras hos det landstingets organ, som i allmänhet har att emottaga framställningar till landstinget. Det har ej ansetts lämpligt att här, liksom då det är fråga om gottgörelse av staten, föreskriva, att ansökningarna skola på en gång inlämnas för de under föregående år utgivna belopp, utan ansökning bör kunna göras för varje särskilt fall. Någon viss tid torde dock böra föreskrivas, inom vilken ansökning skall göras för att kunna vinna avseende. Kommittén har i sådant avseende föreslagit en tid av två år, att räknas från det kostnaden av fattigvårdsstyrelsen utgivits. Samma tid har, såsom längre fram (70 §) behandlas, föreslagits för väckande av talan om ersättning för fattigvård mot enskild person. Då det är avsett, att frågan om vilket fattigvårdssamhälle och därigenom även vilket landsting bör ansvara för kostnaden skall vara avgjord, innan gottgörelse sökes hos landstinget, kan dock i det fall, att tvist uppstått mellan särskilda fattigvårdssamhällen om ersättningsskyldighet för lämnad fattigvård, omförmälda tid av två år för väckande av talan vara otillräcklig. Enahanda förhållande kan även inträda, då talan måst föras hos Konungens befallningshavande för att få frågan om enskild försörjningspliktigs ersättningsskyldighet vederbörligen prövad. För nu nämnda fall, där fråga om skyldighet att vidkännas vårdkostnaden varit föremål för tvist, har kommittén föreslagit, att den ovan nämnda tiden av två år skall räknas från det tvisten slutligen avgjorts. Däremot avses här ej att medgiva fattigvårdssamhället att räkna två år från det att eventuellt anspråk på gottgörelse av staten prövats.

— —

Det har ansetts överflödigt att lämna några föreskrifter rörande de handlingar, som skola företes vid ansökan om gottgörelse av landstinget. Av stadgandet i 40 § framgår emellertid, att utredning måste föreligga rörande hemorts-

rätt, behov av fattigvård enligt 1 §, kostnadens storlek samt anställda försök att erhålla gottgörelse för kostnaden av enskild, eller, där sådant kunnat ifrågakomma och inom den föreskrivna tiden medhunnits, av staten.

Därest gottgörelse vägras, bör sökanden hava rätt att få sitt anspråk prövat av någon statens myndighet, Lämpligast är uppenbarligen därvid liksom vid tvister mellan fattigvårdssamhällen att låta målet gå till Konungens befallningshavande, varvid den i 56 § stadgade ordning i motsvarande tillämpning bör följas. Någon viss tid för talans anhängiggörande synes icke vara erforderlig.»

Yttranden.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jämtlands län framhåller såsom en olägenhet, att därest process om ersättning först skall föras mellan primärkommunerna och sedan mot landsting, detta kan göra invändning, som kan föranleda kravets avvisande.

Blekinge läns landsting anser den föreslagna anordningen med process i samma ordning som fattigvårdsmål föga tilltalande och framhåller såsom lämpligare, att kommunen genom Kungl. Maj:ts befallningshavande till landstinget inkommer med sina anspråk, vilka av landstinget behandlas i vanlig ordning, varefter landstingets beslut kan överklagas.

På sätt under 40 § anmärkts har *kammarrätten*, i stället för den av kommittén föreslagna ordningen för fastställande av landstingens ersättningsskyldighet gentemot primärkommunerna, ifrågasatt, att vistelsekommun skulle äga söka ersättning omedelbart av landstinget i det landstingsområde, där hemortskommunen anses belägen, och att icke vistelsekommunen utan vederbörande landsting skulle hava att söka gottgörelse för vårdkostnaden av den vårdade eller för honom försörjningspliktig person eller av staten. Under 52 § har vidare omnämnts kammarrättens erinran mot nämnda §, att sådan utredning, som däri föreskrives, bör stadgas jämväl då samhälle vill utsöka ersättning av landsting. I enlighet härmed har jag föreslagit ändring i 52 §. I anslutning till vad kammarrätten under 52 § yttrat har kammarrätten föreslagit, att i 2 stycket av förevarande § hänvisning måtte göras, förutom till 56 §, även till 52 §. Slutligen har kammarrätten uttalat, att tiden för uttagande av gottgörelse för fattigvård från landsting utan olägenhet synes kunna förkortas från två till ett år.

En fattigvårdsstyrelse anser, att för ifrågavarande talan den vanliga civila preskriptionstiden bör gälla.

Departementschefen.

De framställda anmärkningarna, i den mån de ej kunna anses besvarade genom mitt yttrande angående 40 §, torde, särskilt som det föreslagna stadgandet av flertalet landsting och övriga i ärendet hörda vederbörande lämnats utan erinran, ej böra föranleda ändring i kommitténs förslag.

60 §. (62 § i kommitténs förslag).

Gottgörelse av staten för fattigvård. 60 §. (62 § i kommitténs förslag).

Gällande bestämmelser.

Enligt gällande fattigvårdsförordning erhålla kommunerna ersättning av staten för av dem utgiven fattigvård i följande fall:

a) om fattigvård enligt 1 § fattigvårdsförordningen tilldelats någon, vilkens hemortsrätt ej kan utrönas (29 § 3 mom.);

b) om dylik fattigvård lämnats den, som icke är svensk medborgare (29 § 3 mom.); (i båda dessa fall under förutsättning att ersättning ej kunnat hos enskild person uttagas);

c) om fattigvård lämnats krigsmanskap eller arbetare vid statens varv eller verkstäder inom viss tid efter anställningens slut och behovet grundar sig å ålderdom eller förhållande, som ägt rum under tjänstetiden, ävensom i visst fall åt deras hustrur och barn (31 § 1 mom.); samt

d) om fattigvård lämnats åt person, som under minst fem år vistats utom hemortssamhället och detta tillika är av fattigvård synnerligen betungat eller personen i fråga oavbrutet under samma tid vistats utom riket samt för sådant ändamål anslagna medel lämna tillgång och Kungl. Maj:t prövar skäligt (31 § 2 mom.).

Såsom i det följande skall närmare beröras utgår dessutom ersättning av staten i vissa fall för understöd, som av fattigvårdsstyrelse å svensk gränsort meddelas till vissa svenska medborgare. I visst fall bestridas kostnader av detta slag direkt av Kungl. Maj:ts befallningshavande.

Ersättning i dessa fall utgår från det under nionde huvudtiteln upptagna förslagsanslaget för fattigvården i allmänhet.

Från och med år 1915 gäldas av nämnda anslag dels de kostnader, som enligt den med Danmark och Norge den 26 maj 1914 avslutade fattigvårdskonvention uppkomma för fattigvård i Sverige åt dansk eller norsk undersåte eller för hans hemsändande till hemlandet, dels ock sådan ersättning, som enligt samma konvention skall från Sverige utgivas för i Danmark eller Norge lämnad fattigvård åt svensk undersåte.

Slutligen må nämnas, att från berörda anslag årligen vissa belopp utbetalas till understöd åt fattiga lappar.

Kommitténs förslag.

Enligt kommitténs förslag skall liksom för närvarande kostnaden för understöd åt vissa kategorier behövande ersättas av staten, därest ersättning för fattigvården ej kan uttagas hos enskild person. Sålunda har kommittén (62 § 1 stycket) upptagit fattigvårdsförordningens stadgande, att vederbörande fattigvårdssamhälle erhåller gottgörelse av sta-

ten för *obligatorisk fattigvård åt person, som icke är svensk medborgare.* Undantag har därvid ej gjorts för fattigvård, som omförmäles i 51 § av kommitténs förslag.

Vidare skall, liksom nu, obligatorisk fattigvård åt någon, *vilkens hemortsrätt ej kan utrönas*, gottgöras av staten (62 § 1 stycket i kommittéförslaget). Ersättningsskyldigheten sträcker sig dock ej till fattigvård enligt 51 §. Kommittén motiverar detta med att enligt nämnda § vistelsekommunen skall själv vidkännas kostnaden för dylik fattigvård och att staten synes allenast böra supplera den ersättningsskyldighet, som, därest hemortsrätten blivit utrönt, skolat åligga hemortskommunen.

Vidkommande frågan om gottgörelse av staten under vissa omständigheter för fattigvård, som beviljats *den, som oavbrutet under minst fem år vistats utom fattigvårdssamhället*, har kommittén i huvudsak bibehållit fattigvårdsförordningens ståndpunkt i denna del. Förslaget stadgar nämligen (62 § 2 stycket), att om fattigvårdssamhället, utan att sådan person under nämnda tid av samhället åtnjutit fattigvård, »därefter fått bekosta fattigvård enligt 1 § åt honom, hans minderåriga barn eller hustru, vilka jämväl under nämnda tid oavbrutet vistats utom samhället utan att därunder hava av detsamma åtnjutit fattigvård, gäller om gottgörelse av staten för fattigvården vad i föregående stycke stadgats». Liksom beträffande fattigvård åt någon, vilkens hemortsrätt ej kunnat utrönas, sträcker sig ersättningsskyldigheten ej till fattigvård enligt förslagets 51 §. I olikhet mot fattigvårdsförordningen gör förslaget ej ersättningens utgående beroende av att kommunernas utgifter för fattigvårdsändamål varit synnerligen tyngande eller att understödstagaren under angiven tid oavbrutet vistats utom riket eller av att anslagna medel lämna tillgång. I sina motiver anför kommittén:

»Enligt fattigvårdsförordningens ursprungliga lydelse var statsunderstödets utgående vid fattigvård åt den, som varit borta i minst 5 år, alltid beroende av att samhället i fråga var synnerligen betungat av fattigvård, men genom Kungl. förordningen den 13 juli 1887 gjordes till bestämmelsen härom ett tillägg, enligt vilket statsunderstödet kunde utgå oavsett nämnda förhållande, för det fall att bortovaron bestått i en oavbruten vistelse *utom riket*. Genom detta tillägg förlorade lagrummet i viss mån sin ursprungliga karaktär. Medan dess bestämmelse förut varit att bringa lindring åt synnerligen betungade fattigvårdssamhällen, fick det sedermera till uppgift även att reglera statens försörjningsplikt beträffande personer, som under en viss tid vistats utrikes. Att lagrummet ej heller i praxis synts ägnat att fylla sin tidigare uppgift, framgår också därav, att några strängare krav ej uppställts, då det gällt att avgöra, huruvida ett fattigvårdssamhälle varit synnerligen betungat. Sålunda hava stadskommuner upprepade gånger tillerkänts dylik gottgörelse, ehuru de haft lägre utdebiteringar för fattigvården än det stora flertalet landskommuner. Ej heller vägras gottgörelse för fattigvård åt en person, för vilken sådan en gång börjat utgå, även om kommunens utgifter för fattigvårds-

ändamål sedermera skulle minskats. Någon nämnvärd betydelse ur synpunkten att bereda lättnad åt i fattigvårdsavseende särskilt betungade kommuner torde det nämnda villkoret alltså ej hava och utjämningsspörsmålets ordnande kräver, såsom kommittén förut betonat, alldeles särskilda åtgärder.

Vid ovan nämnda förhållande har kommittén ej ansett lämpligt att vidare göra fattigvårdskostnadens återbetalande av statsmedel i detta fall beroende av den omständigheten, att kommunens utgifter för fattigvårdsändamål varit mer eller mindre tyngande. Med denna förändring synes också villkoret, att ersättning erhålles endast »i den mån för sådant ändamål anslagna medel lämna tillgång» böra utgå. Ett godkännande i lagstiftningen av principen om statens ersättningsskyldighet i detta fall torde fordra att gottgörelse skall utgå, om de i lagrummet angivna förutsättningarna äro för handen. För övrigt utgår gottgörelsen ur ett förslagsanslag, anslaget till »fattigvården i allmänhet», och ersättning har därför beviljats utan särskild prövning om anslaget räckt till. Att statens ersättningsskyldighet icke skall omfatta viss tillfällig fattigvård beröres här nedan.

Genom den nu nämnda förändringen i fråga om gottgörelse för fattigvård åt den, som länge varit borta från hemortssamhället, har någon nämnvärd fördel ej beretts kommunerna utöver den, som de redan haft på grund av stadgandets tillämpning i praxis. En mera verksam hjälp skulle lämnas kommunerna, därest gottgörelse erhölles för fattigvård åt personer, som varit frånvarande kortare tid än 5 år. Gjordes denna tid mycket kort — i Tyskland förloras hemortsrätt efter ett års frånvaro, varefter kostnaden för underhållet bestrides av ett fattigvårdssamhälle av högre ordning (Landarmenverband) — skulle därav otvivelaktigt följa, att ett stort antal fattiga komme att underhållas av kommunerna på statens bekostnad. Detta skulle emellertid icke vara utan olägenheter. Man kan nämligen knappast förutsätta, att ett fattigvårdssamhälle skall ägna samma uppmärksamhet åt understödsfrågor, som icke beröra dess egen ekonomi. Vid dylika understödsfall torde man hava att räkna med en minskad omtanke vid understödsfallets undersökning och bedömande samt underlåtenhet att hålla tillsyn över medlens användande, varförutom särskilt är att befara, att understöd, som en gång börjat utgå, ej indrages, även om förändrade förhållanden skulle inträda, som böra föranleda därtill. Så länge statens bidrag i dessa fall varit jämförelsevis litet (för år 1907 c:a 108,000 kronor), hava olägenheterna naturligen varit mindre, men denna utgift har sedan dess betydligt stigit (år 1913 utgjorde den över 233,000 kronor), och om femårstiden förkortas med ett eller annat år, skulle statens kostnader för denna fattigvård snart stiga och därmed också svårigheterna att kontrollera fattigvårdsstyrelsernas uppgifter och sätt att handhava fattigvården i förevarande fall. I Tyskland har det vid anställda undersökningar visat sig, att fattigvård åt s. k. hemortsrättslösa meddelats i alltför stor utsträckning och på somliga ställen hava provinsförvaltningarna börjat anställa inspektioner, vilka föranlett till indragning eller minskning av understödet i många fall. Anordnandet av en inspektion över kommunernas fattigvård skall tvivelsutan även hos oss vara ägnat att minska de betänkligheter, som kunna anföras mot bestämmandet av kortare tid i förevarande fall, men det torde dock vara skäl att iakttaga en viss försiktighet i förevarande avseende.

Lagen om allmän pensionsförsäkring har utövat inflytande även på nu förevarande spörsmål. Genom denna lag har nämligen, såsom ovan (sid. 320) blivit berört, kommunernas understödsverksamhet i stor omfattning överflyttats på

staten, och häri synes kommittén ligga ett ytterligare skäl att åtminstone tills vidare bibehålla fem års frånvaro såsom villkor för åtnjutande av gottgörelse för meddelad fattigvård.

Bestämmelsen om att frånvaron skall vara oavbruten är ej avsedd att innebära, att ett rent tillfälligt besök i samhället avbryter femårsperioden. Gällande fattigvårdsförordnings likalydande bestämmelse har ej heller tolkats så strängt, och detta överensstämmer med den betydelse, som man i allmänhet i fattigvårdshänseende lägger i en oavbruten vistelse; genom ett tillfälligt besök återknytes ej samhörigheten med kommunen. Frånvaro från hemortssamhället föreligger enligt kommitténs uppfattning, även om frånvaron ej är frivillig, t. ex. om personen intagits i fängelse. För att bortovaro skall anses äga rum, fordras enligt fattigvårdsförordningen, att vederbörandes familj också är frånvarande från samhället, d. v. s. barn under 15 år och hustru. Denna bestämmelse torde böra bibehållas.

Har fattigvård åtnjutits från hemortskommunen, har därmed en viss förbindelse förefunnits med kommunen, så att man ej längre kan giva frånvaron samma betydelse i förevarande avseende. Praxis har redan tillagt åtnjuten fattigvård en dylik inverkan, och det synes vara lämpligt att i lagen giva uttryck däråt. Här blir det naturligen i regel fråga om en fattigvård, som givits av annan kommun än hemortskommunen men av denna senare ersatts; dock bör detsamma gälla, om hemortskommunen skulle direkt utgiva understöd till någon sin medlem, som uppehåller sig i annan kommun. Liksom i allmänhet bör även här med fattigvård, som någon själv åtnjutit, likställas fattigvård åt hans minderåriga barn eller hustru.

Av stadgandet sådant det avfattats i kommitténs förslag framgår, vad även nu i praxis tillämpas, att därest, efter det bortovaron upphört, personen i fråga någon tid försörjt sig själv i hemortskommunen, sådant fall icke föreligger, som här avses. Det förutsättes nämligen, att fattigvårdsbehovet inträtt, innan han återvänt till samhället eller åtminstone omedelbart därefter. Å andra sidan fortfar naturligen rätt till ersättning endast så länge detta fattigvårdsbehov fortgår; skulle personen i fråga åter bliva i tillfälle att någon tid försörja sig själv, upphör statens på de förut existerande förhållandena grundade ersättningsskyldighet.»

Yttranden.

Beträffande den i denna § uppställda förutsättning för ersättning av staten, *att ersättning ej kan uttagas hos enskild person,* åberopar *Stockholms stads fattigvårdsnämnd* såsom beaktansvärt ett uttalande av dess t. f. ombudsman, vilken framhåller, att, på grund av den jämförelsevis begränsade omfattningen av nuvarande 1 §, berörda förutsättning icke visat sig vålla några egentliga svårigheter, men att det kan befaras, att, sedan området för nämnda § utvidgats, i regel kommer att fordras, att fattigvårdsstyrelse, innan statsersättning utfås, på ett eller annat sätt styrker, att ersättning av enskild ej kunnat erhållas; i så fall torde föreskrifter härutinnan vara erforderliga.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Örebro län anser av stadgandet i 1 stycket ej tydligt framgå den inskränkning, som enligt motiveringen gäller med avseende å omfattningen av den ersättning, vilken av staten lämnas.

För en *nedsättning av* den i 2 stycket föreskrivna *tiden 5 år* hava uttalat sig *Norrbottens läns landsting* och *socialstyrelsen*, vilka förordat en tid av tre år, samt *svenska fattigvårdsförbundet.*

Kammarrätten har förklarat sig ej finna anledning att uttala någon från kommitténs avvikande mening i denna del. En *ledamot* har ansett det böra komma under övervägande, huruvida icke här avsedda tidsperiod kunde förkortas till tre eller åtminstone fyra år, samt anfört:

»Bestämmandet av en kortare tid — exempelvis tre år — skulle i kommunernas fattigvårdstunga medföra en sannolikt ganska avsevärd lättnad, vilken synes kunna antagas komma att även ur utjämningssynpunkt verka gagnande. Ej heller torde böra förbises, att en bortovaro från kommunen under en tidrymd av tre år väl i allmänhet lärer kunna anses tillfyllest för att utplåna den samhörighet mellan kommunen och understödstagaren, som utgör underlaget för hemortsrätten och följaktligen även för den kommunala försörjningsplikten.»

Socialstyrelsen anser det kunna ifrågasättas, om ej staten skäligen borde övertaga betalningsansvaret även i det fall, att hemortskommunen utgivit understöd under tiden för understödstagarens frånvaro — den samhörighet mellan kommunen och understödstagaren, som i sådant fall förekommer, kan nämligen, enligt styrelsens åsikt, knappast utgöra grund för några anspråk på fattigvård.

Överståthållarämbetet har i detta sammanhang framfört ett förslag, som åsyftar att reducera fattigvårdsprocessernas antal. Överståthållarämbetet yttrar:

»Uti processer om fattigvård har hitintills ofta förekommit, att man för att bestämma den understöddes hemortsrätt vid undersökningen fått gå tillbaka till hans mantalsskrivning för 20—30 år sedan. I de flesta sådana mål torde det, sedan målet efter fleråriq behandling avgjorts, befinnas, att den slutligen till ersättning dömda kommunen på grund av den understöddes mer än 5-åriga bortovaro från kommunen i sin tur är berättigad till ersättning av staten. På kommunens framställning om sådan ersättning skola handlingarna i det oftast vidlyftiga målet då ånyo granskas av Kungl. Maj:ts befallningshavande för att slutligen bliva föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

Dessa processer torde för de dömande myndigheterna vara de besvärligaste med den ofta fleråriga utredning, som måste försiggå, då den understödde vistats kanske på otaliga platser, men, som sagt, icke sedan många år tillbaka någonstädes under sådana förhållanden, som föranlett mantalsskrivning. Bliva strängare mantalsskrivningsbestämmelser införda, torde visserligen sådana processer komma att minskas, men ännu länge bliva de nog ofta förekommande.

Till förhindrande härav skulle man kunna tänka sig, att staten för framtiden skulle åtaga sig ersättningsskyldigheten i alla sådana fall, där hemortsrätten icke på grund av den understöddes mantalsskrivning under något av de 5 senaste åren kunnat bindas vid visst fattigvårdssamhälle. Så snart detta konstaterats, skulle sålunda i processer av ifrågavarande slag målet kunna avskrivas

med hänvisning för sökande kommunen att i vederbörlig ordning söka ersättning av staten. En bestämmelse i sådant syfte i den föreslagna lagen anser överståthållarämbetet önskvärd.»

Kammarrätten anför härom:

»Detta förslag kan kammarrätten icke för sin del biträda. Att, därest detsamma vunne godkännande, fattigvårdssamhällenas intresse att förebringa utredning angående understödstagarnes hemortsrätt i talrika fall skulle avtaga eller tilläventyrs helt och hållet upphöra är ej svårt att förutsäga. Däremot komme i förevarande mål ofta nog staten faktiskt att intaga parts ställning, och den ifrågasatta anordningen kunde helt visst icke utan risk genomföras, med mindre särskilda åtgärder vidtoges för tillvaratagande av statens intressen. Säkerligen bleve nödvändigt, att det hos varje länsstyrelse uppdroges åt en tjänsteman att i förevarande mål iakttaga och bevaka kronans rätt. Det säger sig självt, att hela detta förfarande komme att föranleda mycket arbete och dryga kostnader.»

Beträffande *formuleringen* av 2 stycket hava av *t. f. ombudsmannen hos Stockholms stads fattigvårdsnämnd* gjorts i det följande återgivna erinringar, vilka av *fattigvårdsnämnden* samt *kammarrätten* ansetts beaktansvärda. Nämnde ombudsman har sålunda ifrågasatt en uttrycklig bestämmelse därom, huruvida för person, som även efter fyllda 60 år vistats minst 5 år utom sitt hemortssamhälle, ersättning kan erhållas av statsmedel. — I samma riktning har *överståthållarämbetet* uttalat sig. Ombudsmannen har vidare ansett förtydligande erforderligt därom, huruvida bortovaron i de fall, då en fattigvårdsstyrelse först efter en flerårig process till annat samhälle erlagt ersättning för lämnad fattigvård, skall beräknas med tiden för fattigvårdens början, tiden för talans anhängiggörande eller tiden för likvidens erläggande såsom utgångspunkt. Slutligen har ombudsmannen i anledning av kommitténs uttalande i motiveringen, att bortovaro ej skall anses äga rum, därest understödstagarens hustru eller minderåriga barn vistas inom samhället, förklarat detta ingalunda tydligt framgå av lagtexten, som endast synes uppställa denna fordran för det fall att hustru och barn få understöd, varför även i denna del ett förtydligande torde vara nödvändigt.

Vidare hava *Kungl. Maj:ts befallningshavande i Blekinge län*, *svenska fattigvårdsförbundet* samt *kammarrätten* funnit önskvärt, att i lagrummet införes uttrycklig föreskrift, att fattigvårdsbehovet skall hava inträtt, innan understödstagaren efter stadgad oavbruten bortovaro återvänt till samhället eller åtminstone omedelbart därefter.

Statskontoret förklarar sig uttryckligen ej hava något att erinra mot den av kommittén föreslagna utsträckningen av statens ersättningsskyldighet.

Departementschefen.

Stadgandet i förevarande § har av det övervägande antalet i ärendet hörda myndigheter i huvudsak lämnats utan erinran, och även jag anser mig böra i princip förorda detsamma.

I anledning av den i ett par yttranden uttalade önskvärdheten av föreskrifter om den bevisning, som bör fordras därom att ersättning ej kan uttagas hos enskild person, må erinras därom, att för närvarande en kungörelse den 21 augusti 1885 innehåller bestämmelser angående handlingar, som böra bifogas ansökningar om ersättning av statsmedel för fattigvårdskostnader. Den författning till ersättande av nämnda kungörelse, vartill kommittén uppgjort förslag, innehåller bland annat, att vid ansökningen skall fogas uppgift, avfattad enligt 52 §. Enligt vad jag vid nämnda § hemställt, bör däri föreskrivas, att sådan utredning, som i §:n avses, skall komma till stånd jämväl då fattigvårdssamhälle vill söka ersättning av staten, och denna utredning skall avse bland annat personer, som äro pliktiga att försörja den nödställde, och deras ekonomiska ställning. Vid 61 § 1 mom. kommer jag att föreslå, att däri skola intagas de föreskrifter, som för närvarande förekomma i kungörelsen den 21 augusti 1885. I fall av behov torde Kungl. Maj:ts befallningshavande böra föranstalta om utredningens kompletterande.

Den av kommittén föreslagna utvidgningen av statens skyldighet att direkt bidraga till kommunernas fattigvård är, såsom kommittén framhållit, tämligen obetydlig. Starka skäl synas mig tala för att staten i vidsträcktare mån ersätter fattigvård åt personer, som någon tid varit borta från sin hemortskommun. Härigenom skulle kommunerna vinna en viss lindring i sina fattigvårdsutgifter och någon utjämning av fattigvårdsbördan skulle komma till stånd. Denna utvidgning av statens ersättningsskyldighet synes mig lämpligen böra ske på det i vissa yttranden föreslagna sätt, att den tid, under vilken en understödstagare skall hava oavbrutet vistats utom fattigvårdssamhället för att detta skall för fattigvård åt honom erhålla ersättning av staten, nedsättes till tre år.

Huvudsakligen på de av kammarrätten anförda skäl finner jag mig böra avstyrka den av överståthållarämbetet ifrågasatta anordning för åstadkommande av minskning i fattigvårdsprocessernas antal.

Frågan, huruvida för person, som även efter fyllda 60 år vistats minst 5 år (enligt vad jag föreslagit 3 år) utom sitt hemortssamhälle, ersättning bör kunna erhållas av statsmedel, torde böra besvaras så, att hela perioden måste hava förflutit innan personen fyller 60 år; vid denna ålder får han ju enligt 46 § oföränderlig hemortsrätt och en därefter utom samhället tillbragt tid synes ej heller böra öva inflytande på

hemortskommunens skyldighet att själv vidkännas kostnaden för hans underhåll. Såsom från några håll ifrågasatts, har jag ansett uttrycklig föreskrift härom böra inflyta i lagen. Konsekvensen har dock synts mig bjuda, att detsamma stadgas även ifråga om den, som icke nått den i 1 § stadgade minderårighetsgränsen.

Ett annat spörsmål, som från myndigheternas sida varit föremål för uppmärksamhet, är det, huruvida, då hemortssamhälle utgivit ersättning för fattigvård, som meddelats av annat samhälle, den ifrågavarande perioden skall hava gått till ända, när fattigvården började utgivas, när talan mot hemortssamhället anhängiggjordes, eller när detta samhälle utgav ersättningen. Närmast till hands skulle väl ligga, att låta sistnämnda tidpunkt vara avgörande. En sådan anordning skulle emellertid vara förenad med den olägenheten, att hemortssamhället då kunde tänkas i vissa fall söka i det längsta uppskjuta likviden i syfte att perioden vid betalningen skulle hava gått till ända och rätten till ersättning av staten inträda. Tiden, då fattigvården började utgivas, torde icke heller kunna ifrågakomma — det är ju här fråga om tidpunkten för återknytande av samhörigheten mellan personen i fråga och hans hemortssamhälle och dylikt återknytande äger ju icke rum därför att personen av annat samhälle erhåller fattigvård. Däremot synes mig dagen för talans anställande mot hemortskommunen böra vara den avgörande tidpunkten; då reses efter frånvaron anspråk mot hemortskommunen i anledning av fattigvård åt den frånvarande. Tidpunkten för talans anhängiggörande torde böra preciseras på det sätt, att därmed avses tiden, då hemortssamhället delgivits antingen anmaning, som i 53 § sägs, eller, i något av de fall, då enligt 54 § 2 stycket talan om ersättning för utgiven fattigvård må ske utan föregående anmaning, den till Kungl. Maj:ts befallningshavande i målet ingivna ansökan. Uttryckligt stadgande härom torde böra givas.

Likaledes synes mig, på sätt även blivit ifrågasatt, böra givas uttrycklig föreskrift om att fattigvården skall hava meddelats, innan understödstagaren återvänt till samhället eller omedelbart därefter.

Däremot kan jag icke dela en från ett par håll uttalad uppfattning, att av det föreslagna stadgandet ej tydligt framgår, att bortovaro, som föranleder statsersättning, ej skall anses äga rum, därest understödstagarens hustru eller minderåriga barn vistas inom samhället utan att erhålla understöd.

I anledning av lagstiftningen om adoption torde, i överensstämmelse med vad av mig iakttagits i en del föregående §§, adoptivbarn böra jämnställas med barn.

Enligt 49 § 2 mom. inverkar på mans hemortsrätt fattigvård, som under bestående äktenskap tilldelats hustruns barn, som hon ägt före äktenskapet och som hava hennes hemortsrätt, eller hennes adoptivbarn, som hava hennes hemortsrät. Dessa hustruns barn och adoptivbarn torde i nu förevarande hänseende böra vara likställda med barn; givetvis dock endast såvitt avser vistelse och fattigvård under den del av 3-års perioden, som förflutit efter det makarna ingått äktenskap. Liksom enligt 49 § 2 mom. fattigvård åt barn utom äktenskap ej inverkar på faderns förvärv av hemortsrätt och fattigvård åt barn, som blivit adopterade, ej inverkar på faderns eller moderns förvärv av dylik rätt, kommer sådana barns vistelse samt fattigvård åt dem ej att öva inflytande på frågan om ersättning av staten för fattigvård.

Krigsmanskap samt vid statens varv och verkstäder anställda personer.

I det föregående (s. 374) har omnämnts den skyldighet, som enligt 31 § 1 mom. fattigvårdsförordningen staten har att ersätta kommunerna för fattigvård, som lämnats *krigsmanskap och arbetare vid statens varv eller verkstäder* inom viss tid efter anställningens slut, därest behovet grundar sig å ålderdom eller under tjänstetiden ådragen sjukdom, vanförhet eller lyte, ävensom i visst fall åt deras hustrur och minderåriga barn.

Kommittén.

Kommittén yttrar härom:

»Sedan den tidpunkt, då detta stadgande tillkom, har statens verksamhet såsom arbetsgivare väsentligt utvidgats; erinras må allenast om dess betydande anläggningar till den allmänna samfärdselns uppehållande och för tillgodogörande av kraften i statens vattenfall. Även på det militära området, till vilket stadgandet närmast hänför sig, hava inträtt ändrade förhållanden, vilka öva inflytande på bedömandet av förevarande fråga. Staten har ock numera i ganska stor omfattning gjorts på annat sätt än i form av ersättning till den kommunala fattigvården ansvarig för försörjningen av de personer, som äro i dess rörelse eller för försvarsändamål anställda. Så har staten att, i likhet med enskilda arbetsgivare, ansvara för de risker, som arbetarna vid dess varv och verkstäder löpa t. ex. genom olycksfall i arbetet. Enligt kungl. förordningen den 18 juni 1909 utgiver staten dessutom ersättning, om under militärtjänstgöring i fred olycksfall inträffar, så att tjänstgörande värnpliktig, volontär vid hären eller någon, som tillhör flottans eller kustartilleriets stammanskap, varder skadad eller om någon av nämnda personer skadats under tjänstgöring i krig. Sådan ersättning utgiver staten också, om sjukdom med därav följande skada yppas under eller efter slutad militärtjänstgöring och tjänstgöringen skäligen kan antagas hava bidragit till sjukdomen. Slutligen bör tagas i betraktande, att staten i stor omfattning lämnar sina arbetare förmåner i form av pension m. m. Med hänsyn till dessa ändrade förhållanden kan det synas tvivelaktigt, huru vidsträckt tillämpning numera må kunna givas åt fattigvårdsförordningens ifrågavarande stadgande, särskilt vad som kan anses inbegripet under uttrycket »kronans varv eller verkstäder». Såsom nyss antytts, lärer vid stadgandets tillkomst avsetts anlägg-

ningar för militärt ändamål. Ännu vid genomförandet av 1871 års förordning torde man närmast hava syftat på dessa; frågan om statens ansvarighet i kommunalt hänseende för andra anläggningar för industriellt ändamål förelåg då icke. Detta är däremot för närvarande fallet. Efter ordalagen skulle stadgandet numera kunna tillämpas även på sådana statens industriella anläggningar i allmänhet, som kunna hänföras under benämningen verkstäder, såsom t. ex. statens järnvägars verkstäder. Ej heller synes en sådan tolkning av stadgandet strida mot grundtanken i detsamma. Kommittén veterligen har dock en sådan vidsträckt tillämpning av stadgandet icke i praktiken förekommit. Men härmed har frågan fått en mycket mera omfattande räckvidd än förut och berör förhållanden av stor betydelse även på andra områden än fattigvårdens.»

Efter att hava omnämnt, att för år 1913 de återbetalda understöden till krigsman, hans hustru och minderåriga barn utgjorde 13,053 kronor samt till arbetare eller hantverkare vid kronans varv och verkstäder, deras hustrur eller minderåriga barn 12,959 kronor och att av de få fattigvårdssamhällen, som åtnjutit ersättning på grund av denna bestämmelse, Karlskrona stad stode främst, framhåller kommittén å ena sidan att staten ej betalar några kommunalutskylder för sina anläggningar och å andra sidan att kommunerna hava åtskilliga fördelar av desamma, samt att frågan om statens skyldighet att i en eller annan form bidraga till de kommunala behoven, vilken fråga gör sig gällande även på andra områden än fattigvårdens, t. ex. folkskoleväsendets, gjorts till föremål för behandling av de s. k. kommunalskattekommitterade.

Kommittén fortsätter:

»Med hänsyn till vad sålunda anförts synes det vara lämpligast att nu icke ingå på spörsmålet om statens skyldighet i allmänhet att för den vid dess verk och inrättningar anställda personalen ikläda sig några förpliktelser i fattigvårdshänseende. Vad statens militära förläggningar vidkommer, synas förhållandena numera icke heller där vara sådana, att någon statens särskilda bidragsskyldighet i här ifrågavarande form är av omständigheterna påkallad. Vid sådant förhållande har kommittén ansett ifrågavarande stadgande, som i allt fall på ett ytterst ofullkomligt sätt löser förevarande spörsmål, icke böra bibehållas.

Då emellertid de fattigvårdssamhällen, till vilka statsbidrag i nu ifrågavarande avseende för närvarande utgår, icke synas böra gå förlustiga en av dem hittills påräknad inkomst, så mycket mer som dess indragande tilläventyrs även kunde tänkas komma att inverka på understöden till de personer, som nu åtnjuta desamma, har kommittén ansett nödigt att bland övergångsbestämmelserna införa ett stadgande, som skyddar dessa samhällen mot en sådan förlust (91 § 3 mom.)»

Nämnda av kommittén föreslagna övergångsbestämmelse lyder:

»Där på grund av stadgandet i 31 § 1 mom. fattigvårdsförordningen vid lagens trädande i kraft ersättning av staten utgår till fattig-

vårdssamhälle för fattigvård åt person, tillhörande manskapet vid krigsmakten eller anställd såsom arbetare eller hantverkare vid kronans varv eller verkstäder, eller åt hans hustru eller minderåriga barn, skall, så länge fattigvården utgöres, fattigvårdssamhället äga att fortfarande därför åtnjuta ersättning enligt förut gällande grunder.»

Yttranden.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Blekinge län framhåller, att staten icke till Karlskrona stad betalar några kommunalutskylder för sina stora varvsanläggningar och verkstäder därstädes samt att de vid desamma anställda små inkomsttagarna endast i ringa mån bidraga till kommunens utgifter men ofta med sina stora familjer förorsaka ökning i fattigvårdstungan. På grund härav anser befallningshavanden rättvist, att de nuvarande bestämmelserna åtminstone i huvudsak återupptagas i den nya lagstiftningen. — Samma yrkande göres av *fattigvårdsstyrelsen i Karlskrona.*

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västerbottens län medger, att ifrågavarande bestämmelser äro i vissa delar föråldrade, men ifrågasätter det berättigade i deras uteslutning ur lagstiftningen.

Statskontoret anser i anslutning till Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Blekinge län uttalande för sin del rättvist, att nu gällande bestämmelse behålles orubbad tills vidare och intill dess frågan om statens skyldighet att bidraga till de kommunala behoven varder löst i sin helhet — något som ock synes väl överensstämma med kommitténs egen motivering.

Kammarrätten anser däremot, att vägande skäl för ifrågavarande lagändring blivit av kommittén anförda.

Departementschefen.

Enligt min mening har kommittén förebragt övertygande skäl för sitt förslag att icke i lagen upptaga fattigvårdsförordningens stadgande i 31 § 1 mom. De myndigheter, vilka förordat berörda stadgandes bibehållande, synas mig i någon mån hava underskattat de ekonomiska fördelar, som genom anläggningar av förevarande slag indirekt tillskyndas kommunerna. Jag har därför ansett mig böra biträda kommitténs förslag på denna punkt.

Härmed är ej avsett att indraga det anslag å 4,500 kronor, som fattigvården i Karlskrona stad enligt särskilda nådiga brev sedan början av 1800-talet åtnjuter av statsmedel.

61 §. (63 § 1 mom. i kommitténs förslag.)

Ordningen för framställande av ersättningsanspråk mot staten. 61 § 1 mom. (63 § 1 mom. i kommitténs förslag.)

Anspråk mot staten om gottgörelse för fattigvårdskostnad väckes enligt gällande fattigvårdsförordning ej i den ordning, som stadgats för tvist emot hemortssamhälle, utan har därför stadgats en särskild procedur (32 § 1 mom.). Även för dessa fall går ärendet i första hand till Kungl. Maj:ts befallningshavande i den ort, där det sökande fattigvårdssamhället är beläget, men anspråk framställes ej för varje särskilt fall, utan ansökning om gottgörelse för vad som under ett kalenderår utgivits av beskaffenhet att böra ersättas av staten göres inom januari månads utgång det påföljande året. Om den utredning, som bör åtfölja ansökningarna, stadgas i den förutnämnda kungörelsen den 21 augusti 1885. Det åligger Kungl. Maj:ts befallningshavande att granska de inkomna ansökningarna och före den 15 nästföljande mars insända dem jämte eget utlåtande till Kungl. Maj:t. Ansökningarna granskas därefter å den byrå i jordbruksdepartementet, dit fattigvårdsärendena nu höra, varefter Kungl. Maj:t i statsrådet avgör ansökningarna och förordnar om de godkända beloppens utbetalning.

Kommittén.

Någon annan ändring i de föreskrifter, som i dessa avseenden för närvarande gälla, har ej av kommittén föreslagits, än att bestämmelser ansetts böra meddelas om tiden för gottgörelses sökande för det fall att frågan om rätt till ersättning för fattigvårdskostnaden av annat fattigvårdssamhälle eller enskild försörjningspliktig varit föremål för tvist, men talan härom ogillats; i sådant fall räknas tiden från det tvisten slutligen avgjorts. Då föreskrifterna om de handlingar och övriga upplysningar, som böra fogas vid en ansökan om ersättning av staten, ej lämpligen böra upptagas i lagen, förutsätter förslaget liksom fattigvårdsförordningen en av Kungl. Maj:t utfärdad kungörelse i ämnet. Förslag till sådan kungörelse har uppgjorts av kommittén.

Yttranden.

Kammarrätten anser de föreslagna formerna för bestämmande av statens ersättningsskyldighet icke vara tillfredsställande samt anför i detta hänseende huvudsakligen följande: Därest i en fattigvårdsprocess förhållandena äro sådana, att fattigvårdskostnaderna skola, om det sökta samhället dömes, gottgöras av staten, kan det tänkas, att i sådant fall nämnda samhälle underlåter att göra de befogade erinringar och invändningar, som bort göras, t. ex. beträffande fattigvårdens egenskap av obligatorisk eller ersättningsbeloppets storlek. Enär den dömande myndigheten ej ingår i prövning av ett behov, som ej bestrides, eller

sätter ned ett ersättningsbelopp, mot vilket ingen anmärkning göres, kan på grund av det sökta samhällets sätt att föra sin talan målet få en helt annan utgång än som rätteligen bort bliva fallet. När därefter det dömda samhället vänder sig till staten med begäran om gottgörelse, så kan det tänkas, antingen att Kungl. Maj:t företager en ny prövning av saken i hela dess vidd, eller ock att Kungl. Maj:t utan att ingå i prövning av de i fattigvårdsmålet bedömda förhållandena ersätter vad samhället genom utslaget förpliktats gälda. Ett förfarande enligt det förra alternativet kan av skäl, som nedan närmare angivas, ej anses lämpligt och kommer i ett fall sådant som det nu tänkta troligtvis icke ifråga. Förfar Kungl. Maj:t, såsom antagligt är, enligt det senare alternativet, kan det inträffa, att samhället tillerkännes gottgörelse för den samhället ådömda fattigvårdskostnaden, även om fattigvården i verkligheten ej utgått enligt 1 §, eller om ersättningsbeloppet tilltagits högre än skäligt varit, eller utslaget blivit i andra hänseenden materiellt oriktigt. — Därest vidare ett fattigvårdssamhälle utan stöd av något i fattigvårdsprocess meddelat utslag under åberopande av kommittéförslagets 62 § anhåller att av staten bekomma gottgörelse för lämnad fattigvård, måste Kungl. Maj:t för ett riktigt bedömande av saken ingå i prövning av vistelse, hemortsrätt, behov, belopp och andra omständigheter, som konstituera sökandesamhällets rätt till ersättning. Det kan då inträffa, att Kungl. Maj:t kommer att åt en viss bestämmelse i fattigvårdslagen giva en tolkning helt olika den, som högsta instansen i fattigvårdsmål, d. v. s. kammarrätten, giver åt samma lagrum. Kammarrätten anser det anförda ådagalägga önskvärdheten av att andra stadganden än de av kommittén i 63 § föreslagna meddelas för bestämmande av den ovillkorliga rätt till gottgörelse av statsmedel, varå fattigvårdssamhälle under vissa förhållanden kan göra anspråk, samt ifrågasätter, huruvida det ej vore lämpligt att överlämna till Kungl. Maj:ts befallningshavande att i första hand avgöra sådana ansökningar, som omtalas i nämnda §. Det borde därvid åligga befallningshavanden att, oberoende av om ansökningen hänförde sig till ett i fattigvårdsmål meddelat utslag eller icke, ingå i prövning av förutsättningarna för giltigheten av fattigvårdssamhällets anspråk gent emot staten. Klagan över Kungl. Maj:ts befallningshavandes beslut i ärendet borde därefter få föras hos kammarrätten. Träffas en anordning sådan som den nu ifrågasatta, torde åt lämplig person böra uppdragas att under ärendets behandling hos Kungl. Maj:ts befallningshavande föra statens talan. För ärendets handläggning i kammarrätten behövde ingen särskild åtgärd i nu antydda syfte vidtagas, enär det enligt instruktio-

nen för kammarrätten utan vidare skulle åligga verkets advokatfiskal att i egenskap av kronans ombudsman iakttaga och bevaka kronans och det allmännas rätt.

Från några håll har erinrats, att det vid årsskiftet erbjuder svårigheter att få räkenskaperna uppgjorda, varför tiden, inom vilken ansökning om gottgörelse av staten för fattigvård skall ingivas, borde bestämmas till februari månads utgång.

Departementschefen.

Kammarrätten synes mig hava anfört särdeles vägande skäl för att den hittillsvarande anordningen, enligt vilken ansökningar av förevarande slag prövas av Kungl. Maj:t, icke bör bibehållas. Härtill kommer emellertid ännu ett viktigt skäl, nämligen angelägenheten av att i största möjliga utsträckning minska arbetsbördan inom civildepartementet genom att från Kungl. Maj:ts prövning utsöndra sådana ärenden, vilka icke äro av beskaffenhet att kräva avgörande av Kungl. Maj:t i statsrådet, utan med lika stor fördel kunna överlämnas åt underordnade myndigheter. Tydligen kräves för Kungl. Maj:ts befallningshavande ett lika sorgfälligt övervägande för att bilda sig en uppfattning i frågorna, vare sig de allenast hava att avgiva förslag till Kungl. Maj:t eller de skola på eget ansvar avgöra ärendena. I det senare fallet besparas Kungl. Maj:ts befallningshavande det stundom nog så besvärliga utarbetandet av utlåtanden i frågorna.

I överensstämmelse med det nu anförda och då ett anförtroende åt Kungl. Maj:ts befallningshavande av prövningen utav dessa ärenden icke lärer vara ägnat att väcka betänkligheter, har jag ansett mig böra förorda det av kammarrätten framlagda förslaget, att ansökningar av ifrågavarande slag skola prövas av Kungl. Maj:ts befallningshavande. Att, såsom kammarrätten ifrågasatt, uppdraga åt någon person att under ärendenas behandling hos Kungl. Maj:ts befallningshavande föra statens talan, synes mig däremot knappast vara erforderligt eller lämpligt. Ifrågavarande ärenden torde ej böra betraktas såsom av fattigvårdssamhällena mot staten väckta processer, liknande dem, som av samhällena föras mot andra samhällen och mot landsting, utan här är allenast fråga om en procedur för fördelande enligt i lagen fastställda grunder av för ändamålet anvisade medel. Utbetalningarna bliva för övrigt ur statsintressets synpunkt föremål för granskning av kammarrättens revisionsavdelning, och om anledning till anmärkning förekommer, även av kammarrätten. Vidare skulle det tilläventyrs på en del håll stöta på svårigheter att finna lämpliga, i förhållande till länsstyrelserna fristående krafter för iakttagande av statens rätt i detta avseende. Däremot skall det

givetvis för tillgodoseende av statens intresse åligga befallningshavanden att, där vid granskning av ansökningarna befinnes, att ytterligare utredning kräves för avgörande av ansöknings befogenhet, genom sökanden eller på annat sätt införskaffa erforderliga upplysningar. Såsom kammarrätten anfört, bör det åligga Kungl. Maj:ts befallningshavande att, oberoende av om ansökning hänför sig till ett i fattigvårdsmål meddelat utslag eller icke, ingå i prövning av frågan, huruvida förutsättningarna för fattigvårdssamhällets anspråk gentemot staten föreligga.

Det ligger nära till hands att antaga, att kommun kan frestas att åt person, vars fattigvård år efter år ersättes av statsmedel giva större understöd än åt andra försörjningstagare. Kungl. Maj:ts befallningshavande torde, till förekommande av att statens utgift på detta sätt blir större än som vederbör, hava att införskaffa upplysning, när så kan anses påkallat, angående beloppet av det understöd, kommunen i motsvarande fall lämnar till andra understödstagare. Såsom kommittén i sina förslag till instruktioner för inspektionstjänstemännen föreslagit, bör det även åligga dessa tjänstemän att, därest inom fattigvårdssamhälle finnas understödstagare, för vilkas underhåll staten betalar gottgörelse, vaka över att statens intresse iakttages och lämna Kungl. Maj:ts befallningshavande meddelande om vad i sådant hänseende under inspektionsresorna befunnits anmärkningsvärt. På grundvalen av den utredning och den kunskap angående förhållandena, som för befallningshavanden sålunda kan föreligga, blir det dennes sak att vid prövning av ifrågavarande ansökningar iakttaga statens rätt och bästa.

Vad nu föreslagits föranleder givetvis ej någon omläggning av den procedur, som i avseende å ärenden om ersättning av staten för fattigvård åt dansk eller norsk undersåte stadgats genom förordningen den 23 december 1914 i anledning av den mellan Sverige, Danmark och Norge den 26 maj 1914 avslutade fattigvårdskonvention. Berörda ärenden, vilka i vissa hänseenden skilja sig från de nu förevarande, äro nämligen uppenbarligen av beskaffenhet att kräva ett avgörande av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Tiden, inom vilken ifrågavarande ansökningar skola vara till Kungl. Maj:ts befallningshavande ingivna, torde lämpligen kunna utsträckas till februari månads utgång. I sammanhang härmed lärer böra stadgas, att befallningshavanden har att före den 1 nästföljande maj meddela beslut i anledning av ansökningarna.

Med godtagande av den utav mig i det föregående föreslagna proceduren för beviljande av gottgörelse av ifrågavarande slag, lärer det vara lämpligare att i lagen intaga en föreskrift om de handlingar, vilka

böra bifogas ansökningarna, än att sådan föreskrift meddelas i en särskild författning. Tillägg i berörda hänseende har därför gjorts till förevarande lagrum, därvid innehållet i det av kommittén uppgjorda förslaget till kungörelse i huvudsak tjänat till förebild, men, på sätt jag vid 60 § berört, jämväl föreskrivits, att redogörelse skall meddelas för de åtgärder, som må hava vidtagits för utbekommande av ersättning av enskild person.

Klagan över Kungl. Maj:ts befallningshavandes beslut i ärenden av nu ifrågavarande slag torde böra av vederbörande fattigvårdsstyrelse få föras hos kammarrätten. En sådan anordning synes, med hänsyn till dessa ärendens beskaffenhet och släktskap med andra till kammarrättens ämbetsförvaltning hörande uppgifter, vara att föredraga framför att låta talan fullföljas hos Kungl. Maj:t i statsrådet eller regeringsrätten. Lika litet som i vanliga fattigvårdsmål lärer klagan böra få föras mot kammarrättens beslut i förevarande ärenden.

Utlännings hemsändande. 61 §, 2 mom. (63 § 2 mom. i kommitténs förslag.)

För det fall att fattigvård lämnats åt någon, som icke är svensk, dansk eller norsk medborgare, har enligt gällande fattigvårdsförordning fattigvårdssamhälle, som åstundar ersättning av staten, dessutom skyldighet att göra en *föregående anmälan hos Kungl. Maj:ts befallningshavande.* Härom stadgas i 32 § 1 mom. andra stycket av fattigvårdsförordningen, att fattigvårdsstyrelsen har att med överlämnande av vissa handlingar, inom en månad efter den dag, då fattigvården beviljades, hos Kungl. Maj:ts befallningshavande göra framställning om den ifrågavarande personens hemsändande, vid äventyr, om nyssnämnda tid försittes, att rätt till ersättning för fattigvård, som lämnas därefter och intill dess framställningen göres, anses förfallen. Vid framställningen skola fogas tillgängliga handlingar rörande den nödställdes person, födelseort och hemortsrätt jämte de övriga upplysningar, vilka genom förhör med honom eller annorledes kunna erhållas angående berörda omständigheter och den tid, som förflutit, sedan han lämnade sitt hemland. Dessutom innehåller nämnda lagrum, att i fall, där det icke enligt särskilda bestämmelser tillkommer Kungl. Maj:ts befallningshavande att avgöra hemsändningsfrågan, densamma skall underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Kommittén har i 63 § 2 mom. föreslagit ett stadgande, vilket därutinnan skiljer sig från fattigvårdsförordningens föreskrift, att något uttryckligt undantag ej gjorts ifråga om dansk och norsk medborgare, vilket beror därpå, att ett generellt undantag gjorts för de fall, då särskild överenskommelse träffats med främmande makt (63 § 3 mom.). Bestämmelsen om påföljden för försummad anmälan har i förslaget for-

mulerats i enlighet med 55 § i förslaget, så att rätt till ersättning för den fattigvård, som ligger längst tillbaka i tiden, förloras.

Kommittén. Kommittén framhåller, att ehuru förevarande stadgande i huvudsak innehåller bestämmelser av administrativ art, som bort kunna lämnas i en av Kungl. Maj:t särskilt utfärdad författning, kommittén dock med hänsyn till det däri föreskrivna äventyr bibehållit stadgandet i fattigvårdslagen.

Yttranden. Rörande tiden, inom vilken framställning skall göras hos Kungl. Maj:ts befallningshavande, har av *överståthållarämbetet* påpekats den bristande överensstämmelsen med 1 § i förordningen den 23 december 1914 i anledning av den mellan Sverige, Danmark och Norge den 26 maj 1914 avslutade fattigvårdskonvention, där motsvarande tid satts till 14 dagar.

Av *fattigvårdsstyrelsen i Malmö* och *kammarrätten* har däremot föreslagits att ifrågavarande tidsperiod måtte i överensstämmelse med stadgandet i 55 § fastställas till 60 dagar.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Älvsborgs län och *kammarrätten* hava anmärkt, att då det icke kan vara tal om hemortsrätt för den, som ej är svensk medborgare, ordet »hemortsrätt» lämpligen bör kunna utbytas mot »nationalitet och senaste boningsort i hemlandet».

Departementschefen. Anledningen till att ifrågavarande tid gjorts kortare än den i 55 § föreslagna torde hava varit, att det här gäller understödstagarens hemsändning, vilket givetvis utgör en anledning till skyndsamhet. Det synes mig lämpligt att, på sätt från ett håll förordats, tiden fastställes i överensstämmelse med stadgandet i 1 § av förenämnda förordning den 23 december 1914, nämligen 14 dagar.

Ehuru motsvarighet till begreppet hemortsrätt finnes i andra länders lagstiftning, synes det dock vara önskvärt att i detta sammanhang undvika det specifikt svenska uttrycket för detta begrepp. Jag anser därför det från ett par håll föreslagna uttrycket »nationalitet och senaste boningsort i hemlandet» böra komma till användning.

Fattigvårdskonventioner. 61 § 3 mom. **(63 § 3 mom. i kommitténs förslag.)** I 3 mom. av kommittéförslagets 63 § har upptagits ett stadgande därom, att Konungen må med främmande makt, under förutsättning av ömsesidighet, träffa överenskommelse om behandling av dess undersåtar här i riket och om gottgörelse för därvid uppkommen kostnad.

Kommittén. Härom anför kommittén, att dylika överenskommelser ansetts kunna träffas av Kungl. Maj:t utan riksdagens hörande, ehuru fattigvårdsförord-

ningarna icke innehållit något därom. Sålunda utfärdades den 15 februari 1855 en förordning rörande förhållandet till Norge, och år 1888 träffades en överenskommelse med Danmark. Den 26 maj 1914 har med de nämnda båda länderna ingåtts en konvention, som närmare reglerar förhållandet, då en undersåte från ett av de tre länderna å något av de båda andra ländernas område kommer i behov av fattigvård. Det har emellertid synts kommittén lämpligt att i fattigvårdslagen giva särskilt uttryck åt Kungl. Maj:ts rätt att under förutsättning av ömsesidighet ingå dylika överenskommelser.

Vad sålunda föreslagits tillstyrkes av mig. **Departementschefen.**

Gränskommunernas särställning i fattigvårdshänseende. 61 § 4 mom. (63 § 4 mom. i kommitténs förslag.)

I sammanhang med antagandet av det för 1871 års riksdag framlagda förslag till fattigvårdsförordning beslöt riksdagen, på framställning av Kungl. Maj:t, att av det då under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget »för fattigvården i allmänhet» skulle utbetalas gottgörelse för understöd, som av Kungl. Maj:ts befallningshavande eller vederbörande fattigvårdsstyrelser lämnats till beredande av nödtorftigt uppehälle under högst 14 dagars tid åt arbetsföra men nödställda svenska medborgare, vilka av myndighet utom riket avlämnats å svensk gränsort, varest de icke hade sina hemvist. I en den 9 juni 1871 utfärdad kungörelse meddelade härefter Kungl. Maj:t bestämmelser i ämnet.

Kommittén har till den av densamma föreslagna 63 § fogat ett 4 moment av innehåll, att särskilt stadgande meddelats angående fattigvård åt svensk medborgare, som av myndighet i utlandet överlämnats till myndighet i svensk gränsort.

Kommittén har även avgivit förslag till särskild författning, avsedd att ersätta förenämnda kungörelse den 9 juni 1871. Härtill återkommer jag i sammanhang med den framställning, som lärer böra till riksdagen avlåtas angående utbetalande från förenämnda förslagsanslag för fattigvården i allmänhet av gottgörelse för understöd åt svensk medborgare, som av myndighet i utlandet överlämnats till myndighet i svensk gränsort.

Mot innehållet av det föreslagna 4 mom. av förevarande § synes mig intet vara att erinra. **Departementschefen.**

9 KAP.

Om fattigvårdssamhälles rätt mot understödstagare och för dem försörjningspliktiga personer.

Fattigvårdsförordningens bestämmelser.

Enligt 29 § 2 mom. i gällande fattigvårdsförordning äger fattigvårdssamhälle, som tillskyndats kostnad för fattigvård åt någon, för vars försörjning *skyldeman eller annan enskild* bör ansvara, att, i den mån fattigvårdsstyrelsen icke finner skäl till eftergift, åtnjuta ersättning för den lämnade fattigvården av den, vilken ansvarigheten åligger. Rörande *understödstagares ersättningsskyldighet* stadgas i 36 § 1 mom., att fattigvårdssamhälle är berättigat att av den egendom, som tillhör någon, då han kommer i åtnjutande av fattigvård, eller sedermera tillfaller honom, i den mån fattigvårdsstyrelsen icke finner skäl till eftergift, erhålla ersättning för lämnad fattigvård. I det fall att någon enligt 1 § i förordningen emottagits till full försörjning, som ej blott är tillfällig, skall, enligt 36 § 2 mom., allt vad han då äger tillfalla det fattigvårdssamhälle, som bekostar fattigvården. Vidare må, enligt vad i 36 § 3 mom. stadgas, all arbetsförtjänst, som tillkommer någon under den tid, han står under fattigvårdsstyrelses husbondevälde, antingen styrelsen begagnar hans arbetskraft eller tillåter honom själv förfoga däröver, användas ej allenast till gottgörelse, varom i 36 § 1 mom. sägs, utan ock till ersättning för fattigvård, som enligt 1 § lämnats hans minderåriga barn eller hans hustru, ävensom till gäldande av viss kostnad för bettlande barns hemsändande.

Rörande *husbonderätt* stadgas i 35 § 1 mom. fattigvårdsförordningen, att fattigvårdsstyrelse tillkommer husbonderätt ej mindre över en var, som av fattigvårdssamhälle åtnjuter fattigvård, än ock över den, vars minderåriga barn eller vars hustru enligt 1 § åtnjuter full försörjning, som ej är tillfällig, vilken husbonderätt gäller, så länge fattigvården fortfar. Därest någon genom lättja eller liknöjdhet ådrager sitt minderåriga barn eller sin hustru sådan nöd, att fattigvård måste enligt 1 § dem lämnas, skall han, enligt vad i 35 § 2 mom. stadgas, även om fattigvården är tillfällig, stå under fattigvårdsstyrelsens husbondevälde, till dess den kostnad, fattigvårdssamhället tillskyndats, blivit gottgjord; detsamma gäller den, vilkens minderåriga barn anhållits för bettlande och på fattigvårdssamhälles be-

kostnad hemsändes. Rörande *innebörden av husbondeväldet* stadgas i 35 § 4 mom., att om arbetsför person, som står under fattigvårdsstyrelses husbondevälde och ej är minderårig, vägrar att fullgöra arbete, som föresättes honom av styrelsen eller annan, å vilken styrelsen överlåtit sin husbonderätt, eller eljest visar tredska, självsvåld, oordentlighet eller sturskhet, samt han ej rättar sig efter styrelsens varning, styrelsen må, om den så aktar nödigt, göra anmälan om förhållandet hos Kungl. Maj:ts befallningshavande. Visar åter annan, som står under fattigvårdsstyrelses husbondevälde, tredska, självsvåld, oordentlighet eller sturskhet, må, om han fyllt 15 år, hans underhåll för någon tid minskas; är han yngre, kan styrelsen låta honom lämpligen aga.

Anmäles sådan förseelse, som i 35 § 4 mom. sägs, må Kungl. Maj:ts befallningshavande, efter förhör inför denna myndighet eller enligt dess förordnande vid domstol i orten, ålägga honom tvångsarbete eller, då mildrande omständigheter förekomma, låta vid varning bero. Tiden för tvångsarbetet kan sättas till minst en och högst sex månader. Tvångsarbetet förrättas i tvångsarbetsanstalt, allmän eller kommunal; finnes ej sådan arbetsanstalt, skall den dömde hållas lika lång tid i fängelse eller kronohäkte till det arbete, som kan vara att tillgå. (41 och 42 §§.)

Reformförslag.

I *skrivelse den 12 maj 1899* framhöll *riksdagen* svårigheten och i många fall omöjligheten att med nu gällande bestämmelser förmå personer, som av lättja och liknöjdhet försumma sin försörjningsplikt, att fullgöra densamma eller att å dem tillämpa gällande ansvarsbestämmelser. Riksdagen anförde vidare:

»Orsaken härtill torde bero dels på lättheten för dylika försumliga familjeförsörjare att hålla sig undan, så att fattigvårdsstyrelsen ej erhåller kunskap om deras vistelseort, dels ock på den omständliga procedur, som, därest personens i fråga vistelseort är känd, kräves för hans ställande under fattigvårdsstyrelsens husbondevälde liksom ock för hans dömande till tvångsarbete, efter av fattigvårdsstyrelsen gjord anmälan.

Såsom medel för avhjälpande av antydda missförhållande har föreslagits en förenkling av proceduren i nära överensstämmelse med den i 2 och 3 §§ av lagen den 12 juni 1885 stadgade behandlingen av lösdrivare. Denna tanke förtjänar enligt riksdagens uppfattning beaktande, då ej något skäl synes föreligga att visa större skonsamhet mot familjeförsörjare, som av lättja eller liknöjdhet åsidosätta sin försörjningsplikt, än mot lösdrivare. Att genom en ändring i sålunda ifrågasatt riktning förhållandena komme att gestalta sig vida gynnsammare än nu i fråga om husbonderättens och ansvarsbestämmelsernas effektivitet, kan enligt riksdagens åsikt tagas för givet.»

Riksdagen anhöll därför, att Kungl. Maj:t måtte utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till skärpta och mera effektiva bestämmelser mot familjeförsörjare, som av lättja eller liknöjdhet försumma sin försörjningsplikt.

Vidare anhöll *riksdagen* i *skrivelse den 19 april 1901*, att Kungl. Maj:t måtte »taga i övervägande, huruledes genom ändring av gällande fattigvårdsförordning må kunna vinnas skärpta och mera effektiva bestämmelser mot sådana fäder till oäkta barn, som av lättja eller liknöjdhet försumma sin försörjningsplikt, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill den verkställda utredningen kan föranleda.»

Vid första allmänna svenska *kongressen för fattigvård och folkförsäkring* år 1906 gjordes ett uttalande angående vidtagande av vissa närmare angivna åtgärder mot försumliga försörjare. I enahanda riktning yttrade sig *C. S. A:s fattigvårdskommitté.*

Slutligen hava till Kungl. Maj:t överlämnats särskilda *petitioner* dels från en del inom Stockholms stad och län bosatta personer, dels från ett av svenska fattigvårdsförbundet i november 1910 anordnad fattigvårdsmöte i Skåne med instämmanden av 997 kommuner, dels ock av allmänna svenska prästföreningen, samtliga med hemställan om vidtagande av åtgärder mot försumliga försörjare.

För det huvudsakliga innehållet i nu nämnda framställningar redogöres i kommitténs motiver sid. 347—356, vartill hänvisas.

Kommitténs förslag.

Sedan jag sålunda redogjort för gällande bestämmelser rörande de spörsmål, som höra till förevarande kapitel, ävensom för vissa framställningar om ändring av nuvarande lagstiftning, tillåter jag mig att i ett sammanhang redogöra för de huvudsakliga bestämmelserna i kommitténs förslag i detta kapitel.

Vad först ersättningsskyldigheten beträffar, bibehåller kommittén denna såväl i fråga om understödstagare som försörjningspliktiga, med rätt för fattigvårdsstyrelsen att eftergiva samhällets fordran (65 §). I fråga om ersättningsskyldigheten har dock gjorts undantag beträffande minderårig understödstagare. För att i någon mån reglera ersättningens utkrävande har föreslagits (67 §), att anspråk på ersättning för fattigvårdskostnad mot understödstagare och försörjningspliktiga anhöriga icke må göras gällande, där den ersättningsskyldige genom att återbetala kostnaden eller någon del därav kan antagas komma att sakna nödiga medel till underhåll för sig och de sina. Uti 66 § av förslaget har upptagits en föreskrift av innehåll, att, där fattigvårdssamhälle till åtgärder för förebyggande av framtida fattigvårdsbehov eller till hjälp vid miss-

växt eller annan allmännare olycka anslagit särskilda medel till fattigvårdsstyrelsens förfogande, det ankommer på fattigvårdssamhället att bestämma, huruvida ersättningsskyldighet skall äga rum för understöd ur dessa medel. Stadgandet i 36 § 2 mom. fattigvårdsförordningen har undergått den förändring att fattigvårdsstyrelsen, när någon mottages till stadigvarande försörjning, äger omhändertaga den behövande då tillhörig egendom samt därav bereda sig ersättning för den fattigvård, som lämnas honom (64 §). En nyhet i förslaget är bestämmelsen om utdömande av framtida försörjningsbidrag (68 §). Talan såväl om ersättning som om försörjningsbidrag föres hos Kungl. Maj:ts befallningshavande (69 §). För talans anhängiggörande har föreslagits en särskild preskriptionstid av två år (70 §).

Bestämmelsen om målsmansrätt har enligt förslaget begränsats till omyndiga understödstagare, varjämte föreslagits en viss tillsyn över de i tjänst anställda omyndiga (79 §). Stadgandena om husbonderätt återfinnas icke i förslaget. I deras ställe hava upptagits bestämmelser om skyldighet att stå under viss tillsyn och om arbetsskyldighet. Fattigvårdens myndighet över i anstalt intagna bestämmes närmare genom det för varje samhälle eller anstalt upprättade reglemente (71 §). I fråga om arbetsskyldighet stadgas, att den som åtnjuter fattigvård enligt 1 §, vilken icke är allenast tillfällig, eller som för egen försörjning är intagen å fattigvårdsanstalt, är skyldig att efter sin förmåga förrätta anvisat arbete (72 § 1 mom.). Den, vilkens minderåriga barn eller hustru åtnjuter fattigvård enligt 1 §, som icke är tillfällig, är skyldig att efter föreläggande av fattigvårdsstyrelsen inställa sig till och efter sin förmåga fullgöra honom anvisat arbete, dock att sådant föreläggande ej må givas honom, så länge honom ålagt försörjningsbidrag utgöres eller han eljest söker efter förmåga försörja sig och de sina (72 § 2 mom.). Rörande delgivning av föreläggande och handräckning för inställande till arbete eller å anstalt givas särskilda bestämmelser (72 § 2 mom. och 73 §). Försörjningspliktig får ej kvarhållas å anstalten eller i arbetet, när anledning föreligger att antaga, att han skall söka efter förmåga försörja sig och de sina (74 § 1 mom.). Har någon, som gjort sig förfallen till bettleri eller lösdriveri, på grund därav att han varit i behov av fattigvård, enligt gällande bestämmelser överlämnats till fattigvårdsstyrelsen och för vård intagits å fattigvårdsanstalt, vare han ej berättigad att lämna anstalten, med mindre anledning finnes att antaga, att han utanför anstalten skall ärligen försörja sig (74 § 2 mom.). Slutligen stadgas, att den försörjningspliktige under arbetet anses fullgöra honom ålig-

gande ersättningsskyldighet för under tiden meddelad fattigvård åt minderåriga barn eller hustru (75 §).

I förevarande kapitel givas vidare bestämmelser för de fall, då någon undandrager sig att fullgöra anvisat arbete eller utan tillstånd lämnar arbetet eller visar tredska att efterkomma givna föreskrifter eller gör sig skyldig till uppförande, som strider mot sedlighet eller god ordning; där en sådan person icke är till arbete oförmögen, äger fattigvårdsstyrelsen eller i vissa fall anstaltsstyrelse att varna honom. Rättar han sig ej efter varningen, kan styrelsen anmäla honom hos allmänna åklagaren, varefter på denne ankommer att hos Kungl. Maj:ts befallningshavande göra framställning om den felandes dömande till tvångsarbete. Kungl. Maj:ts befallningshavande kan ådöma sådant arbete på 1—6 månader samt i vissa fall på tid upptill ett år. Under vissa omständigheter kan Kungl. Maj:ts befallningshavande förordna om hans häktande. Tvångsarbete förrättas i regel å allmän tvångsarbetsanstalt, men i en del fall bör den, som ålagts tvångsarbete, hållas till lämpligt arbete i länsfängelse eller kronohäkte (76—78 §§).

Då jag nu övergår till granskning av de särskilda bestämmelserna, kommer jag först att behandla understödstagares och försörjningspliktigs *ersättningsskyldighet* jämte frågorna om eftergivande av rätt till ersättning, anslag av medel till ersättningsfria understöd, villkor för ersättnings uttagande, minderårigs ersättningsskyldighet, uteslutande av ersättningsskyldighet vid vissa slag av understöd, fattigvårdssamhälles rätt till omhändertagande av understödstagares egendom samt till ersättning ur pension m. m., framtida försörjningsbidrag och slutligen de processuella bestämmelserna. Därefter kommer jag att till behandling upptaga *arbetsskyldigheten* och därmed i samband stående spörsmål om husbonderätt och tillsyn samt disciplinära åtgärder å anstalter, varefter följa frågorna om arbetsskyldighet dels för understödstagare och dels för försörjningspliktiga, om överlåtande av rätten till arbete och om avkastningen av utfört arbete, handräckning för inställande till arbete, vissa understödstagares kvarhållande å fattigvårdsanstalt, arbetsskyldighetens fullgörande, tvångsbehandling å statens anstalter och till sist fattigvårdsstyrelsens målsmansrätt för understödstagare.

Efter det förslaget till fattigvårdslag slutbehandlats, kommer att till granskning upptagas den av pensionsstyrelsen väckta frågan om kommunala pensionstillskott och kommunala sjukvårdsbidrag utan fattigvårds karaktär.

62—68 §§ (64—70 §§ i kommitténs förslag.)

Ersättningsskyldighet.

Understödstagares ersättningsskyldighet. 62 § 1 st. (65 § 1 mom. i kommitténs förslag.)

För fattigvårdsförordningens bestämmelser i fråga om understödstagares ersättningsskyldighet har lämnats en redogörelse vid början av detta kapitel.

Kommittéförslaget stadgar härutinnan i 65 § 1 mom., att, med visst i det följande berört undantag i fråga om minderårig, fattigvårdsstyrelse äger att av den, som åtnjutit fattigvård, uttaga ersättning därför, i den mån styrelsen icke finner skäl till eftergift.

Liksom enligt gällande fattigvårdsförordning omfattar ersättningsskyldigheten sålunda icke blott obligatorisk utan även frivillig fattigvård.

Kommittén.

Vid behandlingen av frågan om skyldighet att ersätta lämnad fattigvård erinrar kommittén till en början, att den äldre uppfattningen om fattigunderstödet såsom en allmosa eller gåva i de förslag till fattigvårdslagstiftningar, som utarbetades under förra hälften av 1800-talet, fått vika för den åskådningen, att understödet hade egenskapen av ett av samhället lämnat lån, som borde gottgöras »i den mån möjligheten det förr eller senare medgiver». Denna uppfattning hade också kommit att att genomgå 1847 och 1853 års författningar samt funnit bestämda uttryck i 1871 års fattigvårdsförordning. Ett karaktäriserande av fattigvården icke såsom en gåva utan som ett förskott eller lån, vilket borde återbetalas, kunde enligt kommitténs mening ej sägas med nödvändighet ligga i fattigvårdens natur, och en återbetalningsskyldighet för understödstagaren själv stadgades icke heller alltid i fattigvårdslagarna, men å andra sidan vore det icke något mot fattigvårdens natur stridande att fastslå en dylik skyldighet.

Kommittén anför härefter några siffror ur de av kommittén insamlade uppgifter rörande fattigvården för år 1907. Av dessa framgår, att i kommunernas inkomster för nämnda år ingått ersättning av enskilda för lämnad fattigvård med 238,781 kronor — därav 136,092 kronor från försörjningspliktiga — samt värdet av understödstagares egendom, som tillfallit fattigvårdssamhällena, med 241,960 kronor. I förhållande till kommunernas hela utgiftssumma för fattigvården under året utgjorde vad sålunda influtit från understödstagarna 1 2/3 %. Efter en erinran, att denna inkomst icke syntes vara av sådan vikt för samhällenas ekonomi, att en understödstagarnas återbetalningsskyldighet ensamt av nämnda skäl borde bibehållas, anför kommittén vidare:

»Också har det ej heller varit av något dylikt skäl, som det hos oss påyrkats, att denna återbetalningsskyldighet måtte icke blott bibehållas utan ytter-

ligare inskärpas och utvecklas. Man har i stället utgått ifrån det ur folkuppfostringssynpunkt betydelsefulla, att ett understöd icke lämnas såsom en gåva, utan som ett lån; och man har beklagat såsom en brist att, ehuru fattigvårdens egenskap av lån principiellt hävdades i fattigvårdsförordningen, man i praktiken alltför litet tillsåge, att givna understöd återkrävdes av understödstagaren.

Den nu anförda synpunkten synes i själva verket vara avgörande för frågans lösning. Vill man över huvud taget fasthålla synpunkten, att fattigvården skall, så långt möjlighet därtill finnes, vara hjälp till självhjälp, bör man icke eftergiva fordran på att fattigunderstödet skall vara ett förskott eller, om man så vill kalla det, ett lån, som skall återbetalas, om förmåga därtill finnes. En underlåtenhet att taga denna förmåga i anspråk måste verka neddragande på understödstagarens uppfattning av sin ställning till samhället och därav beroende strävan att hålla sig uppe.

Uti denna punkt skiljer sig fattigvården icke blott från de former av understöd, vilka, såsom sjukhjälp från sjukkassor och annan dylik hjälp, lämnas huvudsakligen på grund av den hjälptes egna för en sådan eventualitet gjorda insatser eller utlägg, utan även från pension, som enligt lagen om pensionsförsäkring utbetalas vid invaliditet eller ålderdom. Även om enligt nämnda lag pensionens utgående ej för alla fall gjorts beroende av inbetalda avgifter, har dock därför uppställts vissa villkor, vilkas fyllande avsetts böra berättiga till ett med pension likställt understöd.

Av fattigvårdens egenskap att vara ett förskott, som bör återbetalas, följer emellertid icke, att återkravsrätten bör alltid och under alla förhållanden i hela sin omfattning genomföras. Tvärtom lärer det bliva nödigt att, allt under det grundsatsen fastslås och så vitt möjligt i praktiken med mera eftertryck än nu genomföres för de fall, där den är av betydelse, stadga inskränkningar, genom vilka det må bliva möjligt att lämpa densamma efter vad i varje fall finnes billigt och gagneligt. Härtill återkommer kommittén här nedan.

Till stöd för bibehållandet i fattigvårdslagstiftningen av en understödstagarens ersättningsskyldighet kan vidare anföras, att densamma bildar ett naturligt underlag för de rättigheter, som fattigvårdssamhället, enligt vad nedan kommer att närmare beröras, i lagstiftningen bör tillerkännas gent emot understödstagaren. Likaledes synes den ersättningsskyldighet för försörjningspliktig, som för närvarande finnes och enligt kommitténs uppfattning allt fortfarande bör finnas, kräva som en naturlig förutsättning understödstagarens egen återbetalningsskyldighet. Någon fördel för understödstagarens del skulle antagligen ej heller vinnas genom att borttaga stadgandet om återbetalningsskyldighet. Tvärtom kan detta tänkas föranleda, att fattigvårdsmyndigheterna bliva mindre benägna att lämna understöd på ett tidigare stadium och kräva, att all tillgänglig egendom tagits i anspråk, innan det allmänna inskrider.»

Beträffande ersättningskyldighetens *omfattning* anför kommittén, att ofta nog de fall, som bliva föremål för den frivilliga fattigvården, äro sådana, att en återbetalning, om den lämpas efter förhållandena, är mer än vid annan fattigvård både befogad och möjlig att fullgöra och att principen hjälp till självhjälp just i dylika fall kan få sin största betydelse.

Yttranden.

Mot kommitténs förslag att bibehålla principen om understödstagares skyldighet att gottgöra erhållen fattigvård hava några anmärk-

ningar icke framställts av dem, som yttrat sig över förslaget. Såsom en invändning mot själva principen bör dock möjligen anses ett av *pensionsstyrelsen* gjort uttalande, att varje hjälp från samhällets sida, som finnes behövlig för att bringa en person ur ett nödläge, vari han utan egen förskyllan råkat, icke borde medföra några för honom betungande rättsverkningar. Eljest är *kammarrätten* den enda myndighet, som direkt uttalat sig om huvudprincipen. Kammarrätten håller för sin del före, att anledning saknas att i detta stycke införa andra principer i den nya lagstiftningen än de nu rådande, och anmärker, att några önskemål i motsatt riktning, så vitt ämbetsverket hade sig bekant, ej heller yppats från annat håll. Av yttrandena från en del av de hörda myndigheterna i fråga om vissa stadganden, som bygga på återbetalningsskyldigheten, framgår, att dessa myndigheter utgått från bibehållandet av understödstagarens ersättningsskyldighet som en självklar sak.

Mera positiva uttalanden i förevarande fråga finnas uti de här nedan (sid. 531) refererade yttranden, som avgivits i anledning av pensionsstyrelsens underdåniga skrivelse den 24 januari 1917 rörande kommunala pensionstillskott och sjukvårdsbidrag utan fattigvårds karaktär. Under det att en del kommuner förorda pensionsstyrelsens förslag, avstyrka andra detsamma och framhålla därvid riktigheten av principen, att mottagaren av kommunalt understöd bör vara skyldig att ersätta detsamma. I de flesta fallen framhålles såsom principens väsentligaste betydelse, att den avhåller från onödigt anlitande av den kommunala hjälpverksamheten, men åtskilliga kommuner fästa också vikt vid de belopp, som på grund av ersättningsskyldighetens bibehållande tillfalla kommunerna. I sistnämnda avseende erinras särskilt om att understödstagarna ej sällan efterlämna egendom samt att det icke kan anses rättvist att anhöriga, vilka ej det ringaste bekymrat sig om sin släkting, skulle få del av sådan egendom, och kommunen, som under många år helt eller delvis bekostat underhållet, icke få någon ersättning härför.

Departementschefen.

Den av pensionsstyrelsen antydda utvägen att stadga ersättningsskyldighet allenast för sådana fall, då nöden är självförvållad, kan vid första påseende förefalla tilltalande. I lagen om allmän pensionsförsäkring givas också vissa bestämmelser rörande indragande av pensionstillägg i en del sådana fall. Emellertid ställer sig saken annorlunda, då man såsom vid pensionsförsäkringen har bakom sig en allmän, supplerande understödsverksamhet, till vilken en behövande kan hänvisas, än då det gäller just denna allmänna understödsverksamhet, som har att sörja för fyllande av både förvållat och icke förvållat behov. Svårigheten att här uppställa

några regler för självförvållat behov skulle helt säkert bliva ännu större än i pensionslagen, varest man bland annat har att fästa sig vid vederbörandes förhållande till pensionsförsäkringen (undandöljande av egendom för att få pensionstillägg, försumlighet i fråga om fullgörande av avgiftsplikt). Av pensionslagens bestämmelser skulle alltså här allenast kunna ifrågakomma till upptagande, att en person »uppenbarligen icke efter förmåga söker ärligen bidraga till sin försörjning eller är hemfallen åt dryckenskap», vilket uttryck ungefär torde motsvara de i 35 § 2 mom. fattigvårdförordningen förekommande orden »genom lättja eller liknöjdhet» vållat fattigvårdsbehov. Sistnämnda bestämmelse i fattigvårdsförordningen syftar dock allenast på det fall, då nöden ådragits minderåriga barn eller hustru. En sådan lättjefull och liknöjd person, som för egen del begär fattigvård, skall efter fattigvårdsförslagets bestämmelser i regel ej få understöd annat än i form av anstaltsvård och i förening med arbetsskyldighet, vadan för sådana fall någon ersättningsplikt knappast behöver stadgas.

Då stadgandet av ersättningsskyldighet påyrkas från olika håll, är det ej heller med tanke på dessa i självförvållad nöd stadde, utan förnämligast ur andra synpunkter. Sålunda fäster man stor vikt vid att understödstagares efterlämnade kvarlåtenskap kommer fattigvårdssamhället till godo och icke tages i besittning av mer eller mindre avlägsna släktingar, vilka kanske under åratal låtit samhället bekosta försörjningen. Vidare betonas det, att när en understödstagare på grund av arv, gåva eller testamente eller genom andra lyckliga omständigheter kommer i besittning av tillgångar, det synes orättvist att icke samhällets utlägg ersättas. Riktigheten av att en ersättningsskyldighet för sådana fall bibehålles lärer ej kunna bestridas, och i varje fall bör sålunda fattigvårdssamhället tillerkännas rätt att, då dylika omständigheter föreligga, kräva ersättning.

Kommittén stannar emellertid icke härvid, utan vill hava ett allmänt stadgande om ersättningsskyldighet samt anser detta vara riktigt ur principiell synpunkt och även av betydelse för understödsverksamheten (se ovan). De hörda myndigheterna synas i allmänhet vara ense om denna kommitténs ståndpunkt. Då tillfälle erbjuder sig så väl genom socialförsäkringen som genom vissa undantag i själva fattigvårdslagen att från ersättningsskyldighet undantaga en del fall, där sådan ej bör föreskrivas, finner jag mig också böra godtaga kommitténs förslag om en allmän rätt för fattigvårdssamhället till ersättning av understödstagaren.

De av kommittén anförda synpunkterna om ersättningsskyldighet såsom en naturlig förutsättning dels för arbetsskyldighet dels för försörj-

ningspliktigs ersättningsskyldighet äro härvid också av betydelse, liksom det ej heller kan förnekas, att ett borttagande av återbetalningsskyldigheten skulle kunna resultera i en större tvekan från fattigvårdsmyndigheternas sida att inskrida, så länge utsikt funnes att fylla ett föreliggande behov genom realiserande av någon egendom, tillhörande understödssökanden, eller genom att hänvisa till försörjningspliktig person.

Jag skall här nedan till behandling upptaga de fall, i vilka det kan tänkas lämpligt att stadga undantag från den allmänna regeln om ersättningsskyldighet för åtnjuten fattigvård. Dessförinnan bör emellertid frågan om försörjningspliktigs ersättningsskyldighet upptagas till granskning.

Försörjningspliktigs ersättningsskyldighet. 63 §. (65 § 2 mom. i kommitténs förslag.)

Gällande fattigvårdsförordning stadgar i 29 § 2 mom., att om fattigvårdssamhälle tillskyndats kostnad för fattigvård, som enligt 1 § i förordningen lämnats någon, för vars försörjning skyldeman eller annan enskild person bör ansvara, samhället, i den mån fattigvårdsstyrelsen icke finner skäl till eftergift, äger att av den, vilken ansvarigheten åligger, åtnjuta ersättning för den lämnade fattigvården.

Kommittén.

Kommittén har i 65 § 2 mom. av sitt förslag upptagit väsentligen enahanda bestämmelser och till stöd härför anfört, att om man vill upprätthålla bestämmelserna om enskilda anhörigas försörjningsplikt, det vore oundgängligt att även medgiva fattigvårdssamhället rätt till ersättning, då det fått träda emellan på grund därav, att försörjningsplikten efterlåtits, enär eljest stadgandena om försörjningsplikt i många fall skulle bliva utan betydelse, trots det att förmåga funnes att fylla plikten.

Reservation.

En ledamot inom kommittén, herr *Lindblom*, har reservationsvis framfört yrkandet, att ersättningsskyldigheten, särskilt för ovilkorligt försörjningspliktig person, bör sträcka sig lika långt som understödstagarens egen eller till att omfatta all fattigvård och alltså ej göras beroende av, huruvida fattigvård utgått enligt 1 §.

Yttranden.

Reservantens yrkande har vunnit understöd från en del myndigheter (Kungl. Maj:ts befallningshavande i 3 län, ett domkapitel, åtskilliga fattigvårdsstyrelser). Vid fattigvårdskongressen 1915 uttalades även anslutning till reservationen.

Mot stadgandet i 65 § 2 mom. av kommittéförslaget har i övrigt ej gjorts annan anmärkning, än att det från ett par myndigheter framhållits, att försörjningspliktig enligt 4 § i förslaget jämväl kunde vara myndighet, kommun eller bolag, vadan orden »enskild person» borde utgå.

Departementschefen.

Efter den utvidgning, som ägt rum av den obligatoriska fattigvården, synes något behov ej föreligga att utsträcka försörjningspliktigs ansvarighet utöver de fall, som äro att hänföra under 1 §. Det måste också anses mindre egentligt att stadga ansvarighet för försörjaren i de olika fall, då fattigvårdsstyrelsen kan inskrida enligt 2 §. Huvudsakliga skälet för att få bort en begränsande bestämmelse på denna punkt torde vara, att fattigvårdsstyrelsen därigenom skulle undgå att förete bevisning om behovet av fattigvård enligt 1 §. Att denna bevisning kan medföra vissa svårigheter är klart, men i många fall kan läkarbetyg företes, och, om i övrigt uppgifterna anskaffas från början och protokollföras — såsom föreskrivits, då det gäller krav mot fattigvårdssamhälle — bör bevisningen dock kunna förebringas. De nämnda svårigheterna böra därför ej få lägga hinder i vägen för en i och för sig riktig begränsning av ersättningsskyldigheten. Lika väl som man ansett sig böra och kunna bibehålla begränsningen till obligatorisk fattigvård, då det gällde frågan om rätt till ersättning av hemortskommun, torde den böra och kunna stadgas gent emot försörjaren. Jag har därför ej trott annan ändring i kommitténs förslag i denna del böra äga rum, än att i enlighet med ovannämnda erinran orden »enskild person» få utgå.

Även beträffande försörjningspliktig finnas fall, då ett avsteg från den i det föregående uppställda regeln om ersättningsskyldighet bör äga rum. Jag återkommer härtill i det följande.

Fattigvårdsstyrelses eftergivande av rätt till ersättning. 62 § 1 st. och 63 §. (65 § i kommitténförslaget.)

Gällande fattigvårdsförordning innehåller ifråga om fattigvårdssamhälles rätt till ersättning för lämnad fattigvård av understödstagare och försörjningspliktig, att sådan rätt äger rum i den mån fattigvårdsstyrelsen icke finner skäl till eftergift (29 § 2 mom. och 36 § 1 mom.).

Kommittéförslaget bibehåller (65 § 1 och 2 mom.) enahanda stadgande.

Departementschefen.

Mot förslaget i denna del har någon anmärkning icke förekommit, och jag har ej heller någon erinran att framställa däremot. Ett dylikt eftergivande torde hittills i regel hava skett därigenom, att krav ej gjorts före preskriptionstidens utgång. Något hinder torde emellertid ej förefinnas för en fattigvårdsstyrelse att tidigare uttryckligen avstå från samhällets fordran, då skäl för ett sådant avstående föreligger. Ett sådant förfaringssätt har, enligt vad jag erfarit, redan nu kommit till användning, åtminstone i huvudstaden. Däremot torde stadgandet ej kunna utnyttjas för ett generellt förklarande från fattigvårdsstyrelsens sida, att fattigvård över huvud taget eller vissa arter därav ej inom kommunen skola ersättas (jämför vidare 64 §).

I 66 § har kommittén föreslagit, att där fattigvårdssamhälle till åtgärder för förebyggande av framtida fattigvårdsbehov eller för ändamål som i 37 § andra stycket sägs, anslagit särskilda medel till fattigvårdsstyrelsens förfogande, det ankommer på fattigvårdssamhället att bestämma, huruvida ersättningsskyldighet, varom i kommittéförslagets 65 § stadgas, skall äga rum för understöd, som utlämnas av dessa medel.

Anslag av medel till ersättningsfria understöd. 64 §. (66 § i kommitténs förslag.)

Till stöd för detta stadgande anför kommittén i motiverna: Kommittén.

»Det har särskilt på senare tid mångenstädes framträtt en strävan att, då medel av en kommun anslås till lindrande av nöd vid vissa särskilda nödtillfällen, i synnerhet då det gäller mer avsevärda belopp, överlämna handhavandet av denna understödsverksamhet åt andra organ än fattigvårdsmyndigheterna. Avsikten med ett sådant förfarande har uppenbarligen i viss mån varit att genom dessa medels fullkomliga undandragande från all sammanblandning med fattigvården förekomma, att understöd, som därav utgå, skola medföra samma verkningar som fattigvård i avseende å ersättningsskyldighet och därmed förbundna följder beträffande rösträtt m. m. Redan med nu gällande lagstiftning torde det visserligen icke vara ett fattigvårdssamhälle betaget att vid beviljande av anslag till dylika ändamål föreskriva, att understöd därav skola utlämnas utan återbetalningsskyldighet, även om utlämnandet sker genom fattigvårdsstyrelsen. För att emellertid tydligt utmärka, att så kan ske, och borttaga all tvekan i detta hänseende har kommittén föreslagit ett uttryckligt stadgande därom, att ett fattigvårdssamhälle kan vid beviljande av särskilda medel, som ställas till fattigvårdsstyrelsens förfogande för avhjälpande av nöd vid vissa kristillfällen, såsom vid missväxt, allmänna olyckor m. m., eller i allmänhet till åtgärder för förebyggande av framtida fattigvårdsbehov bestämma, att ersättningsskyldighet icke skall äga rum för understöd, som utgå av dessa medel. Härigenom har avsetts att undanrödja all tvekan hos kommunerna därom, att de kunna för dylik understödsverksamhet anlita fattigvårdsmyndigheterna, vilka genom sina för sådan verksamhet särskilt lämpade organ och sin personkännedom inom de befolkningslager, som äro mest utsatta för att drabbas av nöden, synas i de flesta fall vara särskilt skickade att handhava densamma.»

Stockholms stads fattigvårdsnämnd har i denna del anfört: Det i kommittéförslagets 66 § intagna stadgandet avsåge att lagfästa en praxis, som alltmer vunnit insteg, särskilt i Stockholm. Mot ett dylikt lagfästande vore i och för sig intet att erinra. Men skulle stadgandet härom avfattas på sätt i förslaget skett, komme det i själva verket att innebära en inskränkning i den nu obegränsade friheten att avstå från regressrätten, vilket naturligtvis med ett dylikt stadgande skulle kunna äga rum allenast för de i stadgandet angivna ändamål. Varje sådan inskränkning avstyrkte fattigvårdsnämnden på det bestämdaste. Bäst syntes vara, att hela stadgandet såsom obehövligt uteslötes ur förslaget. Yttranden.

Överståthållarämbetet anser stadgandet böra undergå ett förtydligande i det av fattigvårdsnämnden angivna syfte.

Kammarrätten biträder nämndens uttalanden.

Pensionsstyrelsen håller för sin del före, att en dylik praxis, ehuru i och för sig efterföljansvärd, vunnit föga utbredning och att anledningen härtill varit, att i saknad av ett uttryckligt stadgande i ämnet frågan om lagligheten av en sådan praxis framstått såsom ytterst tvivelaktig. Styrelsen anser därför stadgandet icke böra utgå ur lagen, utan endast givas en ändrad avfattning, som icke så snävt som den av kommittén föreslagna begränsar kommunernas handlingsfrihet i förevarande avseende.

I sitt utlåtande över kommittéförslaget erinrar pensionsstyrelsen för övrigt om sin underdåniga framställning av den 24 januari 1917 angående kommunala pensionstillskott och kommunala sjukvårdsbidrag utan fattigvårds karaktär (sid. 517).

Departementschefen.

I pensionsstyrelsens i det följande behandlade framställning om kommunala pensionstillskott och kommunala sjukvårdsbidrag utan fattigvårds karaktär har föreslagits att i två fall, som äro av särskild betydelse för utvecklingen av pensionsförsäkringen och dess sjukvårdande verksamhet, medgiva rätt för kommunerna att utdela understöd utan ersättningsskyldighet och övriga med fattigvården förenade rättsverkningar.

Stadgandet i förevarande § avser vissa andra, utan tvivel särdeles viktiga fall, då det kan vara lämpligt att medgiva, att ersättningsskyldighet för lämnat understöd icke skall äga rum. Enligt min mening kan det emellertid även eljest vara på sin plats att, fastän det ej är fråga om de förhållanden, som avses med bestämmelserna i paragrafen, dylika understöd utan ersättningsskyldighet beviljas. Jag tänker därvid särskilt på en del fall av frivillig fattigvård. Såsom kommittén framhållit, är vid sådan fattigvård återbetalning ofta nog både befogad och möjlig, men förhållandena kunna säkerligen emellanåt vara de motsatta. En redan vid understödets utdelande lämnad förklaring, att ersättningsskyldighet icke föreligger, kan därför vara på sin plats och mera lämplig än ett senare tillkommet eftergivande av kravet, vare sig detta sker uttryckligen eller genom underlåtenhet att inom preskriptionstidens utgång anställa talan. Även eljest torde omständigheterna i de särskilda fallen och de olika uppfattningarna inom kommunerna i detta hänseende böra vara avgörande. I likhet med vissa av de hörda myndigheterna anser jag det därför icke lämpligt att, på sätt som skett i kommitténs förslag,

begränsa kommunernas handlingsfrihet i avseende å möjligheten att anslå medel för fattigvårdsändamål utan ersättningsskyldighet för vederbörande understödstagare och försörjningspliktiga. På grund härav bör åt stadgandet givas en mera allmän avfattning än det har enligt kommitténs förslaget.

Jag kommer i det följande (sid. 410) att något beröra ett spörsmål, som har visst samband med det förevarande, nämligen frågan om uteslutande av ersättningsskyldighet vid vissa slag av understöd, såsom vid sinnessjuk- och sinnesslövård samt anstaltsvård m. m.

Villkor för ersättningsutlagande. 65 §. (67 § i kommitténs förslag.)

Ifråga om ersättningens uttagande har kommittén i 67 § föreslagit ett nytt stadgande, enligt vilket anspråk på ersättning för fattigvårdskostnad av understödstagare eller av försörjningspliktig, som i 3 § sägs, icke må göras gällande, där den ersättningsskyldige genom att återbetala kostnaden eller någon del därav kan antagas komma att sakna nödiga medel till underhåll för sig och de sina.

Kommittén.

Till motivering av detta stadgande, så vitt *understödstagaren* angår, yttrar kommittén:

»Principiellt finnes i avseende å omfattningen ingen begränsning för understödstagarens ersättningsskyldighet; den omfattar hela den utlagda fattigvårdskostnaden. Vid återkravsrättens realiserande möter givetvis alltid en gräns i den ersättningsskyldiges förmåga och, då sådan i flertalet fall saknas, kan någon ersättning endast mera sällan utgå. Av praktiska skäl har man dock härutöver — — — — — — mångenstädes i lagstiftningen fastslagit vissa undantag, då återkravsrätten, fastän den principiellt anses existera, antingen alls icke eller endast till någon del får göras praktiskt gällande. Så har uti vissa främmande fattigvårdslagar skyldigheten att gottgöra erhållen fattigvård gjorts beroende av att understödstagarens förbättrade ekonomiska förhållanden icke haft sin grund enbart i hans egen verksamhet utan varit föranledd av tillfälliga lyckliga omständigheter. I vissa andra lagar (t. ex. Danmark, Hamburg) stadgas, att återbetalning ej får fordras, därest den ersättningsskyldige genom ersättningens utgivande skulle komma att sakna erforderligt underhåll åt sig själv och anhöriga, för vilka han är försörjningsskyldig. Vår fattigvårdsförordning uppställer inga regler för avgörandet av frågan, när återbetalningsskyldigheten kan göras gällande; den lägger i fattigvårdsmyndighetens hand att fritt bedöma, om skäl finnes till eftergift. Naturligen bör därvid möjligheten för honom att, även om ersättningen uttages, underhålla sig själv och närmaste anhöriga i främsta rummet tagas i betraktande; ett annat förfarande skulle strida mot fattigvårdssamhällets eget välförstådda intresse. Ur denna synpunkt kunde det alltså synas överflödigt att i lagen giva någon föreskrift i sådant syfte, helst kommittén bibehållit gällande lags ståndpunkt om rätt för fattigvårdsstyrelsen att i allmänhet eftergiva ersättningen, då den finner skäl därtill. Ett uttalande i lagen, att återkravsrätten icke får göras gällande, då ersättningens uttagande skulle verka till skada för understödstaga-

rens förmåga att för framtiden själv försörja sig och de sina, är emellertid ägnat att inskärpa riktigheten av denna grundsats samt, genom att den uppställes såsom en regel även för myndigheternas prövning, säkerställa dess iakttagande. Sin praktiska betydelse torde bestämmelsen egentligen endast få i vissa fall av tillfällig fattigvård, där man tilläventyrs kunde tänka sig anlitande av återkravsrätten i en omfattning, som icke vore lämplig.»

Vad *försörjningspliktig* beträffar, anser kommittén en liknande bestämmelse böra finnas. Kommittén yttrar därvid bland annat:

»Någon skillnad har här ej gjorts på de fall, då försörjningsplikten är ovillkorlig eller villkorlig. Det är nämligen här ej fråga om, huruvida försörjningsplikten skall fullgöras i större eller mindre omfattning, utan huruvida samhället skall utfå ersättning för en tidigare utgiven fattigvårdskostnad Uppenbart är, att ersättningsskyldigheten icke kan sträcka sig längre än försörjningsplikten; ersättningsskyldigheten bestämmes alltså av försörjningspliktens omfattning vid den tid, då fattigvården utgick. För den villkorligt försörjningspliktige betyder detta, att hans ersättningsskyldighet är beroende av hans förmåga att vid sagda tidpunkt fullgöra försörjningen. Men i avseende å ersättningsskyldighetens uttagande bör, vare sig det gäller en ovillkorligt eller villkorligt försörjningspliktig, detta begränsas, så att i intetdera fallet ersättningen får uppgå till sådant belopp, att den söktes förmåga att för framtiden fullgöra sin skyldighet att sörja för sig och de sina lider därav.»

Reservation.

Inom kommittén har en ledamot, herr *Lindblom*, varit av skiljaktig mening och hemställt, att ovillkorligt försörjningspliktig anhörigs ersättningsskyldighet icke måtte göras beroende av myndighets prövning av hans förmåga att försörja sig och de sina. Han anför gentemot kommitténs förslag:

»Genom en sådan föreskrift göres, synes det mig, stadgandet i 3 § av förslaget om ovillkorlig försörjningsplikt i viss mån illusoriskt. En dylik begränsning i avseende å ersättningsskyldigheten synes mig därjämte innebära, att den ovillkorligt försörjningspliktige kommer i en allt för gynnsam ställning. Till följd av berörda föreskrift kan det inträffa, att antingen genom polismyndighet eller på annat sätt utredning måste ske, huruvida icke den försörjningspliktige genom betalningens fullgörande försättes i sådan belägenhet, att han därigenom kommer att sakna nödiga medel till underhåll för sig och de sina, därvid en ofta tyngande bevisbörda kan falla på fattigvårdsstyrelsen. Annorlunda ställer sig saken, om den försörjningspliktige på grund av sin lagstadgade försörjningsplikt ålägges ersätta den lämnade fattigvården och först verkställigheten av domen göres beroende av den försörjningspliktiges förmåga att betala. Vid en dylik exekution finnas helt andra möjligheter att utröna den försörjningspliktiges verkliga ekonomiska ställning än vid bevisning inför domstol. Med all säkerhet kan antagas, att fattigvårdsstyrelserna icke med onödig hårdhet skola göra sin rätt gällande, då i motsatt fall fattigvårdsstyrelserna riskera att få understödja även den försörjningspliktige själv eller andra anhöriga, som han kan vara skyldig underhålla.»

Några myndigheter hava instämt i reservationen. Yttranden.

Fattigvårdsstyrelsen i Göteborg påpekar därvid, att stadgandet i kommitténförslagets 67 § kommer att i regel förhindra åtgärder mot t. ex. en gift man, som överger sin hustru och flyttar samman med en annan kvinna, med vilken han har ett eller flera barn — ett tillvägagångssätt, som ej är ovanligt och enligt lagförslaget blir premierat. — Från andra håll hava ytterligare anmärkningar framförts. Sålunda framhåller *t. f. fattigvårdsinspektören i Stockholm*, att det blir svårt att avgöra, när de i förevarande § angivna omständigheter föreligga, och *fattigvårdsnämndens t. f. ombudsman* anmärker, att lagrummet genom de möjligheter, det öppnar att få ersättningsskyldigheten nedsatt, innebär en lockelse att bestrida betalningsskyldigheten och därigenom framtvingar processer. *Fattigvårdsnämnden* instämmer i dessa anmärkningar och finner stadgandet synnerligen svårbegripligt, då däri lämnas oavgjort, om ett krav skall avvisas på den i stadgandet angivna grund, och detta definitivt, så att nytt krav ej får ske, då den nödställde kommer i förbättrade ekonomiska förhållanden, eller om kravet väl skall kunna bifallas, men ett dömande utslag ej får verkställas, så länge det hinder, stadgandet omförmäler, fortfar. Fattigvårdsnämnden tillstyrker därför, att stadgandet får utgå ur förslaget. — *Överståthållarämbetet* säger sig förstå stadgandet så, att ersättningsanspråket i det förutsatta fallet skall avvisas av den dömande myndigheten och att avvisandet är definitivt. Då emellertid tvekan om tolkningen synes kunna uppstå, finner ämbetet ett förtydligande önskvärt.

Fattigvårdsstyrelsen i Norrköping befarar, att bestämmelserna i detta lagrum skola giva anledning till otaliga processer och tolkningar samt att värdesättandet av betalningsförmåga och ekonomiska förhållanden skall ske olika inom olika län och orter. Där icke bestämda och tydliga föreskrifter kunna givas, är det enligt styrelsens mening bättre, att de helt och hållet utelämnas. — I samma riktning yttra sig fattigvårdsstyrelserna i några andra städer.

Medicinalstyrelsen finner föreskriften i denna paragraf vara av stor vikt. Erfarenheten hade nämligen visat, att det hittills ofta stött på stora svårigheter att förmå personer i små ekonomiska omständigheter att sörja för erforderlig vård åt sinnesslöa, sinnessjuka eller andra kroniskt sjuka familjemedlemmar. Kommunen ansvarade visserligen i första hand för erläggande av vårdavgifterna, men sedermera återkrävdes av den enskilde vad kommunen utbetalat, och det torde icke vara oriktigt att påstå, att kommunen därvid stundom förfarit tämligen hårdhänt. Kunde den nu av kommittén föreslagna 67 § råda bot härför, vore det enligt styrel-

sens mening helt visst till stor fromma. En mera bestämd föreskrift än den av kommittén föreslagna vore dock önskvärd.

I det av *kammarrätten* avgivna utlåtande refereras delvis vad kommittén i sina motiver anfört, varefter kammarrätten förklarar sig i huvudsak ansluta sig till kommitténs uttalande och finna syftemålet med ifrågavarande bestämmelse värt synnerligt beaktande. Kammarrätten finner dock formuleringen mindre lycklig samt anser, att lagrummet bort innehålla »att vid väckt ersättningsanspråk mot understödstagare (eller försörjningspliktig enligt 3 §) skälig hänsyn bör av den dömande myndigheten tagas därtill, att hans förmåga att försörja sig och dem, för vilka han må vara försörjningspliktig, icke undergräves.»

Departementschefen.

Det här föreslagna stadgandet, enligt vilket hänsyn skall tagas till den ersättningsskyldiges förmåga att betala, kan i viss mån sägas utgöra en modifikation av stadgandet i 3 § om ovillkorlig försörjningsskyldighet. Emellertid synes det mig innebära en väsentlig överdrift att därför beteckna sistnämnda stadgande såsom illusoriskt. Ovillkorligheten i försörjningsskyldigheten kvarstår alltjämt orubbad i fråga om dess direkta fullgörande, och vidare framträder skillnaden, då det gäller arbetsskyldigheten (se 71 §). Även i fråga om ersättningsskyldighetens utkrävande och utdömande lärer skillnaden i någon mån göra sig gällande. I varje fall torde den i stadgandet uttalade principen vara riktig och böra komma till uttryck i lagen.

På sätt kammarrätten framhållit lärer stadgandet böra hava till uppgift att tjäna till ledning för den myndighet, som har att avgöra uppkommande tvister mellan fattigvårdsstyrelsen och enskilda, och avfattas i enlighet därmed. Tydligen kommer stadgandet i allt fall att återverka på fattigvårdsstyrelsernas övervägande av, huruvida skäl finnes till eftergift, och därmed på frågan, om anspråk på ersättning bör göras gällande eller icke. Den dömande myndigheten har alltså att avvisa ett framställt krav, om de i lagrummet angivna omständigheter föreligga. Att vissa svårigheter kunna bliva förenade med bedömandet, huruvida sådana omständigheter äro för handen, liksom också att stadgandets tillvaro kan locka till invändningar om bristande förmåga, torde böra medgivas, men om principen, att hänsyn bör tagas till förmågan, är riktig, lärer man ej böra rygga tillbaka för nämnda konsekvens. I anledning av invändningen om en tyngande bevisbörda för fattigvårdsstyrelsen må erinras, dels att styrelsen, innan den väcker anspråk på ersättning, lärer i eget intresse skaffa sig upplysning om vederbörandes betalningsförmåga, dels att, därest i processen invändning göres om bristande betalnings-

förmåga, bevisskyldigheten torde åligga den sökte. I tvivelaktiga fall har den dömande myndigheten, som förutsättes skola vara Kungl. Maj:ts befallningshavande, möjlighet att föranstalta om utredning genom kronobetjäningen.

I ett par av de avgivna yttrandena har till besvarande upptagits frågan, huruvida anspråk på ersättning, vilket en gång avvisats, bör vid ändrade ekonomiska förhållanden kunna ånyo väckas. Analogien med 66 § (se nedan) kan synas tala för ett jakande svar på denna fråga, men då den i berörda lagrum meddelade föreskriften om jämkning grundar sig på särskilda förhållanden, lärer det vara lämpligast att här följa vanliga regler och således anse hinder möta för förnyad prövning av ett anspråk, som förut avvisats. Någon uttrycklig föreskrift härom har ej synts mig erforderlig.

Minderårigs ersättningsskyldighet. 62 § 1 st. (65 § 1 mom. i kommitténs förslag.)

Kommittén har, såsom ovan anförts, gjort det undantaget från ersättningsskyldigheten, att för fattigvård, som någon erhållit, innan han fyllt femton år, ersättning icke må av honom uttagas. Uti sina motiver anför kommittén till stöd för sitt förslag i denna del följande:

Kommittén.

»De allmänna synpunkter, som göra, att man över huvud taget vill fastslå en återbetalningsskyldighet i fråga om fattigvård, föreligga ej i samma grad beträffande minderåriga, och den ekonomiska sidan av saken är av ännu mindre vikt. Behovet av fattigvård beror ej på bristande omtanke från den minderåriges sida. Han är på grund av minderårigheten ur stånd att försörja sig, och fattigvård lämnas honom, utan att han själv begär sådan. Vad särskilt angår ersättningens uttagande efter det understödstagaren lämnat minderårighetsåldern, synes det vara en särskild hårdhet, om de unga, som fått sin uppfostran genom fattigvårdens försorg, skulle från början av sin arbetsföra tid bära på en dylik förpliktelse, vilken de sällan skulle bliva i stånd att i dess hela utsträckning fullgöra, Enligt kommitténs åsikt är det därför riktigast att här avstå från återbetalningsskyldighet och för att tydligen utmärka detta har ett utryckligt stadgande därom föreslagits. Vad sålunda stadgats om minderårigs återbetalningsskyldighet är icke avsett att utesluta tillämpningen av den fattigvårdssamhället tillerkända rätt till en understödstagares egendom, varom stadgas i 64 § av kommitténförslaget.»

Yttranden.

Mot kommitténs förslag i denna del hava en del *fattigvårdsstyrelser*, *svenska fattigvårdsförbundet* och *Kungl. Maj:ts befallningshavande i Östergötlands län* anmärkt, att ersättning väl ej bör utgå ur den minderåriges arbetsförtjänst, men däremot ur hans arvsmedel eller andra hans tillgångar.

Departementschefen.

Att ersättning för fattigvård, som lämnats någon innan han fyllt 15 år, icke bör kunna uttagas ur hans arbetsförtjänst, synes vara allmänt erkänt. Annorlunda ställer sig, synes det mig, frågan om hans ersätt-

ningsskyldighet, därest han t. ex. genom arv, gåva eller testamente kommer i besittning av tillgångar. I sådant fall bör något hinder knappast föreligga mot uttagande av gottgörelse, därest ej tillgångarna äro så obetydliga, att stadgandet i 65 § bör vinna tillämpning; och i varje fall skall ju tagas i betraktande, huruvida styrelsen icke ändå bör eftergiva sin fordran. Med kommitténs uppfattning att stadgandet i 62 § 2 st. (kommittéförslagets 64 §) jämväl bör avse minderårig, vilken uppfattning jag anser mig böra biträda (se nedan), torde vara naturligast att medgiva en allmän återbetalningsskyldighet även för minderårig (16 år), men därvid fritaga hans arbetsförtjänst.

Uteslutande av ersättningsskyldighet vid vissa slag av understöd.

Kommittén.

I sitt betänkande erinrar kommittén därom, att under de senare åren både hos oss och i andra länder en strävan gjort sig gällande att undvika att tillägga åtskilliga former av offentligt understöd karaktären av fattigvård samt att detta skett antingen så, att man förlagt understödsverksamheten i fråga till annan myndighet än de ordinära understödsmyndigheterna, kommunernas fattigvårdsstyrelser, eller ock så, att man förklarat vissa slag av understöd helt eller delvis ej skola hava fattigvårds verkningar. En av dessa verkningar vore, att understödet, där så kunde ske, skulle återgäldas. Med anledning härav borde i detta sammanhang uppställas det spörsmålet, huruvida varje understöd, som meddelats av fattigvårdsmyndighet, borde falla under nämnda föreskrift.

Kommittén har i detta avseende haft anledning ägna särskild uppmärksamhet åt frågan om ersättandet av kostnaderna för *sinnessjukvård*. Såsom förut omnämnts har *riksdagen* i *skrivelse* till Kungl. Maj:t *den 20 maj 1905* anhållit om utredning, huruledes förbättringar, där så erfordrades, måtte kunna åstadkommas i den enskilda och kommunala sinnessjukvården, och *medicinalstyrelsen* har uti sitt över denna skrivelse avgivna utlåtande av den 23 april 1906 påyrkat bland annat, att stadgandet om rätt för fattigvårdssamhällena att erhålla gottgörelse för fattigvård icke bör tillämpas med avseende å sinnessjuka, för vilkas vård fattigvårdssamhälle bestritt kostnaden, förrän de avlidit eller kommit i sådan ekonomisk ställning, att de utan risk för framtida bärgning kunde ersätta fattigvårdssamhällets kostnader delvis eller fullständigt. Till stöd för yrkandet har styrelsen anfört, att bestämmelsen om en sådan skyldighet ifråga om sinnessjuka fattiga vore mindre human samt till föga ekonomiskt gagn för fattigvårdssamhället; att bestämmelsen för understödstagaren innebure, att han, om han tillfrisknade, kanske jämte en stor familj stode utblottad och dessutom belastad med en stor skuld till fattigvårdssamhället; att de näringsbekymmer, som därigenom uppkommo,

och det ansträngande arbete för livets uppehållande, som sålunda påtvingades den nyss tillfrisknade, lätteligen för alltid kunde tillintetgöra den återvunna psykiska hälsan och därmed även försörjningsförmågan; samt att utskrivning av patienter från statens anstalter mången gång skulle kunna äga rum tidigare, om de efter utskrivningen kunde påräkna en i ekonomiskt hänseende någorlunda bekymmerfri tillvaro, åtminstone under första tiden.

Efter att sålunda hava redogjort för medicinalstyrelsens uttalande anför kommittén:

»Vad medicinalstyrelsen sålunda anmärkt är otvivelaktigt förtjänt av den största uppmärksamhet. Till en del komma emellertid de påpekade olägenheterna att avhjälpas genom kommitténs här nedan angivna förslag att ändra bestämmelsen i 36 § 2 mom. fattigvårdsförordningen. Genom kommitténs nyss omförmälda förslag att vid krav på ersättning för fattigvården hänsyn skall tagas till den vårdades ekonomi, så att han ej kommer att sakna nödiga medel till underhåll för sig och de sina, har ock blivit sörjt för att, såvitt förhållandena vid en given tidpunkt kunna överskådas, den framtida försörjningsförmågan bevaras. Härtill kommer, vad beträffar vården å statens och landstingens anstalter, att det enligt kommitténs förslag ej vidare skulle bliva de kommunala fattigvårdssamhällena utan landstingen, som slutligen få vidkännas vårdkostnaden, och att de sistnämnda ej tillagts någon återkravsrätt för den del av vårdkostnaden, som fattigvårdssamhället ej kunnat uttaga hos den ersättningsskyldige; anledning torde ock vara att antaga, att vid en sådan anordning fattigvårdssamhällena vid sin undersökning, huruvida ersättning kan uttagas, ej komma att förfara med hårdhet. I samma riktning som de nyss berörda, av kommittén föreslagna bestämmelserna verkar slutligen även det här nedan närmare berörda förslaget att fordran på gottgörelse för fattigvård i regel preskriberas, om den ej göres gällande inom en tid av två år från det fattigvården utgivits. Genom vad i samtliga förberörda avseenden föreslagits torde alltså, såvitt på fattigvårdslagstiftningen ankommer, vara tillfredsställande sörjt för att några sådana olägenheter, som medicinalstyrelsen påpekat, icke vidare böra uppkomma. Det bör för övrigt erinras därom, att den av medicinalstyrelsen berörda frågan har en större omfattning än i detta sammanhang kan komma i betraktande. Det gäller nämligen att även i andra fall än då fattigvården trätt emellan se till, att de bästa möjliga förutsättningar föreligga, för att den såsom botad eller förbättrad utskrivne sinnessjuke skall kunna förskaffa sig sitt livsuppehälle, oavsett huruvida han haft några tillgångar, med vilka vården helt eller delvis kunnat gäldas, eller icke. Denna fråga ligger alltså delvis utanför fattigvårdslagstiftningen.»

Kommittén omnämner vidare, att till densamma av Kungl Maj:t överlämnats en framställning från tredje allmänna svenska mötet med intresserade för vården av *sinnesslöa*, hållet i Eksjö den 19 och 20 juni 1907, av innehåll, att »Kungl. Maj:t täcktes vidtaga sådan förändring i nu gällande fattigvårdslagstiftning, att vad däri stadgas om fattigvårdssamhälles rätt mot dem, som åtnjuta fattigvård, icke må vara tillämpligt

i fråga om den avgift, som av fattigvårdssamhälle utbetalas för barn eller till myndig ålder kommen person för intagande och underhåll vid skola, arbetshem eller asyl för sinnesslöa».

I anledning av denna framställning yttrar kommittén bland annat följande:

»Om sinnesslövården väsentligen blir en landstingens angelägenhet samt, på sätt kommittén föreslagit (40 §), landstingen komma att i sista hand svara för vården av fattiga sinnesslöa å de egentliga sinnesslöanstalterna utan att äga någon återkravsrätt mot den enskilde, bortfaller för denne all ansvarighet för vad av fattigvårdsstyrelsen icke kunnat uttagas, innan den vände sig till landstinget; såsom redan anmärkts beträffande de sinnessjuka, torde fattigvårdsstyrelsen vid uttagande av ersättningen ej heller komma att förfara så strängt. Även i andra avseenden gäller här väsentligen vad som ovan anmärkts i fråga om de sinnessjuka. Med den förändrade ställning, som ersättningsfrågan erhållit i kommitténs förslag, bland annat därutinnan att fattigvård åt minderårig aldrig kan utkrävas av honom, torde för övrigt bibehållandet av rätt till ersättning spela mindre roll beträffande de sinnesslöa. Några särskilda skäl synas därför ej föreligga att i fråga om sådana understödstagares egen ersättningsskyldighet göra undantag från den av kommittén föreslagna huvudregeln.»

Kommittén anför härefter vidare:

»Samma spörsmål, som sålunda väckts beträffande kostnaden för vård av sinnessjuka och sinnesslöa, kunde, såsom ovan antytts, uppställas även i en del andra därmed i en viss mån likartade fall, såsom i fråga om ersättande av kostnaden för vård på andra sjukvårds- och uppfostringsanstalter. Jämväl när det gäller vissa utgifter för sjukvård i hemmet, kunna ungefär enahanda skäl för ett undantagsstadgande anföras som för de här ovan angivna kategorierna. Men även utanför sjukvården möta fall, då billigheten i lika grad kan tala för befrielse från ersättningsskyldighet. Enligt kommitténs uppfattning är det emellertid ej lämpligt att låta understödstagarens ersättningsskyldighet bliva beroende av den form, vari fattigvården meddelas, utan bör man, såsom ovan anförts, göra erforderliga modifikationer i ersättningsskyldigheten genom att vid dess utkrävande fästa vissa villkor.»

Yttranden. I de utlåtanden, som avgivits över kommittéförslaget hava kommitténs nyss refererade uttalanden ej särskilt berörts. Några yttranden böra dock i detta sammanhang omnämnas.

Medicinalstyrelsen framhåller, såsom redan anförts vid 31 §, att sjukvård bör skiljas från fattigvård, men talar därvid uteslutande om själva vården och berör ej spörsmålet om vårdens ersättande.

Förste provinsialläkaren i Stockholms län uttalar helt allmänt, att vården av fattiga kropps- och sinnessjuka, vanföra, barnaföderskor m. fl. snarast bör ordnas utanför fattigvården.

I det av *pensionsstyrelsen* avgivna yttrandet erinras om styrelsens underdåniga framställning den 24 januari 1917 angående, bland annat, kommunala sjukvårdsbidrag utan fattigvårds karaktär, vilken framställning, enligt vad styrelsen framhåller, i denna del innebar, att därest kommun gemensamt med pensionsstyrelsen iklädde sig kostnader för åtgärder till förebyggande eller hävande av arbetsoförmåga hos person, som i fattigvårdshänseende tillhörde kommunen, kommunens andel av nämnda kostnader icke skulle räknas som fattigvård.

Slutligen må erinras om en skiljaktig mening som fogats, vid *Stockholms stads fattigvårdsnämnds* yttrande över kommitténs förslag. Under hänvisning till en tidigare verkställd utredning erinrade nämndens ordförande med instämmande av fyra ledamöter, att Stockholms stad redan finge anses hava gent emot sina egna medlemmar avstått från regressrätt beträffande kostnader för vård å sjukhus av medellösa, samt att nämnden vid ett yttrande över berörda utredning instämt uti ett förslag om lagfästande av detta avstående. Enligt minoritetens mening borde nämnden vidhålla detta beslut samt uttala, att den ansåge, att en ny fattigvårdslag icke borde sakna ett generellt stadgande därom, att ersättning för sjukvård, vare sig vården lämnats å anstalt eller varit av annan art, icke finge utkrävas av den vårdade själv, varemot nämnden saknade varje anledning att förorda att eftergivande av hemortskommuns och försörjningspliktigs ersättningsskyldighet.

Uti samma reservation har ifrågasatts, att all regressrätt gentemot understödstagare skulle bortfalla för vård, som å *anstalter* lämnats dels personer, vilka enligt lagen om allmän pensionsförsäkring vore pensionsberättigade, dels personer i övrigt, som fyllt 67 år, även om de icke vore pensionstagare. Såsom motiv för sistnämnda förslag anfördes särskilt för Stockholms del, att dess ålderdomshem till stor del komme att användas för pensionstagare, samt att det vore önskvärt, att skillnaden mellan dem och andra där intagna gjordes så liten som möjligt. Det kunde nu ej längre vara tal om att fattigvården vore en nådegåva, som mottagaren borde vara tacksam för liksom tiggaren för en allmosa; samhället utövade ingen välgörenhet genom beviljande av fattigvård, utan dess funktion innebure allenast ett samhällets fyllande av sin plikt gentemot dem av sina medlemmar, som ej längre förmådde reda sig själva. Särskilt tydligt framträdde detta, då fråga vore om åldringar, som, utan att ligga andra till last, slitit ut sina krafter i samhällets tjänst och till dess gagn, och det tedde sig beträffande dessa understödstagare hårt och obilligt, om de av den anledning, att samhället droge försorg om dem, skulle på sin ålderdom råka i gäldförhållande, som de, så länge krafterna

räckt, lyckats undvika. Ett borttagande av regressrätten i nu förevarande fall komme helt visst icke att för kommunen medföra någon avsevärd direkt ekonomisk förlust. Ty möjligheten att av personer, om vilka här vore fråga, uttaga ersättning för vårdkostnaderna, vore så försvinnande liten, att den icke vore att räkna med.

Departementschefen.

Innan jag yttrar mig över nu föreliggande spörsmål, vill jag erinra om ett ämne, som därmed har nära samband, nämligen om *lindring i allmänhet i de mindre bemedlades kostnader för sinnessjukvård.* I detta ämne har betänkande med förslag den 13 juni 1916 avgivits av de sakkunniga, som inom civildepartementet tillkallats för revision av sinnessjukstadgan, varefter utlåtande infordrats från medicinalstyrelsen. Frågan om lindring i kostnader för sinnessjukvård i fall, som ligga utanför fattigvårdslagstiftningen, varom kommittén erinrat, torde jag få tillfälle anmäla inom den närmaste tiden.

Vad beträffar frågan om ersättningsskyldighet för kostnad för vård åt sjuka och abnorma, som bestritts av fattigvårdsstyrelserna, finner jag mig — under hänvisning till vad jag inledningsvis anfört om förhållandet mellan ersättningsskyldighet för fattigvård och politisk rösträtt — i huvudsak kunna instämma i vad kommittén här ovan yttrat. Jag får därvid ytterligare framhålla vad jag föreslagit i fråga om överflyttande å landstingen av vårdkostnaden för fattiga å lasarett och sjukstugor. Rörande särskilt kostnaden för underhåll och vård å dövstums- och blindanstalterna skulle, med de härom av kommittén avgivna förslagen, varom ovan erinrats och till vilka jag senare återkommer, denna kostnad icke alls betalas av kommunerna. Även i en del andra fall lära kommunerna böra kunna helt befrias från vissa kostnader, som nu gäldas av fattigvården. Detta gäller bland annat epidemisjukvården, vilken gjorts till en det allmännas angelägenhet i främsta rummet med hänsyn till den allmänfara, som ligger i dess utövande i hemmen, och där behovssynpunkten är av underordnad betydelse. Redan nu hava landstingen i vissa län delvis tagit denna vård om hand, särskilt på landsbygden, och i det av särskilda kommitterade den 1 april 1915 framlagda förslaget till epidemistadga har en dylik anordning upptagits, varjämte statsbidrag föreslagits skola utgå för underhåll och vård å epidemisjukhusen. Lösandet av frågan om ersättande av kostnaderna för dylik vård lärer därför kunna upptagas inom en nära framtid.

Till pensionsstyrelsens framställning i fråga om kommunala sjukvårdsbidrag utan fattigvårds natur återkommer jag nedan.

Jag får även hänvisa till vad härovan under 64 § anförts om medgivande för kommunerna att även i andra fall än de, som av kommittén upptagits i nämnda §, besluta, att ersättningsskyldighet beträffande fattigvård ej skall föreligga. Emellertid synes det mig icke lämpligt att i lagen införa någon ovillkorlig bestämmelse om, att ersättning i de av reservanterna i fattigvårdsnämnden omnämnda fall icke skall utgå. Med den omfattning av 64 §, som jag föreslagit, skulle det emellertid vara möjligt för fattigvårdssamhälle, som delade reservanternas uppfattning, att besluta, att i de av dem avsedda fall ersättningsskyldighet icke skall äga rum.

Fattigvårdssamhälles rätt till omhändertagande av understödstagares egendom. 62 § 2 st. (64 § i kommitténs förslag.)

Vid stadgandet om ersättningsplikt för understödstagaren har i kommitténförslaget i första rummet till behandling upptagits det särskilda fall, som föreligger, då understödstagaren av samhället mottagits till stadigvarande försörjning.

Härom stadgas i 36 § 2 mom. av gällande fattigvårdsförordning, att om någon enligt 1 § emottages till full försörjning, som ej blott är tillfällig, skall allt vad han då äger tillfalla det fattigvårdssamhälle, som bekostar fattigvården.

Kommittén.

Efter en redogörelse för detta stadgandes tillkomst och dess verkan i ekonomiskt avseende — under år 1907 hade kommunerna en inkomst av inemot 250,000 kronor under rubriken »understödstagares egendom, som tillfallit kommunen» — anför kommittén:

»Betydelsen av nämnda stadgande torde emellertid ej uteslutande eller ens företrädesvis ligga däri, att fattigvårdssamhällena tillföras en direkt inkomst. Här liksom eljest då det gäller ersättning för lämnad fattigvård betyder det mera, att skyldigheten att avstå egendom till fattigvårdssamhället innebär en viss garanti mot ett onödigt anlitande av fattigvården. För understödstagaren, som i sitt hem erhåller ett understöd, med vilket han bör kunna reda sig, innebär det en maning att ej göra anspråk på mera, om han vet, att han vid full försörjning kan nödgas att avstå från sin egendom. Även för de anhöriga kan det verka som en sporre att hellre efter förmåga söka försörja den behövande, med eller utan ett kommunens bidrag, och sålunda tilläventyrs få övertaga hans egendom än att låta kommunen helt bestrida försörjningen. För det fall att en person erhåller fullt understöd, men fattigvårdsstyrelsen ändock låter honom behålla någon egendom, bidrager ett stadgande sådant som 36 § 2 mom. fattigvårdsförordningen att inskärpa den uppfattningen, att understödstagaren ej har någon rätt att till samhällets förfång sälja eller bortskänka egendomen. Ett dylikt stadgande kan för övrigt sägas vara en naturlig konsekvens av den allmänna förutsättningen, att en person skall sakna egna tillgångar, för att samhället skall vara skyldigt att lämna honom fattigvård.

Uppenbart är dock, att ett stadgande av förevarande art kan leda till mindre önskvärda resultat. Om t. ex. understödstagaren avlider helt kort efter det han blivit mottagen till full försörjning, är det obilligt, att samhället utan nämnvärt vederlag skall erhålla hans egendom; särskilt framträder detta, om han efterlämnat anhöriga i små omständigheter. Än mera obilligt ter det sig, om understödstagaren t. ex. intagits å anstalt för en sjukdom, som synts bliva varaktig, men han snart åter blir frisk; det skall då bliva ett hårt slag för honom att erfara, att hans egendom under tiden försålts. Särskilt för de sinnessjukas del har klagats över sistnämnda förhållande, under framhållande av att en sådan motgång lätt kan föranleda recidiv av sinnessjukdomen.

För att undvika de anmärkta olägenheterna av stadgandet utan att därför beröva fattigvårdsstyrelsen möjlighet att skydda samhällets rätt till ersättning ur befintlig egendom, har kommittén föreslagit, att fattigvårdsstyrelsen väl tillerkännes rätt att, när en person, som har någon egendom, mottages till försörjning, som synes bliva stadigvarande, omhändertaga understödstagaren då tillhörig egendom, men att detta omhändertagande endast medför en rätt för fattigvårdsstyrelsen att därur erhålla ersättning för sina utgifter samt att möjligen överbliven egendom skall återställas eller redovisas till understödstagaren eller hans arvingar.

Beträffande tillgodogörandet av denna fattigvårdsstyrelsen tillerkända rätt lärer väl fortfarande såsom hittills i sammanhang med den fattiges mottagande till försörjning ett omhändertagande av hans egendom i regel utan invändning försiggå, vare sig egendomen får till större eller mindre del begagnas av understödstagaren eller icke. Uppställas hinder för övertagandet eller vill en annan gentemot fattigvårdsstyrelsen göra anspråk på egendomen gällande och äro ej förhållandena sådana, att handräckning kan medgivas, måste naturligen domstol anlitas. Detta lärer utan vidare ligga i sakens natur, och här har allenast ansetts böra erinras därom.»

Yttranden.

T. f. ombudsmannen hos Stockholms stads fattigvårdsnämnd har mot kommitténs förslag i denna del erinrat bl. a., att de skäl, som talade för bibehållande av nuvarande bestämmelser, syntes starka nog att uppväga de anmärkta olägenheterna, samt att fall inträffat, då en understödssökande och hans anhöriga i samförstånd undanhållit egendom för att undandraga kommunen dess rätt. Olägenheterna av det nuvarande stadgandet kunde enligt ombudsmannens åsikt delvis motverkas genom att tillerkänna fattigvårdsstyrelse befogenhet att eftergiva kommunens rätt, varjämte undantagsstadgande kunde göras beträffande sinnessjuka, enär dessa ej själva gjorde framställning om fattigvård och sålunda intoge en särställning. I övrigt anmärktes mot det föreslagna stadgandet, att däri borde direkt utsägas, att egendom, som tillfölle en understödstagare, medan han försörjdes, borde följa samma regel, varförutom framhölls såsom önskemål, att stadgande meddelades om att Kungl. Maj:ts befallningshavande på begäran ägde meddela handräckning för egendomens utfående.

Stockholms stads fattigvårdsnämnd har funnit sig icke böra göra någon erinran mot innebörden av den lagändring 64 § avser, men stadgandet har synts nämnden »tarva någon omredigering till förtydligande av *dels* att fattigvårdsstyrelse ej har legal skyldighet att omhändertaga och förvalta, med eventuell redovisningsskyldighet, den nödställdes egendom, huru obetydlig eller huru svårförvaltad denna än må vara, utan att fattigvårdsstyrelse härutinnan har en rätt, varav den må begagna sig, där den så finner för gott, *dels* att handräckning må meddelas av exekutiv myndighet för realiserandet av denna rätt, *dels* att egendom, som blivit omhändertagen, må av fattigvårdsstyrelsen på lämpligt sätt förvandlas i penningar omedelbart och oberoende av, huruvida eller till vad belopp fattigvårdskostnad utgått, *dels ock* att vad stadgandet innehåller även gäller beträffande egendom, som tillfaller en omhändertagen person, medan han åtnjuter försörjningen.»

Överståthållarämbetet har i anslutning härtill anmärkt, att någon *skyldighet* för fattigvårdsstyrelse att omhändertaga och förvalta understödstagares egendom icke torde kunna ur paragrafens innehåll utläsas, varför vad fattigvårdsnämnden därom anfört icke behövde föranleda någon åtgärd, varemot de förtydliganden, fattigvårdsnämnden i övrigt äskat, syntes vara önskvärda.

Kammarrätten uttalar, att den nuvarande bestämmelsen i 36 § 2 mom. fattigvårdsförordningen förlänar fattigvårdssamhället en rätt, som synes icke så litet överskrida de råmärken, billighet och rättvisa utstaka. De av fattigvårdsnämnden anförda, av överståthållarämbetet förordade erinringarna finner kammarrätten förtjänta att tagas under övervägande.

En annan anmärkning mot stadgandet har gjorts av *förste provinsialläkaren i Malmöhus län*, vilken föreslagit följande tillägg: »dock må ej sådana föremål fråntagas understödstagaren, som endast för honom kunna anses hava något värde, och som vid försäljning ej kunna inbringa något avsevärt belopp.»

Departementschefen.

Den av kommittén i denna del föreslagna ändring har vunnit nästan enstämmigt gillande, och jag har för min del ej någon anmärkning att framhålla mot den princip, varpå det nya stadgandet grundas. På sätt från några håll framhållits lärer det dock vara riktigt att i lagen giva uttryck åt, att även egendom, som tillfaller en person, medan han åtnjuter försörjning, får omhändertagas av fattigvårdsstyrelsen. Ett uttryckligt stadgande härom lärer så mycket hellre vara på sin plats, som efter pensionsförsäkringens genomförande det oftare än förut inträffar, att personer, som åtnjuta stadigvarande försörjning, komma att få till-

gångar, med vilka de kunna gälda någon del av fattigvårdens kostnader för dem. Jag skall här nedan något beröra frågan om fattigvårdens rätt till sådana pensioner m. m.

Skulle den erhållna tillgången vara så avsevärd, att understödstagaren tilltror sig att med tillhjälp därav kunna försörja sig själv, lägger detta stadgande naturligen ej hinder i vägen för honom att avstå från fattigvården och själv övertaga förvaltningen av egendomen, med skyldighet att gottgöra samhället dess kostnader för redan lämnad fattigvård.

Av förevarande stadgande, sådant det av kommittén formulerats, lärer utan vidare följa, att fattigvårdsstyrelsen kan omedelbart förvandla omhändertagen egendom i penningar, oberoende av det belopp, till vilket fattigvårdskostnaden uppgått. Därvid bör man kunna förvänta, att fattigvårdsstyrelsen så långt ske kan, iakttager även understödstagarens intressen, och ej förrän full klarhet vunnits om försörjningens stadigvarande beskaffenhet säljer egendom, som skulle kunna framdeles bliva till nytta för honom. Ifrågasättas kunde, såsom från ett håll anmärkts, att stadga, att föremål, som endast för understödstagaren hade något värde och ej vid försäljningen kunde inbringa något avsevärt belopp, ej skulle fråntagas honom. Uti ett år 1908 i Finland framlagt förslag till fattigvårdsförordning har detta uttryckts sålunda, att han må behålla sina andaktsböcker, sina vigsel- och trolovningsringar samt andra mindre lösören utan nämnvärt penningevärde. Även i dessa avseenden synes man emellertid kunna förvänta, att fattigvårdsstyrelserna ej skola gå längre än skäligt är. I de fall, då något missnöje hittills försports från understödstagarnas sida, har det vanligen gällt frågan, om i fattigvårdsanstalt skulle få införas gamla möbler och sängkläder, och denna fråga måste ju avgöras huvudsakligen ur hygieniska och praktiska synpunkter, som ej lämpligen kunna regleras i lagen. Då emellertid dylika föremåls medtagande ofta av understödstagarna tillmätes en mycket stor betydelse och i vissa fall kan vara ett villkor för deras trevnad, är det givetvis ett humanitetsintresse att deras önskningar härutinnan tillgodoses så långt ske kan. I kommitténs normalreglemente för ålderdomshem 8 § stadgas, att å hemmet intagen understödstagare må med styrelsens tillstånd medföra egna möbler.

Vad slutligen angår frågan om handräckning för egendomens omhändertagande, är det uppenbart att sådan bör kunna meddelas. För att utesluta all tvekan torde stadgande därom böra införas i lagen och lärer sådan handräckning böra meddelas genom vederbörande polismyndighet.

Det synes mig lämpligt, att förevarande stadgande, med de tillägg och ändringar jag ovan föreslagit, såsom ett andra stycke infogas i 62 §.

Rätt till ersättning ur pension m. m.

I anslutning till 64 § i kommittéförslaget vidrör kommittén spörsmålet, huruvida fattigvårdssamhället, för det fall då en person, vilken är berättigad till pension eller annat bidrag från det allmänna, föreningar eller kassor, åtnjuter försörjning av samhället, skall äga rätt att uppbära det understödstagaren eljest tillkommande bidrag, och anför kommittén härom:

Kommittén.

»Man har stundom velat göra gällande, att ett sådant bidrag ej bör utbetalas till fattigvården utan till understödstagaren själv eller hans anhöriga eller också kunna besparas för vederbörande kassas räkning. En sådan uppfattning synes dock icke vara förenlig med fattigvårdens natur. Fattigvården är, såsom redan framhållits, avsedd att bringa hjälp, där förutsättningar saknas för försörjning och vård på annat håll. Lika väl som understödet utgår med ett minskat belopp, då någon försörjningsmöjlighet från annat håll finnes, böra, då fattigvården övertagit försörjningen, dylika bidrag gå till fattigvårdssamhället, att avräknas å dess utgifter för försörjningen, därest fattigvårdsstyrelsen ej anser skäl förefinnas till eftergift. En sådan anordning är för övrigt också en given följd av den rätt till ersättning av understödstagaren för lämnad fattigvård, varpå förslaget vilar.»

Kommittén erinrar härefter om föreskriften i lagen om sjukkassor den 4 juli 1910, 18 §, där det heter, att i sjukkassas stadgar må beträffande medlem, vilken i anledning av uppkommen sjukdom jämlikt lag eller utfästelse är berättigad att av annan erhålla ersättning eller sjukvård, som ej utgör fattigvård, föreskrivas, att han icke skall äga rätt till sjukhjälp för denna sjukdom eller att han skall vara underkastad viss inskränkning i sin rätt därtill. Härav drager kommittén den slutsatsen att vid åtnjuten fattigvård innehållande av sjukhjälp ej får ske och att densamma alltså kan tagas i anspråk för gäldande av den utav fattigvårdssamhälle bekostade vården. Vidare framhåller kommittén, att enligt lagen om allmän pensionsförsäkring skall, då pensionstagare för sin försörjning anlitar allmänna fattigvården, pensionstillägget för tid, under vilken fattigvård till honom utgår, tillfalla fattigvårdssamhället för täckande av dess kostnader, att för tid, då pensionstagare är intagen å allmän fattigvårds- eller sjukvårdsanstalt eller annan allmän anstalt, anstalten äger uppbära honom tillkommande pensionstillägg och därav tillgodogöra sig kostnaderna för vården, samt att även avgiftspensionen kan i visst fall tagas i anspråk för täckande av fattigvårdskostnad.

Departementschefen.

Från fattigvårdslagstiftningens synpunkt sett föreligger i allmänhet icke något skäl att göra skillnad på, om den egendom, som kan tagas

i anspråk för gäldande av ersättning för lämnad fattigvård, är att hänföra till pension, sjukhjälp o. s. v. Det av kommittén här vidrörda spörsmålet torde därför ej heller böra lösas uti förevarande sammanhang. Frågan om ordnande av detsamma, i vad det gäller pension och understöd enligt lagen om allmän pensionsförsäkring, är för närvarande föremål för utredning i anledning av en hos Kungl. Maj:t den 25 oktober 1915 gjord framställning från de sakkunniga, som inom civildepartementet tillsatts för revision av sinnessjukstadgan m. m. Om ersättning i anledning av sjukförsäkring torde förslag vara att förvänta i samband med blivande förslag till sjukförsäkringens ordnande.

Framtida försörjningsbidrag. 66 §. (68 § i kommitténs förslag.)

Kommittén.

I 68 § föreslår kommittén, att, om fattigvård enligt 1 § lämnats någon, för vilkens försörjning annan enligt 3 § är ansvarig, och behovet av fattigvård finnes vara stadigvarande, den försörjningspliktige må kunna åläggas att till fattigvårdssamhället å lämpliga tider, så länge behovet av fattigvård fortfar, utgiva skäligt bidrag till den försörjningsberättigades underhåll.

Vidare heter det i andra stycket av paragrafen, att, om den försörjningsberättigade eller den försörjningspliktige kommer i förändrade förhållanden, försörjningsbidraget må utan hinder av förut meddelat beslut jämkas efter som skäligt finnes.

Rörande bestämmelserna i denna § anför kommittén i sina motiver:

»Från dem, som handhava den praktiska fattigvården, har vid flera tillfällen påyrkats att, där det visat sig, att försörjningsplikten i ett givet fall ej frivilligt fullgöres, den förpliktade skulle kunna åläggas att för framtiden utgiva ett visst på förhand bestämt bidrag till understödstagarens försörjning, vilket skulle avpassas ej blott med hänsyn till den sistnämndes behov, utan även till försörjarens förmåga att utgöra detsamma. Härmed har man avsett att ernå en ändring till det bättre i det nu så bristfälliga fullgörandet av försörjningsplikten. Man har därvid utgått från den utan tvivel riktiga iakttagelsen, att viljan att betala väsentligen påverkas i gynnsam riktning av att beloppet, som skall utgivas, är på förhand känt och dessutom så bestämt, att det står i skäligt förhållande till vad den betalningsskyldige kan komma ut med. Kan han tillika räkna på att genom betalning av detta belopp hava fullgjort vad av honom kan fordras och vara fri från vidare efterräkningar, utgör detta en ytterligare sporre för honom att verkligen söka åstadkomma beloppet. Även för den berättigade parten är det jämväl av en viss betydelse att på förhand veta, huru mycket som är att påräkna.

Utan tvivel är det synnerligen lämpligt, att försörjningspliktens uttagande kan ordnas på det sätt, att den försörjningspliktige har sig förelagt att förskottsvis för kortare tidsperioder utgiva ett visst belopp, avpassat såväl efter det före-

liggande behovet hos understödstagaren som hans egen förmåga att utgöra detsamma: att det således kommer att motsvara vad av honom skäligen kan fordras. Önskvärdast är därvid naturligen, att försörjningsbidraget kommer att utgivas direkt till den försörjningsberättigade, så att fattigvårdsmyndigheten ej behöver uppträda såsom mellanhand. En sådan lösning av spörsmålet tillhör dock civillagstiftningen; och det är även att förvänta, att vid omarbetningen av denna lagstiftning i häremot svarande del detta spörsmål upptages till behandling. Vad som emellertid i avbidan härpå kan och bör göras inom fattigvårdslagstiftningen är att för de fall, där ett fattigvårdssamhälle vid försörjningspliktens eftersättande nödgats träda emellan — och dessa äro otvivelaktigt de, för vilka en dylik anordning bäst behöves — berättiga samhället att för framtiden gentemot den försörjningspliktige få försörjningsskyldigheten fastställd på sätt här ovan angives. Visserligen gäller detta allenast i förhållande till fattigvårdssamhället, och den civilrättsliga förpliktelsen gentemot den understödsberättigade påverkas icke härav, men det är dock otvivelaktigt en stor fördel, att samhället kan få på detta sätt uttaga försörjningsplikten. Och det synes för övrigt icke böra möta hinder att, sedan underhållsbidraget blivit fastslaget, fattigvårdsstyrelsen under hand medgiver den försörjningsberättigade eller hans målsman att för viss tid eller tills vidare såsom styrelsens ställföreträdare uppbära bidraget direkt av den försörjningspliktige.

I viss mån ansluter sig denna anordning till en praxis, som redan under nuvarande lag gjort sig gällande i avseende å den s. k. villkorliga försörjningsplikten, i fråga varom de dömande myndigheterna, Konungens befallningshavande och kammarrätten, plägat bestämma försörjningsplikten framåt till visst, tid efter annan förfallande belopp. Något hinder torde ej heller i gällande lag möta att tillämpa samma förfarande även i avseende å den ovillkorliga försörjningsplikten. Enligt kommitténs mening är det dock av vikt att en uttrycklig föreskrift härom finnes i lagen dels för att förekomma all tvekan, dels ock för att åt förfarandet giva en närmare bestämning och på samma gång bereda det en allmännare användning. Kommittén har därför i detta sammanhang föreslagit ett stadgande i ämnet av den innebörd, som ovan angivits. Beloppet bör såsom nämnts bestämmas med hänsyn så väl till den understöddes behov, dock naturligen aldrig högre än vad som enligt förslagets 1 § åligger fattigvårdssamhälle att utgiva i fattigvård, som ock, i den omfattning det skäligen kan äga rum, till den försörjningspliktiges förmåga. Uppenbart är att, för så vitt ändamålet med försörjningsbidragets fastställande på sätt här föreslagits skall kunna vinnas, detsamma bör kunna jämkas, därest förändrade förhållanden inträda vare sig i den försörjningsberättigades ställning eller i den försörjningspliktiges ekonomiska förhållanden; häråt har också i lagen givits uttryck. Försörjningsbidraget bör naturligen fastställas att utgå tills vidare, så länge fattigvårdsbehovet fortfar; beslutet därom gäller, till dess det antingen ändras eller genom behovets upphörande av sig självt förfaller.»

Efter att hava uttalat sig för att talan i dessa mål skulle föras hos Kungl. Maj:ts befallningshavande, anmärker kommittén vidare:

»Då den rätt, som här tillagts fattigvårdsstyrelsen att få ett visst framtida försörjningsbidrag fastslaget, vilket den försörjningspliktige har att utgiva för en försörjningsberättigad, som mottager understöd av fattigvården, icke utgör hinder

för den sistnämnde att själv i vanlig rättegång få ett dylikt bidrag fastställt, föreligger möjlighet till en viss kollision så till vida, som dessa bidrag lätt kunna tänkas bliva olika bestämda av domstolen och av Konungens befallningshavande. Någon verklig kollisionsfara torde dock icke föreligga. Gentemot den försörjningsberättigade påverkas den försörjningspliktiges civilrättsliga bidragsskyldighet icke av hans ställning till fattigvårdsstyrelsen; det är endast gentemot den sistnämnda som bidraget tills vidare skall utgöras enligt den norm, som på dess talan blivit bestämd. I den mån civilrättsliga bestämmelser erhållas på detta område, torde ock framdeles den rätt, som här blivit tillagd fattigvårdsstyrelsen, kunna umbäras, i det man i stället låter fattigvårdsstyrelsen i erforderlig mån inträda i den rätt, som tillkommer den försörjningsberättigade.»

Reservation. Vid kommittéförslagets 68 § har av en utav kommitténs ledamöter, herr *Lindblom*, fogats en reservation till kommitténs betänkande. I denna hemställes, att den ovillkorligt försörjningspliktig anhörig åliggande framtida bidragsskyldigheten måtte göras oberoende av såväl fattigvårdens natur av obligatorisk eller frivillig som en prövning av hans förmåga att fullgöra densamma. Till stöd för sin hemställan åberopar reservanten vad han anfört dels vid kommittéförslagets 65 § 2 mom. rörande begränsningen till obligatorisk fattigvård och dels vid samma förslags 67 § beträffande svårigheterna i bevisningsavseende samt framhåller vidare:

»Den i förslagets 3 § föreskrivna ovillkorliga försörjningsplikten innebär ju, att den försörjningspliktige är skyldig att lämna den försörjningsberättigade sådan vård att han icke faller fattigvården till last, eller med andra ord, nödtorftigt underhåll och erforderlig vård. Underlåter han detta och den försörjningsberättigade därigenom nödgas anlita fattigvården, bör han alltså kunna av domstol förpliktas att för framtiden utgöra underhållsbidrag till den försörjningsberättigade med visst belopp, motsvarande vad som erfordras för erhållande av nödtorftigt underhåll och erforderlig vård, varken mer eller mindre. Något utmätande av ett »skäligt» bidrag kan följaktligen efter mitt sätt att se saken icke här ifrågakomma. Helt annat är förhållandet i fråga om den villkorligt försörjningspliktige, vilkens försörjningsplikt är beroende av behov, å ena, samt förmåga, å andra sidan. Därvidlag är ett dylikt utmätande fullt på sin plats.»

Yttranden. Åtskilliga myndigheter hava instämt med reservanten, varvid från ett par håll betonats, att den bevisskyldighet beträffande fattigvårdens hänförlighet under 1 eller 2 §, som i en rättegång kommer att påvila fattigvårdsstyrelsen, skall i många fall bliva så svåråtkomlig, att möjligheten att efterhålla försumliga försörjare går om intet. Ifråga om kravet på stadigvarande behov erinras från ett håll, att den försumlige försörjaren och hans familj utan svårighet torde kunna anordna ett avbrott i understödsbehovet, varigenom understödet upphör att vara stadigvarande och fattigvårdsstyrelsens anspråk förfalla. Slutligen anmärkes,

att bestämmelserna skulle i tillämpningen leda till en vidlyftig och långsam procedur med mycket tvivelaktig utgång.

Departementschefen.

Mot grundtanken i förevarande stadgande har någon anmärkning icke gjorts. Genom den nya lagen om barn utom äktenskap har givits väsentligt ökade möjligheter att erhålla en överenskommelse av eller dom å underhållsbidrag, men då civillagstiftningen i andra delar ännu är ofullständig, har ett stadgande sådant som det föreslagna otvivelaktigt en uppgift att fylla. Jag har därför icke något att erinra mot upptagandet därav i fattigvårdslagen, allra helst som därigenom givits hävd åt en redan uppkommen praxis. I motiven har givits uttryck åt att försörjaren skulle kunna åläggas att förskottsvis utgiva bidraget. Detta framgår ej ur lagtexten och överensstämmer ej med den praxis, som gjort sig gällande. I regel kommer väl ansökan om försörjningsbidrag att göras först sedan understöd redan givits någon tid och försök gjorts att i godo erhålla bidrag härtill. Det synes då vara utan betydelse, huruvida bidraget till försörjningen utdömes att utgå förskottsvis eller icke.

Beträffande de mot stadgandet gjorda anmärkningar finner jag liksom vid 63 §, att bidragsskyldigheten bör begränsas till det fall, då fattigvård lämnats enligt 1 §. Svårigheten i bevisavseende beträffande tillvaron av behov enligt 1 § och dess stadigvarande karaktär synes mig i anmärkningarna hava något överskattats. I varje fall lär en anordning såsom den här föreslagna näppeligen lämpa sig för andra fall än vid stadigvarande behov.

För att nu förevarande stadgande skall erhålla verklig betydelse torde det vara erforderligt att bestämmelser införas om införsel i lön för försörjningsbidrag samt om utvandringsförbud. Förslag till lagbestämmelser i dessa ämnen, vilka tillhöra justitiedepartementet, torde komma att framläggas av chefen för nämnda departement.

Processen. 67 §. (69 § i kommitténs förslag.)

Rörande talan om utbekommande av ersättning enligt kommittéförslagets 65 § och om utgivande av försörjningsbidrag enligt dess 68 § stadgar förslaget, att den anhängiggöres hos Kungl. Maj:ts befallningshavande i länet, varjämte föreskrives, att om målets behandling i motsvarande tillämpning gäller vad som stadgas i 56 §. Sistnämnda § innehåller allenast föreskrifter om själva tillvägagångssättet hos Kungl. Maj:ts befallningshavande.

Kommittén.

Kommittén anför beträffande talan mot understödstagare:

»Uti gällande fattigvårdsförordning finnes ingenting stagat om ordningen för talan mot understödstagare om ersättning för lämnad fattigvård. Dylik talan har upptagits och prövats både av allmän domstol och av Konungens befallnings-

havande. Något skäl, varför ej dylik talan skulle liksom andra fattigvårdstvister kunna anförtros åt Konungens befallningshavande, synes kommittén ej föreligga, vadan kommittén i förslaget intagit en uttrycklig bestämmelse om att dylika tvister skola anhängiggöras och avdömas hos Konungens befallningshavande. Vad i övrigt proceduren i dessa tvister angår, hänvisas till vad nedan anföres i fråga om talan mot försörjningspliktig.»

Rörande talan mot försörjningspliktig anför kommittén följande:

»I fråga om proceduren vid fattigvårdsstyrelsens talan mot försörjningspliktig synes ej skäl att avvika från de i sådant hänseende nu gällande reglerna (29 § 2 mom. fattigvårdsförordningen). Då kommittén föreslagit enahanda bestämmelser för talan mot understödstagare, hava föreskrifterna om talan i båda fallen sammanförts. Vid krav mot enskild person, understödstagaren själv eller den, som är försörjningspliktig för honom, har det ej ansetts nödigt att anordna en föregående obligatorisk skriftväxling mellan parterna såsom beträffande tvister mellan fattigvårdssamhällen. Här förefinnes ej samma grund till en dylik anordning. Visserligen är det önskligt, att fattigvårdsstyrelsen, innan den vänder sig till Konungens befallningshavande, gör en anmaning hos vederbörande, och så sker väl i regel också, ehuru naturligen ej i någon viss bestämd form. Att återigen upptaga föreskrift om en sådan anmaning i lagen har sina betänkligheter; den skulle då komma att utgöra ett led i proceduren och i enlighet därmed skulle krävas bevis om delgivning i vanlig ordning med därav följande vidlyftighet. Det förhör, vilket stadgats som villkor för krav mot annat fattigvårdssamhälle, har ej här ansetts påkallat.

I fråga om verkställigheten av utslag, varigenom ersättningskrav bifallits, böra naturligen gälla enahanda regler som i fråga om verkställighet av domstols utslag, varigenom betalningsskyldighet blivit någon ålagd. Detta har ansetts följa av sakens natur och har således lika litet som i gällande fattigvårdsförordning behövt särskilt utsägas.»

Departementschefen.

Mot stadgandet i kommittéförslagets 69 § har anmärkning icke gjorts, och jag finner ej heller skäl till någon erinran däremot.

Preskription av ersättningsrätten. 68 §. (70 § i kommitténs förslag.)

I 70 § har kommittén föreslagit följande stadgande:

»Talan om ersättning för fattigvårdskostnad av understödstagare eller försörjningspliktig skall anhängiggöras inom två år, efter det fattigvården börjat utgå, vid äventyr, om det försummas, att rätt till gottgörelse för kostnad, som utgivits mer än två år före det ansökningen gjordes, anses förfallen. Har fråga om skyldighet att vidkännas fattigvårdskostnad varit föremål för tvist mellan fattigvårdssamhällen, må det samhälle, som känts skyldigt att bekosta fattigvården, även om mer än två år förflutit från det fattigvården börjat utgå, föra talan, som här sägs, inom sextio dagar, efter det Konungens befallningshavandes utslag i tvisten vunnit laga kraft mot samhället eller, om det överklagats, efter det kammarrättens utslag delgivits fattigvårdsstyrelsen.»

Kommittén.

Härom anför kommittén i motiverna:

»Med hänsyn till naturen av det anspråk på ersättning, som det här gäller, torde det ej vara lämpligt, att rätt till ersättning kvarstår lika länge som vid en

vanlig fordran. Enligt den tolkning, praxis givit åt fattigvårdsförordningen, gäller vid krav mot försörjningspliktig samma regel med avseende å tiden för talans anhängiggörande som vid krav mot fattigvårdssamhälle, nämligen att, om talan ej anhängiggjorts inom en månad efter den dag fattigvård beviljats, rätt till ersättning anses förfallen för vad som belöper sig på tiden efter månadens utgång intill dess talan väckes; detta har dock endast ansetts gälla beträffande villkorligt försörjningspliktig. Någon sådan grund, som föranlett till föreskrivande av en dylik tid för talans anhängiggörande vid tvist mellan fattigvårdssamhällen, förefinnes näppeligen vid det slag av krav, varom här är fråga, i all synnerhet icke vid krav mot understödstagaren. Den försörjningspliktige lärer i allmänhet ej heller kunna förebära någon okunnighet därom, att försörjningsplikten i det föreliggande fallet förefinnes, och han har även förut haft tillfälle att övertaga den, om han velat. Kommittén har därför icke upptagit någon dylik föreskrift. Däremot har kommittén ansett lämpligt att föreslå ett allmännare stadgande, att anspråk på gottgörelse för fattigvård av understödstagare eller försörjningspliktig förfaller, om talan ej anhängiggöres inom två år efter det fattigvården utgått. Härigenom förekommes, att försörjningsplikten för en längre tidrymd utsökes på en gång och att den ersättning, som dess försummande medför, bliver så betungande, att den i själva verket blir ett hinder för den försörjningspliktige att för framtiden fullgöra densamma. Ett undantag från denna regel måste dock göras för vissa fall, då frågan om skyldighet att vidkännas utgiven fattigvård varit föremål för tvist mellan fattigvårdssamhällen. För att fattigvårdssamhället ej skall förlora sin rätt måste, där en dylik tvist varat inemot två år eller därutöver, tiden för anställande av talan mot den enskilde göras beroende av nämnda tvists avslutande. Kommittén har i sådant avseende föreslagit, att talan må anhängiggöras inom 60 dagar efter nämnda tid.»

Yttranden.

Mot detta lagrum hava olika anmärkningar framställts.

Stockholms stads fattigvårdsnämnd hänvisar till ett av dess tillförordnade ombudsman avgivet yttrande, uti vilket i huvudsak framhålles, att den försörjningspliktige i många fall, särskilt då han ej vore bosatt å samma ort som understödstagaren, först genom fattigvårdsstyrelsens krav finge underrättelse om att fattigvård utgått; att en villkorligt försörjningspliktig finge anses hava lika stort intresse som ett hemortssamhälle att i god tid få del av kravet; att det ej vore nödvändigt, att sådant krav skedde i form av talans anställande, utan att fattigvårdsstyrelsen borde anses hava bevarat sin rätt genom att bevisligen delgiva kravet inom föreskriven tid; att fattigvårdsstyrelsen i regel ej torde göra sin fordran gällande senare än efter två år, därest icke vederbörande hållit sig undan eller oförmodat kommit i en förbättrad ekonomisk situation; samt att i sådana fall samhället ej genom en för kort preskriptionstid borde berövas möjlighet att få gottgörelse, särskilt icke i de fall då det bleve fråga om att göra sin rätt gällande i försörjningspliktigs eller understödstagares dödsbo.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Stockholms län erkänner väl betydelsen av att få frågan om tillvaron av preskriptionsbestämmelser besvarad i lagen och att det mången gång kan vara till skälig fördel för understödstagare och försörjningspliktig att inom jämförelsevis kort tid bliva fria från krav. Då emellertid en *rätt* till fattigvård stadgats, finge man enligt Kungl. Maj:ts befallningshavandes mening icke kringskära samhällets kravrätt, och dennas bevarande under tillräckligt lång tid kunde göra fattigvårdsstyrelsen mera benägen att lämna understöd, vadan lämpligast vore, att förevarande § finge utgå.

Även *åtskilliga andra Kungl. Maj:ts befallningshavande* finna bestämmelsen ej tillräckligt motiverad och medföra betänkligheter; de anse en tid av två år för kort och föreslå, att den vanliga 10-års-preskriptionen skall gälla, särskilt ifråga om understödstagare, som efteråt får tillgång genom arv, gåva, testamente eller liknande fång — i dessa fall önskar en befallningshavande obegränsad tid för kravs anställande. Tillräcklig trygghet finnes, framhålles det, genom bestämmelserna i kommittéförslagets 67 §.

Kammarrätten anser den vanliga fordringspreskriptionen böra gälla ifråga om understödstagare och ovillkorligt försörjningspliktiga, varemot ifråga om villkorligt försörjningspliktiga liksom nu borde gälla enahanda regler som mot fattigvårdssamhälle.

Överståthållarämbetet har icke annat att erinra mot förevarande stadgande, än att det syntes oriktigt, att enskild försörjningspliktig kunde komma att få betala många års fattigvård och således komme i sämre ställning endast därför att tvist pågått mellan fattigvårdsstyrelser. En omredigering av lagrummet vore önskvärd till förekommande härav.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jönköpings län ifrågasätter ett stadgande av innehåll, att preskriptionstid icke gäller, då någon genom svikliga uppgifter om sin ekonomiska ställning eller genom oredligt förfarande med sina tillgångar sökt föra fattigvårdsstyrelsen bakom ljuset i syfte att erhålla fattigvård eller undandraga sig ersättningsskyldighet för lämnat understöd.

Vid *1915 års fattigvårdskongress* framhölls från flera håll, att en preskriptionstid av två år vore för kort och skulle vara till skada för de hjälpbehövande. Det framhölls flera fall särskilt i fråga om förebyggande fattigvård, då hjälp ej skulle kunnat lämnas lika ändamålsenligt och med lika trygghet, om fattigvårdsstyrelsen ej kunnat se till framtiden.

Även vissa *fattigvårdsstyrelser,* ett *landsting* och *svenska fattigvårdsförbundet* framställa erinringar mot förevarande stadgande.

Departementschefen.

Riktigheten av de mot den här införda korta preskriptionstiden framställda anmärkningarna synes mig icke kunna bestridas. En alltför kort tid utesluter just sådana fall, då ersättningsrätten otvivelaktigt bör göras gällande, såsom då det upptäckes, att någon genom oriktiga uppgifter om sin ställning erhållit understöd, eller då han erhåller tillgångar genom arv eller testamente. För att i sådana fall kunna utfå ersättning är det av en viss vikt att hava en relativt lång tid, och då synes det mig ändamålsenligt att behålla den vanliga tiden för preskription av fordran, nämligen 10 år. Vad nu sagts gäller i främsta rummet understödstagare. I fråga om ovillkorligt försörjningspliktig anses, enligt vad kammarrätten anmärkt, i praxis fordran för fattigvård underkastad 10 års preskription. Denna praxis vilar tydligen på den åskådningen, att föräldrarna och mannen åtnjuta fattigvård i barnens resp. hustruns person. Då förslaget sökt ställa sig på den ståndpunkten, att varje behövande för sig åtnjuter fattigvård, finnes ej samma anledning som förut att likställa ovillkorligt försörjningspliktig med understödstagare. Emellertid tala törhända ändå övervägande skäl för att t. ex. föräldrar, som genom lyckliga omständigheter erhållit tillgångar, därmed få betala kostnad för minderåriga barns fattigvård även för längre tid tillbaka, och jag har därför ej ansett mig böra förorda en ändring i vad därom nu anses gälla. Beträffande villkorligt försörjningspliktig lärer en strängare begränsning böra äga rum, och då nu en gemensam preskriptionstid ej synes kunna vinnas, har jag ansett bättre att liksom i fattigvårdsförordningen låta vad som stadgas ifråga om krav mot fattigvårdssamhälle gälla även för dessa fall. För uttagande av ersättning hos försörjningspliktig arbetsgivare torde den vanliga civila fordringspreskriptionen böra gälla.

Med denna uppfattning av spörsmålet uppställer sig frågan, huruvida något särskilt stadgande, motsvarande kommittéförslagets 70 §, vidare erfordras. I och för fastslående av tio års preskriptionen synes detta strängt taget ej nödigt, men beträffande tillämpningen för krav mot villkorligt försörjningspliktiga av vad som gäller mot fattigvårdssamhälle lärer ett stadgande ej kunna undvaras, och synes det vid sådant förhållande lämpligt att i lagen giva uttryck åt de ovan uttalade åsikterna.

69—77 §§ (71—79 §§ i kommitténs förslag).

Arbetsskyldighet m. m.

Husbonderätt.

Såsom inledningsvis anförts vid detta kapitel tillkommer enligt gällande fattigvårdsförordning fattigvårdsstyrelsen i vissa fall husbonderätt över understödstagare och ovillkorligt försörjningspliktiga personer.

Kommittén.

Kommittén anför rörande husbonderätten följande:

»Någon närmare beskrivning av begreppet husbonderätt återfinnes ej i fattigvårdsförordningen, men såsom konsekvens av denna rätt omtalas fattigvårdsstyrelsens befogenhet att föresätta understödstagare eller försörjningsskyldig arbete med skyldighet för honom att fullgöra sålunda föresatt arbete och i övrigt ådagalägga ett uppförande, som ej strider mot god ordning, eller, såsom det uttryckes, att ej visa »tredska, självsvåld, oordentlighet eller sturskhet», vid äventyr att han eljest kan ådömas tvångsarbete. Fattigvårdsstyrelsen har såsom husbonde även viss disciplinär bestraffningsrätt, i det att den kan för icke arbetsför minska kosthållet och, då fråga är om person under 15 år, aga honom. Sin husbonderätt kan styrelsen också överlåta å annan.

Mot bibehållandet av stadgandena om husbonderätt i fattigvårdslagstiftningen hava emellertid åtskilliga erinringar gjorts. Därvid har framhållits, att husbonderättens innebörd vore beroende av legostadgan, vars otidsenliga och opraktiska bestämmelser antagligen snart komme att omarbetas, samt att det därför vore olämpligt att i en reviderad fattigvårdsförordning upptaga ett begrepp, om vilket man ej kunde veta, vad det i framtiden komme att beteckna. Begreppet husbonderätt hade, anmärkes det vidare, visat sig olämpligt såsom uttryck för det rättsliga förhållandet mellan fattigvårdsstyrelse och understödstagare: å ena sidan klagades allmänt, att fattigvårdsstyrelserna stode maktlösa gent emot understödstagare, vilkas självsvåld och oberättigade anspråk växte på samma gång som deras villighet att genom flitigt arbete giva någon valuta för understödet minskades; å andra sidan hade husbonderätten stundom fattats så, att understödstagare lidit oberättigat eller rent av olagligt intrång i sin personliga frihet.

I legostadgan föreskrives, att tjänstehjon skall i sitt förhållande vara troget, flitigt, lydigt, nyktert och sedligt samt icke undandraga sig det arbete och de sysslor, husbonde skäligen föresätter; är tjänstehjon försumligt, gensträvigt eller oordentligt och låter det sig ej rättas, kan det skiljas från tjänsten. Liksom tjänaren antagits och erhåller lön och andra förmåner för att å sin sida lämna en arbetsprestation, har tydligen husbondeväldets överflyttande till fattigvårdslagstiftningen också haft till syfte att förhindra, att understödstagaren, om han besitter någon arbetsförmåga, skall gå sysslolös; och man har så mycket mindre behöft hysa några betänkligheter härvidlag, som man vanligen för det utförda arbetet lämnat högre vederlag än detta varit värt. Detsamma gäller delvis en försörjare, vilkens minderåriga barn eller hustru åtnjuter fattigvård. Arbetsskyldighetens fullgörande sammanhör vidare enligt legostadgan med en hel rad av fordringar på tjänarens uppförande, och tydligen hava dessa fordringar också ansetts lämpliga för försörjarens förhållande till fattigvårdsstyrelsen.

Då det gäller att avgöra frågan om husbonderättens bibehållande eller borttagande, bör, såsom också framhållits, till en början uppmärksammas, att detta rättsinstitut hör till ett annat lagstiftningsområde, vilket ej har något nödvändigt samband med fattigvårdslagen; och det är ingalunda säkert, att vid en framtida omgestaltning av lagstiftningen rörande förhållandet mellan husbönder och tjänare husbonderätten kommer att få en innebörd, som lämpar sig för fattigvårdslagen. Vidare är det ganska obestämt, i vilken omfattning legostadgans bestämmelser om husbonderätten kunna överföras till fattigvårdens område, i vad mån t. ex. handräckning kan erhållas för att få en försörjningspliktig hämtad till fullgörande

av förelagt arbete, påföljden för undandragande av arbete m. m. Å andra sidan medför husbonderätten enligt legostadgan befogenheter och förpliktelser, vilka endast med svårighet eller alls icke kunna tillämpas på fattigvården. Man har redan i nu gällande fattigvårdsförordning måst utfylla husbonderätten med särskilda bestämmelser rörande fattigvårdsmyndigheternas rätt gentemot understödstagare och försörjare. Ur dessa synpunkter sett framstår det alltså som lämpligast att helt avlägsna beteckningen husbonderätt ur fattigvårdslagstiftningen och ersätta den med ett direkt angivande av de befogenheter och förpliktelser, som man anser erforderliga.

Genom ett borttagande av uttrycket husbonderätt ur fattigvårdslagen för att beteckna fattigvårdsstyrelsens ställning gentemot en understödstagare eller försumlig försörjare behöver och bör ej dess rätt i detta avseende inskränkas. Den rätt att öva tillsyn över understödstagare och vissa försörjningspliktiga, som ligger i husbonderätten, kan lämpligast här, likasom skett i lagen om uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn, uttryckas med att direkt angiva detta. Häri ligger emellertid allenast en allmän befogenhet att se till, huru de, som stå under dylik tillsyn, hava det och huru de förhålla sig. Den måste utfyllas med speciella befogenheter, avsedda för olika förhållanden. Hit hör således beträffande dem, som äro intagna å anstalt, rätten att giva föreskrifter om ordning och skick å anstalten m. m., som i reglemente närmare angives, ävensom en viss disciplinär myndighet, varom mera här nedan. Den viktigaste befogenhet, som man velat medelst husbonderätten tillägga fattigvårdsstyrelsen, är utan tvivel rätten att förelägga arbete. Även i fråga härom är det dock lämpligare att direkt utsäga, att styrelsen har denna rätt, varigenom man också blir bättre i tillfälle att närmare angiva dess omfattning och innebörd. Uppenbart är, att rätten att hålla en person till arbete i sig innebär krav på skyldighet för honom till utförande av arbetet samt till lydnad och ordentligt uppförande i arbetet. Ett än starkare uttryck åt att dessa skyldigheter föreligga kan givas genom att, liksom nu skett i fattigvårdsförordningen, stadga påföljd för underlåtenheten att fullgöra desamma.

På grund av vad nu anförts har kommittén ansett sig icke böra i fattigvårdslagen bibehålla beteckningen husbonderätt.»

Departementschefen.

Mot kommitténs förslag att borttaga beteckningen husbonderätt hava några anmärkningar icke framställts, och jag finner dess förslag härutinnan välbetänkt.

Tillsyn. Disciplinära åtgärder å anstalt. 69 §. (71 § i kommitténs förslag).

I 71 § har kommittén föreslagit, att den, som åtnjuter fattigvård, skall stå under fattigvårdsstyrelsens tillsyn. Vidare stadgas i samma §, att rörande fattigvårdsstyrelsens myndighet över den, som intagits å fattigvårdssamhället tillhörig fattigvårdsanstalt, som i 31 § sägs, gäller vad därom stadgats i det av Kungl. Maj:ts befallningshavande fastställda reglementet för fattigvården, att över personer, som intagits i dylik fattigvårdsanstalt, gemensam för flera samhällen, eller i arbetshem, anstaltsstyrelsen äger myndighet i enlighet med det för anstalten fastställda reglementet, att i reglemente icke må medgivas användande av inne-

slutning i mörkt enrum eller prygel samt att för gossar under femton år och flickor under tolv år aga må användas.

Kommittén. Kommittén anför i sin motivering till denna § följande:

»Å fattigvårdsanstalt är det tydligen av nöden, att möjlighet finnes till upprätthållande av ordning bland de där intagna; för sådant ändamål måste vissa disciplinära medel anlitas. Föreskrift härom bör lämnas i det reglemente, som skall finnas för anstalten.

Fattigvårdsförordningen talar om disciplinära medel endast beträffande de icke arbetsföra och de minderåriga; i förra fallet kan underhållet för någon tid minskas, och mot den minderårige får aga användas. Då det gäller en arbetsför person, som står under fattigvårdsstyrelsens husbondevälde, nämnes endast den varning, som skall föregå anmälan till Konungens befallningshavande om ådömande av tvångsarbete. På grund av den allmänna bestämmelsen om fattigvårdsstyrelsens husbonderätt hava till äventyrs några särskilda föreskrifter i denna del ej ansetts nödiga. I verkligheten hava naturligen dock åtgärder av disciplinär art kommit till användning. Enligt instruktionen för de vid Stockholms stads arbetsinrättning anställda tjänstemän och betjäning åligger det sysslomannen att, om någon å inrättningen intagen vägrar att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som till vidmakthållande av ordning, snygghet och sedlighet inom inrättningen blivit eller bliva meddelade, eller eljest visar tredska, självsvåld, oordentlighet eller sturskhet, låta under viss kortare tid, högst 14 dagar, för sådant hjon lämpligen minska dess underhåll, indraga redan förtjänta flitpenningar eller förvara honom i särskilt rum.

Det synes ej vara av nöden att i själva lagen intaga närmare bestämmelser om disciplinära åtgärder av den art, som här kan ifrågakomma, utan böra anstalternas reglementen innehålla föreskrifter i detta hänseende. Allt efter beskaffenheten av anstalterna torde de disciplinära åtgärderna böra göras strängare eller mildare; särskilt bör på de egentliga arbetsanstalterna en något strängare disciplin tänkas. Dock har det ansetts lämpligt att i lagen uttryckligen framhålla, att inneslutning i mörkt enrum ej får förekomma samt att ej heller prygel får användas. För gossar under 15 år och flickor under 12 år må aga komma till användning. Till frågan om varning återkommer kommittén längre fram.»

I kommitténs förslag till normalreglementen för kommuner i allmänhet (30 §), för ålderdomshem (fattiggård) (12 §) och för arbetshem (15 §, intagen ovan sid. 181) finnas föreskrifter om disciplinära åtgärder, som kommittén ansett lämpligen böra ifrågakomma.

Yttranden. Stadgandet i 71 § har i allmänhet lämnats utan anmärkning. En fattigvårdsstyrelse ifrågasätter emellertid lämpligheten av att använda ordet tillsyn, vilket även begagnas om inspektionsmyndighetens verksamhet i 44 §; andra fattigvårdsstyrelser föreslå, att detta ord utbytes mot »myndighet» eller »uppsikt» för att giva ett kraftigare uttryck åt fattigvårdsstyrelsens auktoritet. Från en annan fattigvårdsstyrelse föreslås uteslutande av orden »eller prygel», och en förste provinsialläkare anser varken mörkt enrum eller prygel kunna undvaras å de s. k.

arbetshemmen. En annan läkare åter anser jämväl indragning av kost böra förbjudas, så vida det icke är fråga om njutningsmedel, t. ex. kaffe; samme läkare önskar närmare föreskrifter om utdelande av aga (i vittnens närvaro och först efter vunnen förvissning att barnet icke med hänsyn till sin kroppsbeskaffenhet kan taga skada till sin hälsa av agan.) Slutligen anser en förste provinsialläkare, att då medgivandet att utdela aga vore olämpligt och lätt kunde i flera avseenden få ledsamma följder, detsamma borde utgå.

Departementschefen.

I frågan om förhållandet mellan fattigvårdsstyrelse och understödstagare finner jag de av kommittén i förevarande § använda uttryck kunna godtagas. För det fall att en person intages å anstalt, synes »myndighet» vara ett riktigt uttryck för styrelsens förhållande till honom, men detta passar ej, då någon i sitt hem erhåller understöd. Ordet tillsyn torde då vara lämpligt och har även kommit till användning i normalreglementena (§ 18 i nr 1 och § 33 i nr 2).

Mot avfattningen av ifrågavarande lagrum synes mig emellertid kunna anmärkas, att däri för den vanliga fattigvårdsanstaltens del hänvisas till det av Kungl. Maj:ts befallningshavande fastställda reglementet för fattigvården, varmed icke, såsom kommitténs motiver innehålla, torde kunna avses reglementet för fattigvårdsanstalten, vilket i allmänhet ej är underkastat Kungl. Maj:ts befallningshavandes fastställelse, utan kommunens fattigvårdsreglemente. Visserligen torde det bliva regel, att varje samhälle, vars fattigvård är så omfattande, att en anstalt finnes, också kommer att hava reglemente, men undantag kan ju dock tänkas (se 8 §). Härtill kommer att, såsom jag vid övergångsbestämmelserna skall utveckla, det ej lärer vara möjligt att förutsätta, att reglementena skola hinna bliva färdiga före lagens ikraftträdande. Vid sådant förhållande har det synts mig lämpligt att i förevarande § införa direkta bestämmelser om fattigvårdsstyrelses myndighet över dem, som intagits å den vanliga fattigvårdsanstalten. Därvid har jag huvudsakligen följt kommitténs förslag till normalreglemente (n:r 1, § 30), och har jag ansett särskild anstaltsstyrelse, även sådan för anstalt gemensam för flera samhällen, böra likställas med fattigvårdsstyrelse.

Om en å ålderdomshem intagen person gör sig skyldig till så svår förseelse, att prygel kan ifrågasättas vara lämplig bestraffning, torde skäl förefinnas för hans överflyttande till arbetshem eller för anmälan till undergående av tvångsarbete; är personen i fråga intagen å arbetshem, bör dylik anmälan följa å förseelsen. Att medgiva användande av prygel å vare sig ålderdomshem eller arbetshem anser jag mig icke kunna tillstyrka. Däremot skulle uteslutande av agas användande i fråga om

barn av de i §:n angivna åldrar enligt min uppfattning vara att gå för långt; ej heller kan det vara nödigt att här kräva några sådana vidlyftiga former, som från ett håll förordats. Användande av aga torde dock böra begränsas till svårare förseelser.

Arbetsskyldighet för understödstagare. 70 §.
(72 § 1 mom. i kommitténs förslag).

Kommittén framhåller, att en rätt att hålla understödstagare till arbete ligger inbegripen i den fattigvårdsstyrelsen uti gällande fattigvårdsförordning tillerkända husbonderätten och bör vid denna rätts borttagande uttryckligen föreskrivas.

Kommittén.

Kommittén har upptagit bestämmelse härom i 72 § 1 mom., där det stadgas, att den, som enligt 1 § åtnjuter fattigvård, vilken icke är allenast tillfällig, eller som för egen försörjning är intagen å fattigvårdsanstalt, är skyldig att efter sin förmåga förrätta arbete, som av fattigvårdsstyrelsen eller å dess vägnar anvisas.

I denna del anför kommittén i motiverna:

»Arbetsskyldigheten måste naturligen ställa sig olika allt efter de växlande former, under vilka understödet gives. Å speciella vårdanstalter, t. ex. sjukhus, spelar ställningen av understödstagare ej någon roll, utan liksom andra intagna få de sin vård, men de få då liksom dessa i enlighet med de för anstalten gällande regler och efter sitt hälsotillstånd finna sig i att utföra det arbete, som kan åläggas dem. Fattigvårdens egna anstalter böra vara så inrättade, att de där intagna, som äro i någon mån arbetsföra, kunna sysselsättas, och det ligger i sakens natur, att de, som där åtnjuta underhåll och vård, skola vara skyldiga att efter sin förmåga utföra arbete åt fattigvårdssamhället; detta bör gälla, även om deras underhåll ej kan betecknas såsom full försörjning, t. ex. om de hava något bidrag från annat håll i form av pension eller dylikt. Utan en genomförd arbetsskyldighet skulle det ej vara möjligt att hålla ordning inom fattigvårdsanstalterna. För utackorderade understödstagare beror det på därom mellan fattigvårdsstyrelsen och vårdaren träffat avtal, huruvida skyldighet föreligger att arbeta åt vårdaren eller ej. I händelse därom ej skulle träffats överenskommelse, torde det också här ligga i sakens natur, att understödstagaren bör på lämpligt sätt sysselsättas; avgiften för vården lärer i regel bestämmas med hänsyn härtill. I de fall, då en person erhåller understöd i sitt hem, bestämmes understödet i regel i förhållande till hans arbetsförmåga, och det förutsättes, att han för egen del utnyttjar denna till att anskaffa ytterligare erforderligt underhåll. Arbetsskyldigheten till fattigvårdsstyrelsen har alltså där mera sällan någon praktisk betydelse. I vissa fall kan dock så vara förhållandet, och det har stundom framhållits, att fattigvårdsstyrelserna alltför litet begagnat utvägen att anskaffa arbete åt sådana understödstagare. Klagomål hava ej försports över den husbonderätt över understödstagare, som för närvarande helt allmänt tillagts fattigvårdsstyrelsen, och det synes därför ej heller föreligga skäl att inskränka den av kommittén föreslagna arbetsskyldigheten till vissa understödsformer. Genom föreskrifterna om fastställande av reglementen, genom klagorätts införande samt bestämmelserna om inspektion hava för övrigt för framtiden införts ökade garantier mot missbruk från fattigvårdsstyrelsernas sida i avseende å arbetsskyldighetens utkrävande.

Att en understödstagare, medan han vistas å fattigvårdsanstalt, dessutom är underkastad det reglemente, som gäller för anstalten, och de disciplinära åtgärder, som där äro medgivna, är uppenbart; detta ligger redan däri, att han står under fattigvårdsstyrelsens tillsyn.»

Departementschefen.

Kommitténs förslag om arbetsskyldighet i vissa fall för understödstagare har ej gjorts till föremål för anmärkningar och jag finner ej heller skäl att frångå förslaget i denna del.

Arbetsskyldighet för försörjningspliktig. 71 §.

72 § 2 mom. och 74 § 1 mom. i kommitténs förslag).

Beträffande försörjningspliktigs arbetsskyldighet stadgas i kommitténs förslagets 72 § 2 mom. 1 stycket, där det heter, att den, vilkens minderåriga barn eller hustru enligt 1 § åtnjuter fattigvård, som icke är allenast tillfällig, är skyldig att efter föreläggande av fattigvårdsstyrelsen inställa sig till och efter sin förmåga fullgöra honom anvisat arbete; dock må sådant föreläggande ej givas honom, så länge honom ålagt försörjningsbidrag utgöres eller han eljest söker att efter förmåga försörja sig och de sina. För delgivning av föreläggande, som här sägs, har, enligt vad i 2 stycket av samma mom. stadgas, polismyndighet att på begäran meddela handräckning utan kostnad för fattigvårdsstyrelsen.

I kommitténs förslagets 74 § 1 mom. föreskrives, att försörjningspliktig, som jämlikt samma förslags 72 § 2 mom. intagits i fattigvårdsanstalt eller eljest efter fattigvårdsstyrelsens föreläggande fullgör arbete, ändå att fattigvård utgår till hans minderåriga barn eller hustru, icke vidare må kvarhållas å anstalten eller i arbetet, när anledning föreligger att antaga, att han skall söka efter förmåga försörja sig och de sina.

Till motivering av stadgandet i kommitténs förslagets 72 § 2 mom. anför kommittén:

»Stadgandena om en rätt för fattigvårdssamhället att få en försörjningspliktig ådömd visst försörjningsbidrag för framtiden och att vid bristande likvid få införsel i den betalningsskyldiges avlöning innebära tvivelsutan i jämförelse med nu rådande förhållanden en avsevärd förbättring, då det gäller att tillvarataga samhällets och medelbart den försörjningsberättigades intressen gent emot försörjningspliktiga personer, som ej godvilligt fullgöra sin försörjningsplikt. Emellertid får ej förbises, att många av de försumliga försörjarna äro personer, mot vilka även nämnda anordning är ett föga verksamt medel. De hava nämligen mycket ofta ingen tillgång, som kan tagas i anspråk; på grund av deras lättja, liknöjdhet eller oordentlighet är deras arbetsförtjänst obetydlig och oregelbunden samt utgår för övrigt ofta under förhållanden, som göra även införsel i lön tämligen illusorisk. Från andra länder har man talrika exempel på mer eller mindre lyckade försök att undvika en dylik exekution.

Erfarenheterna om svårigheten i en stor del fall att genom åtgärder mot en försörjningspliktigs tillgångar eller inkomster förmå honom att fylla försörjningsplikten hava framtvungit tanken att med effektivare medel söka nå detta mål. Det har då legat nära till hands att söka till samhällets gagn använda den arbetskraft, som vederbörande ej själv velat eller förstått att utnyttja. Vår fattig-

vårdslagstiftning har alltsedan utfärdandet av 1847 års förordning innehållit stadgande om en fattigvårdsstyrelsens husbonderätt, innebärande befogenhet att tillgodogöra sig understödstagares eller försörjningspliktigs arbetsförmåga, och denna rätt utvecklades ytterligare i 1871 års fattigvårdsförordning.»

Efter att hava erinrat om den utländska lagstiftningen i förevarande del samt ur kommitténs statistik meddelat några siffror rörande antalet försumliga försörjare samt hittillsvarande användning av försörjningspliktigs arbetskraft, anför kommittén vidare:

»Att stadga en arbetsskyldighet för här ifrågavarande personer, ehuru de ej själva försörjas av fattigvården, synes lika litet hos oss som annorstädes, där en dylik skyldighet är fastslagen, böra möta betänkligheter. Här gäller det nämligen personer, som av lättja, liknöjdhet eller dryckenskap försumma sin försörjningsplikt och som ej kunnat förmås att, så länge de själva fritt få använda sina försörjningsmöjligheter, utnyttja dem på ett sådant sätt, att deras minderåriga barn eller hustru få erforderligt underhåll. Den mildaste åtgärd, som därvid kan komma till användning, är att låta dem å en anstalt eller eljest förrätta ett efter deras krafter avpassat arbete. Härigenom tvingas de att utföra arbete åt samhället, som i deras ställe omhändertagit de anhöriga, samtidigt som de därunder avhållas från sitt förra oregelbundna liv och vänjas vid arbete.

Förnämsta syftet med arbetsskyldighetens åläggande, liksom över huvud taget med åtgärder mot försumliga försörjare, är att bringa försörjaren till övertygelsen, att det är bättre för honom att söka genom frivilligt arbete sörja för de sina. Enligt vad de ovan angivna siffrorna utvisa, hava fattigvårdsstyrelserna dock icke i någon större utsträckning begagnat sig av sin husbonderätt. Anledningen härtill har antagligen varit, dels att en viss oklarhet vilat över detta institut, dels ock att anstalter saknats, till vilka dylika försumliga försörjare kunnat hänvisas för arbete. Men det vore tvivelsutan oriktigt att uppskatta värdet av arbetsskyldigheten efter dess faktiska användande. Ett stadgande härom har nämligen en mycket stor indirekt betydelse. Det utgör, under förutsättning att möjligheter finnas för stadgandets tillämpande, en synnerligen kraftig maning för försörjaren att fullgöra den honom åliggande försörjningsplikten genom egna åtgöranden i stället för att låta samhället taga hand om honom och bestämma arbetets art och omfattning. Arbetsskyldigheten åt fattigvårdssamhället framstår å andra sidan såsom en lindrigare form av tvång än de medel, som eljest kunna komma i fråga att tillgripas, fängelsestraff eller tvångsarbete å en statsanstalt. Denna anordning innebär alltså, att man ej behöver använda strängare åtgärder, förrän det visar sig, att vederbörande ej vill finna sig i att fullgöra honom av fattigvårdsstyrelsen förelagt arbete.»

I fråga om möjligheten att kunna hålla en arbetsskyldig försörjare till arbete är det av betydelse, huruvida han medelst tvång kan inställas till arbete och kvarhållas där. Kommittén anför i denna del:

»Huru härmed enligt gällande fattigvårdsförordning förhåller sig, har varit föremål för olika meningar. I praxis synes man ej sällan haft den uppfattningen, att den, som står under fattigvårdsstyrelsens husbonderätt, kan ej blott genom handräckning av polismyndighet inställas till honom av fattigvårdsstyrelse föresatt arbete, utan även mot sin vilja kvarhållas där, till dess hans skuld till

fattigvårdssamhället blivit gottgjord. Möjlighet till ett sådant kvarhållande med tvång har väl i regel saknats, och det torde därför ej heller hava kunnat genomföras annat än undantagsvis. Särskilt i Stockholm har dock med stöd bland annat av det för därvarande arbetsinrättning gällande reglemente vid beviljande av handräckning för intagande å arbetsinrättningen av överståthållarämbetet föreskrivits, att den intagne icke finge från inrättningen utskrivas, med mindre vederbörande fattigvårdsmyndighet därtill lämnat sitt samtycke, dock att han icke finge mot sin vilja kvarhållas å inrättningen längre än till dess värdet av det arbete, han å inrättningen verkställt, kunde anses motsvara beloppet av ifrågavarande fordran eller fattigvården annorledes blivit gottgjord. I anledning av anförda besvär över en dylik av överståthållarämbetet meddelad resolution yttrade regeringsrätten i utslag den 13 mars 1912 bland annat, att då klaganden icke mot sin vilja finge till fullgörande av honom föresatt arbete kvarhållas å arbetsinrättningen, överståthållarämbetets resolution, i vad densamma innefattade häremot stridande föreskrift, upphävdes. Efter nämnda utslags meddelande har överståthållarämbetet givit sina resolutioner i dylika ärenden annan avfattning, i det numera meddelas handräckning, utan att något yttrande förekommer om den söktes kvarhållande.

Vilken betydelse man än må tillägga fattigvårdsförordningens stadgande i nämnda avseende, synes det emellertid uppenbart, att klara bestämmelser måste givas i denna del, så att ej ovisshet råder på en både för den enskilde och för fattigvårdsmyndigheterna så viktig punkt.

Anledningen till att en arbetsskyldighet stadgas för den försörjningskyldige är, såsom ovan framhållits, att man sålunda vill låta honom på en anstalt eller eljest under uppsikt fullgöra den plikt mot de sina och samhället, som han uraktlåter, så länge han själv får bestämma över sina handlingar. Det kan emellertid knappast antagas, att han i regel skall göra detta, utan att ett yttre tvång kan utövas mot honom. Visserligen har man att räkna med det hot om starkare tvång, som ligger däri, att tredska att fullgöra ett föresatt arbete kan föranleda till tvångsarbetes ådömande, men man bör ej alltför mycket bygga på inverkan av ett dylikt hot, för vars upprätthållande skulle erfordras anlitande av tvångsarbete i större utsträckning, än som är lämpligt eller i denna lagstiftning avsett. Möjligheten att erhålla handräckning av offentlig myndighet för att med tvång inställa en person till det honom föresatta arbetet kan visserligen tänkas utöva en viss verkan till brytande av motståndet mot samhällets krav. Därest emellertid arbetsskyldighet ej förenas med en rätt att, om så kräves, med tvång kvarhålla den arbetspliktige, är det att befara, att det ej skall lyckas att kvarhålla honom i arbetsanstalterna eller på den plats, som eljest anvisats honom. Varje misslyckat försök att hålla efter en försumlig försörjare skall hava till följd minskad respekt för fattigvårdsmyndigheten. Skulle man avstå från ett verkligt tvång på denna punkt och i stället sätta sin lit till tvångsarbetet å statens tvångsarbetsanstalter eller till straffpåföljder, bleve följden, att strängare tvångsmedel skulle behöva tillämpas i mycket stor utsträckning eller också att lagstiftningen på denna punkt komme att sakna effektivitet. Såsom nämnts är kravet på en revision av fattigvårdslagstiftningen mycket starkt just i fråga om åtgärder mot försumliga försörjare, och ett tillgodoseende av detta krav måste därför framstå såsom synnerligen viktigt. Mot ett alltför starkt anlitande av tvångsarbete eller fängelsestraff föreligger åter den betänkligheten, att tvångsarbetet eller straffet, sett i förhållande till vistelsen på en fattigvårdsanstalt, i den allmänna meningen verkar mera nedsättande och därigenom kan vara ägnat att

lägga vissa hinder i vägen för framtida utkomst. Fattigvårdsmyndigheterna skola därför draga sig för att anlita denna utväg annat än i undantagsfall. Förefinnes åter möjlighet att hålla den försörjningsskyldige på en anstalt av mindre sträng karaktär, skall en sådan tvekan göra sig mindre gällande. De nämnda betänkligheterna torde i all synnerhet gälla i fråga om kvinnorna, av vilkas vistelse på statens tvångsarbetsanstalter för övrigt resultatet i allmänhet visat sig minst tillfredsställande.

Av nu angivna skäl har kommittén byggt sitt förslag därpå, att *den, som i laga ordning föresatts arbete, med tvång kan hållas till sådant.*»

Sedan kommittén vidare erinrat om, att gällande fattigvårdsförordning som villkor för fattigvårdsstyrelses husbondevälde över försörjningspliktig uppställer, att minderåriga barn eller hustru åtnjuta full försörjning, som ej är tillfällig, men att husbonderätten inträder även vid tillfällig fattigvård, då denna ådragits genom mannens eller föräldrarnas lättja eller liknöjdhet, anför kommittén:

»Ehuru fattigvårdsstyrelsens husbonderätt över de nämnda försörjningspliktiga personerna varit så omfattande, har den, såsom förut är nämnt, efter allt att döma ej kommit till någon vidsträcktare användning. I regel torde åtgärder för att taga deras arbetskraft i användning tillgripits endast i det fall, då en försörjningspliktig, vilkens minderåriga barn eller hustru fallit fattigvården till last, ansetts hava visat försummelse i fråga om fullgörande av sin försörjningsplikt. Enligt kommitténs förmenande bör också anledningen till att taga en försörjningspliktigs arbetskraft i anspråk för fattigvårdsstyrelsens räkning sökas icke i fattigvårdens omfattning utan i den försörjningspliktiges förhållande i fråga om fyllandet av sin försörjningsplikt. Har han gjort sitt bästa, men det i anseende till familjens storlek, de kostnader, som i visst fall äro förenade med vården, mindre arbetsförmåga, bristande arbetsförtjänst o. s. v. blivit nödvändigt att anlita fattigvården, bör en så sträng åtgärd. som det här gäller, ej ifrågasättas. Särskilt när ålagt försörjningsbidrag utgöres, bör arbetsskyldighet naturligen icke utkrävas. Först när en verklig försummelse att fullgöra försörjningsplikten föreligger, bör fattigvårdsstyrelsen anlita denna utväg.

Bland de försumliga försörjarna kan man särskilja olika grupper. Den största gruppen bland dem utgöres av personer, som, ehuru fullt arbetsföra, på grund av lättja, liknöjdhet eller dryckenskap ej hava något ordnat arbete samt på grund därav endast en ringa arbetsförtjänst, vilken tidtals åtminstone knappast räcker till deras eget underhåll och än mindre medger att ordentligt försörja hustru och barn. Vissa tider är det oförmågan, andra tider ovilligheten som gör, att de ej alls eller föga bekymra sig om familjen. Vidare har man en grupp av mindre arbetsföra personer, för vilka förmågan att försörja sig och de sina visserligen är otillräcklig, men som dock bort kunna bidraga härtill i större utsträckning, därest de velat utnyttja sin arbetskraft; även här är det lättja, liknöjdhet eller dryckenskap, som gör, att ingenting blir över åt familjen. Slutligan kan man urskilja en grupp, bestående av personer, som äro fullständigt arbetsföra samt utnyttja sin arbetsförmåga och hava en arbetsförtjänst, som under vanliga förhållanden bort räcka till försörjning av hustru och barn; av skilda orsaker låta de dock ingenting eller högst litet komma familjen till godo utan förslösa arbetsförtjänsten på annat sätt (spritdrycker, spel, illegitima förbindelser o. s. v.); ej sällan övergiva de familjen, med vilken varje förbindelse upphör.

Då det gäller att i lagen angiva det förhållande å den försörjningspliktiges sida, som skall betinga arbetsskyldigheten, bör alltså föreskriften därom giva uttryck åt att en viss försumlighet skall föreligga å hans sida. Man kan därför icke nöja sig med att fordra allenast vad som angives i 35 § 1 mom. fattigvårdsförordningen. Mot upptagandet av uttrycken i 2 mom. av samma paragraf, att nöden skall vara orsakad av försörjarens »lättja eller liknöjdhet», möter å andra sidan den betänkligheten, att den arbetsskyldighet, som pålägges honom, därigenom får en karaktär av straff, som den icke bör hava. Det har därför synts kommittén lämpligast att göra arbetsskyldigheten beroende på det faktum, att de försörjningsberättigade vid den tid, då det ifrågasättes, att försörjaren skall inställa sig för att fullgöra arbetsskyldigheten, åtnjuta fattigvård av viss beskaffenhet och att detta har sin grund däri, att den försörjningspliktige icke söker att efter förmåga försörja sig och de sina. Så länge han fullgör denna sin skyldighet, kan således någon arbetsskyldighet icke göras gällande, även om fattigvård utgår till de försörjningsberättigade. Det är i detta fall icke av betydelse, huruvida hans strävan går ut på att försörja just dem, som erhålla fattigvården. Omständigheterna kunna nämligen vara sådana, att fullgörandet av skyldigheten mot någon eller några försörjningsberättigade eller i ett visst omfång är av beskaffenhet att böra befria honom från arbetsskyldigheten åt fattigvårdssamhället. I praktiken torde ett dylikt stadgande komma att ej så synnerligen mycket skilja sig från en föreskrift, att arbetsskyldigheten betingas av försörjarens lättja eller liknöjdhet.»

Kommittén framhåller vidare, att en försumlig försörjare, även om hans arbetsförmåga är minskad, bör vara skyldig att fullgöra sin försörjningsplikt så långt förmågan räcker, att föreläggande för en person att inställa sig till fullgörande av arbete i allmänhet ej torde behöva och ej lämpligen kunna innefatta visst bestämt arbete, men att vid arbetets tilldelande eller utförande hänsyn givetvis bör tagas till förefintlig arbetsförmåga, samt att vid bedömandet sedermera av frågan, huruvida tredska föreligger beträffande arbetets utförande, hänsyn givetvis också kommer att tagas till såväl det anvisade arbetets beskaffenhet som arbetsförmågan.

Beträffande *frågan, huruvida villkorligt försörjningspliktig bör vara arbetsskyldig*, påpekar kommittén, att enligt gällande fattigvårdsförordning det endast är ovillkorligt försörjningspliktig, som är underkastad fattigvårdsstyrelsens husbondevälde, samt fortsätter:

»Fråga har väckts att utsträcka arbetsskyldigheten särskilt till barn, som försumma sin försörjningsplikt emot föräldrarna. Därvid har framhållits, att det i synnerhet i storstäderna ofta förekommer, att barn, som hava möjligheter att försörja sina föräldrar, ändock underlåta detta; än gäller det personer, vilka, ehuru de hava god arbetsförtjänst och ingen egen familj att försörja, likväl ej lämna något åt föräldrarna; än åter personer, som, ehuru fullt arbetsföra, ej arbeta ordentligt utan mestadels föra ett lättjefullt liv och som i stället för att bidraga till föräldrarnas försörjning ligga dessa till last samt till och med stundom konsumera en del av de bidrag, dessa erhålla av enskilda eller fattigvården. Utan tvivel kunna många fall anföras, då det vore önskligt att kunna strängare

ingripa mot en dylik försumlighet. Kommittén har dock icke ansett det tillrådligt att införa arbetsskyldighet för villkorligt försörjningspliktiga. Förhållandena äro nämligen här väsentligen annorlunda än vid den ovillkorliga försörjningsplikten. Man har här ej rätt att taga försörjarens arbetskraft i anspråk i samma omfattning som då det gäller hustru eller minderåriga barn. Hans arbetskraft bör dock i främsta rummet få användas för att fylla hans egen uppgift såsom samhällsmedlem och tilläventyrs själv varande eller blivande familjeförsörjare.»

Rörande spörsmålet, *huruvida arbetsskyldigheten bör inskränkas till fall av fattigvård utav viss art eller omfattning*, yttrar kommittén:

»Att en begränsning av arbetsskyldigheten bör äga rum till de fall, då den meddelade fattigvården är obligatorisk, synes vara klart. Med den utvidgning av den obligatoriska fattigvården, som förslaget upptager, kommer dock att avhjälpas en av de mest överklagade brister, som hittills förefunnits i lagstiftningen rörande efterhållande av försumliga försörjare.

För arbetsskyldighetens tillämpande bör det ej vara avgörande, huruvida den försörjning, som lämnats hustru eller barn, varit att anse såsom full. Förutom det att det är förenat med svårigheter att bestämma när full försörjning skall anses föreligga, ankommer det ofta på omständigheter, som äro helt och hållet oberoende av försörjarens åtgärder, att försörjningen ej kan betecknas såsom sådan; annan person kan hava trätt emellan o. s. v. En annan fråga är, huruvida arbetsskyldighet bör föreligga, även då den fattigvård, som meddelas, allenast är tillfällig. Även i detta fall kan avbrottet i fattigvården bero på hjälp från annat håll och är således ej att räkna försörjaren till förtjänst. Men å andra sidan betecknar avbrottet dock att fattigvården, så vitt man kan se, ej behöver vidare anlitas, och det är då lämpligast, att arbetsskyldigheten i detta fall är utesluten.»

Beträffande *upphörande av försörjningspliktigs arbetsskyldighet* erinrar kommittén i motiveringen till sitt stadgande i 74 § 1 mom., att enligt fattigvårdsförordningen fattigvårdsstyrelsens husbonderätt i regel gäller blott så länge fattigvården fortfar, men att då försörjaren genom lättja eller liknöjdhet föranlett behov av fattigvård för de sina, han står under styrelsens husbondevälde, till dess den kostnad, fattigvårdssamhället tillskyndats, blivit gottgjord, och anför kommittén vidare:

»Enligt kommitténs uppfattning har stadgandet om arbetsskyldighet för försörjaren icke till uppgift att skaffa fattigvårdsstyrelsen ersättning för en tidigare lämnad fattigvård, utan att förmå honom att för framtiden fullgöra försörjningsskyldigheten. Att låta arbetsskyldighetens fullgörande avse gottgörande av skuld för redan lämnad fattigvård skulle för övrigt även medföra allvarliga praktiska olägenheter. Det skulle sålunda nödvändiggöra en värdering av arbetsprestationerna, som måste bliva mer eller mindre subjektiv och godtycklig. Dessutom skulle, såsom erfarenheten nogsamt givit vid handen, följden av en sådan anordning bliva, att skulden genom den fortsatta fattigvården till de försörjningsberättigade under tiden ständigt ökas och omöjliggör för försörjaren varje tanke

på att någonsin bliva fri från denna börda. På grund härav har kommittén ej heller ansett sig kunna såsom slutpunkt för arbetsskyldigheten sätta det förhållandet, att försörjarens skuld gottgjorts. Liksom inträdandet av arbetsskyldigheten gjorts beroende av en underlåtenhet att efter förmåga försörja sig och de sina, bör arbetsskyldigheten upphöra, när grundad anledning finnes att antaga, att han skall efter förmåga söka fullgöra försörjningsplikten. Här är det visserligen förenat med större svårigheter för försörjaren att visa sin goda vilja. Avgörandet får därvid naturligen vara ådagalagd arbetsamhet, gott uppförande, visat intresse för familjen o. s. v. Alltför stor stränghet är här ej på sin plats, utan tillfälle bör givas till vistelse utanför anstalten för att ådagalägga den goda viljan. Det har ifrågasatts att fastslå en viss maximitid, t. ex. ett år, utöver vilken tid en försörjare ej skulle kunna i ett sammanhang mot sin vilja kvarhållas till arbete. Kommittén har ansett det bättre att undvika en sådan. Dels skulle man därmed giva åt arbetsskyldigheten en något annan och strängare karaktär, dels skulle fara föreligga att denna maximitid bleve ansedd för den normala, som ej utan särskilda skäl komme att frångås.

Då arbetsskyldigheten ställts i beroende av en pågående fattigvård, synes det vara en given konsekvens, att arbetsskyldigheten upphör, så snart fattigvård ej längre utgår till den arbetsskyldiges familj. Det kan visserligen tänkas inträffa, att hjälp från annat håll lämnas hans anhöriga och att fattigvårdssamhällets understöd sålunda för tillfället göres överflödigt, ehuru behovet fortfar, varigenom grunden för arbetsskyldigheten komme att bortfalla och en utskrivning från anstalten att äga rum, ehuru det kanske vore högst osannolikt, att det med vistelsen i anstalten åsyftade målet vunnits. Ett dylikt ingripande från annat håll torde dock endast undantagsvis kunna förekomma, och farhågan för olägenheter därav synes därför ej böra tilläggas vidare betydelse.»

Reservationer.

I fråga om bestämmelserna rörande försörjningspliktigs arbetsskyldighet hava inom kommittén särskilda reservationer avgivits av två ledamöter, herr Lindblom och fröken Pauli.

Herr *Lindblom* anser, att såsom nämnda bestämmelser formulerats i kommittéförslagets 72 § 2 mom. alltför stora hinder möta för den försörjningspliktiges sättande till arbete, samt anför:

»Med hänsyn till utvidgningen av begreppet obligatorisk fattigvård är det av mindre betydelse, att såsom villkor för arbetets föreläggande kräves, att fattigvården varit obligatorisk, ehuru det synes mig onödigt och olämpligt att göra en dylik begränsning. Föreskriften, att den åtnjutna fattigvården skall hava varit icke allenast tillfällig, kringskär vidare allt för mycket möjligheten att utkräva arbetsskyldigheten. Ej heller får enligt förslaget föreläggande att inställa sig till arbete givas försörjningspliktig, »så länge — — — — eller han eljest söker att efter förmåga försörja sig och de sina». Sistnämnda restriktion har införts i stället för fattigvårdsförordningens i positiv form givna stadgande i 35 § 2 mom. om lättja och liknöjdhet från försörjarens sida såsom grund för arbetsskyldighet. Några bärande skäl för ett dylikt utbyte synas mig icke hava förebragts. Enligt min åsikt bör den omständigheten, att försörjningspliktig visar lättja eller liknöjdhet i främsta rummet läggas till grund för ett stadgande om försörjningspliktigs arbetsskyldighet, och vidare bör härvid kunna tagas hänsyn till den

omständigheten, att han hängiver sig åt dryckenskap eller för ett dåligt leverne. Med en sådan utgångspunkt för arbetsskyldighetens utkrävande blir det lättare eller över huvud taget möjligt att träffa just de fall, som kommittén avser, nämligen sådana där den försörjningspliktige underlåter att efter förmåga försörja sig och de sina.

Enligt förslaget åligger arbetsskyldighet endast den, vilkens minderåriga barn eller hustru åtnjuter fattigvård. Enligt mitt förmenande är det av synnerlig vikt, att stadgandet om arbetsskyldighet utsträckes att omfatta även vuxna barn gent emot deras föräldrar. En mångårig erfarenhet av förhållandena särskilt i en storstad har bibragt mig den övertygelsen, att fattigvårdsstyrelserna äro i stort behov av ett effektivt maktmedel gent emot sådana personer, som äga förmåga att bidraga till sina orkeslösa föräldrars försörjning men av likgiltighet eller annan sådan anledning underlåta att fullgöra sin plikt. Göres, på sätt nyss föreslagits, arbetsskyldighetens utkrävande beroende av visad lättja eller liknöjdhet etc., kan det ej befaras, att något missbruk av rätten att hålla försumliga barn till arbete skall förekomma. Under sådan förutsättning kommer sålunda t. ex. arbetsskyldighet aldrig att göras gällande gent emot barn, som själva äro familjeförsörjare och såsom sådana fullgöra sina skyldigheter, men ej förmå något därutöver.»

Beträffande frågan, huru länge försörjningspliktig kan hållas till arbete, yttrar samme reservant:

»Enligt förslagets grunder kan försörjningspliktig icke under några omständigheter där kvarhållas, sedan den försörjningsberättigade upphört att åtnjuta fattigvård, vare sig detta berott på den försörjningspliktiges eget åtgörande eller ej. Däremot kan han frigivas tidigare, vilket skall ske, »när anledning föreligger att antaga, att han skall söka efter förmåga försörja sig själv och de sina» (74 §). Mot sistnämnda bestämmelse torde icke något vara att erinra; tvärtom stämmer den på det allra bästa sätt överens med hela grunden för anlitandet av arbetsskyldigheten, nämligen att genom densamma förmå den försörjningspliktige att fullgöra sina åligganden. När han sålunda bibragts viljan att göra detta, bör arbetsskyldigheten upphöra. Med en föreskrift, att den försörjnigspliktige icke får kvarhållas, sedan fattigvården upphört att utgå, kan det däremot ofta komma att inträffa, att försörjningspliktig, som håller sig undan, icke alls eller kanske endast en kort tid hålles till arbete. Om sålunda tack vare t. ex. enskild persons eller en välgörenhetsförenings ingripande fattigvård upphör att utgå till den försörjningsberättigade, skall samhället stå i det närmaste maktlöst gent emot den försörjningspliktige utan möjlighet att genom arbetsskyldighetens utkrävande framkalla hans arbetsvillighet och på sådant sätt för framtiden göra ett ingripande från det allmännas sida överflödigt. Vidare kan den arbetsskyldige, genom att förmå den försörjningsberättigade att för någon tid söka reda sig utan fattigvård, bliva fri från arbetstvånget, varefter många svårigheter kunna uppstå att åter få honom inställd till arbetsskyldighetens fullgörande.

Å andra sidan kan det ej lämnas i vederbörande fattigvårdsmyndighets hand ett sådant maktmedel som att bestämma en obegränsad tid för hans hållande till arbete. Fastställande av en maximitid för vistelse å arbetsanstalt måste emellertid alltid bliva vanskligt. Enligt tyska lagen är dock en maximitid av ett år bestämd. En tidsbegränsning av ett år torde även lämpa sig för våra förhållanden.»

På grund av det anförda hemställer reservanten, att bestämmelserna om försörjningspliktigs arbetsskyldighet givas följande innehåll: »Om någon genom lättja, liknöjdhet, dryckenskap eller dåligt leverne ådrager sin hustru eller sina föräldrar eller minderåriga barn sådan nöd, att fattigvård måste lämnas någon av dem, skall han stå under fattigvårdsstyrelsens tillsyn och vara skyldig att utföra av fattigvårdsstyrelsen honom föresatt arbete, oavsett om fattigvården fortfarande utgår eller icke, till dess anledning föreligger att antaga, att han skall söka efter förmåga försörja sig själv och de sina, dock icke i oavbruten följd under längre tid än ett år.»

Fröken *Pauli* ifrågasätter i sin reservation, om den i förslaget stadgade begränsning i fattigvårdsstyrelsens rätt att kvarhålla försörjningspliktig i arbete är tillräcklig, samt anför härom:

»Det kan nämligen för den försörjningspliktige bliva synnerligen svårt att, så länge han befinner sig på anstalten, giva fattigvårdsstyrelsen och eventuellt Konungens befallningshavande »anledning antaga», att han, väl utskriven. skall söka efter förmåga försörja sig och de sina. Arbetsgivare skall av naturliga skäl ej gärna träffa avtal med en person, som ännu befinner sig inom en fattigvårdsanstalt. Givetvis måste därför en viss tidrymd, under vilken den försörjningspliktige utfört arbete och iakttagit klanderfritt uppförande, betraktas såsom anledning nog för ett sådant antagande. Den tidrymd, som respektive fattigvårdsstyrelser och Konungens befallningshavande skola fordra, kan emellertid bliva allt för olika, om i lagstiftningen ingen som helst norm angives. En återverkan kan ock här befaras från nuvarande lagstiftning, enligt vilken försörjningspliktig, vilkens hustru eller barn åtnjuter full försörjning, teoretiskt sett står under fattigvårdsstyrelsens husbondevälde under hela den tid försörjningen varar, alltså, när barn omhändertagits, under hela dess minderårighetsålder, och detta oberoende av om den försörjningspliktige kan betraktas såsom försumlig eller ej. Skulle i lagförslaget till grund för det kommunala arbetstvånget hava lagts begreppet avtjänande av en den försörjningspliktiges skuld till fattigvården, så skulle i och med detsamma en naturlig begränsning av tiden för arbetstvånget i det särskilda fallet hava förefunnits. När på grund av vägande skäl så icke skett, synes man icke kunna undvara en annan begränsning av tiden för arbetstvånget.

Vad beträffar den tid, som bör fastställas såsom maximitid, måste ju densamma i viss mån bliva godtyckligt vald. Det synes dock, som om den i i det finska lagförslaget av år 1908 föreslagna tiden av 3 år vore för lång och som om den i vissa tyska stater (Preussen, Hamburg) gällande tiden av 1 år vore lämpligare. Bestämmelsen om arbetstvångets upphörande, så snart anledning gives att antaga villighet att uppfylla försörjningsplikten, torde trots maximitids införande böra bibehållas.»

Yttranden.

Från olika håll hava anmärkningar framställts mot kommitténs förslag beträffande åtgärder mot dem, som försummat sin försörjningsplikt.

Kammarrätten uttalar sig i denna del sålunda:

»Att nu gällande bestämmelser angående efterhållandet av försumliga försörjare vidlådas av väsentliga brister, varigenom deras effektivitet i avseende å de svårhanterliga samhällselement, som här avses, blivit alldeles otillräcklig, är allmänt erkänt. Få stadganden i fattigvårdsförordningen torde ock hava varit föremål för så enstämmig kritik, så högljudda klagomål som de nu ifrågavarande. Här om någonsin synes behovet av en snar och genomgripande reform oavvisligt, en reform, varigenom den samhällsfördärvliga och oförsvarliga ansvarslöshet för sina närmastes öde, som dessa »försörjare» allt som oftast lägga i dagen, kunde om icke bringas att alldeles upphöra likväl åtminstone i någon mån stävjas. Kommitténs förslag till nya lagbestämmelser i ämnet, som man hoppats skola råda bot på det nuvarande oefterrättlighetstillståndet, har emellertid mottagits med ganska allmän besvikenhet och även enligt kammarrättens övertygelse skulle förslagets genomförande föga om ens något avhjälpa här avsedda missförhållanden. En väsentlig skärpning av hithörande stadganden synes därför ämbetsverket ofrånkomlig.»

I ett annat sammanhang betonar kammarrätten ytterligare detta och framhåller, att lagstiftningen i ämnet måste anses väsentligen förfelad, därest icke densamma bereder möjlighet för ett effektivt och summariskt inskridande mot de pliktförgätna försörjningsskyldiga individer, som under nu rådande förhållanden alltför ofta strafflöst trotsa samhällsordningens elementära bud. Vidare anför kammarrätten:

»Enligt kommitténs uppfattning (motiv sid. 388) har åläggandet av arbetsskyldighet för försörjare i främsta rummet till uppgift att förmå honom att för framtiden fullgöra försörjningsskyldigheten, icke att bereda fattigvårdsstyrelsen gottgörelse för tidigare lämnat understöd. I anslutning till denna kommitténs åsikt står det även för kammarrätten klart, att det vore förenat med allvarliga praktiska olägenheter att låta arbetsskyldighetens fullgörande avse ersättning för redan lämnad fattigvård och kommittén framhåller i detta hänseende särskilt, att nyssnämnda princip skulle nödvändiggöra en värdering av arbetsprestationerna, som bleve mer eller mindre godtycklig, och att skulden genom den fortsatta fattigvården till de försörjningsberättigade skulle under tiden ständigt ökas och för försörjaren omöjliggöra varje tanke på att någonsin bliva fri från denna börda.»

I den här senast berörda frågan erinrar *Kungl. Maj:ts befallningshavande i Örebro län*, att den nya uppfattningen av arbetsskyldigheten borde uttryckligen framhållas.

Stockholms stads fattigvårdsnämnd åberopar ifråga om nämnda principfråga ett av *nämndens t. f. ombudsman* avgivet yttrande, däri gentmot kommitténs uttalande i denna del erinras, att det dock ligger närmast till hands att se arbetsföreläggandet såsom ett sista försök av samhället att förmå en försumlig försörjare att gottgöra sin skuld, att detta även framgår därav, att om den försörjningspliktige gäldar skulden, arbetsföreläggandet givetvis av fattigvårdsstyrelsen måste återkallas,

men att föreläggandet även i viss grad innebär ett straff för honom i det han, då han icke velat ersätta samhället dess utgifter, ålägges att i denna för honom mindre tilltalande form fullgöra sina förpliktelser, att så till vida i föreläggandet ligger ett uppfostrande moment, att hotet härom utgör en maning för den försumlige att söka göra rätt för sig vid äventyr av tvångsarbete, samt att först sedan sådant blivit ådömt det ej längre är fråga om erläggande av en skuld till samhället, vilket framgår därav, att om han gottgör samhället dess utgifter, han därigenom icke befrias från tvångsarbetet. Ombudsmannen yttrar vidare:

»Genom stadgandet i § 72 mom. 2, att endast den, vilkens minderåriga barn eller hustru enligt 1 § *åtnjuter* stadigvarande fattigvård, kan meddelas arbetsföreläggande, uteslutas därifrån alla fall, där understödet upphört att utgå. Har sålunda en person, vars familj ett eller annat år åtnjutit fattigvård enligt 1 §, under en lång tid hållit sig undan och fattigvårdsstyrelsen kanske med kostnader och besvär till slut lyckats delgiva honom arbetsföreläggande, så skulle han ej kunna nödgas fullgöra förelagt arbete. ifall familjen just då, av den ena eller andra anledningen, men kanske i varje fall utan något hans åtgörande, ej vidare funnes i behov av fattigvård. Eller om i samma exempel understödet till familjen fortgår, så att han verkligen intages å arbetsanstalt, behöves det endast att familjen en kort tid avstår från understödet för att han ånyo skall befrias från arbetstvånget. Då familjen så åter kanske måste tilldelas understöd, har han avvikit och fattigvårdsstyrelsen får förnya sina ansträngningar att efterforska honom.

En konsekvens av motsatt art medför även det föreslagna stadgandet. Därest fortlöpande understöd utgår till en familj och den försörjningspliktige fullgör honom föresatt arbete, kan kan icke bliva fri från detta arbete, så länge fattigvården fortfar, förrän enligt § 74 mom. 1 anledning föreligger att antaga, att han skall efter förmåga försörja sig och de sina. På detta sätt kan han tvingas att år efter år vistas å arbetsanstalten, då vederbörande icke funnit någon anledning att göra det ifrågasatta antagandet. Den skuld till samhället, han hade före sitt intagande å arbetsanstalten, kommer ju även att alltjämt stå kvar, när han slutligen därifrån utskrives.»

Gentemot kommitténs uttalande, att den ståndpunkt, enligt vilken stadgandet om arbetsskyldighet för försörjaren skulle hava till uppgift att skaffa fattigvårdsstyrelsen ersättning för tidigare lämnad fattigvård, skulle medföra allvarliga praktiska olägenheter, anmärker ombudsmannen, att det icke torde möta alltför stora svårigheter att uppgöra en taxa såsom grund för beräkningen av arbetsprestationerna, och att till förekommande av att försörjaren oskäligt länge skulle tvingas kvarstanna å arbetsanstalten lämpligen torde kunna stadgas, att för det understöd, som utgår till familjen under den tid, han är intagen å arbetsanstalt för avtjänande av skuld till fattigvårdssamhället, han icke är betalningsskyldig.

Fattigvårdsnämnden yttrar härvid:

»Den idealistiska ståndpunkt, kommittén i denna fråga intagit, synes vara praktiskt ohållbar. Enligt fattigvårdsnämndens förmenande blir det för fattigvården fullkomligt ändamålslöst att söka lägga den i en fattigvårdslag stadgade arbetsskyldigheten på någon som helst annan grund, än att därigenom må fullgöras utebliven ersättning för lämnad fattigvård. Att nu uppgöra något förslag huru på denna grund arbetsskyldigheten lämpligast bör ordnas, därtill saknar fattigvårdsnämnden möjlighet. Fattigvårdsnämnden nödgas fördenskull härutinnan inskränka sig till ett instämmande uti vad t. f. ombudsmannen anfört och ett uttalande därom, att reglerna om arbetsskyldighet ovillkorligen måste underkastas en genomgripande omarbetning, innan förslaget göres till lag.»

Från övriga myndigheter har anmärkning uti nu nämnda avseende ej framställts. Emellertid framhålles från några håll, att med de föreslagna bestämmelserna fattigvårdssamhällena skulle komma att stå ganska rättslösa emot de försumliga familjeförsörjarna, ehuru det vore av synnerlig vikt, att samhällena vore i tillfälle att verksamt efterhålla dessa personer. Det vore därföre enligt dessa myndigheters mening högst angeläget, att lagförslaget i denna del omarbetades, så att samhällena erhölle effektiva maktmedel härför samt att dessa medel kunde utan alltför stor omgång bringas till användning. Bland de i denna riktning gående uttalandena märkes ett av *fattigvårdsdirektören i Göteborg*, vilket uttalande avser förfarandet mot försumliga försörjningspliktiga i dess helhet och refereras här nedan i samband med yttrandena över kommittéförslagets 76—78 §§ (sid. 469).

Socialstyrelsen finner det önskvärt, att åt förfarandet mot försumliga försörjare om möjligt gives en mera fast och koncis reglering, i sammanhang varmed detsamma måhända kunde i vissa avseenden förenklas.

I övrigt innefatta de vid kommittéförslagets 72 § 2 mom. och 74 § 1 mom. avgivna yttrandena i allmänhet ett instämmande i de av herr Lindblom framställda anmärkningarna. Därvid framhålles dock i en del utlåtanden, att instämmandet ej gäller i alla punkter. Sålunda kunna en del myndigheter, bland dem kammarrätten, ej tillstyrka ett stadgande om arbetsskyldighet, för det fall att den lämnade fattigvården ej utgått enligt 1 §, och ej heller beträffande allenast villkorligt försörjningspliktiga personer.

Svenska fattigvårdsförbundet finner bestämmelserna om det kommunala arbetstvånget, som närmast följer efter försummelse att utgiva ådömt försörjningsbidrag, mindre tillfredsställande och i saknad av erforderlig effektivitet. Den i kommittéförslagets 72 § 2 mom. föreslagna bestämmelsen, att arbetstvång endast inträder, då fattigvården är fortlöpande, innebär, framhåller förbundet, en förmildring av stadgandet i 35 § 2 mom. gällande fattigvårdsförordning. Genom denna förmildring, för vilken enligt förbundets

uppfattning vägande skäl icke torde kunna framföras, skulle mången, som gjort sig skyldig till svårartad försummelse av sin försörjningsplikt, gå fri från efterräkningar. Ett annat stadgande, som förbundet anser komme att lägga stora hinder i vägen för ett effektivt tillrättaförande av de försumliga försörjarna, är bestämmelsen, att arbetsskyldighet skall upphöra, så snart fattigvård ej längre utgår till den arbetsskyldiges familj. I detta hänseende anför förbundet:

»Det är icke endast tänkbart och något som allenast i undantagsfall kan förekomma, att hjälp lämnas den arbetsskyldiges anhöriga, så att behovet av understöd från fattigvården upphör, och den försumlige försörjaren sålunda äger rättighet att lämna anstalten. Härvid torde man icke böra så mycket fästa sig vid, att den försumlige försörjarens likasinnade kamrater kunna lämna hans familj någon hjälp, så att ett avbrott i fattigvården kan ske, och den försumlige befrias från arbetsskyldighet, för att i sin ordning vid annat tillfälle göra sina kamrater samma tjänst. Men en tungt vägande invändning mot det föreslagna stadgandet finner förbundet vara, att hustrun, då mannen intagits på arbetshemmet eller annorstädes fullgör honom förelagt arbete, kan avsäga sig fattigvårdsunderstödet för att »befria» mannen och med uppbjudande av sina yttersta krafter eller hjälp från privat håll söka att nödtorftigt uppehålla sig och barnen. Med kännedom om den sinnets råhet, som ofta kännetecknar de försumliga försörjarna, är det fullkomligt säkert, att dessa, då de skola inställas till arbete, med starka hotelser söka pressa de försörjningsberättigade att reda sig utan fattigvård. Av fruktan för efterräkningar vid den försörjningspliktiges hemkomst från arbetshemmet kommer säkerligen mången hustru att avsäga sig ett behövligt fattigvårdsunderstöd, vilket fattigvårdsstyrelsen ju icke kan tvinga vederbörande att emottaga. Det synes därför förbundet, som om det vore nödvändigt att giva fattigvårdsstyrelse rättighet att kvarhålla en försumlig försörjare å anstalt eller i arbete utöver den tid, som de försörjningsberättigade åtnjuta fattigvård, och att det sålunda bör stadgas, att försörjningspliktig, som jämlikt § 72 mom. 2 intagits i fattigvårdsanstalt eller eljes efter fattigvårdsstyrelsens föreläggande fullgör arbete, må kunna kvarhållas å anstalten eller i arbetet, till dess grundad anledning föreligger att antaga, att han skall söka efter förmåga försörja sig och de sina. I detta avseende anser förbundet emellertid, i likhet med fröken Pauli, att en *maximitid bör i lagen fastställas* för den försumlige försörjarens kvarhållande i arbete. Utan en sådan bestämmelse synes det kunna befaras, att en alltför växlande praxis i fråga om arbetsskyldighetens utkrävande kommer att utveckla sig.»

Även i vissa andra yttranden framhålles, att viss maximitid bör fastställas för den försörjningspliktiges kvarhållande å anstalten.

Kammarrätten framhåller, att uttrycket »de sina» lider av oklarhet och torde böra utbytas mot »anhöriga, för vilka han enligt lagen är försörjningsskyldig» eller något liknande. Vidare anser kammarätten det böra uttryckligen utsägas, att det tillkommer vederbörande *fattigvårdsstyrelse* att i första hand avgöra, när anledning föreligger till antagande, att den ifrågavarande personen skall söka efter förmåga försörja sig själv och de sina, och huru länge således arbetsskyldigheten skall fortfara.

Departementschefen.

Vad först beträffar själva *principen* om arbetsskyldighet för försumliga försörjningspliktige har mot densamma ej framställts några invändningar; även enligt min mening är en dylik anordning i åtskilliga fall nödvändig för att få försörjningspliktige att uppfylla sina skyldigheter.

I likhet med kommittén och kammarrätten finner jag *arbetsskyldighetens uppgift* vara, icke att skaffa fattigvårdssamhället ersättning för tidigare lämnad fattigvård, utan att förmå den försörjningspliktige att för framtiden fullgöra sina plikter mot de anhöriga. Arbetsskyldighetens utkrävande medför i regel ej någon vinst för samhället och stadgandet härom kommer därför till föga användning ur denna synpunkt. Någon omläggning på sätt Stockholms stads fattigvårdsnämnd påyrkat ur den av nämnden förfäktade ståndpunkt synes mig därför ej böra äga rum.

Vad därefter angår de olika punkter, på vilka en skärpning av förfarandet yrkats, anser jag lika med kommittén det vara riktigt att låta arbetsskyldigheten omfatta endast sådana fall, där fattigvård utgår *enligt 1 §*. Detta torde vara motiverat dels av att förslaget väsentligt vidgat området för den obligatoriska fattigvården och dels av att, då den frivilliga fattigvården utdelas efter kommunernas fria beprövande och sålunda vitt skilda principer i avseende därå kunna göra sig gällande, det icke kan vara lämpligt att göra arbetsskyldighetens inträdande beroende av att sådant understöd utgått.

Från vissa håll har krav framställts på utsträckande av arbetsskyldigheten till att omfatta även vissa villkorligt försörjningspliktiga, nämligen *vuxna barn i förhållande till deras föräldrar*. Det torde icke heller kunna förnekas, att fall kunna förekomma, då ett tillgripande av ett så långt gående tvångsmedel som arbetsskyldighetens utkrävande gentemot sådana villkorligt försörjningspliktiga kan hava visst fog. Genom möjligheterna till exekution i deras tillgångar och genom de bestämmelser om införsel i avlöning, pension eller livränta, som lära komma att föreslås, hava dock fattigvårdsmyndigheterna erhållit ganska kraftigt verkande vapen mot denna kategori av försörjningspliktiga, och jag finner i likhet med kommittén och åtskilliga myndigheter det icke vara tillrådligt att i detta hänseende införa full likställdhet mellan dessa och e ovillkorligt försörjningspliktiga.

Att, såsom i kommitteförslaget skett, utesluta arbetsskyldighetens inträdande vid fall av *tillfällig* fattigvård synes mig däremot ej vara lämpligt. Med ett stadgande i sådan riktning skulle helt visst mången, som gjort sig skyldig till svår försummelse av sin försörjningsplikt, bereda sig utväg att undgå arbetsskyldighetens fullgörande, och på sätt som er-

inrats, synes skäl ej föreligga för en förmildring av fattigvårdsförordningens bestämmelser i denna del.

Kommittéförslaget bygger därpå, att arbetsskyldigheten upphör, när *fattigvården ej längre utgår*. Med en sådan anordning riskerar man dock, på sätt från flera håll anmärkts, att arbetsskyldigheten upphör, utan att någon verklig anledning föreligger till antagande, att försörjaren skall bättre än förut fullgöra sina skyldigheter. Någon garanti i detta hänseende måste vinnas. Det låter sig ej lämpligen göra att sätta arbetsskyldighetens upphörande i beroende av att fattigvårdskostnaden blivit gottgjord; detta skulle strida mot den i det föregående antydda utgångspunkten, att arbetsskyldigheten ej har till uppgift att bereda fattigvårdsstyrelsen ersättning för redan lämnad fattigvård, utan att förmå den försörjningspliktige att för framtiden fullgöra sin plikt. Däremot lärer den av kommittén i dess 74 § 1 mom. angivna grunden för arbetsskyldighetens upphörande, medan fattigvård ännu utgår, eller att anledning finnes att antaga, att den försörjningspliktige skall söka efter förmåga försörja sig och de sina, kunna komma till användning för bestämmande, även i det fall att fattigvård ej längre utgår, huruvida arbetsskyldigheten skall upphöra. Att, såsom från ett håll förordats, gå så långt som att för arbetsskyldighetens *inträdande* ej fordra, att fattigvård utgår, synes mig ej kunna tillstyrkas.

Någon viss *maximitid* för hållande till arbete har ej av kommittén föreslagits. Då det gäller en så allvarlig inskränkning i den personliga friheten, synes det mig emellertid, särskilt därest, såsom jag föreslagit, den försörjningspliktige skall kunna kvarhållas även efter det fattigvård upphört att utgå, nödigt att en begränsning i tiden göres, och denna begränsning torde, på sätt i båda förenämnda reservationer och i en del yttranden föreslagits, böra sättas till ett år.

Ehuru det av kommittén valda sättet för formulerande av grunden för arbetsskyldighetens inträde, eller att arbetsföreläggande ej må givas, så länge ålagt försörjningsbidrag utgöres eller den försörjningspliktige eljest *söker att efter förmåga försörja sig och de sina*, med fördel skulle kunna komma till användning, synas mig dock de betänkligheter, kommittén anfört mot fattigvårdsförordningens uttryck »om någon genom lättja eller liknöjdhet ådrager» etc., ej vara av allvarligare beskaffenhet. Härtill kommer, att, såsom kommittén framhållit, det av kommittén föreslagna stadgandet i praktiken ej torde komma att så synnerligen mycket skilja sig från fattigvårdsförordningens föreskrift. Med hänsyn jämväl till fördelen av att fattigvårdsmyndigheterna få att röra sig med det för dem kända uttryckssättet, synes mig därför det från åtskilliga håll

framförda yrkandet på en formulering, som är mera i överensstämmelse med nu gällande föreskrift i ämnet, böra bifallas. Därvid synas mig orden »lättja och liknöjdhet» vara tillräckligt omfattande och ett tilläggande, såsom det blivit föreslaget, av orden »dryckenskap eller dåligt leverne» icke vara erforderligt.

I båda förevarande lagrum synes *adoptivbarn* böra likställas med barn.

I fråga om formuleringen av kommittéförslagets 74 § 1 mom. torde det vara lämpligt att än tydligare än i förslaget skett utmärka, att frågan, huruvida anledning föreligger till antagande, att den försörjningspliktige skall söka efter förmåga försörja sig själv och de sina, skall ägnas en ingående, på föreliggande omständigheter grundad prövning. Detta torde kunna ske genom att såsom från en del håll föreslagits, utsäga, vad kommittén i motiveringen ansett böra fordras, nämligen att »grundad» anledning till dylikt antagande skall föreligga. Det torde ej kunna anses, att genom en sådan formulering möjligheterna för den försörjningspliktige att övertyga vederbörande fattigvårdsstyrelse om lämpligheten av utskrivning blivit på oskäligt sätt försvårade; åtskilliga sätt lära finnas, varpå den försörjningspliktiges goda vilja kan komma till uttryck.

I övrigt synes mig ej skäl föreligga att i annan mån frångå kommitténs förslag än att stadgandena i dess 72 § 2 mom. 1 stycket och 74 § 1 mom. sammanföras till en §, varjämte bestämmelsen i kommittéförslagets 72 § 2 mom. 2 stycket sammanföres med stadgandena i samma förslags 73 § till en gemensam §.

Överlåtande av rätten till arbete. Kommittén.

Efter att hava påpekat, att enligt gällande fattigvårdsförordning fattigvårdsstyrelsen äger överlåta husbonderätten å annan, yttrar kommittén, att det ligger i sakens natur, att den arbetsskyldighet, varom förslaget talar, måste kunna utkrävas även annorstädes än å fattigvårdsstyrelsens egen anstalt, att något särskilt stadgande om fattigvårdsstyrelsens befogenhet att överlåta sin rätt att därvid öva tillsyn över de arbetsskyldige, med därav härflytande lydnadsplikt, dock ej torde erfordras samt att, då det gäller arbete å en anstalt, saken ordnas genom bestämmelser i dess reglemente.

Departementschefen.

Vad sålunda anförts torde böra godtagas.

Avkastningen av utfört arbete. 71 § 2 stycket (75 § i kommitténs förslag.)

I anslutning till bestämmelserna om försörjares arbetsskyldighet har kommittén i 75 § upptagit ett stadgande av innehåll, att försörjningspliktig, vilken utför honom förelagt arbete, därmed anses fullgöra honom

åliggande skyldighet att ersätta kostnad för fattigvård, som under tiden tilldelas hans minderåriga barn eller hustru.

Kommittén anför härom: Kommittén.

»Vad försörjarens arbete under tiden för arbetsskyldighetens fullgörande inbringar anses i första rummet böra betäcka kostnaden för hans underhåll. Även om därutöver icke uppstår något överskott, som kan betäcka kostnaderna för den fattigvård, som under tiden kräves för hustru och barn, böra dock å andra sidan dessa kostnader anses gottgjorda genom hans arbete åt det allmänna, vare sig det utgöres å en kommun eller landsting tillhörig anstalt, så att den arbetspliktige, så länge arbetsskyldigheten fullgöres och han alltså ej är i tillfälle att förfoga över sin arbetskraft, icke ådrages någon ny skuld till fattigvårdssamhället. Härigenom undgås jämväl en besvärlig och i de flesta fall godtycklig likvidation.»

Mot förevarande § har ej framställts någon direkt anmärkning. Erinras må dock om de principiella uttalanden, som i denna del gjorts av Stockholms stads fattigvårdsnämnd och redan behandlats (sid. 442). Jag har ej heller någon erinran att göra mot stadgandet, däri dock adoptivbarn lärer böra likställas med barn, varjämte stadgandet lämpligen torde kunna upptagas vid huvudbestämmelsen om försumlig försörjares arbetsskyldighet. Departementschefen.

Handräckning för inställande till arbete m. m. 72 §. (73 § i kommitténs förslag). Kommittén.

Därest försörjningspliktig underlåter att efterkomma föreläggande, som i kommittéförslagets 72 § 2 mom. sägs, har Kungl. Maj:ts befallningshavande enligt vad i 73 § 1 stycket av nämnda förslag föreslås, att meddela handräckning för hans inställande till arbetet. Enligt andra stycket i samma § skall detsamma gälla, om understödstagare eller försörjningspliktig, som är intagen å fattigvårdsanstalt, olovligen avviker från anstalten.

Kommittén anför i motiveringen:

»Den rätt att taga försörjningsskyldigs arbetskraft i anspråk, som i vissa fall tillagts fattigvårdssamhälle, innefattar ej befogenhet för fattigvårdsstyrelsen att vid hans vägran att infinna sig själv gå i författning om hans inställande till arbetet. Fattigvårdsförordningen innehåller icke något stadgande om den utväg, som fattigvårdsstyrelsen härvid har att anlita. På grund av den styrelsen tillerkända husbonderätten har emellertid med stöd av legostadgan offentlig myndighet (Konungens befallningshavande, magistrat, poliskammare, kronofogde eller länsman) medgivit handräckning för att hämta en person, som stått under fattigvårdsstyrelsens husbonderätt. Delade meningar hava dock rått om riktigheten av denna praxis. I de förut omnämnda yttrandena över riksdagens skrivelse om skärpta bestämmelser mot försumliga försörjare framhålles av åtskilliga Konungens befallningshavande, att stadgandena om handräckning äro mindre tillfredsställande och att det är oklart, om legostadgans bestämmelser kunna tillämpas för hämt-

ning till arbete, som förelagts av fattigvårdsstyrelse med stöd av dess husbonderätt. Uti ett särskilt mål, däri kammarrätten avgivit underdånigt utlåtande, har dess majoritet förklarat sig anse legostadgans bestämmelser icke kunna tillämpas i förevarande avseende.»

Efter att hava meddelat några siffror ur kommitténs statistik rörande anlitande under år 1907 av myndigheternas handräckning framhåller kommittén vidare:

»Om, såsom kommittén föreslagit, en försumlig försörjare i vissa fall bör mot sin vilja kunna med tvång kvarhållas i arbetet, är det givetvis av största vikt att beslutet om handräckning föregås av en sakkunnig prövning. Med anledning härav har kommittén funnit sig böra i lagen uttryckligen stadga, att handräckningsärendet skall prövas av Konungens befallningshavande. Några föreskrifter om handräckningsärendets vidare handläggning hos Konungens befallningshavande lära ej vara av behovet påkallade.»

Rörande 2 stycket av 73 § i kommitténs förslag innehålla motiverna följande:

»Understödstagares kvarhållande å fattigvårdsanstalt, där han för vård intagits, är beroende av att fattigvård till honom utgår. Kommer han i sådana förändrade förhållanden, att fattigvård icke vidare är behövlig, har han naturligen full frihet att lämna anstalten; och då ingen kan tvingas att mottaga fattigvård, kan en understödstagare, som avstår därifrån, icke kvarhållas. Om han, medan han fortfarande åtnjuter fattigvård, olovligen avviker från anstalten, bör han kunna dit återhämtas. Även i sådant fall lärer han dock kunna undgå ett återförande, om han icke vidare gör anspråk på fattigvård.»

Yttranden.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Stockholms län erinrar i anledning av stadgandet i första stycket av kommittéförslagets 73 §, att på detta sätt visserligen vunnes, att beslutet om handräckning komme att föregås av sakkunnig prövning, men att den behövliga sakkunnigheten i prövningen även kunde vinnas genom att anförtro densamma åt kronofogdar och magistrater, varigenom en minskad omgång skulle vinnas i dessa ärenden, där ett skyndsamt förfarande oftast vore av avgörande betydelse. — *Flera Kungl. Maj:ts befallningshavande* och *kammarrätten* äro av den uppfattningen, att den enligt kommittéförslagets 73 § Kungl. Maj:ts befallningshavande åliggande handräckning utan minsta olägenhet bör kunna fullgöras av polismyndigheten i orten, samt betona, att Kungl. Maj:ts befallningshavande ej böra belastas härmed, i synnerhet icke med hämtande av den, som avvikit från anstalt. Uppdraget bör enligt dessa myndigheters uppfattning lämnas på landet åt kronofogden och i stad åt magistraten eller poliskammaren; kammarrätten anser dock, att underordnad polisman bör kunna meddela sådan handräckning, som omförmäles i 2 stycket av 73 §.

Fattigvårdsstyrelsen i Norrköping har anfört bland annat följande: För vinnande av erforderlig snabbhet i åtgärderna mot försumliga försörjare krävdes, att dessa ärenden i största möjliga utsträckning handlades av en och samma myndighet. Det hade nämligen visat sig, att personer, mot vilka fattigvårdsstyrelserna vidtagit åtgärder i detta syfte, genom att lämnas tid antingen försvunnit från sina hemorter eller genom att ombyta vistelseorter och län undgått alla åtgärder. De hade på detta sätt åsamkat icke blott fattigvårdsstyrelserna utan ock de olika myndigheterna mycket arbete och mycket besvär, utan att det medfört den ringaste nytta. Härigenom hade icke blott respekten för den lilla myndighet, som var given fattigvårdsstyrelserna, utan ock respekt för lag och laga myndigheter förslappats och kommunerna härjämte ådragits dryga och stora kostnader. För vinnande av effektivitet borde polismyndighet, som ju enligt förslaget skulle förelägga en försumlig försörjare att inställa sig för fullgörande av arbete, också medgivas rätt att inställa honom, om han utebleve. I kommittéförslagets 73 § borde därför orden »Konungens befallningshavande» utbytas mot »vederbörande polismyndighet».

Vid förevarande § framhåller *Kungl. Maj:ts befallningshavande i Örebro län*, att det kunde inträffa, att den försörjningspliktige, som undfått del av föreläggandet, då han skulle hämtas och inställas, lämnat orten, utan att kunskap vunnits, varthän han begivit sig, samt att då för befallningshavanden förelåge frågan, huruvida han skulle efterlysas. Då sådan åtgärd måste anses nödvändig för vinnande av ändamålet med den äskade handräckningen, borde stadgande intagas i denna § om Kungl. Maj:ts befallningshavandes befogenhet att föranstalta därom. — *Kammarrätten*, som i sitt utlåtande återgiver nämnda erinran, anser densamma vara förtjänt av beaktande. — Vid *1915 års fattigvårdskongress* uttalades av en representant för Norrköpings fattigvårdsstyrelse det önskemålet, att för sådana fall, då en person, som förelagts arbete, försvunnit, polismyndigheten måtte tilläggas rättighet att efterlysa och häkta honom, vilket ej vore något orimligt, då dessa myndigheter hade rätt att varna och häkta för lösdriveri.

Slutligen må här anmärkas, att *socialstyrelsen* anser stadgandet i senare stycket av 73 § i kommitténs förslag ej fullt överensstämma med den av kommittén på flera ställen framförda uppfattningen, att fattigvårdens tillgodonjutande ankommer på understödstagarens fria vilja. Enligt vad styrelsen tillika uttalar torde bestämmelsen dock vara av behovet påkallad, synnerligast med hänsyn till arbetshemmen.

Departementschefen.

En granskning av de upprepade klagomålen rörande saknaden av effektiva medel för efterhållande av försumliga försörjare ådagalägger, att en av de förnämsta svårigheterna härvidlag är, att försörjarna flytta från en plats till en annan för att undgå åtgärderna. Vid sådant förhållande är det av största vikt, att vederbörande myndigheter utan onödig tidsutdräkt kunna gå fattigvårdsstyrelserna tillhanda. Kommitténs förslag, att handräckning för inställande till förelagt arbete skall lämnas av Kungl. Maj:ts befallningshavande, innebär onekligen en omgång, då utredning genom polismyndighet i de flesta fall komme att erfordras, och därmed tillfälle ej sällan skulle lämnas försörjarna att draga sig undan. Enligt min uppfattning bör denna handräckning utan olägenhet kunna överlämnas å landet åt landsfiskalen och i stad åt magistrat eller poliskammare, där sådan finnes. Härigenom vinnes, att en och samma myndighet får låta delgiva föreläggandet och besluta över den handräckning, som så snabbt som möjligt bör följa på underlåtenheten att å bestämd tid inställa sig till arbetet.

Handräckning i det fall, som omförmäles i 73 § andra stycket av kommittéförslaget, synes med ännu större trygghet kunna anförtros åt underordnad polismyndighet. I anledning av vad socialstyrelsen vid detta stadgande erinrat hänvisas till kommitténs ovan återgivna yttrande.

Vad beträffar den ovannämnda framställningen om efterlysning, skulle en sådan naturligen innebära en betydlig ökning i möjligheterna att efterhålla försumliga försörjare, men däremot möter den betänkligheten, att en dylik efterlysning ej gärna kan ske annorlunda än genom polisunderrättelserna, och det synes knappast kunna försvaras att behandla dessa personer på samma sätt som grövre brottslingar; likheten med lösdrivarna framträder först på ett senare stadium.

Såsom här ovan vid 71 § anmärkts bör stadgandet i 2 stycket av kommittéförslagets 72 § 2 mom. lämpligen sammanföras med nu förevarande bestämmelser.

Ifråga om kostnad för handräckning innehåller kommittéförslaget i 72 § 2 mom., att delgivning av föreläggande skall ske utan kostnad för fattigvårdsstyrelsen. Med det av kommittén föreslagna stadgandet i 73 § skulle tydligen även i där omnämnda fall handräckningen kommit att meddelas kostnadsfritt för sökanden.

Efter den ändring, som av mig föreslagits rörande handräckningens meddelande, synes det böra uttryckligen stadgas, att densamma ej skall medföra kostnader för fattigvårdsstyrelse eller anstalt. Åtskilliga omständigheter tala emellertid för att landsfiskal erhåller ersättning av statsmedel för de av dylika handräckningar föranledda resekostnader och jag

ämnar framdeles i samband med förslag om anslag till bestridande av vissa andra av förevarande lagförslag föranledda kostnader även till behandling upptaga frågan om ersättning åt kronobetjäningen för dylik handräckning.

Vissa understödstagares kvarhållande å fattigvårdsanstalt. 73 §. (74 § 2 mom. i kommitténs förslag.)

I 74 § 2 mom. av kommitténs förslag stadgas, att om någon, som gjort sig förfallen till bettleri eller lösdriveri, på grund därav att han varit i behov av fattigvård enligt gällande bestämmelser överlämnats till fattigvårdsstyrelsen och för vård intagits å fattigvårdsanstalt, han ej är berättigad att lämna anstalten, med mindre anledning finnes att antaga, att han utanför anstalten skall ärligen försörja sig.

Kommittén.

I motiverna till detta stadgande anför kommittén, att ett ofta överklagat förhållande är, att personer, vilka såsom oförmögna att försörja sig intagits å en fattigvårdsanstalt men äro fallna för ett kringstrykande eller oordentligt levnadssätt, för längre eller kortare tid, under förebärande att de ej äro i behov av fattigvård, lämna anstalten och förskaffa sig sitt uppehälle genom ett mer eller mindre öppet bettleri eller på annat otillåtet sätt. Då dessa, säger kommittén vidare, i regel icke äro arbetsföra, kunna de ej enligt lösdrivarlagen drabbas av tvångsarbete och härigenom avhållas från sitt oordentliga leverne. Efter att hava redogjort för innehållet av det föreslagna stadgandet framhåller kommittén, att härigenom beredes möjlighet att träffa de svåraste fallen: att hålla till ordning sådana personer, som på grund av sitt föregående, genom vederbörande tillsyningsmans eller myndigheters ingripande konstaterade oordentliga levnadssätt kunna befaras ånyo hemfalla till ett sådant, och med avseende på vilka samhället alltså har alldeles särskild anledning att ingripa.

Yttrande.

Mot förevarande stadgande har ej gjorts annan anmärkning än att *Kungl. Maj:ts befallningshavande i Skaraborgs län* erinrat, att kommittén icke anvisat något medel att göra förbudet effektivt vare sig i lagen eller de uppgjorda förslagen till reglementen.

Departementschefen.

Att personer, vilka för lösdriveri eller bettleri varit ådömda tvångsarbete, men frigivits från tvångsarbetsanstalten på grund av bristande arbetsförmåga, eller väl gjort sig förfallna till sådan behandling men av nämnda grund ej ålagts tvångsarbete, böra efter hemförpassning till fattigvårdsstyrelsen kunna kvarhållas å den anstalt, som styrelsen anvisar

dem, synes mig fullständigt i sin ordning. Likaledes är det önskvärt att sådana bettlare, vilka omhändertagits av kommunala tillsyningsmän och av dessa hänvisats till fattigvårdsstyrelsen, skola förhindras att, när det lyster dem, få lämna anstalten för att under några dagar eller kanske veckor försörja sig medelst bettleri. Så tillvida blir stadgandet mindre effektivt som dessa personer sällan kunna dömas till tvångsarbete, men möjlighet beredes att hindra från rymning och återtaga den som avvikit ävensom att anlita vissa disciplinära åtgärder, vadan stadgandet ej torde bliva utan betydelse.

I likhet med vad av mig beträffande 71 § (kommittéförslagets 74 § 1 mom.) förordats torde även i förevarande stadgande framför ordet »anledning» böra tilläggas »grundad».

Anstalter för arbetsskyldighetens fullgörande.

Såsom förut framhållits skulle den arbetsskyldighet, varom i 71 § (kommittéförslagets 72 § 2 mom.) stadgas, i stor utsträckning komma att fullgöras på de i 33 § föreslagna arbetshemmen, och även understödstagare skulle i vissa fall kunna intagas å dessa samt mot sin vilja med tvång kvarhållas där å obestämd tid.

Kommittén anför i motiverna:

»Kommittén har ej funnit anledning att utesluta möjligheten att understödstagare eller försörjningspliktig, som är arbetsskyldig, kan få användas till arbete även utanför fattigvårdsstyrelsens anstalt. Sådant är så mycket angelägnare, som tillräckligt antal arbetsanstalter åtminstone i början ej står att få och dessutom även vissa andra anstalter böra kunna användas för ändamålet.

Det vanliga sättet för arbetsskyldighetens uttagande är, dock intagande på en arbetsanstalt. Kommittén har i annat sammanhang närmare behandlat frågan om behovet och beskaffenheten av sådana anstalter (sid. 158). Där är också framhållet, att arbetsanstalter ännu saknas i de allra flesta fattigvårdssamhällen samt att föreningar mellan samhällen för gemensamma sådana endast i enstaka fall förekommit. Vikten av kommunala arbetsanstalter i och för efterhållande av försumliga försörjare har från flera håll framhållits, särskilt i samband med yttrandena över riksdagens ovannämnda skrivelse i detta ämne av den 12 maj 1899, därvid bland annat kammarrätten angav inrättande av arbetsanstalter i tillräckligt antal som det verksammaste medlet att göra husbonderätten gällande mot försumliga försörjare.

Om man i lagen fastslår en fattigvårdssamhällets rättighet att i vissa fall förelägga en försumlig försörjare arbete och kräver ett sådant föreläggande av arbete såsom villkor för ett tillgripande av strängare åtgärder, synes det emellertid vara oundvikligt att verkligen hava anstalter, där dessa försörjare kunna mottagas för arbetets utförande. I annat fall kommer stadgandet om föreläggande av arbete icke att få den betydelse, som avsetts. Då det ej är möjligt att ålägga varje fattigvårdssamhälle att hava en arbetsanstalt och föreningar för fattigvårdsändamål visat sig svåra att åstadkomma och bibehålla, har kommittén ansett

denna fråga på ett tillfredsställande sätt kunna lösas endast genom landstingens medverkan. Stadgande härom har givits i annat sammanhang (33 §).»

Fångvårdsstyrelsen har, såsom vid 33 § anmärkts, framställt åtskilliga erinringar mot de i nämnda § föreslagna arbetshemmen. I sammanhang med kommittéförslagets 74 § anför fångvårdsstyrelsen vidare:

»Den arbetsskyldiges kvarstannande skulle enligt bestämmelser i lagförslagets efterföljande paragrafer framtvingas genom hotet om »tvångsarbete» i allmän tvångsarbetsanstalt. Såsom ovan erinrats, är arbetet i eller vid arbetshemmet redan i sig självt ett tvångsarbete, vilket knappast kan med någon effektivitet anordnas på annat sätt än vid en allmän tvångsarbetsanstalt. Stadgandet synes emellertid innebära den tanken, att förhållandena i eller vid arbetshemmet skola vara för den arbetande så mycket angenämare, att han måste frukta att utbyta desamma mot förhållandena i en tvångsarbetsanstalt. Han äger en viss rätt att nyttja egna kläder, om snygga sådana finnas, kan erhålla tillåtelse att för kortare tid vara borta från anstalten m. m. Motiven giva vidare vid handen, att det är de disciplinära medlen, som förutsättas starkare vid de allmänna tvångsarbetsanstalterna än vid arbetshemmen. Enligt nu gällande regler är detta riktigt så till vida, att i motsats till vad som i föreliggande lagförslag bestämmes i fråga om arbetshemmen, inneslutning i mörk cell under högst åtta dagar samt i svårare fall beträffande män jämväl prygel får förekomma. Mörk cell användes emellertid vid de allmänna tvångsarbetsanstalterna nästan aldrig och prygel mycket sällan. Att basera skillnaden mellan de båda slagen av anstalter på nämnda olikhet i de disciplinära bestraffningsformerna synes således mindre väsentligt.

Då intagandet i ett arbetshem eller åläggandet att arbeta vid ett sådant måste anses såsom en för individen ytterst ingripande åtgärd, isynnerhet då den såsom enligt förslaget avser en obestämd tid, kan ifrågasättas, huruvida icke förordnandet härom borde läggas i administrativt och judiciellt mer kompetenta händer än en av landstinget utsedd styrelse. Då det ansetts nödigt, att Konungens befallningshavande skall ådöma tvångsarbete, även då det inskränker sig till enbart en månad, förefaller garantin mot missbruk i fråga om föreläggande av långa tiders arbete vid arbetshem vara i jämförelsen allt för mycket åsidosatt. Skola dessa arbetshem få den föreslagna användningen med därav följande stränga organisation, torde hänsynen till den individuella säkerheten till personlig frihet kräva, att frågan om intagande i anstalten eller arbete vid densamma hänskjutes till Konungens befallningshavandes prövning.

Men om så skulle ske, synes häri ligga ett ytterligare skäl att göra arbetshemmen direkt till statsanstalter, som kunna utrustas med samma disciplinära medel som de allmänna tvångsarbetsanstalterna. Något principiellt hinder härför torde knappast ligga däri, att i arbetshemmen skulle kunna intagas jämväl oförvitliga understödstagare, såvida de äro i behov av anstaltsvård. En särskild fördel vore, att staten finge kontroll över utspisning och beklädnad, över själavård etc. på ett mer verksamt sätt än allenast genom fastställande av reglementen och en tillfällig inspektion. Att samma fördel icke kan vinnas i avseende å ålder domshemmen, lärer icke utgöra en hållbar invändning.»

Kammarrätten uttalar, i anslutning till vad fångvårdsstyrelsen anfört, såsom sin mening, att frågan om intagande i arbetshemmet eller arbete vid detsamma bör hänskjutas till Kungl. Maj:ts befallningshavandes prövning.

Departementschefen.

Redan i samband med stadgandet i 33 § har jag framhållit, att arbetshemmen, om de skola fylla den i förslaget åt dem uppdragna uppgift, icke böra göras till centrala statsanstalter, utan avse mindre distrikt. Vad beträffar förhållandet mellan arbetshemmet och tvångsarbetsanstalterna, så förefinnas mellan desamma så till vida likheter som en genomförd arbetsskyldighet och särdeles noggrann ordning måste finnas vid båda. Men å andra sidan synas mig också väsentliga olikheter föreligga. Redan sådana anordningar som möjligheten att erhålla permission från anstalten, att nyttja egna kläder o. s. v. spela härvid en ej ringa roll. Men därtill kommer, såsom fångvårdsstyrelsen själv anmärker, skillnaden beträffande de disciplinära åtgärderna. Blotta den omständigheten, att man vid arbetshemmet ej behöver tillgripa de strängaste disciplinära medlen, utan vid uppförande, som eljest skulle föranleda användande av sådana, kan få en person överflyttad till tvångsarbetsanstalten, är ägnad att skapa en ingalunda oväsentlig skillnad mellan de båda anstaltsformerna. Tack vare en sådan möjlighet kan å arbetshemmet övervakningen också betydligt inskränkas. Vidare bör erinras därom, att till arbetshemmen komma att hänvisas en del i mindre grad arbetsföra personer, vilkas närvaro på tvångsarbetsanstalterna man hittills åtminstone ej ansett önskvärd och därför snarast möjligt låtit hemförpassa till vederbörande kommun.

Kommittén har icke i förslaget till lagen om fattigvården intagit någon bestämmelse om viss ordning för intagande i arbetshemmen. Tydligen har kommittén tänkt sig, att detta skulle ske dels i form av ett beslut av vederbörande fattigvårdsstyrelse, att personen i fråga hade att fullgöra honom åliggande arbetsskyldighet å arbetshemmet, dels (se förslaget till reglemente, § 7) därigenom att styrelsen för arbetshemmet skulle pröva, huruvida personen i fråga kunde i enlighet med hemmets reglemente emottagas, och om plats där fanns. Vid vägran att ingå å hemmet, skulle, enligt kommitténs förslag, handräckning lämnas av Kungl. Maj:ts befallningshavande.

En dylik anordning i avseende å intagandet synes mig mera överensstämmande med anstaltens karaktär än ett överlämnande av frågan om intagning åt Kungl. Maj:ts befallningshavande, och jag har också ansett i 33 § böra intagas en bestämmelse härom. I kommitténs för-

slag om handräckning har jag emellertid vidtagit den ändringen, att handräckning skulle lämnas av underordnad polismyndighet, men häremot borde ej heller någon erinran kunna göras, då möjlighet gives till anförande av besvär. Enligt vad jag föreslagit skulle också tiden för vistelse å anstalten i fråga om försumliga försörjare bliva begränsad till ett år; den obegränsade tiden har för övrigt utgjort utgångspunkten för fångvårdsstyrelsens anmärkning.

Tvångsbehandling i statens anstalter. 74—76 §§. (76—78 §§ i kommitténs förslag.)

Gällande fattigvårdsförordning stadgar i 35 § 4 mom., att om arbetsför person, som står under fattigvårdsstyrelsens husbondevälde och ej är minderårig, vägrar att fullgöra arbete, som honom föresättes av styrelsen eller annan, å vilken husbonderätten överlåtits, eller eljest visar tredska, självsvåld, oordentlighet eller sturskhet, och ej rättar sig efter styrelsens varning, styrelsen, om den så aktar nödigt, kan om förhållandet göra anmälan hos Kungl. Maj:ts befallningshavande. Denna myndighet kan sedan (41 § 2 mom.) efter förhör hos befallningshavanden eller enligt dess förordnande vid domstol i orten ålägga honom tvångsarbete, eller, då mildrande omständigheter förekomma, låta bero vid varning. Tiden för tvångsarbetet växlar (42 §) mellan 1 och 6 månader och det verkställes i allmän tvångsarbetsanstalt eller ock i sådan under offentlig myndighets tillsyn ställd arbetsanstalt, som omförmäles i 6 § 3 mom. eller 9 § 2 mom. fattigvårdsförordningen, där dess stadgar det medgiva, d. v. s. å en kommunal tvångsarbetsanstalt. Finnes ej sådan arbetsanstalt, kan den dömde hållas lika lång tid i länsfängelse eller kronohäkte till det arbete, som kan vara att tillgå.

Gällande bestämmelser.

Kommittén redogör i sitt betänkande för tillämpningen av dessa bestämmelser samt lämnar vidare en framställning av lagstiftningen på detta och närliggande områden i några främmande länder (se motiverna sid. 395—398). Därefter anför kommittén:

Kommittén.

»Uppenbarligen är det, om man vill hava verksamma åtgärder mot försummande av försörjningsplikt, ej tillräckligt att stanna vid en sådan kommunal arbetsskyldighet, som här ovan föreslagits. Även om man lämnar fattigvårdsmyndigheterna tillgång till vissa tvångsmedel mot oordentliga och tredskande arbetsskyldiga, kunna de anstalter, på vilka arbetsskyldigheten skall fullgöras, dock icke anordnas på ett sådant sätt, att man där kan medgiva användandet av de strängare tvångsåtgärder, som i vissa fall erfordras, åtminstone icke utan att förrycka karaktären av verksamheten å dessa anstalter. Man måste därför för sådana individer, vilka ej låta rätta sig genom behandlingen på kommunernas och landstingens anstalter, lita till statens ingripande medelst strängare åtgärder.

Såsom ovan (sid. 352 o. f.) framhållits, har man, då hos oss från skilda håll påyrkats skärpta bestämmelser mot försumliga försörjare, mestadels tänkt sig, att försummelse av försörjningsplikt borde betraktas såsom ett brott och beläggas med straff; man har för sådant fall angivit fängelsestraff såsom det lämpliga. Förvisso är också en dylik försummelse av den beskaffenhet, att det må anses rättfärdigat att beteckna den såsom brott och belägga den med straff. Mot ett sådant kriminaliserande av densamma är därför enligt kommitténs uppfattning i och för sig intet att erinra. Vid den revision av allmänna strafflagen, varför förarbete pågår, kommer naturligen frågan om upptagande i denna lag av försummande av försörjningsplikt såsom en brottsart och dess beläggande med straff att bliva föremål för övervägande.

Då kommittén emellertid icke ansett sig böra i sitt nu föreliggande förslag gå den antydda vägen, har det således icke skett på grund av något underkännande av det rättmätiga i och för sig av att stadga straff för försummelse av försörjningsplikt, utan av andra skäl.

Förslaget om behandling i straffrättslig ordning av försummelse av försörjningsplikt har hos oss framkommit förnämligast i sammanhang med yrkande på mera verksamma åtgärder till framtvingande av bättre fullgörande av försörjningsplikten. Av åtgärder, som i sådant hänseende framhållits såsom tjänliga, har kommittén upptagit och föreslagit rätt för fattigvårdsstyrelse att få försörjningspliktig ålagd att för framtiden förskottsvis utgiva visst skäligt försörjningsbidrag; härtill fogas genom lagberedningens ovan omförmälta förslag rätt till införsel i lön eller arbetsförtjänst för dylikt försörjningsbidrag samt emigrationsförbud för försörjningspliktig, som befaras genom utflyttning ur riket undandraga sig sin försörjningsplikt. Ytterligare har kommittén föreslagit för den, som underlåter att utgöra ålagt försörjningsbidrag eller eljest åsidosätter sin försörjplikt, skyldighet att å kommunal arbetsanstalt eller annorstädes efter fattigvårdsstyrelsens föreläggande fullgöra arbete. Härmed har avsetts, att mot den försumlige försörjaren i främsta rummet sådana åtgärder skola komma till användning, genom vilka försörjningsplikten antingen direkt uttvingas eller, där detta icke lyckas, på ett indirekt sätt uttages genom arbete åt det allmänna, som måst träda emellan och lämna fattigvård åt de försörjningsberättigade.

Först därest nämnda åtgärder visat sig icke vara användbara eller icke medföra åsyftad verkan, böra strängare tvångsåtgärder anlitas. För de fall, som det för kommittén närmast gäller att behandla, nämligen de, som komma inom området för fattigvårdens verksamhet, synes då tvångsarbete vara den naturliga och även mest verksamma tvångsåtgärden. Med avseende på den, som icke blott undandragit sig att betala ett efter hans förmåga skäligt försörjningsbidrag, vilket ej heller kunnat genom anlitande av införsel utfås, utan även tredskats att fullgöra arbete på den kommunala anstalten eller förhållit sig så, att hans fortsatta vistande där är olämpligt eller gagnlöst, måste hållande till arbete på en tvångsarbetsanstalt framstå såsom den rätta påföljden. Det förnämsta syftet med tvångsåtgärderna mot den försumlige försörjaren måste ju vara att, jämte det den övertygelsen bibringas honom att han måste sörja för de sina, vänja honom vid det ordnade arbete och levnadssätt, som är nödvändigt, för att han skall kunna fullgöra försörjningen, då det yttre tvånget ej längre ligger över honom. I de allra flesta fall gäller det här personer, vilka av lättja, liknöjdhet eller dryckenskap underlåta att genom arbete skaffa sig medel till utförande av sin försörjningsplikt. Visserligen kommer därjämte i betraktande ett mindre antal

av försörjare, vilkas försumlighet har sin grund mera i en direkt ovilja att lämna underhåll åt de sina. Med avseende på dessa sistnämnda torde dock anlitande av arbetsskyldigheten sällan komma i fråga; och där så måste ske, därför att de lyckats undandraga sig varje åtgärd att direkt framtvinga utgörande av underhållsbidrag, innebär även för dem tvångsarbetet otvivelaktigt ett synnerligen verksamt medel att förmå dem till fullgörande av sin plikt.

I själva verket torde tvångsarbetet icke lämpligen kunna undvaras, även om straff kommer till användning; utan det komme nog att visa sig nödvändigt att jämte straffet eller i stället därför kunna ålägga tvångsarbete. Sålunda har i vissa främmande länders lagar, jämte det försummelse av försörjningsplikt belagts med straff, tillika stadgats, att i stället för eller jämte straffet intagande i tvångs, arbetsanstalt kan komma till användning. I Tyskland, där den nämnda ordningen sedan många år varit genomförd, har emellertid från flera håll gjorts gällande, att straffbestämmelserna haft ringa betydelse för bekämpande av försummelsen av försörjningsplikt samt att tvångsarbetet, vilket man eljest ansett för en lämpligare åtgärd, på grund av sambandet mellan detta och straffet icke kommit till användning i någon större utsträckning och framför allt icke på ett så tidigt stadium, att behandlingen i arbetsanstalten kunnat utöva något större inflytande. I den nyare strafflagstiftningen synes man också hava velat bereda större utrymme åt behandlingen i tvångsarbetsanstalt.

Utan tvivel skulle man hos oss komma att få göra samma erfarenhet, om försummelse av försörjningsplikt i de fall, som här äro i fråga, nämligen de, som höra under fattigvården, behandlades i straffrättslig ordning och belades med fängelsestraff. Detta behövde dock ej betyda detsamma, som att straffet komme till mindre användning. Tvärtom synes det ej utan fog kunna antagas, att, då straffets åläggande är motiverat därigenom, att försummelse av försörjningsplikt i och för sig är ett brott, som betingar straff, det kan komma i fråga att användas på ett vida tidigare stadium och alltså i större utsträckning än tvångsarbetet. Det kunde därför befaras att, med avseende å förevarande fall, kriminaliseringen komme att medföra den visserligen ej avsedda verkan, att det onekligen jämförelsevis mycket bekväma strafförfarandet komme att av en del fattigvårdsstyrelser anlitas i stället för de åtgärder till direkt framtvingande av försörjningspliktens fullgörande, införsel och kommunal arbetsskyldighet, som äro avsedda att komma till användning, innan tvångsåtgärder böra tillgripas.

Mot tvångsarbetes användande hava vissa betänkligheter framställts ur den synpunkten, att det ålägges i administrativ väg genom Konungens befallningshavande, en anordning vilken under nuvarande förhållanden ej heller gärna kan komma ifråga att ändras. Då tvångsarbetet enligt kommitténs förslag anordnas såsom en påbyggnad på den kommunala arbetsskyldigheten och drabbar allenast den, för vilkens återförande till sin plikt denna arbetsskyldighet icke visat sig verksam, synes även handläggningen genom de administrativa myndigheterna bliva helt naturlig och icke böra möta betänkligheter. Några direkta klagomål över det sätt, varpå Konungens befallningshavande hittills behandlat mål om ådömande av tvångsarbete i här ifrågavarande fall, hava icke heller veterligen förekommit; har något i den vägen försports, har det snarast varit över att de visat alltför liten stränghet. Erinras må ock, att Konungens befallningshavande hos oss i många avseenden fullgöra domarefunktioner samt att deras organisation och arbetssätt äro helt andra och mera betryggande än i allmänhet är fallet med motsvarande administrativa myndigheter i utlandet. Helt nyligen har man genom

lagen angående behandling av alkoholister ansett sig kunna göra Konungens befallningshavande till den avgörande myndigheten i fråga om en i den medborgerliga friheten så ingripande åtgärd som en persons internering mot sin vilja på en alkoholistanstalt.

Kommittén har på grund av dessa skäl ansett tvångsarbete böra bibehållas som yttersta tvångsmedel mot försumliga försörjare, vilka icke av för sådana fall stadgade lindrigare åtgärder låta sig återföras till sin plikt.

Det kunde tilläventyrs sättas i fråga att även hos oss, såsom, enligt vad ovan antyddes, skett i en del främmande länder, med bibehållande av tvångsarbete enligt kommitténs förslag, jämsides därmed införa bestämmelser om straff för försummelse av försörjningsplikt. Kommittén har emellertid, såsom nedan kommer att närmare angivas, sökt anordna tvångsarbetet på sådant sätt, att införande av straffbestämmelser icke kan anses behövligt; de fall, vilka nu undandraga sig restriktiva tvångsåtgärder, lära med tillräcklig effektivitet kunna träffas genom de tvångsmedel, kommittén föreslagit. Mot ett upptagande i detta sammanhang av ett strafförfarande möter dessutom den betänkligheten, att straffbestämmelserna, såsom också framhållits av dem, som påyrkat sådana, ej gärna kunna begränsas till fattigvårdslagstiftningen, utan måste sträcka sig utanför denna. Vid denna frågas lösning måste därför komma under prövning, huruvida och i vilken omfattning pliktförsummelser av här ifrågavarande slag böra i allmänhet drabbas av straff, en fråga som helst synes böra skärskådas i samband med strafflagstiftningen på detta område i sin helhet och alltså icke ägnar sig för behandling i detta sammanhang.»

Kommitténs förslag.

De av kommittén föreslagna bestämmelserna i förevarande avseende finnas upptagna i kommittéförslagets 76—78 §§.

76 § lyder:

»Undandrager sig någon, som intagits å anstalt eller inställt sig eller hämtats till förrättande av arbete utanför anstalt, att fullgöra anvisat arbete, eller lämnar han utan tillstånd arbetet eller visar han tredska att efterkomma givna föreskrifter, eller gör han sig sig skyldig till uppförande, som strider mot sedlighet eller god ordning, äger fattigvårdsstyrelsen, där han icke är till arbete oförmögen, tilldela honom varning med erinran om den påföljd, som i 77 § omförmäles.

Styrelse för fattigvårdsanstalt, för vilken finnes av Konungens befallningshavande fastställt reglemente, må jämväl enligt stadgande i reglementet kunna meddela i anstalten intagen person sådan varning, som nyss är sagd.

Över beslut om varning skall föras protokoll. Beslutet meddelas den felande muntligen inför styrelsen, som beslutat varningen, eller skriftligen genom delgivning av utdrag av protokollet; och har polismyndighet att på begäran verkställa sådan delgivning utan kostnad för styrelsen.»

I 77 § av kommitténs förslag stadgas följande:

»Därest den felande ej låter rätta sig av varning, som i 76 § sägs, må fattigvårdsstyrelsen eller, där varning meddelats av styrelse för anstalt, denna styrelse, med bifogande av bevis om varningen och tillgänglig utredning i ärendet, anmäla saken hos allmänna åklagaren; och ankommer på denne att, efter för-

hör i saken, hos Konungens befallningshavande göra framställning om den felandes dömande till tvångsarbete.

Sedan ytterligare förhör i saken ägt rum samt erforderlig utredning förebragts, i vilket avseende Konungens befallningshavande jämväl äger förordna om förhör vid domstol, må Konungens befallningshavande ålägga den felande tvångsarbete eller, då mildrande omständigheter förekomma, låta bero vid varning. Där tvångsarbete ålägges, skall tiden därför bestämmas till minst en och högst sex månader; är fråga om någon, som på grund av lättja, liknöjdhet eller dryckenskap försummat sin försörjningsplikt, må tiden för tvångsarbetet höjas till ett år.

Har den, om vilkens dömande till tvångsarbete framställning gjorts, avvikit från anstalt, där han varit intagen, eller förekommer eljest anledning att han håller sig undan, må Konungens befallningshavande kunna förordna om hans häktande i avbidan på att målet avgöres eller utslag, varigenom tvångsarbete ådömts, vinner laga kraft.»

I kommittéförslagets 78 § slutligen heter det:

»Tvångsarbete skall förrättas i allmän tvångsarbetsanstalt Därest den dömde på grund av nedsatt arbetsförmåga eller av annan anledning icke lämpligen bör intagas i tvångsarbetsanstalt, skall han, enligt de närmare föreskrifter, som Konungen meddelar, i stället intagas i länsfängelse eller kronohäkte och där hållas till lämpligt arbete.»

Kommitténs motivering.

I sin motivering till kommittéförslagets 76 § anför kommittén, att ett inställande till arbetet samt en vägran att fullgöra anvisat arbete eller ett uppförande i arbetet, som gör, att försörjningsplikten ej på den vägen kan utkrävas, måste hava föregått en anmälan om dömande till tvångsarbete, att kommittén, som tänkt sig verkställighet av tvångsarbete kunna äga rum jämväl annorstädes än å tvångsarbetsanstalt, icke ansett, att för en persons dömande till tvångsarbete enligt fattigvårdslagen bör uppställas fordran på arbetsförhet i den bemärkelse, som avses i 7 § lösdrivarlagen, enligt vilken den, som i följd av ålderdom, kropps- eller sinnessjukdom, vanförhet eller lyte är oförmögen att genom arbete förvärva vad till livets uppehållande oundgängligen erfordras, ej må dömas till tvångsarbete eller därmed fortfara, att i följd härav enligt förslaget undantag gjorts allenast för den, som är till arbete oförmögen, och att för sådant fall ej heller varning kan meddelas såsom en tvångsarbetet föregående åtgärd.

Gentemot framställda förslag, att med avseende å varnings meddelande större likhet med lösdrivarlagens bestämmelser (2 §) borde åvägabringas än enligt gällande fattigvårdsförordning (35 § 4 mom.), anmärker kommittén, att överflyttandet å kronobetjäningen av uppdraget att besluta och meddela varning skulle innebära en onödig omgång och att de fel i fråga om varnings meddelande, som hittills förekommit och

emellanåt föranlett till ogillande av fattigvårdsstyrelsernas yrkanden om tvångsarbetes ådömande, borde kunna undvikas genom ett förtydligande av gällande bestämmelser. För dem, som vore intagna å fattigvårdsanstalt med av Kungl. Maj:ts befallningshavande fastställt reglemente, syntes det vara lämpligt, att anstaltsstyrelsen kunde besluta om varning, under förutsättning, att stadgande därom givits i reglementet.

I sin motivering till kommittéförslagets 77 § anför kommittén, att beträffande stadgandet i 41 § 2 mom. fattigvårdsförordningen anmärkts, att den däri föreskrivna proceduren är alltför invecklad. Då vidare av kommitténs statistik framgått, att det för fattigvårdsstyrelserna stött på åtskilliga svårigheter att få tvångsarbete ådömt, har kommittén föreslagit procedurens ombildande. Härom anför kommittén:

»I sådant avseende har kommittén i första rummet ansett lämpligt att låta den förberedande utredningen utföras av *allmän åklagare* och låta honom hos Konungens befallningshavande anhängiggöra och utföra talan i målet. Därigenom befrias fattigvårdsstyrelsen från besväret härmed, och på samma gång blir den utredning, som Konungens befallningshavande redan vid början av målet har till sitt förfogande, mera omfattande och lämpad för sitt ändamål. Någon så synnerligen stor ökad börda torde härmed ej läggas på åklagaren, då det med nuvarande anordning torde ålegat åklagaren-polismyndigheten att, sedan fattigvårdsstyrelsen gjort anmälan i ärendet, på Konungens befallningshavandes förordnande verkställa utredning. Själva avgörandet, huruvida åtgärder för inledande av tvångsförfarande skola vidtagas, bör allt fortfarande ligga i vederbörande styrelses händer, så att allmänna åklagaren kan inskrida först efter anmälan av fattigvårdsstyrelsen eller styrelse för anstalt, då sådan meddelat varning. Någon skyldighet för åklagaren att ovillkorligen låta anmälan föranleda till framställning hos Konungens befallningshavande torde ej böra föreskrivas, utan bör det bero på honom att själv besluta, när sådan framställning skall göras.

En brist i det nuvarande förfarandet är vidare, att den anmälde ofta har tillfälle att undandraga sig tvångsarbetet genom att avvika under ärendets behandling. Någon annan utväg att avhjälpa denna brist torde ej finnas än att medgiva hans *häktande*. Mest effektivt skulle varit att medgiva åklagaren rätt att häkta, men kommittén har trott det vara lämpligare och i allt fall avhjälpa det mest trängande behovet, om man låter det ankomma på Konungens befallningshavande att förordna om den anmäldes häktande i avbidan på målets avgörande. Rätten att häkta bör dock vara begränsad till de fall, då den anmälde avvikit från anstalt, där han varit intagen, eller eljest anledning förekommer, att han avviker. Om Konungens befallningshavande dömt till tvångsarbete, bör Konungens befallningshavande under enahanda omständigheter kunna förordna, att den dömde skall hållas i häkte, i avbidan på att utslaget vinner laga kraft.

Beträffande själva handläggningen av målet hos Konungens befallningshavande, hava några föreskrifter utöver de nu gällande ej ansetts erforderliga. Vid de förhör, som kunna komma att hållas inför domstol, kan naturligen också bliva fråga om hörande av vittnen. För de fall, då vittnena åberopas av allmän åklagare, torde bestämmelser böra givas om ersättning för deras inställelse, och kommittén har därför uppgjort ett särskilt förslag till lag härom.

Tiden för det tvångsarbete, som kan ådömas enligt fattigvårdsförordningen, växlar mellan 1 och 6 månader. Under tidsperioden 1903—07 utgjorde tiden för det ålagda tvångsarbetet: i 19,1 % av fallen 1 månad, i 38,1 % 2 månader, i 20,2 % 3 månader, i 13,1 % 4 månader och i 9,5 % 6 månader (del. III sid. 298). Om tvångsarbetet skall kunna påverka lättja och liknöjdhet, bör enligt vunna erfarenheter tiden för arbetet tilltagas så, att den intagne verkligen vänjes vid ett arbetsamt liv. En skala, enligt vilken två månader blir regel, synes då vara väl låg. Då stadgandet emellertid är avsett att tillämpas beträffande även andra än arbetsovilliga, har det ansetts lämpligt att bibehålla den nuvarande latituden som den allmänna, men medgiva en höjning till ett år, då det är fråga om någon, som på grund av lättja, liknöjdhet eller dryckenskap försummat att fullgöra sin försörjningsplikt. Därest Konungens befallningshavande anser omständigheterna vara mildrande, bör Konungens befallningshavande liksom nu kunna låta bero vid varning.»

I motiveringen till 78 § av sitt förslag anför kommittén, efter att hava redogjort för stadgandet i 42 § fattigvårdsförordningen:

»Några kommunala tvångsarbetsanstalter finnas numera ej i vårt land, och det lärer ej förefinnas anledning att föreslå inrättandet av dylika, då staten genom sina anstalter synes vara bättre i stånd att fylla den uppgift, som tillkommer verkliga tvångsarbetsanstalter. Kommittén har därför ej i förslaget till fattigvårdslag upptagit något stadgande om anordnande av kommunala tvångsarbetsanstalter.

I en av fångvårdsstyrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 16 december 1898 gjord framställning om revision av lagen om lösdrivares behandling, vilken remitterats till kommittén, har fångvårdsstyrelsen gjort ett uttalande om det i 42 § av fattigvårdsförordningen omnämnda tvångsarbete och därvid framhållit, att sådant, under förutsättning att kommunala tvångsarbetsanstalter ej funnes, ej borde förrättas i tvångsarbetsanstalt utan i länsfängelse eller kronohäkte. Anledningen till denna hemställan torde uteslutande vara att söka i den i nämnda lagrum stadgade korta tvångsarbetstiden, vilken, särskilt vid transporten från avlägsna orter, gör, att möjlighet ej föreligger till någon påverkan i tvångsarbetsanstalterna i den riktning, som är avsedd. I fångvårdsstyrelsens uttalande hava flere Konungens befallningshavande instämt.

Med den av kommittén föreslagna ökning av tvångsarbetstidens längd har detta skäl för fångvårdsstyrelsens ändringsförslag undanröjts. Anledningen, varför kommittén föreslagit att använda tvångsarbete i stället för fängelse, ligger också just däri, att tvångsarbetsanstalterna, särskilt sådan verksamheten utvecklats vid Svartsjö, synas bättre än fängelserna i deras nuvarande gestaltning ägnade att i rätt riktning påverka de arbetsovilliga personer, som det här huvudsakligen gäller. Emellertid synes intet vara att erinra däremot, att tvångsarbete i vissa av de fall, varom här är fråga, kan verkställas även i fängelse. Detta gäller särskilt de fall, då arbetet på tvångsarbetsanstalten till följd av nedsatt arbetsförmåga hos den dömde icke ägnar sig för honom. Så torde, såsom nedan närmare förmäles, förhållandet i synnerhet bliva med understödstagare, vilka gjort sig skyldiga till tredska eller oordentligt uppförande samt därför ålagts tvångsarbete. Ofta nog är så fallet även med kvinnor, som enligt förevarande lagrum drabbats av tvångsarbete. Över huvud taget böra i fall, som här avses, kvinnor

ej intagas i tvångsarbetsanstalt. Beträffande kvinnornas behandling å statens tvångsarbetsanstalter hava nämligen starka anmärkningar gjorts, och man tyckes vara tämligen ense om, att denna behandling lämnar åtskilligt övrigt att önska, vartill kommer, att en mycket stor del av de kvinnor, som enligt lösdrivarlagen ålagts tvångsarbete, utgöras av prostituerade och därför ej bör sammanföras med de här ifrågavarande. Slutligen synes i allmänhet tvångsarbetets verkställande i fängelse vara att föredraga, då tvångsarbete ådömes på korta tider och tvångsarbetsanstalten alltså på grund av den knappt tillmätta tvångsarbetstiden ej får samma tillfälle att utöva den fostran till arbetsamhet, som är dess huvudmål. Gränsen här torde lämpligen kunna sättas vid tre månader, så att tvångsarbete i tre månader eller därunder skulle komma att verkställas icke i tvångsarbetsanstalt utan i fängelse. Det torde emellertid ej kunna ifrågasättas att i lagen upptaga samtliga dessa olika grunder såsom avgörande för frågan om verkställigheten skall äga rum å tvångsarbetsanstalt eller i fängelse. Kommittén har därför åtnöjt sig med att i lagen angiva nedsatt arbetsförmåga såsom den förnämsta anledningen till att låta verkställigheten av tvångsarbetet äga rum i fängelse eller kronohäkte, men för övrigt föreslagit, att Kungl. Maj:t skall i administrativ väg meddela de närmare föreskrifter, som härvid böra följas. I likhet med vad fattigvårdsförordningen innehåller synes avdrag å tvångsarbetstiden ej böra äga rum vid vistelsen i fängelset.

Uppenbart är, att det förhållande, att enligt fattigvårdslagen ådömt tvångsarbete förrättas i allmän tvångsarbetsanstalt, icke medför tillämplighet på dylikt tvångsarbete av de rättsverkningar, som i vissa fall följa med tvångsarbete, ådömt enligt lösdrivarlagen, i fråga om inskränkning i rätten att välja vistelseort m. m.»

Beträffande *tvångsåtgärder mot tredskande understödstagare* framhåller kommittén, att från olika håll klagats däröver att fattigvårdsmyndigheterna sakna tillräckliga maktmedel, samt fortsätter:

»Det särskilt anbefallda medlet att för någon tid minska underhållet anses ej hava någon effekt, då det ej kan ifrågakomma att tillämpa det med stränghet. Äro de arbetsföra, så kunna de enligt gällande fattigvårdsförordning dömas till tvångsarbete, men å andra sidan stadgas i 7 § i lagen om lösdrivares behandling rörande just sådana personer, som enligt 1 § fattigvårdsförordningen skola understödjas, att de ej få dömas till tvångsarbete eller, om de börjat undergå sådant, därmed fortfara. Med hänsyn till dessa individer har särskilt yrkats på stadgandet av straff, då tvångsarbetet på grund av sin natur svårligen kunde genomföras beträffande icke arbetsföra individer.

Kommittén har likväl ej ansett nödigt att föreslå införande av straffbestämmelser för dessa fall. Enligt vad kommittén redan framhållit (5 kap.) skulle understödstagare på grund av dåligt uppförande i fattigvårdssamhällets vanliga anstalt i stället kunna intagas å arbetshem eller, om kommunen ej själv har sådant, i länsarbetshem. Redan i möjligheten till en sådan förflyttning ligger ett verksamt medel mot ett dåligt uppförande. Kommer en förflyttning till stånd så har tydligen arbetshemmet bättre möjlighet än den vanliga fattigvårdsanstalten att efterhålla en dylik person. För de få fall, då en strängare åtgärd skulle bliva av nöden, gäller det antagligen individer, vilkas arbetsoförmåga ej är av den art (sid. 401), att den bör hindra deras hållande till tvångsarbete. Dock torde med

avseende på personer med nedsatt arbetsförmåga, för vilka tiden för tvångsarbetet i regel lärer bliva jämförelsevis kort, verkställigheten, såsom förut antytts, i allmänhet böra äga rum i fängelse. Rörande behandlingen av ärende om dömande till tvångsarbete gäller i övrigt vad här ovan blivit sagt.»

Reservation.

Inom kommittén har en ledamot, fröken *Pauli*, uttalat en avvikande mening vid kommitténs förslag i denna del och därvid i huvudsak anfört följande:

»Då kommittén, med hänvisning till i förslaget till fattigvårdslag upptagna åtgärder mot försumliga försörjare, anser straffbestämmelser på området kunna undvaras, åtminstone intill dess en allmän strafflagsreform genomföres, så synes denna uppfattning vila på ett jämnställande med varandra av till sin innebörd i hög grad olikartade fall av försummad försörjningsplikt. Väl torde det vara en riktig iakttagelse, att denna försummelse i ett mycket stort antal av de fall, som komma inom området för den offentliga fattigvårdens verksamhet, till sin grund har lättja, dryckenskap och ett oordentligt levnadssätt i allmänhet, och väl bör av denna anledning mot försummelsen i dessa fall främst riktas åtgärder, åsyftande att råda bot för detta levnadssätt och därmed att direkt eller indirekt framtvinga ett fullgörande av försörjningsplikten. Att i dessa fall *endast* hava till sitt förfogande strafflagsbestämmelser torde, såsom de av kommittén omordade tyska förhållandena utvisa, icke vara tillfredsställande. Kan en försummelse av försörjningsplikt för framtiden rättas genom användande av åtgärder, sådana som löneinhållning och kommunalt arbetstvång, bör naturligen icke ett i medborgerligt hänseende diskvalificerande straff tillgripas. Ett sådant kan ock just i många av dessa fall, då försummelsen ytterst har sin grund i en svag karaktär och kanske från ungdomen inrotade dåliga vanor, av billighetsskäl böra undvikas och ersättas med i medborgerligt hänseende mindre nedsättande åtgärder, vilka äro särskilt ägnade att motverka dessa vanor och stärka eventuellt förefintliga, men alltför svaga ansatser till ett annat levnadssätt. Men det torde böra ifrågasättas, om det är riktigt att av dessa förhållanden draga den slutsatsen, att dessa samma åtgärder för alla de fall av försummad försörjningsplikt, vilka komma inom området för fattigvårdens verksamhet, äro lämpliga och tillfyllestgörande. Såväl inom som utom detta område förekommer nämligen försummelse av försörjningsplikt, vilken till sin art är sådan, att den icke synes från samhällets sida kunna lämpligen behandlas annat än straffrättsligt. Sådana fall äro, för att endast nämna ett par exempel, de, då barnafader eller make, som lever skild från sin familj, har relativt väl avlönat arbete, men prisgiver sina barn och deras moder åt nöd och förstår att så inrätta sig, att löneinnehållning blir utan verkan, samt de, då moder lämnar sitt barn till för henne främmande fosterföräldrar och sedan avviker och för framtiden icke låter sig avhöra. I dessa och andra fall, där förmåga att fullgöra en enligt lag åvilande förpliktelse sammanträffar med den medvetna föresatsen att icke fullgöra den, äro åtgärder, vilka endast syfta till att vänja vid arbete och ordnat levnadssätt, knappast lämpliga eller tillräckliga. Formen för samhällets inskridande torde här böra vara den straffrättsliga behandlingen.

Gentemot farhågan, att befintligheten av straffbestämmelser vid sidan av stadgandena i fattigvårdslagen skulle leda därhän, att de senare, ehuru på samma

gång mildare och lämpligare, sattes å sido och straff på ett tidigt stadium och i stor utsträckning skulle komma att ådömas, kan främst anföras, att resultatet i Tyskland snarare synes peka i motsatt riktning. En huvudsaklig anmärkning mot rikslagstiftningen har varit, att det mött alltför stora svårigheter att förebringa bevisning rörande förmågan att försörja å den ena sidan och den bristande viljan å den andra, så att den försörjningspliktige i allt för få fall kunnat fällas till ansvar. Huruvida det befarade resultatet skulle kunna tänkas uppkomma i vårt land eller ej, lärer väl ock bero av de ifrågavarande straffbestämmelsernas formulering. Anmärkas bör i detta sammanhang, att straffbestämmelser, delvis därför att hänsyn här kan tagas till avsikten mer än till det faktiska resultatet, lättare än andra kunna avpassas efter förhållandena i olika fall och därför ock bliva böjligare i själva tillämpningen.

Men om sålunda redan vad beträffar de fall, vilka komma inom området för fattigvårdens verksamhet, straffbestämmelser torde böra anses önskvärda och behövliga — och detta är särskilt framträdande under den tid, som måste förflyta, innan arbetsanstalter enligt kommitténs förslag i tillräckligt antal förefinnas — så är detta behov än tydligare i fråga om de fall av försummad försörjningsplikt, i vilka ett anlitande av den kommunala fattigvården från den försörjningsberättigades sida icke blir försummelsens följd. I och för sig måste det betraktas såsom oriktigt, att den omständigheten, huruvida fattigvård utgår eller ej, skall bliva avgörande för huruvida någon som helst åtgärd från samhällets sida mot den försörjningspliktige kan ifrågakomma. Där den privata välgörenheten eller enskilda, den försörjningsberättigade närstående personer träda emellan, kan försummelsen till sin natur vara lika svårartad, som i de fall, då fattigvård utgår. Särskilt i ögonen fallande är detta i de fall, då försörjaren tvingar de försörjningsberättigade att icke söka fattigvård eller att avstå från redan beviljad sådan och därmed — eftersom fattigvård ej kan påtvingas någon — vrider ur fattigvårdsstyrelsens hand varje vapen, som fattigvårdslagens bestämmelser innebära.

Straffrättsliga bestämmelser rörande försummad försörjningsplikt hava emellertid även ett annat betydelsefullt syfte än det att råda bot för en del i det praktiska livet förekommande fall, vilka alls icke eller icke lämpligen kunna behandlas på sätt i fattigvårdslagen föreslås. Det gäller nämligen på denna punkt ej minst att få fram en förändring i den allmänna uppfattningen rörande försummad försörjningsplikt. I vårt land hyses i detta avseende av allt för många medborgare — icke blott bland de ekonomiskt allra sämst ställda befolkningslagren — en uppfattning, som innebär en allvarlig samhällsfara. Uraktlåtenheten att försörja dem, åt vilka man givit livet, liksom dem, av vilka man fått livet, samt, vad mannen beträffar, uraktlåtenhet att försörja sin hustru betraktas av allt för många såsom en lindrig förseelse. Och det torde kunna ifrågasättas, om icke vår lagstiftning haft sin del i detta förhållande genom vad den i ämnet innehållit, men i all synnerhet genom vad den icke innehållit. Fattigvårdsförordningens bestämmelser i ämnet hava sålunda varit ägnade att i den allmänna uppfattningen reducera saken till ett ekonomiskt mellanhavande mellan fattigvårdssamhälle och vederbörande försörjningspliktige. Och strafflagen har genom sin tystnad på ifrågavarande punkt sannolikt bidragit till uppfattningen att försummad försörjningsplikt icke är att räkna bland brottsliga gärningar. Är denna uppfattning i sak oriktig, är försummelse av försörjningsplikt — när den är avsiktlig och äger rum trots förmåga att fylla plikten — till sin inre art ett brott, då framstår det såsom en angelägenhet av betydande principiell innebörd, att

den liksom andra sådana göres till föremål för straffrättsliga bestämmelser. Sker detta, synes vara att förvänta, att sådana bestämmelser skola verka icke blott i sin tillämpning utan ock preventivt, och detta i högre grad än bestämmelser av annan art. Den förändrade rättsuppfattning, som det här gäller att få fram, torde nämligen ej kunna vinnas enbart genom stadganden i en separatlag, sådan som fattigvårdslagen. Tvärtom är det måhända att befara, att sådana bestämmelser, *om de icke såsom sin grundval och utgångspunkt hava ett allmänt stadgande av straffrättslig art*, genom vilket själva sakens brottslighet fastslås, skola komma att framstå såsom mindre väl motiverade och mindre rättvisa just för dem, gentemot vilka de komma till användning. Det kan nämligen icke då undgås, att de framträda såsom riktade förnämligast mot vissa befolkningslager. Finnes åter straffrättsligt stadgande i ämnet, då framträda bestämmelserna i fattigvårdslagen i sin rätta dager. De beteckna då vad de böra beteckna, nämligen en anordning, genom vilken den försörjningspliktige i och med avstående av skälig del av sin arbetsförtjänst eller i och med användande av sin arbetskraft kan göra rätt för sig hos det samhälle, som fått övertaga hans försörjningsplikt, och dymedelst undgå den straffpåföljd, som eljest kunde ifrågakomma. Av detta skäl är det icke likgiltigt, om straffbestämmelserna i fråga först i en framtid, det är vid en blivande strafflagsreform, komma till stånd. Att försummelse av försörjningsplikt i och för sig är att betrakta såsom en brottslig gärning, detta synes undertecknad vara förutsättningen för de i förslaget till fattigvårdslag upptagna tvångsåtgärdernas existensberättigande. Men det hade varit önskvärt, att detta betraktelsesätt icke blott legat som en tyst förutsättning under lagförslaget, utan att detsamma fått sitt uttryck i särskilda bestämmelser utanför fattigvårdslagen rörande ansvar för försummad försörjningsplikt.»

Efter att vidare hava hänvisat till av professor J. C. W. Thyrén i »Principerna för en strafflagsreform» I sid. 179 gjort uttalande samt till av C. S. A:s fattigvårdskommitté i dess Reformlinjer kap. III framlagt yttrande i samma riktning, uttalar reservanten, att kommittén enligt hennes mening bort framlägga förslag till bestämmelser om ansvar för för försummad försörjningsplikt, avsedda att införas i strafflagen.

Yttranden.

Åtskilliga av de hörda myndigheterna samt *svenska kyrkans diakonistyrelse* och *svenska fattigvårdsförbundet* ansluta sig till den nämnda reservationen. *Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt* och *Fredrika Bremerförbundet* hava uti till Kungl. Maj:t ingivna skrivelser förklarat sig likaledes instämma med reservanten. Uti en framställning från *centralstyrelsen för Sveriges moderata kvinnoförbund* betonas även vikten av att i det allmänna medvetandet inskärpa, att försummad försörjningsplikt är en brottslig handling samt hemställes, att vid en blivande revidering av strafflagen införas straffbestämmelser härom. I allmänhet hava dock några anmärkningar ej framställts mot den av kommittén i fråga om de straffrättsliga föreskrifterna intagna ståndpunkt. *Kammarrätten* finner reservantens uttalanden innebära mycket, som ur moralisk

och social synpunkt förtjänar beaktande, men anser dock kommitténs uttalande i ämnet synnerligen vägande, samt hyser för sin del desto större tvekan om lämpligheten av att redan för närvarande — innan ännu erfarenhet vunnits angående effektiviteten av övriga nu ifrågasatta tvångsmedel mot försumliga försörjningspliktiga — införa nya bestämmelser i strafflagen av här avsedd innebörd, som denna fråga, vilken, såsom jämväl påpekats, delvis saknar omedelbart sammanhang med fattigvårdslagstiftningen, givetvis kommer under omprövning vid den stundande strafflagsreformen.

I ett vid fattigvårdskongressen 1915 hållet inledningsföredrag rörande behandlingen av försumliga försörjare anförde *borgmästaren Jakob Pettersson:* De av kommittén föreslagna bestämmelserna om varning och tvångsbehandling å statens anstalter kunde aldrig få den folkuppfostrande betydelse som en straffrättslig behandling. En sådan skulle framstå som en mera verksam tuktan och därjämte även av det skälet kunna väntas öva bättre verkan, att den ej i samma mån som det administrativa förfarandet skulle vara utsatt för misstanken att vara bestämd av godtycke. Det administrativa förfarandet vore icke utrustat med alla de medel och anordningar, som gjorde, att det kunde i lika hög grad som ett domstolsförfarande för den allmänna uppfattningen framstå såsom erbjudande all önsklig rättstrygghet och alla rimliga garantier för en enhetlig lagtillämpning. Av den officiella statistiken framginge, att i de olika länen väsentligen olika principer tillämpades i fråga om lösdrivares behandling, så att i det ena länet i stor utsträckning ådömande av tvångsarbete förekomme, i det andra endast undantagsvis. Det skulle vara mindre tilltalande om de nu föreslagna åtgärderna skulle inom de olika länen få en helt olika tillämpning. En olägenhet med tvångsarbetet vore, att det innebure ett sammanförande av mindre fördärvade personer med mera färdärvade. För att undvika de kvinnliga tvångsarbetsfångarnas sammanförande med de prostituerade hade kommittén föreslagit, att kvinnor alltid skulle i fängelse avtjäna enligt fattigvårdslagen ådömt tvångsarbete. Då samma regel enligt kommitténs mening också skulle tillämpas beträffande männen, för så vitt det dem ådömda tvångsarbetet ej överstege en tid av tre månader, ville det i själva verket synas, som om i det övervägande flertalet fall den bestraffning, som de tredskande försörjarne komme att undergå, skulle verkställas i fängelserna. — För att förebygga att, såsom kommittén befarat, om straffrättsliga åtgärder infördes, dessa skulle komma att av en del fattigvårdsstyrelser tillämpas i stället för de åtgärder till direkt framtvingande av försörjningspliktens fullgörande, som vore avsedda att användas innan tvångsåtgärderna borde vidtagas, syn-

tes man kunna föreskriva, att det straffrättsliga förfarandet ej finge tillgripas förr än fattigvårdsstyrelsen i vederbörlig ordning sökt få den tredskande försörjaren inställd i arbetsanstalt för fullgörande av honom åliggande arbetsskyldighet. Den förestående strafflagsrevisionen borde ej få utgöra något hinder för genomförande av enstaka partiella strafflagsreformer.

I *fattigvårdsdirektörens i Göteborg* i annat sammanhang (sid. 444) berörda uttalande, vilket berör flertalet av de stadganden, som avse förfarandet mot försumliga försörjare, heter det, sedan redogörelse lämnats för de föreslagna bestämmelserna härutinnan:

»Alla de villkor och långrandiga förfaranden, vilka i förslaget uppställts till skydd för de försumliga försörjarna, kunde vara behövliga, om fattigvårdsstyrelsen vore ett urval av omdömes- och samvetslösa personer, men då förhållandet är det motsatta, måste fordras att *alla* de här refererade villkoren strykas och det utan förbehåll stadgas, att den försumlige, där han vistas inom ortens polismyndighets distrikt, genom dennes försorg men eljest genom Konungens befallningshavandes föranstaltande efter anmaning av fattigvårdsstyrelsen inställes till arbete. Vägrar han sedermera fullgöra detta eller lämnar utan tillstånd arbetet eller visar han tredska att efterkomma givna föreskrifter eller gör han sig skyldig till uppförande, som strider mot sedlighet eller god ordning, äger fattigvårdsstyrelsen eller den styrelsen lämnar sådant uppdrag tilldela den felande varning. Rättar han sig ej efter varningen, må styrelsen, med bifogande av bevis om varning samt fullständig utredning i ärendet, hos Konungens befallningshavande eller poliskammare, där sådan finnes, göra framställning om den felandes dömande till tvångsarbete. Där tvångsarbete ålägges, bör tiden därför bestämmas till minst 3 månader, högst ett år, men må i fråga om någon, som på grund av lättja, liknöjdhet eller dryckenskap försummat sin försörjningsplikt, tiden för tvångsarbetet höjas till 3 år. Denna tid, 3 år, kan ingalunda anses för lång, snarare tvärtom, enär en person, som gjort sig skyldig till bettleri, vilket är en långt ringare förseelse, kan ådömas denna strafftid.

Den här av mig föreslagna förenklade proceduren torde icke innebära någon fara för övergrepp från fattigvårdsstyrelsens sida, ty dels finnes ej skäl att antaga, att styrelsen, utan att verkliga skäl föreligga, påyrkar särskilda åtgärder mot försörjningspliktiga, och dels innebär besvärsrätten och Konungens befallningshavandes skyldighet enligt § 80 att pröva varnings behörighet tillräckliga garantier mot missbruk.»

Beträffande de särskilda av kommittén i 76—78 §§ föreslagna bestämmelserna hava anmärkningar gjorts i följande hänseenden.

Vid kommittéförslagets *76 §* anmärkes från några håll, att den felande borde varnas omedelbart efter det felet begåtts och att det därför vore olämpligt att låta därmed anstå, tills fattigvårdsstyrelsen sammanträdde. På grund härav föreslås, att befogenhet att besluta om varning måtte tilläggas ej blott fattigvårdsstyrelsen utan även ordföranden eller den, åt vilken styrelsen lämnade sådant uppdrag, dock att, enligt vad från ett håll

förordas, den, som enligt styrelsens uppdrag utdelade varning, borde hava skyldighet att å nästa styrelsesammanträde anmäla åtgärden.

Stadgandet i *77 §* av kommitténs förslag om sakens anmälande i första hand hos allmänna åklagaren och rätt för denne att bestämma, huruvida framställning bör göras hos Kungl. Maj:ts befallningshavande, har gjorts till föremål för anmärkning från många håll. Inskjutandet av allmänna åklagaren såsom mellanhand mellan fattigvårdsstyrelse och Kungl. Maj:ts befallningshavande med rätt för åklagaren att avgöra, huruvida den av fattigvårdsstyrelsen beslutade anmälan skall föranleda till vidare framställning, betecknas såsom överflödigt och olämpligt samt anses göra proceduren mer invecklad. Det innebure icke, såsom kommittén förmenat, någon lättnad för fattigvårdsstyrelserna, då det ej vore något avsevärt större besvär att avlåta en framställning till Kungl. Maj:ts befallningshavande än till åklagaren, och den erforderliga utredningen torde i likhet med i övriga fattigvårdsärenden kunna erhållas genom befallningshavandens försorg. Skulle det föreslagna förfaringssättet dock komma till tillämpning, borde allmänna åklagarens befattning med ärendet inskränkas till att mottaga anmälan, verkställa förhör och utredning i saken samt därefter utan prövande av anmälans befogenhet överlämna ärendet till Kungl. Maj:ts befallningshavande; i varje fall borde fattigvårdsstyrelsen få rätt att vända sig direkt till Kungl. Maj:ts befallningshavande, om åklagaren vägrade att upptaga eller fullfölja ärendet. Åklagaren borde, om han skulle hava befattning med saken, tillerkännas rätt att häkta den anmälde, då alltför stor sannolikhet förelåge för att denne eljest under ärendets behandling skulle avvika.

Även i övrigt hava bestämmelserna i 77 § av kommitténs förslag gjorts till föremål för anmärkning, i det hela anordningen synts några av de hörda myndigheterna vara alltför omständlig. *Fattigvårdsstyrelsen i Norrköping* påyrkar borttagande av bestämmelserna om utredning och förhör inför Kungl. Maj:ts befallningshavande. En myndighet anser förhörs hållande inför Kungl. Maj:ts befallningshavande böra bero på, om sådant finnes erforderligt. En annan myndighet åter anmärker, att den anmälde bör vara personligen tillstädes vid förhöret och till undvikande av uppskov kunna hämtas dit, i vilket sistnämnda hänseende uttrycklig föreskrift borde meddelas. Av fattigvårdsstyrelserna i ett par större städer m. fl. har påyrkats, att den Kungl. Maj:ts befallningshavande tillkommande uppgiften i dessa mål uti de städer, där poliskammare finnes, borde överlämnas åt denna. Från några håll har hemställts om höjning av tiderna för tvångsarbetet.

I sistnämnda hänseende anför *fångvårdsstyrelsen*:

»Olämpligheten av så kort tvångsarbete som under en månad har länge varit allmänt beaktad. Om någon dömes till tvångsarbete, tager det alltid någon tid, innan han kan avsändas från den ort, där han dömts, och själva transporten till tvångsarbetsplatsen kan kräva åtskilliga dagar. Han skall först införas till närmaste häkte; ankommer möjligen dit straxt efter det att veckans ordinarie transport avgått och nödgas sålunda stanna i häktet ytterligare en vecka. När han anländer till tvångsarbetsanstalten, återstår törhända blott ett par veckor av ådömda arbetstiden, efter vars utgång hemforslingen på samma sätt vidtager. Det hela blir snarast en resa med åtskilliga intervaller, men knappast något tvångsarbete att tala om. Erkännande detta anse förslagsställarna i allt fall den låga minimitiden böra bibehållas. Då nu stiftas ny lag, borde enligt styrelsens mening rättelse ske i nuvarande otillfredsställande förhållanden härutinnan, för så vitt angår »fattigvårdsfångarna». Vid blivande omarbetning av lösdrivarlagen torde motsvarande ändring däruti böra ske.»

Det av *kammarrätten* avgivna utlåtandet innehåller beträffande kommitténförslagets 77 § följande uttalande:

»De i 77 § inrymda stadgandena angående *proceduren för ådömande av tvångsarbete* hava från skilda håll kritiserats såsom allt för omständliga och ineffektiva gentemot de felande. Även kammarrätten håller för sin del före, att en omarbetning av detta lagrum är av behovet påkallad i syfte att åvägabringa ett mera förenklat och summariskt rättsförfarande än det av kommittén föreslagna. Sålunda finner ämbetsverket, att den i paragrafen omförmälda anmälan må för undvikande av onödig omgång, såsom hitintills, av fattigvårdsstyrelsen göras omedelbart hos Konungens befallningshavande och icke hos allmänna åklagaren. Detta desto mindre som det icke synes böra ifrågasättas att till åklagaren överlåta befogenhet att efter eget gottfinnande förhindra vidare tvångsförfarande mot den felande. Vid sådant förhållande torde även det förhör i saken, som enligt förslaget skulle äga rum före framställningen till Konungens befallningshavande, utan olägenhet kunna bortfalla. Den, om vilkens dömande till tvångsarbete framställning gjorts, bör givetvis icke kunna åläggas dylikt arbete utan att hava erhållit tillfälle att yttra sig över samma framställning. Däremot synes en ovillkorlig bestämmelse om förhör i saken under ärendets handläggning hos Konungens befallningshavande icke lämplig, då dylikt förhör ej torde vara erforderligt, för den händelse den felande utan vidare medgiver befogenheten av den gjorda framställningen. I fråga om *tiden* för tvångsarbete finner kammarrätten särskild latitud för dem, som på grund av lättja, liknöjdhet eller dryckenskap försummat sin försörjningsplikt, ej vara av behovet påkallad; och torde i enlighet med vad fångvårdsstyrelsen m. fl. i ärendet hörda vederbörande anfört minimitiden för tvångsarbete böra sättas högre än den av kommittén föreslagna eller en månad.»

Vid *78 §* av kommitténs förslag har *fångvårdsstyrelsen* gjort följande erinringar:

»I händelse minimitiden för tvångsarbetet höjes, bortfaller den anledning till att låta detsamma avtjänas i fängelse, som kan ligga i olämpligheten att för

några få veckor forsla personen till en avlägsen tvångsarbetsanstalt. Styrelsen har visserligen, med hänsyn till nuvarande korta arbetstider, i den av de kommitterade (å sid. 406) åberopade underdåniga skrivelsen den 16 december 1898 föreslagit, att ifrågavarande personer borde avtjäna tvångsarbetet i fängelserna i stället för såsom nu i de allmänna tvångsarbetsanstalterna — detta under förutsättning att kommunala tvångsarbetsanstalter ej finnas. Styrelsen har dock samtidigt framhållit olämpligheten av att i fängelse införa en person, som icke ens åklagats för brott. Under senare år har strävandet varit att i möjligaste mån gruppera de dömda på olika anstalter efter särskiljande grunder; och att nu genom bestämd lagföreskrift — icke såsom ett undantagsfall utan, där vissa förutsättningar föreligga, såsom regel göra fängelserna till arbetsplats för icke brottslingar synes styrelsen principiellt oriktigt. Måste denna utväg anlitas, torde fängelsevistelsen böra betecknas såsom straff. Den tredskande i arbetshemmet borde dömas till en eller annan månads fängelse, men icke till tvångsarbete att avtjänas i straffanstalten. Att åstadkomma någon skillnad inom straffanstaltens murar mellan fängelse och tvångsarbete lärer knappast vara möjligt. Det hela blir en namnfråga; men resultatet måste vara, att tvångsarbetet ännu mera än hittills uppfattas såsom en straffart och att känslan av orättvis behandling bliver än mer framträdande hos den, som jämför sin överträdelse i arbetshemmet med det brott, som fört den straffade till fängelset under en kanske avsevärt kortare tid.»

Vidare har fångvårdsstyrelsen gentemot kommitténs i det föregående intagna uttalande angående kvinnornas behandling å statens tvångsarbetsanstalter, anfört, att verkliga förhållandet vore, att de kvinnliga tvångsarbeterskorna vid anstalterna utförde ett gott och samvetsgrant arbete och att åtminstone icke till styrelsens kännedom framburits några anmärkningar beträffande deras behandling. Visserligen kunde det enligt styrelsens mening vara lämpligt, att kvinnorna i något större utsträckning sysselsattes i friluftsarbeten, därför styrelsen också under många år strävat; men därav följde icke, att nuvarande tillståndet vid de kvinnliga tvångsarbetsanstalterna vore värt klander. En annan sak vore, att de många prostituerades införande bland andra kvinnor vore en nackdel; men så länge ej egenskapen av att vara prostituerad angåves i utslaget såsom grund för tvångsarbetets ådömande, torde ett avskiljande av denna kategori knappast kunna genomföras. — Skulle, på sätt styrelsen ifrågasatt, arbetshemmen göras till statsanstalter, borde ådömande av särskilt tvångsarbete eller judiciellt straff för tredska kunna helt bortfalla och lämplig disciplinär behandling i stället användas inom samma eller annan anstalt.

Svenska fattigvårdsförbundet finner det olämpligt att i fängelse intagas personer, som icke blivit dömda för brott. *Socialstyrelsen* anser det icke böra ifrågakomma att låta tvångsarbete förrättas i fängelse, enär den åtskillnad mellan tvångsarbete och straff, som det från flera

synpunkter torde vara angeläget att upprätthålla, med en sådan anordning i betänklig mån äventyrades.

Departementschefen.

Med de anordningar, som föreslagits i fråga om arbetsskyldigheten för försumliga försörjare och vid anstaltsbehandlingen över huvud taget, är det otvivelaktigt av nöden att anlita mera kraftigt verkande åtgärder för sådana fall, då någon, som intagits å anstalt eller inställt sig eller hämtats till förrättande av arbete utanför anstalt, undandrager sig att fullgöra anvisat arbete eller utan tillstånd lämnar arbetet eller visar tredska att efterkomma givna föreskrifter eller gör sig skyldig till uppförande, som strider mot sedlighet eller god ordning. Kommittén har bibehållit gällande lagstiftnings ståndpunkt att för sådana fall anlita tvångsarbete, vilket liksom nu skulle åläggas av Kungl. Maj:ts befallningshavande samt i allmänhet förrättas å samma anstalter, som komma till användning för de personer, som avses i lagen om lösdrivares behandling.

På sätt kommittén anfört gäller det här förnämligast personer, som på grund av lättja eller liknöjdhet underlåta att genom arbete skaffa sig medel till fullgörande av sin försörjningsplikt, och ett hållande till arbete å en tvångsarbetsanstalt synes då vara den riktiga behandlingen. Mot nu gällande regler för tvångsarbetes ådömande och fullgörande hava åtskilliga anmärkningar framställts, men då lagen om lösdrivares behandling för närvarande är föremål för omarbetning, lärer det ej kunna ifrågasättas att för här ifrågavarande fall införa några nya principer, vadan jag ansett mig böra i huvudsak följa kommitténs förslag.

Enligt vad redan kommittén framhållit och den ovannämnda reservanten närmare utfört gäller det emellertid att lagstifta ej blott för den nämnda gruppen av försumliga försörjare utan även för försörjare, vilka på det hela taget föra ett arbetsamt och ordentligt liv, men i allt fall underlåta att sörja för sin familj. Vidare kommer under de av kommittén föreslagna bestämmelserna i 76 och 77 §§ en del understödstagare med nedsatt arbetsförmåga. Ehuruväl man kan giva kommittén rätt uti att även ifråga om dessa båda grupper tvångsarbetet skall visa sig verksamt och i varje fall blotta bestämmelsen om dess användande samt statuerande av exempel i lämpliga fall komma att utöva en nyttig inverkan, torde det å andra sidan böra medgivas, att bestämmelser om straff i dessa fall skulle vara en mera rationell utväg.

Beaktansvärd är onekligen en annan av reservanten framhållen synpunkt, nämligen behövligheten av ett straffrättsligt ingripande även vid sådana fall av försummad försörjningsplikt, i vilka ett anlitande av den

kommunala fattigvården icke blir en följd av försummelsen; ingripandet motiveras därvid framför allt av önskvärdheten utav att på detta område få fram en förändring i den allmänna uppfattningen. På sätt reservanten anfört, bör den omständigheten, att fattigvård utgår, icke vara avgörande för frågan om ett ingripande från samhällets sida skall komma till stånd eller icke. Försummelsen kan vara lika svårartad i det ena som i det andra fallet.

Att här föreligger behov av straffrättsliga bestämmelser synes mig uppenbart. Då emellertid sådana icke framlagts av kommittén och desamma torde böra givas i form av ändringar i strafflagen, har jag ansett med desamma böra tillsvidare anstå. Törhända skulle förslag till sådana bestämmelser lämpligen kunna avgivas i sammanhang med kommitténs förslag rörande barnavårdslagstiftningen. Det gäller ju i främsta rummet fullgörande av försörjningsskyldighet gentemot barnen. Enligt vad jag erfarit, lärer det vara kommitténs avsikt att i nämnda samband framlägga vissa förslag till ändringar i strafflagen, och spörsmålet om ansvar för försummande av försörjningsplikt skulle då lämpligen kunna komma under övervägande.

Vad därefter beträffar detaljanmärkningarna mot stadgandena i kommittéförslagets 76 och 77 §§, hava åtskilliga av dem synts mig böra föranleda ändringar i förslaget. Sålunda lärer det vara ändamålsenligt, att varning kan beslutas, utan att fattigvårdsstyrelse eller anstaltsstyrelse behöver sammanträda. Befogenheten av varningen kommer i allt fall under bedömande, när det gäller frågan, huruvida tvångsarbete bör ådömas, vadan det ej kan vara någon risk att giva styrelsen rätt att överlåta åt annan person att besluta om och tilldela varning, med skyldighet för denne att föra protokoll däröver och vid styrelsens nästa sammanträde underrätta härom. — Vidare finner jag i likhet med en del hörda myndigheter anmälan om dömande till tvångsarbete böra av vederbörande styrelse få göras direkt hos Kungl. Maj:ts befallningshavande. Med en sådan anordning kan även det förhör, som enligt förslaget skulle av åklagaren hållas, innan framställning gjordes hos befallningshavanden, bortfalla. — Hållandet av förhör inför Kungl. Maj:ts befallningshavande synes mig icke böra fastslås såsom ovillkorligt, enär, på sätt anmärkts, tillräckliga upplysningar kunna hava vunnits genom förhör i annan ordning och genom den anmäldes egna uppgifter, men denne bör icke utan att hava erhållit tillfälle att yttra sig över framställningen kunna ådömas tvångsarbete.

I stad, där poliskammare finnes, kunde ifrågasättas att, såsom skett i lagen om lösdrivares behandling, överlämna den Kungl. Maj:ts befall-

ningshavande eljest tillkommande befogenheten i förevarande avseende åt poliskammaren. Då det emellertid är av vikt, att den myndighet, som har att behandla fattigvårdsärenden i allmänhet, även får handlägga nu ifrågavarande ärenden, har jag ej funnit skäl att frångå kommitténs förslag, som överensstämmer med vad nu gäller.

Frågan om de tider, på vilka tvångsarbete enligt fattigvårdslagen bör kunna ådömas, sammanhänger på det närmaste med kommitténs förslag i 78 § angående de anstalter, i vilka tvångsarbete skall förrättas. Såsom bl. a. fängvårdsstyrelsen framhållit, är det olämpligt att i fängelse intaga personer, som icke dömts för brott. Emellertid lärer det åtminstone tillsvidare icke kunna undgås att låta tvångsarbete i vissa fall verkställas i fängelse. En sådan åtgärd föranledes dels av att, med hänsyn till den långa tid, som åtgår för de dömdas forsling från avlägsna orter till tvångsarbetsanstalten, ett avtjänande av kortvarigt tvångsarbete i sådan anstalt i många fall, såsom det blivit framhållet, måste anses mindre lämpligt, dels av hänsyn till den nedsatta arbetsförmågan hos vissa till tvångsarbete dömda, dels ock, vad särskilt beträffar kvinnorna, av behovet utav en mera fullständig åtskillnad mellan olika kategorier tvångsarbetsfångar än som, med tvångsarbetsanstalternas nuvarande anordning, låter sig genomföra. Betonas må emellertid, att fängelsernas användande för angivna ändamål endast är att betrakta såsom en nödfallsutväg samt att önskvärt vore, om genom förändring i avseende å tvångsarbetsanstalternas anordnande det kunde bliva möjligt att i allmänhet hålla de enligt fattigvårdslagen till tvångsarbete dömda till arbete å tvångsarbetsanstalterna. Till dess en sådan anordning kan komma till stånd, vilket icke länge torde låta vänta på sig, lärer det vara erforderligt att anlita fängelserna, vilket åtminstone beträffande sådana personer, med avseende å vilka straffrättsliga åtgärder, om sådana infördes, skulle komma till tillämpning, icke bör väcka alltför stora betänkligheter. Med hänsyn till de anmärkningar, som gjorts mot kommitténs förslag, synes mig emellertid verkställigheten böra äga rum å kronohäkte.

Om sålunda fängelserna i vissa fall tillsvidare skola få användas för avtjänande av tvångsarbete, lärer hinder ej böra möta för att sätta minimitiden så kort som en månad. Härför talar även den omständigheten, att enligt lagen om lösdrivares behandling tvångsarbetstiden är bestämd till lägst en månad, och det torde knappast vara lämpligt att såsom påföljd enligt fattigvårdslagen stadga ett högre minimum än enligt lösdrivarlagen. Däremot torde i sammanhang med den blivande revisionen av sistnämnda lag böra tagas under övervägande, huruvida icke enligt båda lagarna tvångsarbetets minimitid kunde något höjas, vilket i fråga om de enligt

fattigvårdslagen till tvångsarbete dömda skulle, på sätt av det föregående framgår, möjliggöra att i större utsträckning för arbetets avtjänande anlita tvångsarbetsanstalterna.

I likhet med kammarrätten finner jag en särskild latitud för dem, som på grund av lättja, liknöjdhet eller dyckenskap försummat sin försörjningsplikt, icke vara erforderlig, och anser jag maximigränsen böra sättas till två år, vilket i sin mån torde bidraga till att i tillämpningen minimitiden en månad mera sällan kommer att användas, varigenom fångvårdsstyrelsens anmärkning med avseende å sistnämnda tid kommer att i någon mån tillgodoses.

Då frågan om ersättning i vissa fall av allmänna medel till vittnen i mål enligt 77 § i kommittéförslaget tillhör justitiedepartementet, torde förslag till lagbestämmelser därutinnan komma att framläggas av chefen för nämnda departement.

Kommitténs förslag innehåller lika litet som fattigvårdsförordningen några närmare regler rörande verkställighet av ådömdt tvångsarbete. Då förslaget innehåller, att tvångsarbetet skall förrättas å allmän tvångsarbetsanstalt, utan att stadga vidare beträffande verkställigheten, torde det emellertid ligga nära till hands att antaga, att de i lösdrivarlagen givna föreskrifter äro avsedda att komma till användning. I sina motiver uttalar kommittén, att det förhållande, att tvångsarbetet komme att förrättas å allmän tvångsarbetsanstalt, uppenbarligen icke medförde tillämplighet på dylikt tvångsarbete av de rättsverkningar, som i vissa fall följde med det enligt lösdrivarlagen ådömda tvångsarbetet i fråga om inskränkningar i rätt att välja vistelseort m. m. De av kommittén åsyftade bestämmelserna i 12 § lösdrivarlagen beröra lika litet som föreskrifterna i 14 § av samma lag angående vissa underrättelser till rikets polismyndigheter verkställigheten av tvångsarbetet och torde därför vara uteslutna från tillämpning. Även bestämmelserna om förpassning ligga utanför verkställigheten och sakna betydelse för här ifrågavarande fall. Hänvisning torde alltså böra äga rum till stadgandena i 7, 8 och 13 §§ lösdrivarlagen.

Fattigvårdsstyrelsens målsmansrätt över understödstagare 77 §. (79 § i kommitténs förslag.)

Enligt gällande fattigvårdsförordning, 35 § 1 mom., har fattigvårdsstyrelsen målsmansrätt över den, som av fattigvårdssamhället åtnjuter full försörjning, vilken ej är blott tillfällig; och denna rätt varar så länge fattigvården fortfar.

Kommittén anför härom:

Kommittén.

»Någon bestämning av målsmansrättens innebörd lämnar fattigvårdsförordningen icke. Några av de rättigheter, som ett dylikt representantskap kan tänkas

innefatta, regleras emellertid genom andra föreskrifter i förordningen. Sålunda är fattigvårdssamhället, såsom tidigare omförmälts, enligt stadgandet i 36 § 2 mom. fattigvårdsförordningen behörigt att sätta sig i besittning av all egendom, som tillhör understödstagaren vid hans mottagande till försörjning. Vidare kan enligt 29 § 2 mom. av förordningen talan föras mot försörjningspliktig person för erhållande av gottgörelse för lämnad fattigvård, varigenom fattigvårdssamhället i viss utsträckning är i tillfälle att begagna sig av understödstagarens rätt mot försörjningspliktig. Härutöver torde i målsmansrätten ligga en befogenhet för fattigvårdsstyrelsen att för understödstagare föra talan för att tillvarataga hans och därmed också samhällets rätt. Så vitt understödstagaren uppnått myndig ålder, synes han dock ej vara berövad rätten att själv sluta avtal och uppträda inför rätta, ehuru hans åtgöranden naturligen begränsas av fattigvårdssamhällets rätt till hans egendom. Rörande å andra sidan samhällets skyldighet att bevaka en understödstagares rätt mot tredje man, finnas inga antydningar i fattigvårdsförordningen. En personlig omvårdnad om understödstagare åligger fattigvårdsstyrelsen på grund av dess allmänna verksamhet.»

Kommitténs betänkande innehåller vidare i denna del en redogörelse för barnavårdsnämnds och skyddshemstyrelses myndighet över omhändertagna barn samt om vissa av C. S. A:s fattigvårdskommitté och medicinalstyrelsen uttalade önskemål ävensom en sammanfattning av hithörande bestämmelser i några främmande länder.

Kommitténs förslag till fattigvårdslag innehåller under 79 § följande bestämmelser:

»Där någon, som icke nått myndig ålder, på fattigvårdssamhälles bekostnad åtnjuter vård utanför sina föräldrars eller målsmans hem, har samhällets fattigvårdsstyrelse målsmansrätt över honom.

Över den, som enligt 36 § genom fattigvårdsstyrelsens försorg beretts tjänst eller anställning, bör styrelsen, ändå att han icke åtnjuter fattigvård, fortfarande öva tillsyn, så länge han ännu icke uppnått myndig ålder; och äger styrelsen, intill dess sådan person fyllt aderton år, för honom utse tjänst eller anställning, vilken han icke utan dess tillstånd må lämna före denna ålder.

Kräves på grund av understödstagare tillfallet arv eller eljest förmyndare för honom, har fattigvårdsstyrelsen att hos vederbörande domstol göra anmälan därom.»

I avseende å fattigvårdsstyrelses *målsmansrätt för understödstagare, som uppnått myndig ålder*, anför kommittén, att den ansett dylik rätt icke böra bibehållas, samt fortsätter:

»Det är såsom förut antytts, oklart vad målsmansrätten i fråga om sådana personer innebär; och det torde icke vara lätt att utreda, på vilket sätt och i vilken omfattning den hittills kommit i tillämpning. Redan däri, att dess betydelse är så obestämd och svävande, ligger ett skäl att icke på detta område låta målsmansrätten kvarstå. Härtill kommer, att institutet till följd av denna dess obestämdhet kan i tillämpningen å ena sidan föranleda till ett obehörigt intrång i understödstagarens självbestämningsrätt samt, då han icke kan frånkännas

rätten att själv vidtaga rättshandlingar, förorsaka konflikter, och å den andra sidan för fattigvårdsstyrelsen medföra förpliktelser, vilkas fullgörande eller underlåtande kan ådraga styrelsen besvär och obehagliga påföljder. Även om de fall, då dylika olägenheter kunna framträda, måste bliva jämförelsevis få, när det gäller egendomslösa personer, synes det dock olämpligt att bibehålla ett institut, som kan medföra dylika. Slutligen bör bemärkas, att fattigvårdsstyrelsen och understödstagaren understundom kunna hava stridiga intressen, varvid olämpligheten av fattigvårdsstyrelsens målsmansrätt i all synnerhet framträder i sådana fall, där, såsom i de av medicinalstyrelsen omnämnda, understödstagaren saknar förmåga att själv tillvarataga sin rätt.

Målsmansrätten synes också utan större olägenheter kunna undvaras. Vad angår fattigvårdsamhällets intresse i avseende å understödstagarens egendom, är frågan enligt nuvarande lagstiftning ordnad på ett sådant sätt, att målsmanskap här ej behöves; fattigvårdssamhället får vid full, ej tillfällig försörjning äganderätt till sådan egendom. Enligt kommitténs förslag skulle stadgandet härom i huvudsak undergå den förändring, att fattigvårdssamhället äger omhändertaga egendomen, men blott för att därav bereda sig ersättning för sina kostnader. Allt fortfarande skulle dock målsmansrätten kunna undvaras för att vinna det syfte, som man här vill ernå. För det fall att egendom tillfaller understödstagaren under tid, då han är av fattigvården omhändertagen, gäller detsamma. Därest egendomen är av någon betydenhet, upphör givetvis fattigvården och därmed också fattigvårdsstyrelsens målsmansrätt. Är åter fråga om ett mindre belopp, vilket allenast för en kort tid skulle hålla understödstagaren utanför fattigvården, kommer väl vården oftast att fortgå, och fattigvårdsstyrelsen lärer i sådant fall, oavsett målsmansrätten, hava tillfälle att göra sig betäckt för sin fordran för den utgående fattigvården. För övrigt framträder just i dessa fall, då egendom tillfaller en understödstagare, olämpligheten av målsmansrätten, i det att intressemotsatser mellan fattigvårdsstyrelsen och understödstagare här lätt uppstå. Riktigare synes vara, att, där egendom tillfaller understödstagare, som saknar förmåga att förvalta den, förmyndare för honom förordnas.

Den vårdnadsskyldighet och uppsiktsrätt, som må anses ligga i fattigvårdsstyrelsens målsmansrätt, har styrelsen redan på grund av sin allmänna försörjningsplikt. Betydelsen av målsmansrätten torde för övrigt vara än mera oklar i detta avseende än i fråga om egendomsförhållandena.

Det har slutligen framhållits, att det skulle vara önskvärt, att bibehålla målsmansrätten såsom erforderlig med avseende å bevakande av en understödstagares rätt mot tredje man. Målsmansrätten skulle härvid närmast vara att anse såsom en skyldighet, vilken man i understödstagarens intresse pålagt fattigvårdsstyrelsen. Det synes dock vara tvivelaktigt, i vad mån en sådan skyldighet på grund av målsmansrätten existerar och i vad mån den kan göras gällande även mot en fattigvårdsstyrelse, som visar sig försumlig i detta stycke. Jämväl för dessa fall synes det vara lämpligare, att, där understödstagaren saknar förmåga att själv bevaka sin rätt, förmyndare för honom varder förordnad.

Av nu anförda skäl har kommittén i sitt förslag icke upptagit något stadgande om målsmansrätt för fattigvårdsstyrelsen över person, som redan nått myndig ålder. Då det emellertid i många fall måste framträda såsom synnerligen angeläget, att en förmyndare förordnas för att tillvarataga en understödstagares rätt, har förslaget upptagit en föreskrift om skyldighet för fattigvårdsstyrelsen att göra anmälan därom hos vederbörlig domstol. Såsom exem-

pel på fall, då ett behov härav föreligger, har särskilt nämnts, att arv tillfallit understödstagaren. Men för övrigt framgår av det ovan sagda, att anmälan bör göras, när helst en understödstagares rätt behöver iakttagas vare sig med hänsyn till honom tillhörig egendom eller i uppkommande rättsförhållanden till tredje man.»

Vad beträffar *understödstagare, som ännu icke nått myndighetsåldern*, anser kommittén ett annat förhållande föreligga än med avseende å de myndiga samt anför:

»Här har begreppet målsmansrätt även utanför fattigvårdens område sin direkta motsvarighet i föräldrarnas målsmansrätt för barnen. Det är naturligt att, om den offentliga fattigvården, på grund därav att föräldrarna ej finnas eller ej fullgöra sin plikt, måste taga hand om barnen samt giva dem vård och uppfostran, fattigvårdsstyrelsen inträder i föräldrarnas ställe och får målsmansrätt för dessa barn. Förutsättningen för denna målsmansrätt är alltså, att fattigvårdsstyrelsen omhändertager ett barn samt låter detsamma uppfostras i ett annat enskilt hem eller å en anstalt; lämnas understöd i det egna hemmet stannar målsmansrätten hos föräldrarna. Målsmansrätten gäller, så länge fattigvården varar eller, om den fortfar till dess skyddslingen fyllt 21 år, ända till denna tid. Upphör fattigvården före denna ålder, vilket i regel är fallet, upphör därmed även målsmansrätten. Därefter har fattigvårdsstyrelsen på grund av sitt målsmanskap varken rätt eller skyldighet att tillse sina skyddslingar. Någon målsman, som bevakar deras bästa, hava de ofta nog icke heller i fader eller moder. Från flera håll har emellertid framhållits, att minderåriga vid den tiden, fjorton- eller femtonårsåldern, då de i många fall få börja att försörja sig själva, ännu ej vunnit sådan mognad, att de kunna reda sig själva utan ofta falla för de frestelser, som omgiva dem, samt att det därför är angeläget, att någon myndighet har rätt att bestämma över dem ännu någon tid. Vad sålunda erinrats har obestridligen sin riktighet; och kommittén har ansett denna angelägenhet, åtminstone för närvarande, lämpligast böra ordnas genom att i huvudsaklig överensstämmelse med vad som skett genom lagen angående uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn låta den minderårige, åt vilken, enligt vad förut utvecklats, fattigvårdsstyrelsen har att, då han nått den utveckling och stadga att sådant kan ske, bereda tjänst eller anställning (36 §), därest sådant skett, fortfarande stå under fattigvårdsstyrelsens tillsyn, till dess han uppnått myndig ålder; och bör fattigvårdsstyrelsen äga rätt att, intill dess en sådan person fyllt 18 år, åt honom fortfarande utse tjänst eller anställning, vilken han icke heller utan dess tillstånd må lämna före denna ålder.

Därest, i enlighet med vad från flera håll yrkats, barnavården skulle komma att i större eller mindre omfattning överflyttas till en speciell barnavårdsmyndighet, kommer tydligtvis denna angelägenhet att vidare behandlas i sammanhang med blivande stadganden rörande en dylik myndighet. Till dess så skett, är emellertid nödigt, att i fattigvårdslagen finnas bestämmelser rörande de fall, som komma under fattigvårdsmyndigheternas åtgöranden.»

Mot stadgandet i förevarande § har från ett håll anmärkts bl. a., att målsmansrätten borde bibehållas såsom nu vid full försörjning. **Yttranden.**

Västernorrlands läns landsting anser det obilligt, att ett av fattigvården uppfostrat barn skulle så länge stå under dess tillsyn och känna trycket av den fullkomligt oförvållade fattigvården under barnaåren. Ju förr en dylik understödstagare befriades från fattigvårdsstyrelsens målsmanskap, desto förr lärde han sig att stå på egna fötter; i annat fall vande han sig vid att se fattigvården såsom sin tillflykt, och därigenom minskades eggelsen till självhjälp.

Kammarrätten instämmer i landstingets uttalande och hemställer, att hela andra stycket måtte utgå, varvid kammarrätten ytterligare framhåller, att det icke syntes saknas anledning befara, att den tillsyn, som det enligt ifrågavarande bestämmelser skulle tillkomma fattigvårdsstyrelsen att utöva över här avsedda omyndiga, i flertalet fall ej komme att handhavas med önskvärd omsikt och sorgfällighet.

Socialstyrelsen finner det tvivelaktigt, om det kan anses rätt och lämpligt, att omyndig, som ej längre åtnjuter fattigvård, fortfarande skall stå under fattigvårdsstyrelses tillsyn — åtminstone borde en sådan anordning ej fortfara längre, än till dess den omyndige uppnått 18 år.

Svenska fattigvårdsförbundet yttrar vid denna § bland annat:

»Förbundet inser till fullo den stora betydelse, som ligger i att den ungdom, det här är fråga om, blir föremål för en omsorgsfull och klok tillsyn, särskilt under den i flera avseenden kritiska övergångsåldern, och förbundet uppskattar den omtänksamhet, som tagit sig uttryck i ifrågavarande bestämmelser.

Förbundet anser emellertid, att det måste väcka betänkligheter, att en person icke före 18 års ålder har rätt att lämna sin plats utan fattigvårdsstyrelsens medgivande. Bestämmelsen i fråga är ordagrant tagen från § 20 i lagen angående uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn. Det kan emellertid starkt ifrågasättas, om en person, allenast av den anledning att han på grund av fattigdom måst omhändertagas av fattigvården, intill fyllda 18 år skall ställas i så starkt personligt beroende av fattigvårdsstyrelsen och detta under måhända flera år, efter det understödet upphört att utgå. I förhållande till annan ungdom försättes han i en undantagsställning, som mången gång måste kännas synnerligen bitter.

Förbundet skulle icke hava något att invända mot det här berörda stadgandet, för såvitt garantier förefunnos, att vederbörande erhållit fullt lämplig tjänst och kontroll dessutom anordnades över, att så vore förhållandet. Men man får icke förbise, att ifrågavarande unga personer i egennyttigt syfte kunna fasthållas i viss tjänsteanställning. Genom att bliva mot sin vilja bunden vid viss plats kan en person hindras att välja den levnadsbana, åt vilken han helst velat ägna sig.

Slutligen torde det böra erinras om, att det på den unge kan verka nog så demoraliserande att veta, att han, till vilka fel och försummelser han än må göra sig skyldig, icke i likhet med andra jämnåriga därför själv får bära ansvaret.

I paragrafen stadgas vidare, att fattigvårdsstyrelse, som omhändertagit minderårig, bör öva tillsyn över honom, ända tills han uppnått myndig ålder och

att denna bestämmelse skall gälla, även om han långt dessförinnan upphört att åtnjuta fattigvård. Om detta stadgande bleve lag, kan man befara, att det bleve en bestämmelse på papperet, enär fattigvårdsstyrelserna, särskilt då de en gång understödda uppnått åldern 18—21 år, i regel skulle sakna tid och möjlighet att utöva denna tillsyn.

I anslutning till vad ovan anförts torde § 79 mom. 2 förslagsvis böra erhålla följande lydelse: »Över den, som enligt § 36 genom fattigvårdsstyrelsens försorg beretts tjänst eller anställning, bör styrelsen, ändå att han icke åtnjuter fattigvård, utöva tillsyn intill dess sådan person fyllt 18 år.»

Även i en del andra yttranden uttalas liknande betänkligheter mot bestämmelserna i andra stycket av denna §. I andra yttranden åter betecknas bestämmelserna såsom tillfredsställande. Från ett håll föreslås stadgande om tillsättande av en särskild god man för dessa unga personer.

Slutligen må nämnas, att vid fattigvårdskongressen 1915 en talare, ordförande i fattigvårdsstyrelse på landet, betecknade stadgandet i 2 stycket såsom en klasslag, som skulle bereda »straffarbete» för dessa fattiga unga under 3—4 år hos en kanske hård husbonde, under det deras jämnåriga ägde frihet att välja det yrke, för vilket de hade lust och fallenhet och med möjlighet att söka annan anställning, om de bleve dåligt behandlade. Talaren förmodade, att fattigvårdsstyrelserna landet runt skulle betacka sig för utövande av ett sådant förmynderskap.

Departementschefen.

Mot kommitténs förslag att borttaga fattigvårdsstyrelsens målsmansrätt för myndiga understödstagare har blott en enstaka invändning gjorts. Möjligen kommer dock målsmansrättens borttagande att förorsaka vissa svårigheter, då det gäller att bevaka fattigvårdssamhällets rätt mot understödstagarna. Emellertid lärer stadgandet om målsmansrätt, sådant detsamma formuleras i gällande fattigvårdsförordning, ej lämpligen kunna bibehållas. Förutsättningen för detsamma är åtnjutandet av full försörjning, men innebörden härav är ej utan vidare klar. Särskilt genom pensionsförsäkringen erhålles av ett stort antal understödstagare bidrag till försörjningen, vilken då kanske ej längre kan sägas vara full, åtminstone råda delade meningar därom. Att nu söka omskapa målsmansrätten efter nya linjer lärer ej kunna ifrågasättas, utan torde för sådana fall, då stadganden krävas för att trygga fattigvårdssamhället, föreskrifter böra givas i de särskilda författningarna, på sätt redan skett i lagen om allmän pensionsförsäkring.

Det torde icke heller böra förbises, att borttagandet av fattigvårdsstyrelses målsmanskap för myndig understödstagare är ett led i strävandet att befria fattigvården från sådana densamma åtföljande påföljder

och verkningar, som varit ägnade att i den allmänna uppfattningen göra fattigvården förhatlig och mottagandet därav förödmjukande. Ur denna synpunkt är målsmanskapets borttagande att hälsa såsom en reform i rätt riktning.

För understödstagare, som icke fyllt 21 år, torde det, på sätt kommittén föreslagit, vara lämpligt att bibehålla målsmansrätten, då understödstagaren på fattigvårdssamhälles bekostnad åtnjuter vård utanför sina föräldrars eller målsmans hem.

Ändamålsenligt synes det ock vara med en föreskrift, att fattigvårdsstyrelse har att hos domstol göra anmälan för att erhålla förmyndare för understödstagare, då denne erhållit arv eller behov av förmyndare eljest föreligger.

De mot andra stycket i kommittéförslagets 79 § gjorda anmärkningarna torde icke sakna berättigande. Den där stadgade tillsyn och rätt till utseende av tjänst eller anställning, i vilken den omyndige är skyldig att stanna, skulle kunna föranleda till missbruk. Men dessutom synes det mig, som om stadgandet i praktiken ej skulle kunna få den betydelse, som därmed åsyftas. Fattigvårdsstyrelsen skulle sakna möjlighet att annat än i undantagsfall fullgöra dessa uppgifter och i varje fall medel att gentemot de unga göra sin vilja gällande. Dock synes mig riktigt att bibehålla stadgandet om tillsyn, tills den omyndige fyllt 18 år.

10 KAP.

Om klagan i mål och ärenden, som behandlas enligt fattigvårdslagen.

Rätt till fattigvård.

I det betänkande angående fattigvården, som avgavs den 8 juni 1839 av den därtill förordnade kommittén, heter det: »Ingen äger rättsanspråk på fattigvård, utan det understöd, som lämnas, är en nödhjälp av kristelig omvårdnad för den lidande.» På samma gång utsäges dock, att fattigvården, varmed förstås nödtorftig försörjning för sådana personer, som sakna förmåga och medel att själva sig därmed förse, samt, om de äro barn, dessas uppfostran, är ett *åliggande* för vederbörande kommuner. I den på detta betänkande huvudsakligen grundade fattigvårdsförordningen av den 25 maj 1847 säges i 1 §: »Varje socken å landet och varje stad skall lämna nödtorftig vård och försörjning åt sådana dess medlemmar, som, i anseende till bristande arbetsförmåga samt i saknad av andra medel och lovliga utvägar till sitt uppehälle, icke kunna sig själva försörja.» Härmed synes alltså vara fastslagen en samhällets *skyldighet* att lämna fattigvård. Och i enlighet härmed lämnas i författningen anvisning om rätt att över fattigvårdsstyrelses åtgärder och beslut föra klagan hos Kungl. Maj:ts befallningshavande samt därefter vidare hos Kungl. Maj:t. Men å andra sidan heter det också: »Som fattigunderstöd är en nödhjälp av kristligt deltagande för den behövande, vare allt pockande, då det sökes, eller klandrande utlåtelser om dess beskaffenhet, då det emottages, alldeles förbjudna; varemot rättelse av förment felaktighet må sökas hos den, på vilken rättelsen kan bero.» Samma ståndpunkt intog fattigvårdsförordningen av den 13 juli 1853.

En förändrad uppfattning inträdde emellertid med den nu gällande fattigvårdsförordningen av den 9 juni 1871. Visserligen kvarstår även här föreskriften, att nödtortig fattigvård *skall* lämnas till behövande, som själv icke kan på grund av vissa angivna förhållanden skaffa sig det till livets uppehållande nödvändiga. Men, utom det att dessa fall begränsats, har rätten att hos Kungl. Maj:ts befallningshavande anföra besvär över fattigvårdsstyrelsens beslut, varigenom fattigvård vägrats, borttagits; sådana beslut få endast underställas fattigvårdssamhällets prövning, och över dess beslut får klagas endast i fråga om beslutets lagliga tillkomst.

Till stöd för ändringen åberopades av den kommitté, som förberedde nämnda förordning, bland annat följande. Av föreskriften att fattigvårds-

samhällena hava till åliggande att lämna fattigvård följde, att staten hade rätt och plikt att genom sina organer övervaka fullgörandet av lagens bud, men däremot framginge ej härav ovillkorligen, att den nödställde skulle äga att såsom en sin rättighet påyrka att av övriga samhällsmedlemmar åtnjuta försörjning eller understöd samt, där detta honom förvägrades, söka genom rättegång tilltvinga sig hjälp, likasom utsökte han en sin fordran. Dessutom borde det ej förgätas, att då hjälpen till sin natur vore frivillig, den, som hos annan sökte sådan, icke borde i lag tillerkännas rätt att över uteblivande därav föra klagan. Medgåves icke rätt till klagan hos ämbetsmyndigheterna över kommunens beslut, varigenom fattigvård vägrats, måste den behövande komma att uppfatta den fattigvård, han sökte, såsom en gärd av barmhärtighet, på vilken han ej kunde pocka. Genom den föreslagna åtgärden undvekes tvister, utdragna genom alla instanser; ägde däremot besvärsrätt rum, skulle Kungl. Maj:ts befallningshavande, huru orimliga de skäl, varpå ändring söktes, än månde vara, meddela särskilt beslut jämte besvärshänvisning. Borttoges åter besvärsrätten, men Kungl. Maj:ts befallningshavande hade till åliggande att vaka över fullgörandet av den obligatoriska fattigvården inom kommunen, förändrades förhållandet. En anmälan, som av kommitterade föreslagits i stället för besvär, vore ej detsamma som anhängiggörandet av en rättstvist, utan vore blott meddelandet av ett visst faktum. Bedömandet av frågan, huruvida i anledning därav ämbetsåtgärd borde vidtagas eller ej, berodde ensamt på Kungl. Maj:ts befallningshavande; ansåges anmälan ej förtjäna avseende, föranledde den ej meddelande av beslut. Ehuru lagen ej medgåve en hjälpsökande någon rätt till fattigvård, som kunde av honom utsökas, borde den likväl lämna honom rättighet att få sin begäran ej allenast prövad av samhället, utan ock prövad i rätt ordning, och för detta fall, men också endast i detta, borde det medgivas honom att klaga hos Kungl. Maj:ts befallningshavande.

Kommittén. Angående rätten till fattigvård anför kommittén inledningsvis följande:

»För den tidigare uppfattningen av den offentliga fattigvården var det alldeles främmande att tala om en den behövandes *rätt* att erhålla hjälp eller en samhällets *skyldighet* att lämna sådan. Även sedan det borgerliga samhället övertagit fattigvården, ville man nog fortfarande hava denna betraktad som ett barmhärtighetsverk, vars fullgörande helt berodde av samhällets goda vilja.

Endast så småningom har en förändrad uppfattning härutinnan arbetat sig fram. Det är först under förra århundradet, som den meningen så småningom gjort sig gällande, att samhället har skyldighet att sörja för att de, som icke hava eller förmå själva skaffa sig det nödvändiga, erhålla detta. Lagstiftningen har

ock endast dröjande och tveksamt övergått till en dylik uppfattning och den har länge präglats av en viss halvhet i detta stycke. Vad vårt eget land angår, kunna vi härutinnan konstatera växlande uppfattningar och återfall till redan föråldrade betraktelsesätt.»

Efter att hava redogjort för förenämnda kommittéförslag och lagbestämmelser, anför kommittén vidare:

»Den nu gällande fattigvårdsförordningen har alltså i princip återgått till den gamla uppfattningen, att fattigvården, om än ett åliggande för det kommunala samhället, likväl gent emot den, till vilkens förmån fattigvården utgöres, är att anse såsom ett rent barmhärtighetsverk och även bör av honom så uppfattas. Utan tvivel har detta lagstiftningens fastslående av fattigvårdens karaktär av frivillighet och fattigvårdsmyndigheternas av densamma starkt omgärdade självbestämmanderätt i praktiken medfört en del mindre förmånliga följder i en mer eller mindre otillfredsställande fattigvård. Att dessa icke blivit än sämre och att, särskilt på senare tid, en alltmera tilltagande strävan att förbättra och mera rationellt anordna fattigvården gjort sig gällande hos en stor del fattigvårdsmyndigheter får tillskrivas, utom tidsförhållandenas mäktiga inverkan, vilka med nödvändighet framkallat en modifiering av det äldre betraktelsesättet, även den omständigheten att, såsom framdeles kommer att närmare beröras, Konungens befallningshavande i många fall begagnat den dem tillagda rätten att vaka över fattigvårdens behöriga handhavande.

I en ny fattigvårdslag bör enligt kommitténs mening gällande fattigvårdsförordnings ståndpunkt i detta avseende icke bibehållas. Kommittén har därför i sitt lagförslag utgått från den principen, att den fattigvård, som staten tillförsäkrar dem bland sina medlemmar, vilka äro i behov därav, också bör av dessa kunna utkrävas såsom en dem tillkommande rätt. Visserligen är denna rätt av helt annat slag än de rättigheter, som regleras i civillagen och kunna utkrävas vid domstol. Både dess tillvaro och dess omfång måste bestämmas efter offentligrättsliga grunder och dess bedömande i det särskilda fallet vara i viss mån överlåtet åt det allmännas organ. Även här kan man dock tala om en rätt, nämligen en rätt för den enskilde att vid uppkommande behov erhålla understöd eller försörjning av det allmänna, varav särskilt också följer, att han bör äga inför någon statens myndighet få sitt yrkande därom prövat.»

78 och 79 §§. (80 § i kommitténs förslag.)

Besvär över fattigvårdsstyrelsens beslut att vägra fattigvård m. m. 78 § 1—3 samt 5 mom. (80 § 1—3 mom. i kommitténs förslag.)

Kommittén.

Efter att hava ur kommitténs statistik anfört en del siffror beträffande det antal fall av anförda besvär över vägrad fattigvård, som, innan klagorätten borttagits, under en viss tidsperiod (åren 1864—66) förekommit, samt antalet anmälningar hos Kungl. Maj:ts befallningshavande i nämnda hänseende under en lika lång period (åren 1905—07), efter det besvärsrätten borttagits (se motiven sid. 420—421), framhåller kommittén, att den år 1871 genomförda anordningen icke medfört någon minskning i ärenden av detta slag, i det klagomål under senare tid förekommit oftare än förut och rättelse vunnits i rätt stor utsträckning, samt

att anordningen synes hava fört med sig en märkbar ojämnhet i behandlingen såväl beträffande underställningar till fattigvårdssamhällena som i fråga om anmälningar hos Kungl. Maj:ts befallningshavande.

I fråga om den rätt att hos Kungl. Maj:ts befallningshavande klaga över vägrad fattigvård, som kommittén anser böra medgivas understödstagare, anför härefter kommittén:

»Denna fordran på en prövning kan ej gärna anses fylld därigenom, att en underställning av ärendet får ske hos kommunens representation, då det är ett förpliktande för fattigvårdssamhällets eget organ, som den enskilde anser sig kunna påfordra. Även om det ej är uteslutet, att i sådan ordning en ändring stundom kan vinnas, är det dock knappast att vänta, att ett fullt opartiskt bedömande skall kunna ägnas ett beslut, som fattats av den utav representationen tillsatta fattigvårdsmyndigheten. Utöver denna fattigvårdssamhällets prövning måste därför finnas en annan, nämligen statsmyndighetens. Det är därvid ej nog med ett konstaterande av att representationens beslut varit formellt riktigt, utan man måste hava en sakprövning.

Visserligen har för den enskilde, som ej velat åtnöjas med fattigvårdsstyrelsens beslut, den utväg stått öppen, att han kunnat göra en anmälan i ärendet hos Konungens befallningshavande, och de ovan angivna siffrorna visa nogsamt, att denna utväg varit anlitad samt även lett till föreläggande för fattigvårdsstyrelserna. Å andra sidan framgår dock av den ovan lämnade utredningen, att användandet och resultatet av dessa anmälningar varit mycket ojämnt. Säkerhet för att befogade anspråk ej åsidosättas, i den mån en sådan kan vinnas, får man endast genom införande av klagorätt hos offentlig myndighet. Men med en sådan besvärsrätt är underställningen hos fattigvårdssamhället en onödig omgång.

Mot införande av en formlig besvärsrätt för den fattige, som vägrats fattigvård, har invänts, att en dylik rätt skulle medföra åtskilliga betänkliga konsekvenser, som man just velat undanrödja genom 1871 års förordning, såsom ökandet av antalet mål hos Konungens befallningshavande samt, genom den utredning dessa måste föranleda, ett vidlyftigare arbete även för fattigvårdsstyrelser och kronobetjänte. Klagorätten har även påståtts komma att innebära ett gynnande av huvudsakligen de bråkigare elementen. Farhågan att en klagorätt skall medföra ett för Konungens befallningshavande tyngande tillopp av besvärsmål synes ej vinna något stöd i de ovan meddelade siffrorna rörande förhållandena under olika tidsperioder. Att antalet mål skall stiga något är möjligt, men dessa mål torde i allmänhet icke bliva av någon vidare invecklad beskaffenhet, så att man behöver hysa någon större oro för den ökning i arbetet, som de komma att förorsaka myndigheterna. I övrigt torde de farhågor för följderna av klagorättens återupptagande i fattigvårdslagen, som framhållits, vara överdrivna; obilliga anspråk böra tillbakavisas på annat sätt än genom att förhindra klagan över vägrad fattigvård.

Med hänsyn till dessa skäl och det principiellt riktiga i att en klagorätt över fattigvårdsstyrelsens beslut, varigenom sökt fattigvård helt och hållet eller till någon del vägrats, finnes lagfästad, har kommittén föreslagit en bestämmelse därom, att om någon är missnöjd med fattigvårdsstyrelses beslut i sådant hänseende, han må anföra besvär hos Konungens befallningshavande, i samman-

hang varmed den nu gällande bestämmelsen om underställning hos fattigvårdssamhället av fattigvårdsstyrelsens beslut borttagits.»

Den sålunda föreslagna bestämmelsen om rätt till klagan över beslut, varigenom fattigvård vägrats, finnes upptagen i kommittéförslagets 80 § 1 mom., som jämväl avser klagan över vissa andra beslut. Det heter här:

»Är någon missnöjd med fattigvårdsstyrelses beslut, varigenom sökt fattigvård helt och hållet eller till någon del vägrats, eller med dess beslut i fråga om sättet för fattigvårds meddelande eller med beslut av fattigvårdsstyrelse eller styrelse för anstalt, som är gemensam för flera kommuner eller som tillhör landsting, rörande behandlingen å anstalt eller vid fullgörandet av arbetsskyldighet, må han däröver anföra besvär hos Konungens befallningshavande inom trettio dagar, räknade från det han av beslutet erhållit del. Beslutet går dock i verkställighet, där ej förbud däremot meddelas av Konungens befallningshavande.»

I 2 mom. av samma § stadgas att, oavsett huruvida besvär enligt 1 mom. anförts, Kungl. Maj:ts befallningshavande har att tillhålla fattigvårdssamhälle, som underlåter att lämna fattigvård, då sådan enligt 1 § erfordras, att fullgöra sin skyldighet.

Enligt 3 mom. av kommittéförslagets 80 § har från klagan uttryckligen undantagits beslut om varning, som i 76 § av samma förslag sägs, men Kungl. Maj:ts befallningshavande äger, enligt vad vidare stadgas, i sammanhang med prövning av yrkande om den felandes dömande till tvångsarbete, pröva varningens befogenhet.

Kommittén anför i motiverna:

»Av den avfattning, som kommittén i sitt förslag givit åt stadgandet om besvärsrätt, framgår, att klagorätten är begränsad till de fall, då fattigvårdsstyrelse verkligen meddelat ett *beslut* över understödssökandens eller understödstagarens anhållan om fattigvård eller om ökning eller ändring i den till honom lämnade fattigvården; däremot får klagan ej äga rum över de besked, som ordförande eller ledamot av fattigvårdsstyrelsen eller någon dess tjänsteman i en eller annan form kan meddela. Vill understödstagaren i sådant fall göra gällande någon rätt, som blivit honom förvägrad, har han att i första hand påkalla ett fattigvårdsstyrelsens beslut. En sådan anordning kräves helt enkelt av nödvändigheten att få fram ett preciserat objekt för klagan; och någon betänklighet häremot bör så mycket mindre kunna föreligga, som vid sidan av besvärsrätten föreslagits bibehållande av Konungens befallningshavandes allmänna rätt att vaka över fattigvårdens handhavande och därmed rätten att taga under övervägande varje inkommande anmälan.

Uppenbart torde vara, att endast understödssökande eller understödstagare är behörig att anföra besvär hos Konungens befallningshavande, varmed dock

naturligen icke är sagt, att besvärsrätten, lika litet som rätten att hos fattigvårdsstyrelsen begära fattigvård, är inskränkt till den nödställde själv eller den, som är lagligen satt att föra hans talan. Även en utomstående måste under vissa förhållanden anses berättigad att begära fattigvård åt t. ex. en person, som han i nödläge tagit sig an, och i sådant fall även anföra besvär över fattigvårdsstyrelsens i anledning av hans begäran meddelade beslut. Men besvärsrätten hos Konungens befallningshavande måste tydligen vara begränsad till den, som på ett eller annat sätt har direkt intresse i saken; den ovannämnda anmälningsrätten till Konungens befallningshavande står åter en var öppen.

Lika med klagan över vägrad fattigvård bör behandlas klagan över andra av fattigvårdsstyrelsen meddelade beslut beträffande en understödstagare med avseende å dess fattigvård, t. ex. förflyttning till en fattigvårdsanstalt, avsändande till en annan kommun eller dylikt, alltså i allmänhet allt, som rör sättet för fattigvårds meddelande.

På visst sätt jämställd med understödstagare är den person, vilkens minderåriga barn eller hustru åtnjuter fattigvård och vilken därför med anledning av stadgandena i 9 kap. hålles till arbete. En sådan person bör därför i enahanda ordning som understödstagaren kunna klaga över de förfoganden, som vidtagas med avseende å honom; särskilt gäller detta i fråga om kvarhållandet i arbetet. Då beslutanderätt i fråga om behandling av understödstagare eller försörjningspliktig, som är intagen å ålderdomshem, gemensamt för flera fattigvårdssamhällen, eller å arbetshem, tillkommer styrelsen för sådan anstalt, har föreskrift meddelats angående besvär över dylik anstaltsstyrelses beslut i frågor, som här avses.»

Beträffande den Kungl. Maj:ts befallningshavande tillkommande rätten att övervaka, att fattigvård meddelas, då sådan enligt 1 § skall utgå, anför kommittén:

»En allmän klagorätt över fattigvårdsstyrelsens beslut rörande fattigvårds lämnande synes emellertid ej tillräcklig för att under alla förhållanden trygga en prövning av den behövandes rätt. Dels kan han till äventyrs ej själv bevaka sin rätt, dels finnas åtskilliga förhållanden, som ej komma att göras till föremål för besvär, då missnöjet mera rör fattigvårdens handhavande i allmänhet än ett visst av fattigvårdsstyrelsen fattat beslut, t. ex. att fattigvårdsanstalten är bristfällig, matordningen otillfredsställande och dylikt. Fastän kommittén föreslagit en särskild inspektion för den allmänna tillsynen om fattigvården i landet, har kommittén likväl ej ansett den plikt att vaka över fattigvården inom länet, som sedan gammalt tillkommit Konungens befallningshavande, kunna undvaras. I 6 kap. har kommittén närmare behandlat detta ämne samt därvid även angivit den ställning, som den speciella inspektionsmyndigheten bör intaga till Konungens befallningshavandes här omförmälda övervakande myndighet. Emellertid har det ansetts lämpligt att i förevarande sammanhang införa en särskild bestämmelse av samma innehåll som i nu gällande fattigvårdsförordning om Konungens befallningshavandes uppgift att tillhålla fattigvårdssamhällena att fullgöra sin skyldighet att lämna fattigvård enligt 1 §.»

Reservation.

Två av kommitténs ledamöter, herrar *Björklund* och *Magnusson*, hava reserverat sig mot kommitténs förslag i denna del under yrkande,

att stadgandet om besvärsrätt i de i kommittéförslagets 80 § 1 mom. omnämnda fall måtte utgå. De relatera därvid till en början de av 1870 års kommitterade åberopade, i det föregående återgivna skäl samt framhålla vidare, att det visserligen kunde vara tvivel underkastat, vilken uppfattning av detta spörsmål, som vore teoretiskt riktig, men att rent praktiska skäl talade emot medgivande av besvärsrätt. Enligt reservanternas mening kunde en saklig prövning med minsta tidsutdräkt vinnas med den nuvarande anordningen att hänskjuta saken till fattigvårdssamhället, som efter all sannolikhet skulle finna sig oförhindrat att ändra fattigvårdsstyrelsens beslut, därest sakskäl därtill föranledde. Då den understödssökande även genom en anmälan till Kungl. Maj:ts befallningshavande kunde giva sitt missnöje tillkänna samt påkalla befallningshavandens åtgärd mot samhället, och befallningshavanden hade i sin makt att tillhålla fattigvårdssamhället att fullgöra sin skyldighet att lämna fattigvård i de i lag bestämda fall, syntes den behövandes intresse vara på ett fullt betryggande sätt tillgodosett. Det patriarkaliska tillvägagåendet att genom en anmälan påkalla befallningshavandens ingripande syntes äga obetingat företräde framför den byråkratiska vägen att genom besvär bringa ärendet under samma myndighets prövning. I förra fallet hade befallningshavanden att utan vidare företaga undersökning och meddela sina föreskrifter, vilka oavsett besvär måste efterkommas; i senare fallet torde ej kunna undvikas delgivning av besvären och avvaktande av vederbörandes förklaring. — Besvärsrättens införande skulle efter reservanternas uppfattning föranleda till ökning av processer av denna art. I all synnerhet vore det orimligt att medgiva understödssökande rätt att genom besvär tilltvinga sig frivillig fattigvård.

Yttranden.

I det övervägande flertalet av de över kommittéförslaget avgivna utlåtandena har någon anmärkning ej gjorts mot stadgandet i 80 § 1 mom. i nämnda förslag. Från ett håll betonas, att förslaget i denna del står i överensstämmelse med rättsutvecklingen, och *Kungl. Maj:ts befallningshavande i Uppsala län* yttrar, att förslaget innebär ett legaliserande av inom länet redan bestående förhållanden.

Socialstyrelsen anför:

»Beträffande den förändrade uppfattning av fattigvårdens natur, som ligger till grund för huvudbestämmelserna i förevarande §, gillar styrelsen kommitténs ståndpunkt. Med nutida åsikter om samhällets förpliktelser mot sina medlemmar synes väl överensstämma att göra den understödsbehövandes anspråk på fattigvård till en verklig, utkrävbar rätt. Nu berörda förändring, som torde hava stor principiell räckvidd, synes bland annat vara ägnad att i sin mån motverka den

missaktning och det misstroende, varför fattigvården hittills, då den lämnats som en nådegåva, i stor utsträckning varit utsatt.

Till de beslut, varöver besvär enligt 80 § må anföras, synes ej kunna hänföras beslut, varigenom fattigvårdsmyndighet ålägger någon arbetsskyldighet — beträffande behandlingen vid fullgörande av arbetsskyldighet medgivas däremot uttryckligen besvär. Visserligen har den, som blivit ålagd arbetsskyldighet, möjlighet att få beslutet därom prövat av Kungl. Maj:ts befallningshavande i samband med ansökan om handräckning för hans inställande till arbetet, men då sådan ansökan förutsätter visad tredska från den arbetsskyldiges sida, lärer det ej kunna anses lämpligt att göra hans möjlighet till ändringssökande beroende därav.»

Vid tillstyrkande av förslaget om besvärsrätt göres i åtskilliga utlåtanden den anmärkningen, att besvär böra få anföras, endast då klaganden är berättigad till fattigvård enligt 1 §, varjämte i vissa utlåtanden uttalas, att besvär ej böra få anföras rörande sättet för fattigvårds meddelande. Några myndigheter uttala anslutning till reservationen.

Kammarrätten förklarar sig icke kunna dela kommitténs principiella ståndpunkt i denna fråga, utan anser den uppfattning av fattigvårdens art och natur, på vilken gällande fattigvårdsförordning är grundad och som angives i 1870 års kommittébetänkande, riktigare. I sitt utlåtande anför kammarrätten vidare:

»Fattigvården liksom annan offentlig understödsverksamhet vilar på humanitär grund; det civiliserade nutidssamhället kan och får ej finna sig i, att en dess medlem, som befinner sig i nödläge och ej kan hjälpa sig själv, lämnas åt sitt öde. Samhället vill därför i dylikt nödläge träda hjälpande emellan, och denna vilja har samhället realiserat på det sätt, att kommunerna tillförbundits såsom en skyldighet att sörja för att den nödtorftiga hjälpen lämnas. Naturligt är, att samhället även effektivt vakar däröver, att dess bud härutinnan varder behörigen efterlevt, och rättande ingriper, där sådant finnes av nöden. Men ingalunda följer av denna ordning för fyllande av en samhällets humanitära uppgift, att den enskilde samhällsmedlemmen därigenom tillagts en positiv rätt emot kommunen till understöd med befogenhet för honom att, om han ej finner sig tillfredsställd med den prövning av behovet, som i stadgad ordning försiggått, eller med det understöd, som tilläventyrs beviljats honom, i processuell väg göra sina anspråk gällande.

Redan av denna principiella ståndpunkt följer, att kammarrätten icke anser den enskilde understödssökanden eller understödstagaren böra tillerkännas befogenhet att i ovanberörda hänseenden göra sina anspråk gällande i rättegångsväg. Vad som må kunna brista i den fattigvård, som lagen avser att bereda den nödställde, eller i den behandling, som å anstalt intagen understödstagare må vara underkastad, bör rättas till genom inspektionsmyndighetens mellankomst. En anmälan till denna myndighet om ett tilläventyrs förefintligt missförhållande är därför det rättsmedel, som härutinnan bör stå den enskilde samhällsmedlemmen till buds.

Men är kommitténs förslag enligt kammarrättens mening otillfredsställande ur teoretisk synpunkt, så är det än mer betänkligt ur rent praktisk. Det öppnar portarna på vid gavel för allt slags processande i frågor, som röra fattigvårdens praktiska handhavande i förhållande till understödssökande och understödstagarne, och dessa frågor skola därvid bedömas såsom rättsspörsmål. Därvid kunna de praktiska lämplighetssynpunkterna knappast komma till sin fulla rätt, i allt fall icke så, som fallet kunde bliva, om dessa förhållanden gjordes beroende av inspektionsmyndighetens bedömande.

Kammarrätten håller alltså före, att 80 § 1 mom., såvitt det angår *understödssökande eller å anstalt intagen understödstagare*, bör ur förslaget utgå och ersättas med ett stadgande om rätt till anmälan hos Kungl. Maj:ts befallningshavande, en rätt som bör stå öppen för vilken samhällsmedlem som helst.»

Den i gällande fattigvårdslagstiftning stadgade rätten att få fattigvårdsstyrelsens beslut underställt fattigvårdssamhällets prövning anser kammarrätten ej behövlig, enär, då fråga är om fattigvård enligt 1 §, det synes mer ändamålsenligt och understundom förenat med mindre tidsutdräkt att vid ett beslut om vägrad eller otillräcklig fattigvård direkt anmäla förhållandet hos Kungl. Maj:ts befallningshavande. Att åter införa ett underställningsförfarande, då fråga är allenast om fattigvård enligt 2 §, torde, med hänsyn därtill att området för den obligatoriska fattigvården skulle enligt den nya lagstiftningen väsentligen utvidgas, knappast vara tillräckligt motiverat.

Enligt kammarrättens uppfattning bör vidare besvärsrätt icke få förekomma över de mångskiftande beslut och åtgärder, som kunna förekomma vid fattigvårdens handhavande i konkreta fall. Kammarrätten nämner därvid särskilt beslut om föreläggande för arbetspliktig — understödstagare eller försörjningsskyldig — vilken ej är intagen å anstalt, att utföra arbete eller om sådan persons behandling, beslut om upphörande av arbetsskyldighet, om hemsändning och avhämtande av understödstagare från annat samhälle samt beslut vid utövande av målsmansrätt över omyndig.

Däremot framhåller kammarrätten, att, därest dess förslag, att handräckning enligt kommittéförslagets 73 § skall meddelas av underordnad polismyndighet, vinner avseende, föreskrift ej bör saknas angående rätt till klagan över sådan polismyndighets beslut. Detsamma gäller om polismyndighets beslut att meddela handräckning för hemsändning eller avhämtning av understödstagare. Då enligt kammarrättens åsikt jämväl 4 mom. av 80 § i kommitténs förslag bör utgå (se nedan) hemställer kammarrätten, att hela 80 § uteslutes och ersättes med ett stadgande av innehåll, att fattigvårdsstyrelses beslut eller åtgärd i fråga om meddelande av fattigvård eller om behandlingen av understödstagare eller försörjningspliktig ej

må överklagas, men att, om fattigvårdsstyrelse i något av berörda hänseenden brister i fattigvårdens behöriga handhavande, förhållandet må anmälas hos Kungl. Maj:ts befallningshavande, som äger förordna om den åtgärd, som kan finnas erforderlig för avhjälpande av förefintligt missförhållande, och bör detsamma gälla ifråga om beslut eller åtgärd, som meddelats eller vidtagits av styrelse för anstalt, som är gemensam för flera fattigvårdssamhällen eller som tillhör landsting.

Föredraganden i kammarrätten, med vilken *tre andra ledamöter* instämt, har i huvudsak anslutit sig till kommitténs uttalande om införande av besvärsrätt och framhållit, att besvärsrätten vore ägnad att icke blott medföra större säkerhet för att de behövande verkligen komme i åtnjutande av dem i lagen tillförsäkrade förmåner, utan även att förekomma en alltför ojämn tillämpning. Vad de praktiska lämplighetssynpunkterna beträffade, betvivlade reservanterna, att skillnaden uti ifrågavarande hänseende mellan besvärsförfarandet och anmälan hos befallningshavanden såsom inspektionsmyndighet vore av mera djupgående betydelse, helst befallningshavanden även i besvärsmål skulle äga anlita vederbörande inspektionstjänstemans sakkunskap. Reservanterna anse emellertid, att kommittén vid stadgandenas avfattande avlägsnat sig längre från nu rådande förhållanden än som kunde anses lämpligt och av omständigheterna påkallat. Må vara, säga de, att principiellt sett, med kommitténs utgångspunkt understödssökande eller understödstagare borde äga befogenhet att få i rättegångsväg bedömt varje i sammanhang med understödet stående förhållande, som han ansåge icke instämma med sin lagliga rätt, torde dock de praktiska skälen för en begränsning av ifrågavarande besvärsrätt böra tillerkännas avgörande betydelse. Reservanterna ifrågasätta sålunda införande av ett uttryckligt stadgande, att besvärsrätt endast tillkommer den, som på ett eller annat sätt har omedelbart intresse i saken. Vidare borde klagorätten ej få omfatta de fall, då fråga vore allenast om meddelande av frivillig fattigvård, ej heller beslut om sättet för fattigvårds meddelande eller beslut angående behandlingen å anstalt eller i allmänhet vid fullgörande av arbetsskyldighet. I reservationen framhålles däremot angelägenheten av att stadga besvärsrätt till Kungl. Maj:ts befallningshavande över polismyndighets beslut i anledning av sökt handräckning för verkställande av hemsändning eller avhämtning av understödstagare samt, under förutsättning att i enlighet med kammarrättens hemställan handräckning enligt 73 § i kommitténs förslag meddelas av underordnad polismyndighet, jämväl över polismyndighets beslut härom. Reservanterna förorda vidare stadgande om besvärsrätt beträffande vederbörande styrelses beslut i tvist

angående upphörande av arbetsskyldighet för försörjningspliktig. De betona behovet av klara och uttryckliga processuella stadganden angående ärenden om avhämtning och hemsändning samt åläggande och upphörande av arbetsskyldighet.

Vad kammarrättens majoritet föreslagit beträffande rätt till anmälan hos Kungl. Maj:ts befallningshavande och denna myndighets befogenhet att i anledning härav ingripa tillstyrkes av reservanterna, varvid erinras, att det ej lärer vara ägnat att ingiva några betänkligheter att vissa frågor kunnna bliva föremål för befallningshavandens prövning så väl genom anmälan som genom besvär.

Departementschefen.

Anslutande mig till kommitténs uppfattning om den behövandes rätt till fattigvård, anser jag, i likhet med kommittén, att då lagen föreskriver, att under vissa förhållanden fattigvård *skall* lämnas, och uppdrager åt de kommunala fattigvårdssamhällena att meddela sådan, därav bör följa, att den, som anser sig enligt lagen äga rätt till fattigvård, men vägrats sådan, bör äga att hos någon statens myndighet föra talan över det av kommunens organ, fattigvårdsstyrelsen, i ärendet fattade beslut. Den underställning av ärendet, som enligt gällande fattigvårdsförordning får ske till kommunens representation, kan, då hänvändelsen avser ett förpliktande för representationens eget organ, icke anses tillfyllest. Ett hänskjutande till Kungl. Maj:ts befallningshavandes prövning lärer vara den naturliga utvägen, och därvid synes det mest konsekvent att medgiva samma rättsmedel, som eljest står en missnöjd part öppen, då han förmenar, att en honom i lag tillförsäkrad förmån med orätt vägrats honom. Att en anmälan, som vederbörande myndighet kan behandla under former, vilka undandraga sig all kontroll, icke därvid kan hava samma värde som en besvärsrätt, synes mig obestridligt. Enligt min mening är således införandet av besvärsrätt vid vägrad fattigvård den riktiga lösningen, och avstående därifrån skulle vara rättfärdigat, endast om verkliga praktiska olägenheter kunde påvisas vara en följd därav. I sådant avseende har framkastats, att införande av besvärsrätt skulle öka antalet dylika ärenden hos Kungl. Maj:ts befallningshavande. De av kommittén meddelade uppgifter rörande antalet mål hos Kungl. Maj:ts befallningshavande före nu gällande fattigvårdsförordnings ikraftträdande, medan besvärsrätt var medgiven, samt därefter, då endast anmälan kunde göras, tyda icke på någon minskning under sistnämnda period av målens antal. På sätt av reservanterna i kammarrätten framhållits, torde ej heller ur praktisk lämplighetssynpunkt någon väsentlig skillnad föreligga mellan ett anmälnings- och ett besvärsförfarande.

Kommitténs uppfattning, att farhågorna för följderna av klagorättens återupptagande i fattigvårdslagen överdrivits och att obilliga anspråk böra tillbakavisas på annat sätt än genom att förhindra klagan över vägrad fattigvård, finner jag så mycket hellre förtjäna avseende som, på några undantag när, Kungl. Maj:ts befallningshavande, vilka hava den omedelbara erfarenheten i detta ämne, icke haft något att erinra mot kommitténs förslag på denna punkt.

Beträffande anmärkningen, att klagorätten borde vara inskränkt endast till de fall, då den klagande är berättigad till fattigvård enligt 1 §, är det till en början klart, att det ligger utom Kungl. Maj:ts befallningshavandes befogenhet att förelägga en fattigvårdsstyrelse att lämna fattigvård i annat fall än då förutsättningarna för utgående av obligatorisk fattigvård enligt 1 § äro förhanden. Motsatsen skulle strida mot den grund, varpå fattigvårdsförordningens och förslagets bestämmelser om obligatorisk och frivillig fattigvård vila. Kommittéförslaget innehåller ej heller någonting, som kan tolkas i sådan riktning. Emellertid utsäges ej, att besvär över vägrad fattigvård ej få anföras annat än då begäran om fattigvård stöder sig på 1 §, och detta torde vara riktigt. En bestämmelse om att besvär endast i sådant fall finge anföras skulle efter all sannolikhet resultera i att i besvären alltid uppgåves, att fattigvårdsbehov enligt 1 § förelåge. För övrigt måste det ankomma på befallningshavanden att avgöra, om dylikt fattigvårdsbehov föreligger, och endast om så är fallet ingå i prövning av fattigvårdsstyrelsens beslut.

Av det nu anförda framgår, att jag ej anser det böra i förevarande lagrum införas någon föreskrift om att besvärsrätten är inskränkt till de fall, då klaganden är berättigad till fattigvård enligt 1 §.

Däremot torde, på sätt av reservanterna i kammarrätten ifrågasatts, ett förtydligande böra ske till framhävande av den utav kommittén själv åsyftade innebörden av ifrågavarande stadgande, att endast den, som har ett direkt intresse i saken, är berättigad att anföra besvär.

Från en del håll, särskilt av åtskilliga fattigvårdsmyndigheter, hava betänkligheter uttalats mot kommittéförslaget, såvitt däri stadgats, att besvärsrätt skulle medgivas beträffande beslut i fråga om sättet för fattigvårds meddelande eller rörande behandlingen å anstalt eller vid fullgörande av arbetsskyldighet. Vad då särskilt beträffar formen för fattigvården, sammanhänger frågan härom ofta synnerligen nära med frågan om helt eller delvis vägrad fattigvård. Omständigheterna kunna exempelvis vara sådana, att en understödssökande icke anser sig kunna mottaga erbjuden fattigvård i form av anstaltsvård; familjehänsyn kunna t. ex. föranleda, att understöd i hemmet är den enda vårdform, som är

förenlig med familjens sammanhållande. Vägrar då fattigvårdsstyrelsen att lämna annat än anstaltsvård, står denna vägran i realiteten mycket nära ett avslag på ansökningen om fattigvård. Sådana, i praktiken ej sällan förekommande fall äro närmast att likställa med de fall, som avse vägrad fattigvård. Då beträffande sistnämnda kategori besvärsvägen, såsom jag i det föregående sökt påvisa, är den riktiga och lämpliga, synes mig skäl saknas att i fråga om de fall, som avse sättet för fattigvårds meddelande, anse anmälningsförfarandet vara tillfyllest.

Även i fråga om beslut rörande behandlingen å anstalt eller vid fullgörandet av arbetsskyldighet lärer besvärsrätten vara påkallad. Den uttalade farhågan, att härigenom skulle i högre grad än genom ett anmälningsförfarande öppnas möjligheter till fattigvårdsmyndigheternas trakasserande synes mig icke vara grundad. Det bör icke heller förbises att lagstiftningen på denna punkt avser icke blott försumliga försörjare och andra ofta mer eller mindre pockande och svårskötta element, utan även den stora mängden aktningsvärda åldringar och invalider, vilka måste skyddas mot övergrepp och orättvisa. Då nu besvärsrätten — enligt min mening med rätta — anses innebära ett säkrare skydd i detta hänseende än det nuvarande anmälningsförfarandet, anser jag det vara riktigt att, såsom kommittén föreslagit, medgiva besvärsrätt även i dessa fall.

I en del av dessa fall lärer emellertid ofta inträffa, att särskilda beslut ej av vederbörande meddelas, vilka kunna bliva föremål för överklagande. Den missnöjde kan då stundom påkalla ett fattigvårdsstyrelsens beslut. Riktar sig missnöjet mindre mot någon enstaka åtgärd än något fortvarande missförhållande eller något i ett eller annat hänseende tillämpat system, torde det stundom knappast låta sig göra att framtvinga något direkt beslut. Besvärsrätten kan då icke komma till tillämpning, men för sådana fall finnes möjligheten att genom anmälan till Kungl. Maj:ts befallningshavande (se nedan) bringa förhållandet till denna myndighets kännedom.

Över fattigvårdsstyrelses beslut om fullgörande av arbetsskyldighet lärer besvärsrätt ej behöva stadgas, enär vid vägran att ställa sig beslutet till efterrättelse handräckning måste begäras och i handräckningsärendet befogenheten av fattigvårdsstyrelsens beslut om arbetets åläggande bör bliva föremål för prövning. I anledning av socialstyrelsens anmärkning härom bör vidare erinras, att tredska att inställa sig för att fullgöra förelagt arbete ej är förenat med någon påföljd. Ett medgivande av besvärsrätt över fattigvårdsstyrelsens beslut torde för övrigt, om det skulle hava någon betydelse, medföra, att beslutet i olikhet med övriga

här avsedda beslut icke finge gå i verkställighet, vilket återigen skulle göra, att hela anordningen med arbetsskyldighet skulle försvagas till sin effektivitet. Då yrkande när som helst kan framställas om arbetsskyldighetens upphörande, och klagan (se nedan) får föras över beslut i anledning härav, saknas ej utvägar för den missnöjde att få sin talan prövad.

I kommittéförslagets 73 § har jag föreslagit den ändring, att handräckning, som där sägs, skall verkställas av underordnad polismyndighet. Vid sådant förhållande lärer, på sätt kammarrätten framhållit, föreskrift ej böra saknas angående rätt till klagan över polismyndighetens beslut. I sådant hänseende synes böra stadgas, att den missnöjde äger att inom 30 dagar från handräckningens fullbordande anföra besvär hos Kungl. Maj:ts befallningshavande. Detta stadgande synes böra erhålla sin plats i en särskild § 79.

I sammanhang härmed torde lämpligen böra införas stadgande om klagan i fråga om polismyndighets handräckning för omhändertagande av egendom, som avses i 62 § 2 stycket (kommittéförslagets 64 §).

Såsom jag förut antytt torde det vara erforderligt att i lagen medgiva besvärsrätt över vederbörande styrelses beslut i fråga om upphörande av arbetsskyldighet; detsamma lärer vara fallet beträffande beslut om kvarhållande, på sätt i kommittéförslagets 74 § 2 mom. sägs, av där omförmäld person.

Enligt vad jag föreslagit skall vid tvist mellan fattigvårdsstyrelser eller mellan fattigvårdsstyrelse och understödstagare om hemsändning tvisten hänskjutas till Kungl. Maj:ts befallningshavandes prövning. I förevarande sammanhang påkallas sålunda ej yttrande om besvärsrätt över beslut i dylik fråga.

Vad kommittén i 80 § 3 mom. föreslagit synes mig böra godtagas.

Beträffande den av kammarrätten berörda frågan om besvärsrätt över beslut vid utövande av målsmanskap över omyndig, som i kommittéförslagets 79 § sägs, torde med hänsyn till den betydande förändring, som av mig föreslagits i fråga om omfånget av den fattigvårdsstyrelsen enligt nämnda § tillkommande rätt, någon sådan besvärsrätt ej vara erforderlig.

Vad härefter beträffar det av kommittén i 80 § 2 mom. föreslagna stadgandet, har kommittén funnit en allmän klagorätt över fattigvårdsstyrelsens beslut rörande fattigvårds lämnande ej vara tillräcklig för att under alla förhållanden trygga en prövning av den behövandes rätt och särskilt framhållit, att den behövande stundom ej kan själv tillvarataga sin rätt samt att åtskilliga förhållanden, t. ex. fattigvårdens handha-

vande i allmänhet, matordningens bristfälliga beskaffenhet och dylikt ej kunna göras till föremål för besvär. Vad kommittén sålunda uttalat torde äga sin riktighet. Emellertid förefaller det, som om med den avfattning, kommittén givit åt 80 § 2 mom., endast en del av vad kommittén åsyftat skulle kunna vinnas. Nämnda moment omfattar nämligen allenast det fall, att fattigvårdssamhälle underlåter att lämna fattigvård, då sådan enligt 1 § erfordras. Såsom förut nämnts har kammarrätten föreslagit att ersätta kommittéförslagets stadganden om besvärsrätt med en bestämmelse att, om fattigvårdsstyrelse i avseende å meddelande av fattigvård eller behandlingen av understödstagare eller försörjningspliktig brister i fattigvårdens behöriga handhavande, förhållandet må anmälas hos befallningshavanden, som äger förordna om den åtgärd, som kan finnas erforderlig för avhjälpande av förefintligt missförhållande.

Ehuru jag funnit mig böra tillstyrka kommitténs förslag om besvärsrätt, anser jag av nyss antydda skäl stadgandet i kommittéförslagets 80 § 2 mom. böra omformuleras i den riktning, kammarrätten föreslagit, och således komma att omfatta ett åliggande för Kungl. Maj:ts befallningshavande att, oavsett huruvida besvär enligt 80 § 1 mom. i nämnda förslag anförts, icke blott, såsom i 2 mom. sägs, tillhålla fattigvårdssamhälle, som underlåter att lämna fattigvård, då sådan enligt 1 § erfordras, att fullgöra sin skyldighet i sådant hänseende, utan även eljest förordna om den åtgärd, som kan finnas erforderlig till avhjälpande av förefintligt missförhållande; i sammanhang härmed bör, såsom kammarrätten förordat, utsägas, att missförhållande må anmälas hos befallningshavanden. Jämväl lärer det vara lämpligt att föreskriva, att sådan anmälan må göras hos fattigvårdskonsulent och fattigvårdsinspektören. Vid dessa tjänstemäns inspektionsbesök skulle härigenom lämnas möjlighet för dem, som anse sig äga skäl till missnöje, att göra muntlig anmälan härom. Konsulenten eller inspektören skulle då givetvis kunna omedelbart verkställa undersökning till utrönande av, huruvida missnöjet är befogat.

I sammanhang med förslagets stadgande om arbetshem har (sid. 184, 189) berörts frågan, om kommun, som är missnöjd med av styrelse för sådant hem meddelat beslut rörande intagande i hemmet, skall äga föra talan mot beslutet. Då kommunen har en rätt att under vissa omständigheter få understödstagare eller försörjningspliktig intagen i arbetshemmet, men prövningen av, huruvida dessa omständigheter äro för handen, ligger hos hemmets styrelse, torde rätt att besvära sig över styrelsens beslut böra genom uttrycklig föreskrift medgivas. Stadgande härom lärer böra intagas i ett nytt mom. 5 av förevarande §.

Klagan över fattigvårdsstyrelses beslut i andra frågor. 78 § 4 mom. (80 § 4 mom. i kommitténs förslag).

I 80 § 4 mom. av sitt förslag upptager kommittén ett stadgande av följande lydelse:

»Medlem av fattigvårdssamhälle, som vill styrka, att annat beslut av fattigvårdsstyrelsen, än här förut är sagt, vilar på orättvis grund eller icke är i laga ordning tillkommet eller står i strid med allmän lag eller författning eller annorledes överskrider deras befogenhet, som fattat beslutet, så ock den, som tilltror sig kunna visa, att beslutet kränker hans enskilda rätt, äger, där ej beslutet är av rent förberedande natur eller verkställande art, överklaga detsamma i enahanda ordning, som stadgas i kommunallagarna för besvär över kommunalstämmas eller stadsfullmäktiges beslut; skolande diarieutdrag om besvärens inlämnande ingivas till fattigvårdsstyrelsens ordförande. Om verkställighet av fattigvårdsstyrelsens beslut gäller vad i 1 mom. sägs.»

Kommittén.

Kommittén anför härom i motiverna:

»Fattigvårdsstyrelserna hava på grund av sin ställning att besluta och vidtaga åtgärder även i andra frågor än sådana, som avse beviljande av fattigvård. Bland dessa frågor äro först att märka förvaltningsfrågor (fattigvårdens anordnande i allmänhet, användande av medel). För sådana frågor gäller i regel, att styrelsen är ansvarig inför fattigvårdssamhället. Fattigvårdsstyrelsens beslut och åtgärder i förvaltningsfrågor äro föremål för revision och fattigvårdssamhället kan, om de därvid framställda anmärkningarna godkännas, vägra ansvarsfrihet för förvaltningen och väcka ersättningstalan inför domstol. Härigenom upphäves dock icke själva beslutet. Enligt 47 § i gällande fattigvårdsförordning får klagan föras hos Konungens befallningshavande över sådant fattigvårdsstyrelses beslut, som enligt förordningen ej tillhör fattigvårdssamhälles prövning och icke angår förvaltningsfrågor, för vilkas behandling styrelsen, enligt vad nyss nämnts, är ansvarig endast inför samhället, enligt de närmare regler, som givas i paragrafen. Stadganden rörande besvär mot kommunal myndighets beslut finnas numera också i fråga om kyrko- och skolråd i förordningen om kyrkostämma m. m. Då det synes lämpligt, att klagorätten över fattigvårdsstyrelses beslut gives enahanda begränsning, som klagan över beslut av sistnämnda kommunala myndigheter erhållit, har kommittén i huvudsaklig överensstämmelse med de i berörda hänseende givna bestämmelserna föreslagit ett stadgande, enligt vilket medlem av fattigvårdssamhälle, som vill styrka, att beslutet vilar på orättvis grund eller icke är i laga ordning tillkommet eller står i strid med allmän lag eller författning eller annorledes överskrider deras befogenhet, som fattat beslutet, ävensom den, vilken tilltror sig kunna visa, att beslutet kränker hans enskilda rätt, äger, där ej beslutet är av rent förberedande eller verkställande art, att överklaga detsamma i den ordning, som stadgas i kommunallagarna för besvär över kommunalstämmas eller stadsfullmäktiges beslut.»

Yttrande.

Såsom redan anmärkts anser *kammarrätten* nu förevarande stadgande böra utgå. Stadgandet skulle enligt kammarrättens mening antagligen endast komma att föranleda missförstånd. Kammarrätten anför härom:

»Vad angår de åtgärder och beslut, som enligt lagförslaget skola ankomma på fattigvårdsstyrelse, så har den till en början att ombesörja vissa förvaltnings- och verkställighetsåtgärder, som uteslutande röra fattigvårdssamhällets rätt och som generellt angivas i 10 § av förslaget (frånsett första att-satsen). Hit torde även vara att räkna fattigvårdsstyrelses åtgöranden ifråga om utkrävande av ersättning för lämnad fattigvård. Ärenden av nu ifrågavarande art torde vara sådana, som i gällande fattigvårdsförordnings 47 § karaktäriseras såsom förvaltningsfrågor, för vilkas behandling fattigvårdsstyrelsen jämlikt de i fattigvårdsförordningen eller i kommunallagarna givna föreskrifter är endast inför fattigvårdssamhället ansvarig. Något överklagande av fattigvårdsstyrelses åtgärder eller beslut i nu nämnda ärenden lärer icke kunna ifrågakomma — fattigvårdsstyrelsens åtgöranden därutinnan kontrolleras genom styrelsens ansvarighet inför fattigvårdssamhället. För såvitt den till sin innebörd synnerligen oklara bestämmelsen i 80 § 4 mom. av förslaget skulle avse att stadga besvärsrätt i nu ifrågavarande kategori av ärenden, kan förslaget därutinnan icke biträdas.»

Efter att vidare hava framhållit, att fattigvårdsstyrelse, förutom med nu nämnda ärenden, har att taga befattning även med sådana, som avse fattigvårdens handhavande gent emot understödssökande, understödstagare eller försörjningspliktig, men att därmed ock ramen för fattigvårdsstyrelses beslutande- och förfoganderätt är angiven, så att vad styrelsen må åtgöra utanför nämnda ram är utan rättslig verkan, anför kammarrätten vidare:

»Emellertid ligger det ju inom möjlighetens gräns, att en fattigvårdsstyrelse kan företaga sig att besluta i ärende, som ej faller under dess befogenhet, eller att vid ärendes behandling kunna förekomma andra övergrepp, såsom om styrelsens ordförande skulle vägra att föredraga en till styrelsen inkommen framställning, eller om vid omröstning till beslut ledamot skulle vägras deltaga m. m. dylikt. Fråga uppkommer då, om för dylika fall särskilt besvärsförfarande skall i lagen anvisas.

Detta synes emellertid knappast nödigt. Om beslutet faller utanför styrelsens befogenhet, är det i och för sig en nullitet, som ej behöver överklagas för att sakna verkan. Gäller det formell olaglighet i ett ärende, som angår fattigvårdens handhavande gent emot understödssökande, understödstagare eller försörjningspliktig, kan beslutet anmälas hos Konungens befallningshavande i den ordning, som ovan är sagd, därvid även den formella behandlingen givetvis kommer under prövning. I allt fall lärer Konungens befallningshavande även utan särskilt lagstadgande få anses befogad att rättande inskrida, om kommunalmyndighet skulle ingripa på område, som faller utanför dess befogenhet, eller göra sig skyldig till annan liknande olaglighet. Så har i praxis skett i fråga om kommunalnämnds åtgöranden av liknande art.»

Departementschefen.

Stadgandet i 47 § fattigvårdsförordningen synes huvudsakligen äga tillämplighet på en del beslut i formfrågor vid ärendenas behandling inom fattigvårdsstyrelsen. Emellertid finnes även en del andra fall, då stadgandet kan komma till användning, t. ex. vid tvister mellan rotar

(se 14 § 2 mom. fattigvårdsförordningen och 91 § 1 mom. i kommitténs förslaget) och vid klagan över böter, som pålagts för utevaro från sammanträde. Det saknar alltså icke alldeles betydelse att hava en besvärsrätt utöver den redan föreslagna. Mot det av kommittén föreslagna stadgandet i 80 § 4 mom. kan emellertid anmärkas, att detsamma innefattar en utvidgning av besvärsrätten till förvaltningsfrågor, som kommittén knappast torde hava avsett och som med den i 1 mom. stadgade besvärsrätten ej heller lärer erfordras. Jag föreslår därför ett återupptagande av stadgandet i 47 § fattigvårdsförordningen.

Avgiftsfritt tillhandahållande av protokoll. 78 § 6 mom. (80 § 5 mom i kommitténs förslag.)

I 80 § 5 mom. av kommitténs förslag har lämnats föreskrift om, att utdrag av fattigvårds- eller anstaltsstyrelses protokoll i ärende, som i 80 § sägs, skall utan avgift tillhandahållas den, som är i behov därav för klagan över styrelsens beslut.

Departementschefen.

Detta stadgande, mot vilket anledning till erinran ej förekommit, tillstyrkes av mig.

80 § (81 § i kommitténs förslag).

Talan mot beslut av kommunalstämma m. fl. 80 §. (81 § i kommitténs förslag.)

I 81 § föreslår kommittén ett stadgande av innehåll, att för talan mot beslut, som i frågor rörande fattigvården enligt denna lag fattas av kommunalstämma, kommunalfullmäktige, stadsfullmäktige eller allmän rådstuga, gäller vad om besvär över deras beslut är stadgat i kommunallagarna.

Kommittén.

Härom anför kommittén i motiverna:

»Då enligt förslaget den kommunala representationen, d. v. s. kommunalstämma, kommunalfullmäktige, allmän rådstuga eller stadsfullmäktige, icke äger någon beslutanderätt i frågan, huruvida fattigvård skall i ett visst fall utgå eller ej, har den i 1871 års fattigvårdsförordning intagna bestämmelsen angående besvär över deras beslut i dylikt fall icke upptagits i förslaget.

Däremot tillkommer det kommunalrepresentationen att besluta i vissa andra frågor rörande kommunens fattigvård. I alla de fall, där denna utövar fattigvårdssamhällets beslutanderätt, gäller rörande fullföljd av talan mot dess beslut vad i kommunallagarna är stadgat om besvär över de här ovan nämnda kommunala myndigheternas beslut. Stadgandet härom, som återfinnes i förslagets 81 §, är detsamma som fattigvårdsförordningen innehåller i 46 § 3 mom. sista meningen, därvid endast vidtagits den redaktionella förändring, som betingats av här förut omnämnda ändring i sak.»

Departementschefen.

Kommitténs förslag på denna punkt har icke gjorts till föremål för anmärkning och synes mig böra godtagas. På grund av det utav mig

föreslagna tillägget till 18 § om underställning av beslut rörande arvode åt fattigvårdsstyrelsens ordförande torde i förevarande § böra införas bestämmelse om ordningen för sådan underställning.

81 § (82 § i kommitténs förslag).

Talan hos kammarrätten. 81 §. (82 § i kommitténs förslag.)

Enligt 82 § 1 mom. 1 stycket i kommitténs förslag skall klagan över Kungl. Maj:ts befallningshavandes utslag i mål om fullgörande av försörjningsplikt eller om ersättning för fattigvårds- eller hemsändningskostnad eller i mål, som omförmälas i 80 § 1 och 2 mom. av kommitténs förslag, anföras hos kammarrätten.

Kommittén.

Kommittén yttrar i motiverna i denna del:

»Det har ansetts självfallet, att Konungens befallningshavandes beslut i frågor rörande fattigvården böra kunna överklagas hos högre myndighet, och detta oavsett på vilken väg målet inkommit till Konungens befallningshavande. Därvid har, i överensstämmelse med vad nu gäller, efter sakens olika beskaffenhet talan tänkts skola fullföljas hos kammarrätten, högsta domstolen eller regeringsrätten.

Sålunda har föreslagits, att hos kammarrätten skola fullföljas mål om fullgörande av försörjningsplikt eller om ersättning för fattigvård eller om hemsändningskostnad. Härunder innefattas då ej blott talan mot enskilda personer eller fattigvårdssamhällen, utan även de fall, då talan eljest föres enligt fattigvårdslagen uti nämnda frågor, såsom vid talan mot landsting om utfående av gottgörelse för vårdavgift i vissa fall. Detsamma har ansetts böra gälla om Konungens befallningshavandes utslag, som meddelats i besvärsmål angående vägrad fattigvård eller sättet för fattigvårds utgående ävensom utslag, som eljest givits av Konungens befallningshavande i fråga om bristfällig fattigvård eller om behandlingen å fattigvårdsanstalt m. m. I viss mån innebär detta möjligen en ändring i vad för närvarande gäller, i det vissa mål angående bristfällig fattigvård, nämligen sådana, som beröra fattigvårdsförhållandena i allmänhet inom ett samhälle, hittills synas hava gått till Kungl. Maj:t i regeringsrätten, om än någon tvekan rått hos myndigheterna om fullföljden i sådana fall. Kommittén har emellertid ansett någon åtskillnad icke böra göras med avseende å mål angående bristfällig fattigvård, utan föreslagit, att besvär i samtliga de mål, som nämnas i 80 § 1 och 2 mom., skola gå till kammarrätten.

Vad angår målen rörande vägrad eller bristfällig fattigvård, är det klart, att, då saken inkommit till Konungens befallningshavande genom besvär, klagorätt över Konungens befallningshavandes beslut står öppen för dem, som varit parter i målet hos Konungens befallningshavande. Däremot kunde möjligen tvekan föreligga om besvärsrättens omfattning, då Konungens befallningshavande efter anmälan eller på eget initiativ upptagit ärendet. Enligt fattigvårdsförordningen äger allenast fattigvårdssamhälle klaga över åtgärd, som Konungens befallningshavande enligt samma förordnings 46 § 4 mom. funnit nödigt besluta. Att denna rätt även enligt kommitténs förslag förefinnes är självklart, men enligt detsamma har det lämnats öppet även för andra att klaga. Det erfordras dock även här, att den klagande skall kunna påvisa, att han har något intresse

i saken, antingen så att han redan framträtt som part hos Konungens befallningshavande eller saken eljest prövas röra hans rätt; ett sådant intresse finnes naturligen för den understödsbehövande eller hans målsman. Huruvida eljest ett sådant intresse och därav följande klagorätt förefinnes, lärer böra bedömas efter allmänna rättsregler och omständigheterna i det föreliggande fallet.»

Yttranden. Två Kungl. Maj:ts befallningshavande anse det onödigt att betunga kammarrätten med prövning av befallningshavandes beslut i mål, som omförmälas i kommittéförslagets 80 § 1 och 2 mom. *Kammarrätten*, som i dessa fall allenast vill medgiva en anmälningsrätt till Kungl. Maj:ts befallningshavande, anser talan över deras beslut i sådana mål böra få fullföljas allenast av fattigvårdssamhälle. Föredraganden i kammarrätten och två av de ledamöter, som förenat sig med honom rörande besvärsfrågan, äro så tillvida skiljaktiga från kammarrättens yttrande i förevarande del, att de anse klagan till kammarrätten böra få fullföljas över befallningshavandes beslut i mål angående ansökning om obligatorisk fattigvård, som helt och hållet eller till någon del ogillats; den tredje av dessa ledamöter yttrar, att det synes honom vara tvivel underkastat, huruvida klagan över vägrad fattigvård bör få kunna fullföljas till kammarrätten.

Kammarrätten upptager vidare såsom föremål för fullföljd hos kammarrätten tvister mellan fattigvårdssamhällen om understödstagares avhämtning eller hemsändning.

Slutligen framhåller kammarrätten, att frågor om sättet för fattigvårds meddelande eller om behandlingen av understödstagare eller försörjningspliktig vid fullgörande av arbetsskyldighet synas vara förvaltningsfrågor, vilka näppeligen väl ägna sig för samma bedömande, som vanliga fattigvårdsmål. De handläggas, säger kammarrätten, för närvarande såsom förvaltningsärenden, d. v. s. Kungl. Maj:ts befallningshavandes därutinnan meddelade beslut överklagas hos Kungl. Maj:t och avgöras i regeringsrätten. Någon anledning att härutinnan göra ändring synes kammarrätten icke föreligga.

Departementschefen. Vad först beträffar klagan över Kungl. Maj:ts befallningshavandes beslut i fråga rörande helt eller delvis vägrad fattigvård, synes det mig naturligt, att sådan skall få fullföljas och att det bör ske i kammarrätten, som jämväl eljest har att slita tvist, huruvida behov av fattigvård enligt 1 § föreligger. Klagorätt lärer böra förefinnas, vare sig ärendet inkommit till Kungl. Maj:ts befallningshavande genom besvär eller anmälan.

Av de övriga ärenden, angående vilka, enligt vad jag föreslagit, föreskrift om besvärsrätt bör lämnas i sammanhang härmed, (sättet för

fattigvårds meddelande, behandlingen å anstalt eller vid fullgörande av arbetsskyldighet, kvarhållande å anstalt i fall, som avses i kommitténs förslagets 74 § 1 och 2 mom.) torde några stå målen om vägrad fattigvård tämligen nära, och då det knappast synes motiverat att beträffande de återstående föreskriva ett annat förfarande, har jag funnit mig böra tillstyrka, att samtliga de mål, som avses i kommitténs förslagets 80 § 1 och 2 mom., skola fullföljas till kammarrätten. Detsamma torde, på sätt kammarrätten anfört, böra gälla tvist mellan fattigvårdsstyrelser om hemsändning. Likaledes bör tvist mellan fattigvårdsstyrelse och understödstagare om hemsändning fullföljas till kammarrätten. Att, såsom kommittén föreslagit, även i fråga om försörjningsplikt eller om ersättning för fattigvårds- eller hemsändningskostnad besvär skola över Kungl. Maj:ts befallningshavandes beslut få föras i kammarrätten, därom synes enighet råda, och anledning att frångå kommitténs förslag torde ej föreligga.

Såsom jag redan vid 61 § 1 mom. anfört, bör fattigvårdsstyrelse äga fullfölja talan i kammarrätten mot Kungl. Maj:ts befallningshavandes beslut i ärende, som avses i nämnda lagrum. Stadgande härom lärer böra införas i ett särskilt mom. av 81 §.

Sättet för fullföljd av talan till kammarrätten. 81 § (forts.)

I 2 stycket av 82 § 1 mom. i kommitténs förslag föreskrives, att besvären skola innan klockan tolv å trettionde dagen efter den, då klaganden erhållit del av utslaget, avlämnas till Kungl. Maj:ts befallningshavande, som över besvären infordrar vederbörandes förklaring och, sedan sådan inkommit, till kammarrätten insänder handlingarna i målet jämte bevis om utslagets delgivning och eget utlåtande.

Vidare stadgas i 2 mom., att, om utslaget är meddelat av Kungl. Maj:ts befallningshavande i annat län, än det klaganden tillhör, besvären må, om klaganden det föredrager, inom ovan stadgade tid avlämnas till Kungl. Maj:ts befallningshavande i sistnämnda län, vilken det åligger att översända dem till Kungl. Maj:ts befallningshavande, som meddelat utslaget, för att vidare behandlas i föreskriven ordning.

3 mom. innehåller följande: »Har mål, som rör viss persons hemortsrätt och fattigvårdssamhälles därav beroende anspråk på ersättning för hans fattigvård, förevarit hos Konungens befallningshavande i särskilda län, och anföras besvär över det i huvudsaken sist meddelade utslaget; då må ock i sammanhang därmed föras klagan över annat dessförinnan i målet meddelat beslut och sådant beslut ej utgöra hinder för sakens prövning i dess helhet.»

De sålunda föreslagna stadgandena överensstämma i allt väsentligt med nu gällande bestämmelser i 48 § fattigvårdsförordningen.

Slutligen förekommer i 4 mom. av kommittéförslagets 82 § ett så lydande stadgande:

»Konungens befallningshavandes utslag, som i 1 mom. avses, ävensom kammarrättens utslag i dylika mål skola skyndsamt genom Konungens befallningshavandes försorg delgivas, förutom sökande och klagande, jämväl förklarande i de fall, då antingen genom utslaget försörjnings- eller ersättningsskyldighet honom ådömts eller ock målet av honom såsom sökande först anhängiggjorts; och skall bevis om delgivningen av Konungens befallningshavande vederbörande vid anfordran tillhandahållas.»

Detta stadgande överensstämmer i huvudsak med nådiga kungörelsen den 9 oktober 1891 angående delgivning genom offentlig myndighets försorg av vissa utslag i fattigvårdsmål.

Yttrande.

Kammarrätten hänvisar till motsvarande bestämmelse i förordningen angående mantalsskrivning den 6 augusti 1894 (§ 12) och anser, att även här bör meddelas föreskrift, att det är klaganden obetaget att på eget äventyr i betalt brev med allmänna posten till Kungl. Maj:ts befallningshavande *insända* besvären så tidigt, att de dit inkomma inom den angivna besvärstiden.

Departementschefen.

Stadgandena i den av kommittén föreslagna 82 § 1 mom. 2 stycket samt 2—4 momenten, vilka stadganden i huvudsak överensstämma med vad för närvarande gäller, synas mig böra godkännas. Något särskilt stadgande i det hänseende kammarrätten förordat lärer icke vara erforderligt, då enligt förordningen den 12 juni 1885 om rätt för parter i kommunala mål och vissa fattigvårdsmål att med posten insända besvärsskrifter och övriga handlingar dylik rätt gäller även i fattigvårdsmål.

82 § (83 § i kommitténs förslag).

Klagan över kammarrättens beslut ej tillåten. 82 §. (83 § i kommitténs förslag.)

I 83 § av kommitténs förslag stadgas i överensstämmelse med 49 § fattigvårdsförordningen, att klagan ej må föras över kammarrättens beslut i fattigvårdsmål.

Kommitténs förslag i denna del, varemot erinran ej förekommit, synes mig böra godtagas, allenast med en redaktionell ändring, betingad av det utav mig föreslagna tillägget i 81 § 5 mom. beträffande klagan över beslut i ärende, som avses i 61 § 1 mom.

83 § (84 § i kommitténs förslag).

Klagan över Kungl. Maj:ts befallningshavandes utslag i mål om tvångsarbete. 83 §.

(84 § i kommitténs förslag.)

I 84 § av kommitténs förslag stadgas:

»Vill någon söka ändring i Konungens befallningshavandes utslag, varigenom han dömts till tvångsarbete enligt 77 §, äger han att ingiva sina till Konungen ställda besvär till Konungens befallningshavande innan klockan tolv å åttonde dagen, räknad, om han är häktad, från det utslaget för honom avkunnades, men i annat fall från det beslutet delgavs honom. Konungens befallningshavande infordrar yttrande över besvären från vederbörande, om anledning därtill förekommit, samt insänder därefter ofördröjligen handlingarna tillika med eget utlåtande till Konungens nedre justitierevision.

I sammanhang med prövning av besvär, som här sägs, må ock komma under bedömande lagligheten av den dömde enligt 76 eller 77 § tilldelad varning.

Vid klagan över beslut, som särskilt meddelats om någons häktande eller kvarhållande i häkte, vare tiden för besvärs ingivande icke inskränkt till viss tid.

Behöver häktad person biträde vid besvärens författande, foge Konungens befallningshavande anstalt, att det erhålles.»

Kommittén.

Härom anför kommittén i motiverna:

»Så länge besvär i mål enligt lagen angående lösdrivares behandling den 12 juni 1885 avgöras i högsta domstolen, har kommittén ansett lämpligast, att även klagan i de mål, varom nu är fråga, prövas där, vadan ej någon ändring gjorts i stadgandet i 50 § fattigvårdsförordningen i detta avseende. Däremot skiljer sig förslaget från sistnämnda lagrum i åtskilliga avseenden. Sålunda har, sedan anhängiggörandet av talan i dessa mål överlämnats åt allmänna åklagaren, besvärsrätt ej synts böra medgivas annan än den till tvångsarbete dömde. I sammanhang med införande av rätt att häkta i dessa mål har föreslagits ett stadgande om rätt att klaga över Konungens befallningshavandes beslut angående häktning. I enlighet med vad som stadgats i lagen om lösdrivares behandling har här också upptagits stadgande om rätt för häktad att erhålla biträde vid besvärs författande. — Beslut om varning enligt 77 § av Konungens befallningshavande bör ej få överklagas, men högsta domstolen har naturligen vid prövning av besvär över tvångsarbetes ådömande också att pröva lagligheten av varning, som kan föranleda till tvångsarbetes ådömande.»

Yttranden.

I några avgivna yttranden har mot detta stadgande anmärkts, att rätt till klagan borde medgivas allmän åklagare eller fattigvårdsstyrelse för det fall, att talan om tvångsarbetes ådömande blivit ogillad eller åklagaren eller fattigvårdsstyrelsen finner den ådömda påföljden för lindrig.

Departementschefen.

Vad som föranlett kommittén att utesluta sådan klagan, som med förenämnda erinringar avses, torde bland annat hava varit analogien med lösdrivarlagen, enligt vilken endast den, som blivit dömd till tvångsarbete, äger fullfölja talan mot Kungl. Maj:ts befallningshavandes beslut. Därjämte har, såsom av motiverna framgår, den omständigheten inverkat, att enligt förslaget anhängiggörandet av talan i dessa mål överlämnats åt allmänna åklagaren.

Enligt vad jag föreslagit skall det ankomma på fattigvårdsstyrelse att väcka och föra talan hos Kungl. Maj:ts befallningshavande om tvångsarbetes ådömande. Skäl synes mig då saknas att utesluta fattigvårdsstyrelsen från rätt att, såsom i 50 § fattigvårdsförordningen är densamma medgivet, fullfölja talan mot befallninghavandens utslag. Jag har därför låtit kommittéförslagets 84 § undergå omarbetning i nu antydd riktning.

Om rätt till klagan medgives fattigvårdsstyrelsen, bör därunder innefattas även de fall, då Kungl. Maj:ts befallningshavande låtit bero vid varning. Enligt praxis har hittills jämväl den varnade fått föra talan mot befallningshavandens beslut angående varning även utan sammanhang med klagan över beslut om ådömande av tvångsarbete (Nytt jur. arkiv 1912 s. 20), och synes mig något hinder härför ej böra uppställas.

Olika meningar hava i praxis gjort sig gällande, huruvida eller i vad mån, efter det Kungl. Maj:ts befallningshavande i mål om tvångsarbete låtit bero vid varning, från fattigvårdsstyrelsens sida erfordras vidare åtgärd mot den felande, innan styrelsen kan få denne för fortsatt underlåtenhet att inställa sig till arbete dömd till tvångsarbete. Det har därvid uttalats, *dels* att vidare åtgärd från styrelsens sida ej erfordras, *dels* att såsom villkor för tvångsarbetes ådömande bör uppställas, att, efter det befallningshavandens varning meddelats, den felande av fattigvårdsstyrelsen föresatts arbete och sedermera visat tredska, *dels ock* slutligen, att efter den av befallningshavanden meddelade varningen den felande bör hava visat tredska och, därför av fattigvårdsstyrelsen varnad, underlåtit att rätta sig efter sålunda meddelad varning (Nytt jur. arkiv 1906 s. 360 och 1916 s. 335).

Jag skall icke här inlåta mig på frågan, vilken av dessa uppfattningar, som enligt fattigvårdsförordningen må vara den riktiga; för den nya lagstiftningens del synes det mig dock böra fastslås, att den av Kungl. Maj:ts befallningshavande meddelade varningen saknar annan betydelse för utgången av ett senare mål om ådömande av tvångsarbete för fortsatt tredska än att densamma såsom en försvårande omständighet kommer i betraktande vid avgörande av frågan, huruvida i det senare målet tvångsarbete skall ådömas och tiden därför, eller

om det ännu en gång skall få bero vid varning. Vid sådant förhållande och med hänsyn till den ovan uttalade uppfattningen, att talan mot beslutet om varning utan sammanhang med klagan över beslut om ådömande av tvångsarbete bör få äga rum, torde det icke vara behövligt att i sammanhang med prövning av besvär över befallningshavandens utslag i det senare målet få lagligheten av den tidigare av befallningshavanden meddelade varningen bedömd, i följd varav den i kommittéförslagets 84 § 2 stycket gjorda hänvisningen till samma förslags 77 § torde böra utgå.

84 § (85 § i kommitténs förslag.)

Klagan över Kungl. Maj:ts befallningshavandes beslut i andra frågor. 84 §. (85 § i kommitténs förslag.)

I 85 § av kommittéförslaget föreskrives, att för klagan över Kungl. Maj:ts befallningshavandes beslut i andra frågor, som beröras i fattigvårdslagen, än förut sagts, gäller, efter varje saks beskaffenhet, vad om besvär över befallningshavandens beslut är i kommunallagarna eller eljest stadgat.

En motsvarande bestämmelse återfinnes i 48 § 2 mom. fattigvårdsförordningen.

Kommittén framhåller, att dessa mål på grund av stadgandena i lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt den 26 maj 1909 i allmänhet torde tillhöra regeringsrätten.

Mot förevarande stadgande synes mig intet vara att erinra.

Departementschefen.

85 §. (86 § i kommitténs förslag.)

Verkställighet utan hinder av klagan. 85 §. (86 § i kommitténs förslag.)

Kommittéförslaget upptager i 86 § ett stadgande av innehåll, att Kungl. Maj:ts befallningshavandes utslag, varigenom förordnats om meddelande av fattigvård åt nödställd person, går i verkställighet utan hinder därav att klagan förts.

Vad sålunda föreslagits överensstämmer väsentligen med bestämmelsen i 48 § 4 mom. fattigvårdsförordningen.

Det föreslagna stadgandet, som ej föranlett anmärkning, torde böra godtagas.

Departementschefen.

11 KAP.

Overgångsbestämmelser.

86 § (87 § i kommitténs förslag.)

Övergångsstadgande ang. hemortsrätt och ersättningsskyldighet m. m. 86 §. (87 § i kommitténs förslag.)

I 87 § av kommitténs förslag stadgas:

»Denna lag skall lända till efterrättelse från och med den 1 januari 191 . .; dock att därvid skall iakttagas,

att envar behåller den hemortsrätt, han ägde vid nämnda tid, intill dess han enligt stadgandena i denna lag förvärvat annan sådan, samt

att vad i denna lag stadgas angående ersättning för fattigvård av fattigvårdssamhälle eller enskild person icke skall tillämpas i fråga om fattigvård, som börjat utgå, innan lagen trätt i kraft.»

Kommittén.

Kommittén anför i motiverna:

»Då det efter den nya lagens ikraftträdande blir fråga om att bestämma en persons hemortsrätt, kommer det givetvis under en lång tid framåt ej sällan att inträffa, att undersökningen måste gå tillbaka till tiden före lagens ikraftträdande, samt följaktligen förhållanden under den tid, då 1871 års förordning varit gällande, göras till föremål för bedömande. Av praktiska skäl synes det vara lämpligast, att i sådant fall de på hemortsrätten inverkande förhållandena under ett visst år bedömas efter den lag, som gällde vid nämnda tid; eljest skulle på grund av de ändrade bestämmelserna i den nya lagen åtskilliga olägenheter uppkomma. Med hänsyn härtill har kommittén föreslagit, att en var bibehålles vid den hemortsrätt, han ägde vid tiden för den nya lagens ikraftträdande, intill dess han enligt samma lags stadganden förvärvat annan hemortsrätt.

På grund av de förändrade bestämmelser, som i den nya lagen föreslagits rörande rätt till ersättning för lämnad fattigvård av fattigvårdssamhälle samt beträffande den tid, inom vilken och det sätt, varpå dylik ersättning skall sökas, har bland övergångsbestämmelserna upptagits stadgande därom, att den nya lagens bestämmelser i denna del icke skola tillämpas i fråga om fattigvård, som börjat utgå, innan lagen trätt i kraft. Detsamma har uttalats rörande ersättning av enskild person.»

Yttrande.

Kammarrätten anmärker, att övergångsstadgandet beträffande ersättningsskyldighet lider av den olägenheten, att här avsedd fattigvård, som utgått enligt 2 § i gällande fattigvårdsförordning men jämlikt den nya fattigvårdslagen vore att hänföra till obligatoriskt understöd, icke behövde, ens i den mån densamma belöpte å tiden efter lagens ikraftträdande, gottgöras av hemortskommun eller försörjningspliktig. Då skäl enligt kammarrättens mening saknas för en dylik anordning, torde orden »börjat utgå» böra utbytas mot »utgått».

Kammarrätten anser vidare en särskild övergångsbestämmelse vara erforderlig beträffande klagan i fattigvårdsärenden samt anför:

»Om exempelvis, därest klagorätten ordnas på sätt kommittén föreslagit, en fattigvårdsstyrelse genom beslut, som delgivits sökanden 25 dagar innan den nya lagen träder i kraft, avslagit ansökning om fattigvård och sökanden vill överklaga beslutet, skulle enligt kommitténs förslag besvärstiden faktiskt inskränkas till allenast fem dagar. Kammarrätten ifrågasätter, huruvida icke beträffande talans fullföljande föreskrift borde meddelas, att i fattigvårdsärenden, som före lagens ikraftträdande avgjorts av fattigvårdsstyrelse, skall gälla, vad förut varit stadgat.»

Departementschefen.

Vad kammarrätten hemställt synes mig böra iakttagas. Då tiden för det tvångsarbete, som enligt den nya lagen kan ådömas, är längre än den i fattigvårdsförordningen bestämda, torde böra föreskrivas, att för förseelse, som ägt rum före lagens ikraftträdande, ej må åläggas tvångsarbete å längre tid än i fattigvårdsförordningen stadgas. I övrigt finner jag ej skäl att föreslå avvikelse från kommitténs förslag.

87 §. (88 § i kommitténs förslag.)

Författningar, som upphävas genom den nya lagen. 87 §. (88 § i kommitténs förslag.)

I 88 § i sitt förslag har kommittén upptagit ett stadgande av detta innehåll:

»Genom denna lag upphävas

förordningen den 9 juni 1871 angående fattigvården tillika med alla de stadganden, vilka innefatta ändring eller förklaring av nämnda förordning eller tillägg därtill;

kungörelsen den 9 oktober 1891 angående delgivning genom offentlig myndighets försorg av vissa utslag i fattigvårdsmål;

så ock vad i övrigt finnes i lag eller särskild författning stadgat stridande mot denna lags bestämmelser.»

Departementschefen.

I detta stadgande, mot vilket anmärkning ej förekommit, synes mig ej böra vidtagas annan ändring, än att, med hänsyn till att i 61 § 1 mom. av mig föreslagits intagande av föreskrift om de handlingar, vilka böra fogas vid ansökningar om gottgörelse av statsmedel för utgiven fattigvård, stadgande lärer böra meddelas om upphävande jämväl av kungörelsen den 21 augusti 1885 angående handlingar, som böra bifogas ansökningar om ersättning av statsmedel för fattigvårdskostnader.

Val av fattigvårdsstyrelse första gången. 88 §. (89 § i kommitténs förslag.)

88 §. (89 § i kommitténs förslag.)

I 89 § av kommittéförslaget stadgas följande:

»I fattigvårdssamhälle på landet, där särskild fattigvårdsstyrelse ej finnes, väljes sådan å ordinarie kommunalstämma i december månad året näst före det, då lagen träder i tillämpning.»

Kommittén.

Kommittén anför:

»Lagens ikraftträdande har föreslagits skola ske vid ett årsskifte. För att den såsom obligatorisk föreslagna fattigvårdsstyrelsen skall kunna vara färdig att då träda i verksamhet, är det nödvändigt, att val av ledamöterna i denna äger rum vid de ordinarie decemberstämmorna året innan lagen träder i kraft; förslaget upptager ett stadgande härom. Detta förutsätter emellertid, att lagen i god tid dessförinnan promulgeras.»

Departementschefen.

Vad kommittén i denna § föreslagit synes mig böra godkännas.

I 11 § har av mig föreslagits, att minst en av ledamöterna i fattigvårdsstyrelsen och minst en av suppleanterna skall vara kvinna; vidare skola enligt samma §, i olikhet mot vad för närvarande gäller, också i städerna suppleanter utses. Även vissa andra av bestämmelserna i 11 och 12 §§ sakna motsvarighet i fattigvårdsförordningen eller avvika från dess stadganden.

Med hänsyn till dessa omständigheter torde det vara nödvändigt, att föreskrift meddelas därom, när en övergång till vad sålunda skall gälla bör inträda. I dessa hänseenden lärer böra stadgas, dels att i fattigvårdssamhälle på landet, där särskild fattigvårdsstyrelse redan finnes, bestämmelserna i 11 och 12 §§ skola lända till efterrättelse redan vid ordinarie kommunalstämman i december året näst före det, då lagen träder i kraft, om val av ledamöter och suppleanter då skall äga rum, dels att i annat fall nämnda bestämmelser böra bringas till tillämpning vid första efter lagens ikraftträdande infallande val och dels att i stad ledamöter och suppleanter skola i enlighet med samma bestämmelser utses vid det tillfälle, då val av ledamöter infaller första gången efter det lagen trätt i kraft.

89 §. (ny).

Tid för reglementes ingivande för fastställelse. 89 §.

Då efter lagens ikraftträdande någon tid lärer komma att förflyta, innan reglemente, som avses i 8 §, hinner bliva uppgjort och av fattigvårdssamhället antaget samt därefter av Kungl. Maj:ts befallningshavande fastställt, men det är av betydelse, att det icke dröjer allt för länge, innan reglemente kommer till stånd i de kommuner, där sådant finnes

vara erforderligt, torde det vara på sin plats att bland övergångsbestämmelserna införes en föreskrift om den tid, inom vilken reglemente eller ansökan om befrielse från skyldighet att hava sådant skall ingivas till Kungl. Maj:ts befallningshavande; och torde det lämpligen böra stadgas, att reglemente skall före utgången av år 1919 underställas Kungl. Maj:ts befallningshavandes prövning och att ansökan om befrielse från skyldighet att hava dylikt reglemente skall göras före den 1 april 1919. Kungl. Maj:ts befallningshavandes beslut i anledning av ansökan om sådan befrielse torde kunna meddelas i så god tid, att åtminstone därest besvär över beslutet ej föres, reglemente kan hinna av fatttigvårdssamhället antagas och till befallningshavanden ingivas före utgången av år 1919.

90 §. (90 § i kommitténs förslag.)

Anordnandet av fattigvårdsanstalter. 90 §.

I denna § har kommittén upptagit ett stadgande av följande lydelse:

»Med fullständigt ordnande av de i 31 och 33 §§ omförmälda anstalter må anstå under en tid av tio år från det denna lag trätt i kraft.

Under övergångstiden ankommer det på Konungens befallningshavande i samråd med den i 44 § omförmälda inspektionsmyndigheten att söka åstadkomma ordnande inom kommunerna av sådana anstalter, i fall där så anses lämpligt genom överenskommelser mellan kommunerna om gemensam anstalt; och må såsom anstalt av det ena eller andra slaget godkännas redan befintlig anstalt, som är eller kan göras lämplig för ändamålet.»

Kommittén.

Med hänvisning till vad kommittén vid 31—34 §§ (sid. 159) anfört framhåller kommittén, att då anordnandet av fattigvårdsanstalter i den utsträckning kommittén avsett naturligtvis icke kan äga rum omedelbart efter lagens tillkomst, ett övergångsstadgande även i denna del blivit nödvändigt.

Yttranden.

Från några håll har erinrats, att en övergångstid i förevarande hänseende om 10 år vore för kort.

Kammarrätten föreslår, under hänvisning till vad kammarrätten anfört beträffande den av kommittén föreslagna inspektionsmyndigheten, att orden »i samråd med den i 44 § omförmälda inspektionsmyndigheten» måtte utgå ur andra stycket av förevarande §.

Departementschefen.

Med den förändrade anordning, som enligt vad jag föreslagit skulle givas inspektionsmyndigheten, bör bestämmelsen om samråd med denna myndighet utgå. Möjligt är ju att den föreslagna övergångstiden i vissa fall

kan visa sig vara för knappt tilltagen, men å andra sidan lärer det vara nödvändigt, om man inom rimlig tid vill vinna syftet med bestämmelserna om anstaltsvård, att ej medgiva längre övergångstid. Skulle mot förmodan, efter det lagen tillämpats några år, bliva tydligt, att det ej går att ordna anstaltsväsendet inom föreskriven tid, torde en ändring av lagen på denna punkt kunna åstadkommas. En annan utväg vore, att Kungl. Maj:t tillerkändes rätt att i fall, då synnerliga skäl förelåge, medgiva anstånd, men måhända skulle dröjsmål uppstå i fråga om anstaltsväsendets ordnande, därest någon utväg stode öppen att mot slutet av övergångstiden på detta sätt vinna uppskov. Jag anser mig därför böra tillstyrka kommittéförslaget på denna punkt.

91 §. (91 § i kommitténs förslag.)

Denna § lyder i kommitténs förslag sålunda:

Roteindelning, enskilda fattigvårdssamhällen, tillskottsavgifter, m. m. 91 §.

»1 mom. I fattigvårdssamhälle, där roteindelning finnes införd, då denna lag träder i kraft, må roteindelningen fortfarande bestå, intill dess densamma enligt 8 § i förordningen den 9 juni 1871 angående fattigvården blivit upphävd, dock ej längre än till utgången av femte året efter det lagen trätt i kraft; och skall för sådant fattigvårdssamhälle fortfarande gälla vad nämnda förordning innehåller beträffande roteindelning och fattigvården i samhälle med roteindelning.

2 mom. Därest vid lagens trädande i kraft tillskottsavgift utgår eller enskilt fattigvårdssamhälle finnes, som omförmäles i 34 § fattigvårdsförordningen, må därvid förbliva, så länge träffad överenskommelse eller given föreskrift gäller; och skall för sådant fall lända till efterrättelse vad i nämnda förordning stadgas.

3 mom. Där på grund av stadgandet i 31 § 1 mom. fattigvårdsförordningen vid lagens trädande i kraft ersättning av staten utgår till fattigvårdssamhälle för fattigvård åt person, tillhörande manskapet vid krigsmakten eller anställd såsom arbetare eller hantverkare vid kronans varv eller verkstäder, eller åt hans hustru eller minderåriga barn, skall, så länge fattigvården utgöres, fattigvårdssamhället äga att fortfarande därför åtnjuta ersättning enligt förut gällande grunder.»

Kommittén.

Kommittén erinrar om att enligt förslaget nu gällande bestämmelser om roteindelning, enskilda fattigvårdssamhällen, tillskottsavgifter samt om statens ersättningsskyldighet beträffande krigsmanskap och arbetare eller hantverkare vid kronans varv eller verkstäder m. fl. skola upphävas samt hänvisar till vad kommittén förut i motiverna i dessa hänseenden anfört.

Yttrande.

Kammarrätten har vid denna § anmärkt dels beträffande 1 mom. att uttrycket »dock ej längre än till utgången av femte året efter det lagen trätt i kraft» torde böra förtydligas till »dock ej längre än fem år efter det lagen trätt i kraft», dels ock i fråga om 3 mom., att då fattigvård enligt § 31 fattigvårdsförordningen icke utgår till person, medan han ännu *tillhör* manskapet vid krigsmakten eller *är anställd* såsom arbetare eller hantverkare vid kronans varv eller verkstäder, en omredigering av förevarande mom. synes erforderlig.

Departementschefen.

De av kammarrätten föreslagna redaktionella jämkningarna synas böra vidtagas. I övrigt lärer förslaget i dessa delar böra vinna godkännande.

92 § (92 § i kommittéförslaget.)

Bettleri. 92 §.

Gällande bestämmelser.

Såsom kommitténs historiska framställning utvisar, var den äldre fattigvårdslagstiftningens huvudsakliga syfte att bekämpa bettleriet. Även fattigvårdsförordningen innehåller de bestämmelser, som för närvarande gälla om bettleri, men i vissa fall hänvisas jämväl till lösdrivarlagen. Fattigvårdsförordningen definierar i 38 § en bettlare såsom den, som »med ord eller åtbörder begär allmosa av annan än den, vilken enligt 11 § bör anmälan om behov av fattigvård emottaga». Förordningen söker verka för bettleriets bekämpande dels därigenom att de, som verkligen äro i behov av hjälp, få sådan genom fattigvårdsmyndigheternas försorg, och dels därigenom att de, som kunna förtjäna sitt uppehälle men på grund av lättja avhålla sig därifrån, så snart de söka anlita utvägen att förskaffa sig sitt uppehälle genom bettleri, bliva föremål för tvångsåtgärder. I förstnämnda avseende uttalas i fattigvårdsförordningen (9 §), att varje fattigvårdssamhälle har att vid anordnandet av sin fattigvård tillse, »att bettlande må förekommas». I det andra avseendet föreskrives huvudsakligen följande: Inom varje fattigvårdssamhälle skola utses tillsyningsmän (39 §), vilka, jämte det de äga mottaga ansökningar om fattigvård, hava att anhålla bettlare och förfara med dem enligt i förordningen (40 §) närmare givna föreskrifter. Reglerna äro olika för dem, som fyllt 15 år, och för yngre. Är anhållen bettlare över 15 år och berättigad till fattigvård enligt 1 § fattigvårdsförordningen, anmäler tillsyningsmannen fallet hos fattigvårdsstyrelsen för vederbörlig åtgärd. Erfordras ej fattigvård, beror den vidare åtgärden på, om bettlaren har hemvist inom fattigvårdssamhället eller icke. I senare fallet har tillsyningsmannen att vidtaga åtgärd för hans be-

handling som lösdrivare genom vederbörlig myndighet; i det förra skall tillsyningsmannen anmäla förhållandet hos fattigvårdsstyrelsen, som då har att pröva, huruvida fattigvård enligt 2 § fattigvårdsförordningen bör förekomma, samt i motsatt fall meddela bettlaren varning eller vidtaga åtgärder i och för bettlarens behandling enligt lösdrivarlagen. Beträffande bettlande barn gå föreskrifterna ut på att få barnen överlämnade till vederbörande fattigvårdsstyrelse för erhållande av behövlig vård och vidtagande av åtgärder för att förekomma bettleriets upprepande, samt att föräldrar eller målsmän, som genom uppmaning eller eljest föranlett barnet att bettla, skola efterhållas och eventuellt underkastas behandling enligt lösdrivarlagen.

Fattigvårdsförordningen upptager vidare bestämmelser angående gäldande av forslingskostnaden, som i vissa fall, särskilt då det gäller hemforsling av bettlande barn, betalas av fattigvårdssamhället, men eljest av staten (43 §). Slutligen meddelas en erinran till krono- och stadsbetjänte att använda all uppmärksamhet till förekommande av bettlande samt, så vitt på dem kan bero, lämna fattigvårdsstyrelse och tillsyningsman den handräckning, som kan påkallas (45 §).

Kommitténs förslag.

Kommittén har bland övergångsbestämmelserna, i 92 §, upptagit ett stadgande av följande lydelse:

»I stället för vad i förordningen den 9 juni 1871 angående fattigvården är stadgat till förekommande av bettleri samt om barn, som bettlar eller vanvårdas, skola följande bestämmelser gälla:

1 mom. Envar, som efter fyllda femton år gör sig förfallen till bettleri, må anhållas och, där han ej är i den nödställda belägenhet, att han bör erhålla fattigvård, behandlas såsom lösdrivare, på sätt i lagen angående lösdrivares behandling är stadgat.

Till enahanda behandling gör sig den förfallen, vilken tillåter barn under femton år, som står under hans vård, att bettla eller använder barn eller andra att bettla för sin räkning.

2 mom. Om barn under femton år anträffas bettlande eller befinnes vara vanvårdat, skall fattigvårdsstyrelsen, där åtgärd anses böra vidtagas, varom stadgas i lagen den 13 juni 1902 angående uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn, göra anmälan till vederbörande barnavårdsnämnd eller i annat fall förfara på sätt styrelsen finner vara av omständigheterna påkallat.

3 mom. Inom varje fattigvårdssamhälle skall fattigvårdsstyrelsen anställa behövligt antal tillsyningsmän, vilka hava att anhålla bettlare och inställa dem, därest de ej på grund av föreliggande fattigvårdsbehov böra över-

lämnas till samhällets fattigvårdsstyrelse, å landet hos kronofogde eller länsman och i stad hos stadsfiskal.

För detta sitt bestyr åtnjuter tillsyningsman den ersättning, som fattigvårdssamhället efter förslag av fattigvårdsstyrelsen bestämmer.»

Kommittén.

I motiveringen härför framhåller kommittén, efter att hava ur sin statistik för år 1907 lämnat en del uppgifter angående antalet tillsyningsmän över bettlare och av dem anmälda fall av bettleri m. m., att bestämmelserna om bettleri rätteligen ej synas hava sin plats i fattigvårdslagstiftningen i annan mån än i fråga om de åtgärder, som från fattigvårdens sida kunna göras för att förebygga bettleriet. Kommittén anför härefter vidare:

»För så vitt det åter gäller vidtagande av tvångsåtgärder mot bettleriet, synas stadgandena böra tillhöra lösdrivarlagstiftningen; dit hänvisar också fattigvårdsförordningen i avseende å den närmare beskaffenheten av de tvångsåtgärder, som skola vidtagas i sagda syfte. Praktiskt sett sammanfaller bettleriet även med de förseelser, som behandlas i lösdrivarlagen. Både det sysslolösa kringstrykandet och ett lättjefullt levnadssätt, som medför våda för allmän säkerhet, ordning eller sedlighet, äro mycket ofta, att ej säga oftast, förbundna med bettleri. Med hänsyn härtill har kommittén, i vars uppdrag jämväl ingår en revision av lösdrivarlagstiftningen, avsett att i sammanhang därmed också behandla bettleriet, för så vitt gäller ingripande däremot medelst tvångsåtgärder. Vad angår förfarandet i avseende å barn, som beträdas med bettleri, kommer frågan om dem att av kommittén närmare behandlas i sammanhang med lagstiftningen om barnavården, vilkens omarbetning jämväl uppdragits åt kommittén. Särskilt lagstiftningen om uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn berörres härav.

Då emellertid bestämmelser till motverkande av bettleriet icke kunna undvaras och således ett uteslutande av dessa ur fattigvårdsförordningen icke låter sig göra med mindre andra sättas i stället, har kommittén, i avbidan på framläggande av förslag till ny lösdrivarlag, föreslagit intagande bland övergångsstadgandena i fattigvårdslagen av provisoriska bestämmelser i ämnet, motsvarande i huvudsak fattigvårdsförordningens föreskrifter med de modifikationer, som betingas utav de av kommittén föreslagna ändringarna i nämnda lagstiftning samt tillkomsten av lagstiftningen om vanartade och i sedligt avseende försummade barn.

Härvid har icke ansetts nödigt att upprepa den i fattigvårdsförordningens 38 § meddelade definitionen på bettleri. Innebörden av detta begrepp torde vara så pass klar, att någon definition icke behöves; i varje fall synes denna innebörd icke bliva klarare genom den i nyss angivna lagrum meddelade definitionen.

Genom hänvisningen till lösdrivarlagen i avseende å den, som beträdes med bettleri utan att vara berättigad till fattigvård, har fastslagits vad redan nu gäller, att lösdrivarlagens föreskrifter i avseende å varning, dömande till tvångsarbete m. m. skola gälla även om bettlare, liksom i avseende å den, som på i lagen angivet sätt främjar eller föranleder bettleri av barn eller andra. Vad fattigvårds-

förordningen innehåller om varning i visst fall genom fattigvårdsstyrelsen har ansetts icke böra upptagas; stadgandet lärer icke hava någon praktisk betydelse.

I 13 § 2 mom. av gällande fattigvårdsförordning stadgas, att fattigvårdsstyrelse, då anmälan göres, att barn bettlar eller att det vanvårdas, bör förskaffa sig underrättelse om förhållandet och i anledning därav förfara på sätt styrelsen finner vara av omständigheterna påkallat. De fall, som här avses, ankomma efter utfärdandet av lagen den 13 juni 1902 angående uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn i regel på barnavårdsnämnds behandling. Bettleriet innebär nämligen oftast ett försummande av barnet i sedligt avseende, där det ej rent av är att fatta som vanart, och kroppslig vanvård innefattar i regel också ett försummande i sedligt avseende. Där bettleriet eller vanvården åter har sin grund i ett föreliggande nödställt läge, blir det givetvis fattigvårdsmyndighetens uppgift att lämna nödig hjälp och den blir då i tillfälle att i samband härmed ingripa mot bettleriet eller vanvården. Det kan emellertid tänkas, att bettleriet eller vanvården varken är att hänföra under nyssnämnda lag eller en följd av ett nödtillstånd, som ur sådan synpunkt påkallar fattigvårdsmyndighetens ingripande. Vid den revision av barnavårdslagstiftningen, som kommittén har att företaga, kommer också att tagas i övervägande, huru denna lucka i lagstiftningen ändamålsenligast bör fyllas. I avbidan härpå har kommittén ansett sig böra såsom övergångsbestämmelse upptaga ett stadgande av huvudsakligen samma innehåll som 13 § 2 mom. fattigvårdsförordningen med tillägg av en utav den nämnda lagen av den 13 juni 1902 betingad hänvisning till denna lag.

Med den ringa utveckling polisväsendet, särskilt å landsbygden, ännu erhållit, torde det vara lämpligt att bibehålla de kommunala tillsyningsmännen. Dessa böra naturligen avlönas av kommunen, som också bör bekosta av dem för uppdragets utförande företagna resor för att inställa bettlare hos polis- eller annan myndighet.»

Yttranden.

Kungl. Majt:s befallningshavande i Skaraborgs län anser, att då ifrågavarande stadganden icke torde kunna anses såsom övergångsbestämmelser i vanlig mening, desamma böra, därest de ej kunna överföras till andra författningar, upptagas i en särskild förordning.

Kammarrätten erinrar beträffande 3 mom., att enahanda bestämmelser, som i lösdrivarlagen 2 § 1 mom. och 16 § finnas meddelade i fråga om de myndighetspersoner, hos vilka lösdrivare skola inställas, självfallet böra gälla även beträffande dem, hos vilka enligt här avsedda mom. inställelse av bettlare skall äga rum. En ändring av ifrågavarande mom. i enlighet med vad nu anförts synes därför kammarrätten erforderlig.

Departementschefen.

Den ändring i kommitténs förslag ifråga om minderårighetsgränsen (1 §), som av mig förordats, föranleder motsvarande ändringar i förevarande lagrum. I övrigt synes mig någon annan avvikelse från kommitténs förslag i denna del icke böra äga rum än att i 3 mom. göres en hänvisning till lösdrivarlagen beträffande de polismyndigheter, inför vilka bettlare skola inställas.

Redan förut har jag varit i tillfälle att beröra frågan om

Kommunala pensionstillskott och sjukvårdsbidrag utan fattigvårds karaktär.

Jag övergår nu till en närmare behandling av detta ämne.

Pensionsstyrelsens framställning den 24 januari 1917.

I underdånig skrivelse den 24 januari 1917 har pensionsstyrelsen hemställt, att Kungl. Majt måtte förelägga riksdagen följande förslag till *lag angående kommunala pensionstillskott och sjukvårdsbidrag:* »Finnes pension (understöd), som tilldelas person jämlikt lagen om allmän pensionsförsäkring den 30 juni 1913, ej vara tillräcklig för hans försörjning och är pensionstagaren i följd därav i behov av fattigvård, äger den kommun, till vilken pensionstagaren i fattigvårdshänseende hör, att i den ordning och efter de grunder, som av kommunen bestämmas, till hans pension lämna ett tillskott i penningar eller naturaförmåner, vilket icke skall anses såsom fattigvård. Sådant tillskott kan efter omständigheterna indragas eller jämkas.

Därest kommun gemensamt med pensionsstyrelsen ikläder sig kostnader för åtgärder till förebyggande eller hävande av arbetsoförmåga hos person, som i fattigvårdshänseende hör till kommunen, skall kommunens andel av nämnda kostnader icke räknas som fattigvård.»

Pensionstillskott.

I skrivelsen erinrar pensionsstyrelsen i fråga om de *kommunala pensionstillskotten*, att en av pensionsförsäkringsverksamhetens huvuduppgifter är att bereda försörjning under en tryggad och socialt värdig form åt sådana obemedlade och mindre bemedlade personer, vilka till följd av ålderdom eller eljest genom arbetskraftens förlust eller nedsättning blivit oförmögna att längre förskaffa sig sitt uppehälle; att den pension (avgiftspension, pensionstillägg och understöd), som försäkringen lämnar, även om den av kostnadsskäl måste bliva anspråkslös till sitt belopp, dock är avsedd att i allmänhet jämte pensionärens övriga inkomster bereda honom försörjning utan anlitande av fattigvård eller hjälp av enskilda, att försäkringen emellertid icke har förutsättningar att kunna fylla nämnda uppgift redan från verksamhetens början, utan att detta kan förväntas ske först då försäkringen nått sin fulla utveckling, d. v. s. efter 40 à 50 års förlopp; att på grund av flera samverkande omständigheter de pensioner, som från försäkringen under en ganska lång tid framåt komma att utgå, bliva relativt små och avsevärt lägre än vad sedermera blir fallet; att vid pensionsförsäkringslagens antagande statsmakterna ej heller utgått från den förutsättning, att de från försäkringen under de närmaste årtiondena utgående beloppen skulle i någon

mera nämnvärd omfattning bliva tillräckliga att tillsammans med vederbörande pensionärers övriga inkomster förslå till fyllande av de mer trängande levnadsbehoven utan att tvärtom framhållits, att under den första tiden pensionerna med sina starkt reducerade belopp skulle, särskilt på dyra platser, bliva otillräckliga att bereda pensionärerna en självständig försörjning; att det emellertid måste anses önskvärt, att pensionärerna i så stor utsträckning som möjligt erhålla sin försörjning utan anlitande av fattigvården, även om denna utväg måste sökas utanför pensionsförsäkringen, enär man i motsatt fall riskerar att redan från början tappa bort en av försäkringens viktigaste uppgifter, nämligen att söka bereda sina pensionärer en självständig försörjning, samt att åtgärder i syfte att utom ramen av offentlig eller enskild fattighjälp skapa en lämplig form för det tillskott till pensionärernas försörjning, som kräves med hänsyn till pensionsbeloppens otillräcklighet, äro så mycket mera påkallade, som dylika tillskott ej endast äro av betydelse under den första verksamhetstiden, utan även allt framgent måste, om ock i mindre omfattning förekomma på sådana platser med dyra levnadskostnader, där pensionerna, även när de kommit upp i sina normala belopp, icke motsvara kostnaderna för nödtorftig försörjning.

Vidare erinrar pensionsstyrelsen om att ålderdomsförsäkringskommittén föreslagit en bestämmelse, som i det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till lag om allmän pensionsförsäkring upptogs i något förändrad form med följande lydelse: »Finnes på grund av höga levnadskostnader i den ort, där pensionstagare är bosatt, pensionen ej vara tillräcklig för hans försörjning, äger den kommun, till vilken pensionstagaren i fattigvårdshänseende hör, att, därest han förut sökt efter förmåga ärligen försörja sig, till hans pension lämna ett tillskott, vilket förty icke skall anses såsom fattigvård. Sådant pensionstillskott må dock, evad det utgår i penningar eller naturaförmåner, ej uppgå till högre årligt värde än för man till 150 och för kvinna till 125 kronor; och kan tillskottet av kommunen efter omständigheterna minskas eller indragas.» Särskilda utskottet vid 1913 års riksdag uttalade i sitt utlåtande, att utskottet funne förslagets syfte värt uppmärksamhet, men att det emellertid syntes utskottet, att stadgandet borde anses falla utom ramen för ett försäkringssystem, och att det icke vore osannolikt, att vad man med detsamma velat vinna skulle kunna ernås på annan väg. Vid sådant förhållande fann utskottet lämpligt låta bestämmelsen utgå ur lagförslaget. Vid frågans behandling i riksdagen bifölls detta utskottets förslag.

Pensionsstyrelsen framhåller härefter, hurusom styrelsen under sitt arbete med pensionsförsäkringslagens praktiska tillämpning mycket snart

bibragts insikt om det ogynnsamma läge, i vilket pensionsförsäkringen kommit genom riksdagens nyssnämnda beslut, varigenom en för försäkringens lyckliga genomförande nödvändig och viktig faktor uteslöts utan att något annat sattes i dess ställe, samt att styrelsen under arbetets vidare utveckling alltmer styrkts i uppfattningen, att här förelåg en betänklig lucka i lagstiftningen, och att styrelsen utan tvekan kunde uttala, att behovet att så snart som möjligt få denna ofullständighet kompletterad måste betraktas såsom trängande.

Styrelsen redogör därefter för förhållandena i Danmark, varest vissa av de utav kommunala fattigvårdsmyndigheter utdelade understöd icke medföra för understödstagaren några av de privat- eller offentligrättsliga påföljder, som eljest äro eller kunna bliva förknippade med mottagandet av fattigvård.

Ur denna redogörelse må följande anföras:

»Man har ganska allmänt sökt genomföra den principen, att då understödsbehovet icke är framkallat av något straffvärt eller klandervärt förhållande från understödstagarens sida, utan i mer eller mindre grad oförskyllt drabbat denne, uppbärandet av understödet icke bör vara förknippat med några särskilda påföljder. Så äro understöd till bestridande av läkarvård och begravningskostnader icke att betrakta som fattigvård. Detsamma gäller i huvudsak om kostnader för uppfostran, underhåll och vård av blinda, dövstumma, idioter, sinnessjuka, epileptiker, vanföra, lytta, tuberkulösa, skrofulösa och lupus-sjuka, därest vården äger rum å statsanstalt eller under därmed jämförliga förhållanden. En dylik undantagsställning tillkommer jämväl åtskilliga andra understöd, såsom underhåll åt familjer, vilkas försörjare åtnjuta anstaltsvård för tuberkulos, understöd på grund av sjukdom åt personer, som viss tid uppburit ersättning från sjukkassor, understöd till änkors barn m. m.

— —

Vidare är att märka, att de kommunala myndigheterna enligt lag av den 13 mars 1908 hava befogenhet att tilldela personer över 60 år ålderdomsunderstöd, av vilka understöd hälften återgäldas kommunen av staten. Dessa understöd avse nödtorftig försörjning icke endast för den understödde, utan även för hans familj, och äro icke att betrakta som fattigunderstöd.

Kommunala understöd utan fattigvårds karaktär utdelas dessutom av de s. k. kommunala hjälpkassorna, vilken institution förskriver sig från år 1856 och reglerats genom lag av den 29 april 1913. Dessa hjälpkassor äro helt fristående i förhållande till fattigvårdsväsendet och stå under ledning av en av kommunens invånare utsedd styrelse. Deras ändamål är att tillfälligt understödja värdiga personer i deras strävan att förskaffa sig sin försörjning utan hjälp av fattigvården. Kassorna äro tillförsäkrade inkomster från vissa stämpelmedel, hundskattemedel m. m. och åtnjuta dessutom bidrag från resp. kommuner samt även från privata donatorers sida.

— —

Den mångåriga praktiska erfarenhet, som man beträffande kommunala understöd utan fattigvårds karaktär förvärvat i Danmark, har givit vid handen, att dessa understöd hava en synnerligen viktig uppgift att fylla. Till följd härav har även området för denna understödsverksamhet allt mer och mer utvidgats.»

Härefter lämnar pensionsstyrelsen följande framställning rörande pensionsförsäkringens *nuvarande läge:*

»För närvarande torde antalet personer, som uppbära pension från pensionsförsäkringen, uppgå till omkring 215,000. För större delen av dessa utgör pensionens högsta belopp 75 kronor för man och 70 kronor för kvinna. Endast för det jämförelsevis ringa antal, som under åren 1915 och 1916 blivit oförmögna till arbete utgår ett något högre belopp, nämligen högst resp. 90 och 105 kronor för man och resp. 84 och 98 kronor för kvinna. Pensionsbeloppen äro emellertid ofta lägre, enär avdrag sker med hänsyn till den egna inkomsten. Medelpensionsbeloppet är för närvarande cirka 61 kronor för man och 59 kronor för kvinna.

Större delen av nämnda pensionärer torde utgöras av personer, som hittills genom inkomster, härflytande från en liten rest av arbetsförmåga eller något litet sparat kapital, eller genom bidrag från enskilda kunnat draga sig fram utan understöd från det allmänna. De hava i regel under hela sitt liv ärligt strävat att försörja sig själva. Övriga pensionärer hava visserligen nödgats att för sitt uppehälle anlita understöd från fattigvården, men dock lyckats bibehålla en relativt självständig ställning. För många av dem har fattigunderstödet bestått endast av ett mindre månatligt tillskott, under det att den huvudsakligaste delen av deras försörjning bestritts av pensionen jämte någon liten egen inkomst.

Den oerhörda stegring i levnadskostnaderna, som under senaste tiden inträtt, har bragt alla dessa pensionärer i ett synnerligen bekymmersamt läge.

De, som hittills, om än med stora försakelser, kunnat hålla sig fria från att anlita allmänt understöd, se med varje dag den tidpunkt nalkas, då de måste vandra vägen till fattigvården. Många av dem, som förut erhållit bidrag till sin försörjning från enskilda, kunna icke längre påräkna sådant, då deras ofta under mycket blygsamma omständigheter levande försörjare själva hårt tryckas av dyrtiden. Den grupp av pensionärer åter, som hittills haft något litet understöd från fattigvården, måste ställa sig i allt större beroende av denna.

Den situation, som sålunda uppstått, är nedslående för såväl pensionsförsäkringsverksamheten som dess pensionärer. Det klagas ock å vissa håll över, att gränsen mellan pensionsförsäkring och fattigvård håller på att plånas ut och att pensionsförsäkringen under sådana förhållanden väl kommer att medföra en minskning i fattigvårdskostnaderna för kommunerna, men däremot icke den av fattigvården oberoende självständighet, som avsetts med och som varit den bärande tanken i hela den nya socialförsäkringsgrenen.

Därest förutnämnda, av ålderdomsförsäkringskommittén och Eders Kungl. Maj:t föreslagna bestämmelse om rätt för kommunerna att tilldela pensionärer pensionstillskott utan fattigvårds karaktär vunnit godkännande, torde förhållandena nu ställt sig annorlunda. Understöd skulle då kunnat lämnas av kommunerna, utan att emottagandet av detsamma behövt medföra den beroende ställning och de påföljder i övrigt, som åtfölja fattigunderstöd.

Ofta hör man visserligen anföras, att emottagandet av fattigvård numera ej anses motbjudande. Möjligt är, att så kan vara förhållandet i större städer, men flerstädes och särskilt på landsbygden, där större delen av pensionärerna är bosatt, betraktas dock fortfarande hänvändelsen till fattigvården som den sista hårda utvägen, som ej anlitas förr än alla andra möjligheter till försörjning äro uteslutna.

Man får emellertid icke göra sig skyldig till den missuppfattningen, att de missförhållanden, för vilka det nu gäller att råda bot, orsakats uteslutande av nu

rådande dyrtid. Dyrtiden har icke skapat desamma, men väl förvärrat den och därigenom kommit den att framträda i bjärtare dager än förut. Även under normala tider skulle dessa missförhållanden, om ock i mindre grad och icke så hastigt, gjort sig gällande och framstått som följder av en betänklig brist i lagstiftningen för pensionsförsäkringen. Det är sålunda här icke fråga om att söka avhjälpa några mer eller mindre tillfälliga missförhållanden, utan att söka lösa en viktig och för den svenska pensionsförsäkringen allt framgent synnerligen betydelsefull fråga.»

Pensionsstyrelsen framhåller härefter, att de flesta, som varit i tillfälle att lära känna förhållandena, torde vara ense därom att något måste göras till förbättrande av den nuvarande ställningen, vilken med beklagande såges icke blott av pensionsförsäkringens målsmän och pensionärer, utan även av andra. Icke minst kommunerna, för vilka dessa missförhållanden vore särskilt märkbara, torde i allmänhet hava kommit till insikt om nödvändigheten av att åstadkomma en bättre ordning. Såsom exempel härpå anför styrelsen ett av stadsfullmäktige i Göteborg nyligen fattat beslut om lämnande av understöd till bland andra pensionärer utan att dessa understöd skola erhålla fattigvårds karaktär, för vilket beslut lämnas en utförlig redogörelse. Enligt denna hade fattigvårdsstyrelsen på förslag av fattigvårdsdirektören hemställt, att ett belopp av 100,000 kronor skulle ställas till fattigvårdens förfogande för beredande av dyrtidshjälp åt personer med hemortsrätt i Göteborg, vilka icke åtnjöte fattigvård, men uppbure eller av vederbörande pensionsnämnd ansetts berättigade att uppbära understöd eller pensionstillägg från allmänna pensionsförsäkringen, med föreskrift att sådan dyrtidshjälp icke finge anses såsom fattigvård enligt gällande fattigvårdsförordning. Redogörelsen innehåller vidare följande:

»Efter det ärendet överlämnats till stadsfullmäktige, erinrade budgetsberedningen i sitt betänkande till en början om fattigvårdsförordningens bestämmelser i §§ 1, 2 och 13 mom. 3 samt anförde därefter följande. Att en kommun vore berättigad att lämna ersättning eller vederlag i en eller annan form icke blott till dem, som för kommunen utförde prestationer i varor eller arbete, utan även — i form av pensioner eller understöd — såväl till dem, vilka offrat sina bästa krafter i kommunens tjänst, som ock till deras närmaste anhöriga, därom torde väl alla vara ense. Det kunde däremot sättas i fråga, huruvida det vore överensstämmande med andemeningen i bestämmelserna i gällande kommunallagar och fattigvårdsförordning, att i andra än de sålunda angivna fallen understöd åt behövande av kommunen lämnades annorledes än i form av fattigvård i den ordning, gällande fattigvårdsförordning föreskreve. Att befogade betänkligheter kunde förefinnas i berörda hänseende, kunde icke förnekas, men i ett flertal fall hade dessa betänkligheter lämnats å sido. Frånsett den sociala understödsverksamhet, som av kommunen utövades genom bidrag åt välgörande stiftelser m. fl. åtgärder, hade stadsfullmäktige lämnat understöd i penningar åt behövande,

t. ex. på senare tiden till dels värnpliktigas familjer dels arbetslösa ävensom till lindring i de mindre bemedlades av stadens befolkning levnadsvillkor. Sant vore, att dessa anslag påkallats av extra ordinära förhållanden, men dessa ej blott fortfore, utan hade därjämte ändrats därhän, att ännu starkare skäl kunde på grund av desamma anföras för kommunens ingripande till lindrande av det ekonomiska betryck, som förhållandena skapat. De ekonomiskt svagare, vilka understöddes av fattigvården, kunde av kommunen hjälpas genom ökat sådant understöd. Dit hörde även ett flertal personer, som finge understöd av den allmänna pensionsförsäkringen. Bland övriga icke arbetsföra, obemedlade personer finge de pensionärer, som hittills undvikit att begära fattigvårdens hjälp, anses såsom i allmänhet de sämst ställda, vilket framginge av de låga pensionsbeloppen och de betingelser, som erfordrades för erhållande av understöd från den allmänna pensionsförsäkringen. Underläte kommunen att lämna särskilt understöd åt dessa pensionärer, bleve följden sannolikt den, att kommunen likafullt finge lämna sådant understöd, men då i form av fattigvårdsbidrag, vadan besparingen för kommunen bleve ringa, om ens någon. Alla torde emellertid vara ense om önskvärdheten därav att, på sätt även fattigvårdsstyrelsen hemställt, det ifrågasatta understödet icke borde givas sådan form att det kunde få karaktär av fattigvårdsbidrag. För att helt och hållet undvika möjligheten därav syntes det nödigt, att fattigvårdsmyndigheterna icke finge taga någon befattning med understödet, helst då i motsatt fall detta i praktiken komme att av de understödstagande uppfattas ej blott såsom fattigvårdshjälp, utan ock såsom en hjälp av mera konstant natur, ett tillägg till pensionerna, ej en tillfällig dyrtidshjälp. Riktigast vore därför, att därest kommunalt bidrag skulle lämnas pensionärerna, detta skedde genom stadens speciella organ för lindrande av dyrtidstrycket eller livsmedelsnämnden. Beredningen fann emellertid betänkligheter möta att inskränka det ifrågavarande bidraget till allenast pensionsförsäkringens pensionärer. Det borde kunna tillgodokomma även andra behövande, då synnerliga skäl därtill föranledde. På grund av nu anförda skäl tillstyrkte beredningen, att ett anslag av 100,000 kronor ställdes till livsmedelsnämndens förfogande under år 1917 för att bereda dyrtidshjälp genom penningbidrag åt såväl pensionärer som andra behövande, vilka hade hemortsrätt i Göteborg och ej åtnjöte fattigunderstöd. Stadsfullmäktige biföllo utan votering detta förslag.»

Efter nämnda redogörelse anför pensionsstyrelsen:

»Ovanstående redogörelse lämnar ett gott exempel på den uppfattning, som inom kommunerna, och detta icke minst från fattigvårdshåll, utbildat sig angående pensionsförsäkringen och pensionärernas ställning. Man finner det nödvändigt, att så snart som möjligt bestämda gränser uppdragas och bibehållas mellan pensionsförsäkring och fattigvård. Man erkänner nödvändigheten av, att kommunerna erhålla möjlighet att på lämpligt sätt understödja en person, som förklarats berättigad till pension och som hittills kunnat hålla sig fri från anlitande av hjälp från det allmänna, utan att sådant understöd från kommunens sida skall flytta pensionären inom fattigvårdens gränser. Men då någon laglig form för tilldelande av dylikt kommunalt understöd ännu icke gives, måste man, för att kunna nå sitt mål, giva detsamma formen av ett tillfälligt understöd och för dess utdelande anlita de provisoriska institutioner, som de nuvarande dyrtidsförhållandena skapat. En lagstadgad ordning i förevarande hänseende synes

sålunda vara av behovet påkallad och torde helt säkert komma att verka till fördel för såväl pensionsförsäkringsverksamheten som kommunerna och pensionärerna.»

Med erinran att det av Kungl. Maj:t för 1913 års riksdag framlagda förslaget begränsade pensionstillskotten till att utgå på dyrorter och på samma gång innehöll en maximigräns för dessa tillskott, resp. 150 kronor för man och 125 kronor för kvinna, framhåller styrelsen, att densamma icke ansett lämpligt upptaga stadgandet, att pensionstillskott må förekomma allenast på orter med dyra levnadskostnader, enär med hänsyn till den ständiga växlingen i förhållandena på olika platser det måste ställa sig vanskligt att åstadkomma en fullt rättvis dyrortsindelning samt det dessutom så länge pensionerna under den första verksamhetstiden utgå med relativt ringa belopp, även på orter med billiga levnadskostnader ofta måste förekomma fall, där ett kommunalt tillskott vore erforderligt till pensionärens försörjning, vilka fall särskilt under nuvarande dyrtid torde bliva talrika.

Fastställandet av en maximigräns för pensionstillskotten skulle efter styrelsens uppfattning komma att medföra avsevärda praktiska olägenheter och i många fall förhindra vinnandet av det ändamål, som med tillskotten avsetts. Det torde för övrigt enligt styrelsens mening icke innebära någon fara att överlämna bestämmandet av pensionstillskottens storlek till vederbörande kommunala myndigheter, vilka säkerligen vid deras beviljande komme att tillse, att desamma icke utginge med högre belopp, än som med lagen avsetts.

Styrelsen anför härefter vidare:

»Att uppställa det villkoret, att endast den, som sökt ärligen försörja sig, skulle äga åtnjuta pensionstillskott, synes styrelsen obehövligt. Att pensionär efter förmåga söker ärligen bidraga till sin försörjning utgör nämligen ett villkor för erhållande av pensionstillägg, och ifrågavarande spörsmål har sålunda i allmänhet redan underkastats prövning av kommunal myndighet. Då det därjämte står kommunen fritt att bevilja tillskott likaväl som att när som helst indraga redan beviljat sådant, synes även på denna grund en värdighetsbestämmelse vara onödig.

Däremot har styrelsen, i likhet med ålderdomsförsäkringskommittén, ansett sig böra såsom villkor för pensionstillskotts beviljande, uppställa den fordran, att pensionären är i behov av fattigvård.

Styrelsen har haft under övervägande, huruvida pensionstillskott lämpligen må utgå även i form av naturaförmåner. Ehuru det kan synas, som om pensionstillskotten — i likhet med pensionerna — borde utgå endast i form av penningar, har dock styrelsen ansett sig böra föreslå, att dylikt tillskott må kunna utgå även i form av naturaförmåner. Förnämsta anledningen härtill har varit den, att det för sådana äldre pensionärer, som äro i behov av anstaltsvård och för detta ändamål intagas på kommunala ålderdomshem, skulle vara betydelse-

fullt, att de förmåner, som lämnas dem av vederbörande kommun, icke hava fattigvårds karaktär. Man kan även tänka sig, såsom exempelvis är på tal i Göteborg, att en kommun låter uppföra byggnad, avsedd att bereda bostad åt sådana pensionärer, som särskilt äro i behov av bostadsförmån. Denna förmån borde då lämpligen kunna ingå i pensionstillskottet, utan att härför skulle behöva anlitas den omvägen, att kommunen uthyrde dylika bostäder till pensionärerna.

Styrelsen har även haft sin uppmärksamhet fäst på de olägenheter, som skulle kunna uppstå på grund därav, att det är mantalsskrivningskommunen, som beviljar pensionen, under det att det kommunala tillskottet skulle utgå från hemortsrättskommunen. Därvid har även tagits under övervägande det förslag, som i en motion till 1913 års riksdag framställdes därom, att för undanröjande av de missförhållanden, som bleve en följd av att fattigvårdsförordningens hemortsrättsbestämmelser lades till grund för utdelandet av det kommunala tillskottet, det lämpligen borde bestämmas, att det bleve den kommun, där pensionstagaren för löpande året mantalsskrivits, och icke hemortsrättskommunen, som ägde besluta om sådant tillskott. Styrelsen inser väl, att en bestämmelse, enligt vilken hemortsrättskommunen och icke mantalsskrivningskommunen skulle bevilja dylika tillskott, måste komma att medföra vissa olägenheter, i synnerhet inom industrikommuner eller andra kommuner med mera rörlig befolkning. I likhet med statsrådet och chefen för civildepartementet, enligt hans uttalande till statsrådsprotokollet den 7 mars 1913, anser dock styrelsen, att dessa svårigheter blivit väsentligt överdrivna. Och detta så mycket mera, som här i allmänhet torde bliva fråga om undantagsfall. Då man i pensionsförsäkringen söker undvika sammanblandning mellan pensionering och fattigvård, skulle det naturligtvis ur denna synpunkt vara en fördel, att den kommun, där pensionären senast varit mantalsskriven, ägde bevilja ifrågavarande tillskott. Men då å andra sidan dessa tillskott i ett stort antal fall, åtminstone under första tiden, skulle komma att innebära en avlösning av redan utgående fattigunderstöd, synes det styrelsen åtminstone icke för närvarande kunna ordnas på annat sätt, än att beviljandet av pensionstillskott tillhör den kommun, till vilken pensionären i fattigvårdshänseende hör.

I detta sammanhang må framhållas, att kompletteringar i vissa hänseenden av det nu framlagda lagförslaget kunna ifrågasättas, t. ex. i syfte att beviljande av pensionstillskott icke må inverka på frågan om pensionärens hemortsrätt. Styrelsen har emellertid funnit de kompletteringar, som sålunda kunna ifrågakomma, icke vara av den betydelse i praktiskt hänseende, att anledning förefunnits att i dessa avseenden frångå Eders Kungl. Maj:ts för 1913 års riksdag framlagda förslag.»

Under rubriken *invändningar mot förslaget* fortsätter pensionsstyrelsen därpå:

»Det synes styrelsen vara en rättfärdighetssak, att, om en person av statens och kommunens myndigheter förklarats vara arbetsoförmögen för sin återstående livstid och förty berättigad att uppbära pension från pensionsförsäkringen, men denna pension på grund av ekonomiska hänsyn vid pensionsförsäkringslagens tillkomst icke kunnat göras tillräcklig för hans försörjning, utan han nödgas härför anlita jämväl kommunens hjälp, en sådan person i fråga om dylikt understöd icke bör jämställas med dem, som av kommunen åtnjuta fattigvård.

Kommunen har ju faktiskt genom den del av pensionen, varmed densamma bidrager, lämnat pensionären ett kommunalt understöd utan fattigvårds karaktär. Det kan då icke anses lämpligt, att det ytterligare understöd, som kommunen sedermera anser sig böra lämna honom, icke utgår som tillskott till denna pension, utan i form av fattigvård.

Nu kan man naturligtvis förvänta den anmärkningen, att ordnandet av denna fråga lämpligen borde anstå till 1918 års riksdag för att genomföras i samband med den reform av fattigvårdslagstiftningen, som antages då bliva förelagd riksdagen. Styrelsen måste bestämt avråda från ett dylikt uppskov.

— —

Enligt styrelsens uppfattning hava för övrigt de föreskrifter, som nu av styrelsen föreslås, icke sin plats i en blivande fattigvårdslag. De beröra icke fattigvård, utan avse rätt för kommun att lämna understöd utan fattigvårds karaktär. De böra därför, såsom styrelsen föreslagit, intagas i en särskild lag.

— —

En annan tänkbar invändning är den, att det kommunala tillskottet skulle komma att för allmänheten framstå som fattigvård. Häremot må anföras, att samma invändning med lika stort eller lika litet fog kan framställas i fråga om det enligt pensionsförsäkringslagen utgående pensionstillägget. Om ock ändamålet med pensionstillskottet såväl som med pensionstillägget sammanfaller med fattigvårdens i så måtto, att båda ytterst åsyfta att till den av egna avgifter skapade pensionen lämna den utfyllnad, som erfordras för pensionärens nödtorftiga försörjning, och därför äro avsedda att avpassas efter behovet, blir dock den principiella skillnaden mellan dessa förmåner och fattigunderstöd klar genom den avfattning, som givits åt den föreslagna bestämmelsen, i vilken det tydligt utsäges, att pensionstillskottet icke skall anses som fattigvård. Då sålunda uppbärandet av dylikt tillskott icke blir förenat med de för mottagandet av fattigvård särskilt utmärkande följder, synes man ej med fog böra befara en missuppfattning hos allmänheten rörande pensionstillskottets rätta natur. För övrigt torde uppfattningen härutinnan i viss mån bliva beroende av de olika sätt, på vilka kommunerna kunna tänkas träffa beslut om och verkställa utbetalning av pensionstillskott. Det bör därför ligga i kommunernas intresse att tillse, att bestämmelserna angående pensionstillskotten tillämpas på lämpligaste sätt.

Det har anmärkts, att det föreslagna pensionstillskottet kunde väntas komma att frikostigt beviljas av vissa kommuner, under det att andra icke skulle begagna sig av ifrågavarande rättighet, utan utfylla pensionerna med fattigvård. Statsrådet och chefen för civildepartementet uttalade till statsrådsprotokollet den 7 mars 1913, att, då kommunerna icke kunde åläggas skyldighet att lämna dylika tillskott, annan utväg ej stått öppen än att bereda möjlighet för kommunerna att utöka pensionerna med nödigt belopp, och att de fördelar, som genom en sådan bestämmelse skulle vinnas, skulle komma att vida överväga olägenheten av en viss ojämnhet i tillskottens beviljande.

Det har ifrågasatts, att en viss del av pensionstillskotten skulle utgå av statsmedel. En dylik ordning skulle naturligtvis sporra kommunerna att bevilja pensionstillskott och bidraga att utjämna kostnaderna. Emellertid skulle härigenom vållas en ökad kostnad för staten utöver den ram, som nu är fastslagen för pensionsförsäkringen, och då de ifrågasatta tillskotten i stort sett endast avse att avlösa de utgifter för fattigunderstöd, som nu bäras eller skulle komma att bäras av kommunerna, synes en dylik ordning icke vara att förorda.

Styrelsen anser sig i detta sammanhang böra framhålla, att även en annan utväg kunde vara tänkbar för ordnande av denna fråga, nämligen att, i likhet

med vad nu är fallet med pensionstilläggen, låta viss del av kostnaden för de kommunala tillskotten betalas av vederbörande landsting. Genom en sådan bestämmelse skulle i väsentlig grad vinnas samma fördelar, som åsyftats med förslaget att en del av dessa tillskott skulle betalas av staten, d. v. s. utjämnande av kostnaderna mellan kommunerna och större benägenhet hos dessa att bevilja dylika bidrag. Ehuru styrelsen icke ansett sig böra i sitt förslag upptaga en dylik fördelning av tillskotten mellan kommunerna och vederbörande landsting, har styrelsen dock funnit sig böra beröra de fördelar, som en sådan anordning skulle medföra.

Beträffande slutligen de ekonomiska konsekvenser, som befogenheten att utdela pensionstillskott skulle innebära för kommunerna, skulle en dylik befogenhet knappast för dem medföra någon risk för ökade utgifter.

Kommunerna skulle visserligen beträffande pensionstillskotten förlora den fordringsrätt gentemot understödstagare, som den äger för lämnat fattigunderstöd, men detta torde icke böra tillmätas någon nämnvärd praktisk betydelse beträffande denna klass av för all framtid arbetsoförmögna personer, vilka i allmänhet torde sakna alla förutsättningar att framdeles kunna till kommunen återbetala erhållna understöd.

Den ekonomiska sidan av denna fråga torde sålunda inskränka sig till spörsmålet, huruvida kommunerna skulle, om lagen genomföres, antagas komma att ikläda sig större kostnader för pensionstillskott till ifrågavarande invalider, än som motsvarar beloppet av till dem nu eller framdeles utgående fattigunderstöd. Då tilldelande av pensionstillskott för vederbörande kommun innebär en rättighet, men icke en skyldighet, torde det vara sannolikt, att de olika kommunerna vid dessa ärendens behandling komma att tillämpa ungefär samma ekonomiska principer, som nu läggas till grund vid utdelande av fattigunderstöd. Hela frågan torde sålunda från kommunens sida mera bliva en formfråga. Vederbörande pensionärer hava gentemot kommunen rätt till fattigunderstöd, men icke till pensionstillskott. Pensionstillskottet får därigenom mera karaktären av en uppmuntran, som kommunen lämnar den, som genom sin föregående vandel eller på grund av förhållandena i övrigt gjort sig förtjänt av detsamma.

Sannolikt torde förhållandena komma att ställa sig så, att de pensionärer, som nu till större delen erhålla sin försörjning från fattigvården, icke komma i fråga till erhållande av pensionstillskott. Den andra gruppen av pensionärer utgöres åter av sådana personer, vilka vid pensionsrättens inträdande antingen helt hållit sig fria från fattigvården eller från denna uppburit endast ett mindre bidrag till sin försörjning. Det torde icke kunna innebära någon fördel för kommunen att, i den mån densamma anser sig nödgad att träda ekonomiskt hjälpande emellan för ordnande av dessa personers försörjning, ovillkorligen behöva lämna denna hjälp i form av fattigvård. Det medför för en kommun icke större utgift att lämna en pensionär 5 kronor i månaden i form av ett pensionstillskott än i form av fattigvårdsbidrag.

För vissa kommuner torde en sådan ordning som den nu föreslagna otvivelaktigt komma att medföra ekonomiska fördelar. Den nu rådande dyrtiden tvingar in i fattigvården en mängd personer, vilka förut med uppbjudande av alla möjligheter sökt avhålla sig från att anlita densamma. De ekonomiska krav, som från dessa personers sida för framtiden ställas på kommunen, komma helt säkert att bliva mindre, om dessa personers ambition och självaktning hållits uppe än om de mot sin vilja gjorts till fattigvårdens gäldenärer.

Det bör slutligen framhållas, att kommunerna, genom att begagna sig av sin rättighet att utdela pensionstillskott, icke kunna anses binda sig att övertaga kostnader, vilka kanske framdeles anses böra påvila staten. För övrigt är den andel i kostnaderna för pensionsförsäkringen, som enligt nuvarande bestämmelser tillskjutes av statsmedel, så avsevärd och för staten så betungande i jämförelse med de kostnader, som påvila kommnnerna, att det icke synes förefinnas stor sannolikhet för, att de framtida förhöjningar av från försäkringen utgående förmåner, som kunna bliva påkallade av förändringar i levnadskostnader och penningvärde, skola medföra någon mer avsevärd förändring i den nuvarande kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna. Det har, såsom redan förut påvisats, ingått som en ekonomisk faktor i grunderna för den svenska pensionsförsäkringen, att kommunerna icke endast under försäkringens första verksamhetstid utan även framdeles skulle lämna den utfyllnad i pensionsbeloppen, som betingas av särskilda personliga eller lokala förhållanden. Frågan gäller endast, huruvida dessa tillskott, som från kommunerna under alla förhållanden måste beräknas, skola erhålla samma karaktär som de från försäkringen utgående förmånerna eller lämnas under den förödmjukande form, som åtminstone på de flesta platser i riket anses medfölja mottagandet av fattigvård.»

Vad slutligen beträffar *formerna för beviljande av kommunala pensionstillskott*, framhåller styrelsen, att då vederbörande kommuner själva skola träffa bestämmelser om beviljande av kommunala tillskott, det måhända icke torde vara lämpligt att föreskriva, åt vilken kommunal myndighet avgörandet av dessa frågor bör lämnas, dock anser styrelsen sig böra erinra om vikten därav, att beträffande dessa frågor en samverkan på lämpligt sätt anordnas mellan den kommunala myndighet, som har bestämmanderätten, samt vederbörande pensionsnämnd, vilken bör kunna gå den kommunala myndigheten tillhanda med nödiga upplysningar.

Sjukvårdsbidrag.

Som motivering för framställningen, i vad den avser *kommunala sjukvårdsbidrag* utan fattigvårds karaktär, anför styrelsen följande:

»Sedan 1915 års början ingår i pensionsstyrelsens arbete vidtagande av åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet. Kostnaderna härför bestridas för närvarande med av riksdagen för ändamålet anvisade medel.

Rörande omfattningen av ifrågavarande verksamhet må nämnas, att antalet sjukvårdsärenden år 1915 uppgick till 2,169 och för år 1916 till 3,043.

Till belysande av arten av den verksamhet, varom här är fråga, må anföras, att för tiden till 1916 års utgång beslut fattats om bidrag till kostnad för

vård å kurort	i 688	fall
» » lungtuberkulosanstalt	» 759	»
» » kustsanatorium	» 39	»
» å lasarett	» 551	»
vård, yrkesutbildning och ortopedisk bandageanordning å vanföreanstalt	» 760	»
ortopedisk bandageanordning genom annan än vanföreanstalt	» 5	»

sjukvård för lupusbehandling	i	27	fall
genomgående av hantverksskola för blinda	»	32	»
utbildning hos yrkesidkare i hemorten	»	57	»
genomgående av handelsskola eller dylikt	»	24	»
vård i hemmet eller hos enskilda	»	23	»
vård och behandling i övrigt	»	18	»
	Summa	2,983	fall

Enligt de bestämmelser, som av Eders Kungl. Maj:t meddelats rörande användningen av de till styrelsens sjukvårdande verksamhet anvisade medel, skall styrelsen, innan beslut om behandling eller vård meddelas, taga under omprövning, huruvida icke bidrag i sådant hänseende av kommun, sjukkassa eller enskild person bör kunna påräknas och göras till villkor för styrelsens ingripande.

I överensstämmelse härmed utfäster sig styrelsen, enligt hittills följd praxis, i regel att betala endast en del av kostnaden för en persons vård eller behandling, därvid som villkor för utgåendet av styrelsens bidrag uppställes, att återstående kostnader bestridas av vederbörande kommun eller från annat håll. I följd härav komma i de flesta fall såväl kostnaderna för vederbörande persons utrustning samt resor till och från vårdanstalten som ock en del av vårdkostnaden att påvila kommunen och från densamma utgå i form av fattigunderstöd.

Att en del av sjukvårdskostnaderna på dylikt sätt får karaktär av fattigvård är ett förhållande, som ur åtskilliga synpunkter framstår såsom oegentligt. För den vårdsökande, som utan egen skuld genom sjukdom eller lyte förlorat sin arbetsförmåga eller fått densamma nedsatt och som vänder sig till pensionsförsäkringen i syfte att med dess bistånd få arbetsförmågan återställd eller förbättrad, måste det synas egendomligt, att en del av de härför erforderliga utgifterna skola utgå i form av fattigunderstöd. Ur pensionsförsäkringens synpunkt måste givetvis en sådan anordning anses i hög grad olämplig. Vidare torde man icke kunna förneka det i och för sig oegentliga däri, att en person, som för sjukvårdande ändamål blir föremål för offentlig understödsverksamhet, erhåller en del av det erforderliga understödet i en form, som icke medför några som helst för honom betungande rättsverkningar, och återstoden i form av fattigvård, till vilken är knuten ersättningsskyldighet och övriga därmed förbundna följder. Slutligen medför också nämnda ersättningsskyldighet, att patienten, då han efter slutad vård eller behandling börjar att arbeta för sin och de sinas försörjning, gör detta under trycket av en skuld till fattigvårdssamhället och i följd därav utsättes för risken att genom umbäranden eller överansträngning få resultatet av sjukvården omintetgjort.

Nu framhållna synpunkter hava föranlett styrelsen att föreslå en bestämmelse, enligt vilken kommunens andel av sjukvårdskostnaden icke skulle få karaktär av fattigvård. Behovet av en dylik bestämmelse ha även många gånger framhållits vid de möten med pensionsnämnder och styrelsens ombud, som styrelsen anordnat i skilda delar av riket. Av uttalanden, som vid dylika möten fällts av pensionsnämndsordförande eller andra kommunalt intresserade personer, har ock framgått, att i åtskilliga kommuner, där särskild fattigvårdsstyrelse finnes, man sökt i den utsträckning, sådant varit möjligt, ställa medel för sjukvårdande verksamhet till kommunalnämndens förfogande eller eljest disponera dem på sådant sätt, att bidrag av dessa medel ej fått karaktär av fattigunderstöd.

Vad angår fattigvårdslagstiftningskommitténs ställning till förevarande spörsmål, intager kommittén — som i sitt förslag till lag om fattigvården i huvudsak bibehållit gällande bestämmelser om understödstagares och för honom försörjningspliktig persons skyldighet att ersätta åtnjuten fattigvård — den ståndpunkten, att den offentliga fattigvården bör utgöra organet för samhällets allmänna understödsverksamhet, samt att det ej är lämpligt att låta ersättningsskyldigheten bliva beroende av den form (sjukvård eller annan), vari fattigvården meddelas, utan att man bör göra erforderliga modifikationer i ersättningsskyldigheten genom att vid dess utkrävande fästa vissa villkor; och har kommittén i sistnämnda hänseende, jämte det kommittén bibehållit fattigvårdstyrelsens allmänna rätt att eftergiva fordran, föreslagit ett stadgande, enligt vilket anspråk på ersättning för fattigvårdskostnad ej må göras gällande, där den ersättningsskyldige genom att återbetala kostnaden eller någon del därav kan antagas komma att sakna nödiga medel till underhåll för sig och de sina.

Om sålunda kommittén principiellt intager den ståndpunkten att alla kommunala understöd skola hava karaktär av fattigvård, har dock kommittén i viss mån avvikit från denna ståndpunkt genom att föreslå en bestämmelse, som återfinnes under 66 § i kommitténs förslag till lag om fattigvården.»

Efter en redogörelse för nämnda stadgande och kommitténs motivering därför (se ovan sid. 403) framhåller pensionsstyrelsen, att det torde kunna anses tveksamt, huruvida det redan med nu gällande lagstiftning låter sig förena, att en kommun träffar ett sådant beslut, som avses i omförmälda, av kommittén föreslagna stadgande, men att kommittén syntes böjd för att betrakta ett dylikt beslut såsom överensstämmande med nu gällande lag. Styrelsen erinrar vad praxis i detta avseende angår om det yttrande, som återfinnes i Stockholms stads fattigvårdsnämnds utlåtande över kommitténs betänkande (se ovan sid. 403), samt framhåller, att kammarrätten i sitt utlåtande över kommittébetänkandet förklarat sig biträda detta fattigvårdsnämndens uttalande.

Med hänsyn till den kritik, som sålunda riktats mot förevarande stadgande, torde det enligt styrelsens mening få anses ovisst, om detsamma, åtminstone i den av kommittén föreslagna formen, komme att inflyta i en ny fattigvårdslag. För övrigt vore att märka, att stadgandet endast hade till ändamål att öppna möjlighet för en kommun att genom fattigvårdsmyndigheten utdela understöd, som ej vore förknippade med återbetalningsskyldighet. Då i sjukvårdsärenden det stode kommunen öppet att antaga eller avböja det villkor om bidrag från kommunens sida, som styrelsen plägade uppställa såsom betingelse för åvägabringande av sjukvård, syntes det styrelsen, som om dylikt bidrag utan vidare kunde och borde vara undantaget från återbetalningsskyldighet.

Vid behandling inom pensionsstyrelsen av förenämnda förslag tillstyrktes detsamma av tre utav de av Kungl. Maj:t förordnade sakkunniga, varemot den fjärde, *fröken Wedberg,* anförde följande: **Reservation.**

»Pensionsstyrelsens uttalande att en av pensionsförsäkringens viktigaste uppgifter är att söka bereda sina pensionärer en självständig försörjning kan jag till fullo instämma uti, men jag kan ej finna, att en sådan försörjning vinnes genom ett utbyte av en kommunal understödsverksamhet — fattigvård — mot en annan — kommunala tillskott. Den självständiga försörjningen för pensionärerna kan enligt min åsikt ej vinnas utan den medverkan från pensionstagaren själv, som ifrågavarande gren av socialförsäkring erbjuder.

Såsom ett bevis för önskvärdheten av att kommunerna erhålla rätt att lämna kommunala tillskott till pensionerna hänvisar pensionsstyrelsen till den kommunala understödsverksamhet utan fattigvårds karaktär, som länge och med framgång tillämpats i Danmark. Känt är dock att denna understödsverksamhet, ej minst den som utövats av de s. k. kommunala hjälpkassorna, ej gått fri från kritik. Att särskilt hjälpkassornas verksamhet allt mer och mer utvidgats, är enligt min uppfattning intet bevis för att en sådan verksamhet har en synnerligen viktig uppgift att fylla.

Till stöd för sin framställning åberopar pensionsstyrelsen vidare av densamma relaterade förhållanden från Göteborg. Den därstädes beslutade anordningen är ju dock något helt annat, en dyrtidsanordning, som ej är avsedd att fortfara och ej särskilt avsedd för invalider.

Pensionsstyrelsens uppfattning om att utdelande av kommunala tillskott i stället för fattigvård ej skulle bliva för kommunerna dyrare, måste jag betvivla. Att kommunerna beträffande pensionstillskotten förlora sin fordringsrätt gentemot understödstagaren anser jag därvidlag vara av underordnad betydelse, men givetvis kommer ett understöd, där denna fordringsrätt ej existerar, att flitigare anlitas och otvivelaktigt också att i större utsträckning utdelas.

För den, som i praktiken varit i tillfälle att följa de behövande och taga kännedom om de olika vägar de följa för att få sina behov tillfredsställda, när den egna förvärvsförmågan är otillräcklig, verkar det onekligen något teoretiskt att ständigt höra upprepas denna principiella skillnad mellan fattigvård och annan understödsverksamhet. Jag har emellertid intet att erinra mot att frågan härom göres till föremål för övervägande, men den bör då diskuteras i sitt naturliga samband.

En svaghet i förslaget är vidare, att detsamma ej anger, vilken kommunal myndighet, som skall handhava denna nya form av understödsverksamhet. Denna fråga och allt vad därtill hör, är dock av så stor vikt att det ej bör lämnas fullständigt åt kommunerna att experimentera fram en lösning.

Vad beträffar kommunala sjukvårdsbidrag utan fattigvårds karaktär, torde det mål, vartill detta förslag syftar, kunna vinnas genom ett utvidgande av det stadgande om kommunal understödsverksamhet, som § 66 i förslag till lag om fattigvård inrymmer.

Pensionsstyrelsen har i sitt skrivelseförslag motsatt sig varje tanke på att låta nu berörda frågor anstå till lösning samtidigt med eller efter det ny fattigvårdslag antagits. Annars ligger väl den tanken närmast till hands, att den understödsverksamhet, som det här är fråga om, tages under övervägande på samma gång som man slutgiltigt ordnar kommunernas allmänna understödsverksamhet. Då det torde vara att förvänta att förslag till lag om fattigvård kan bliva framlagt till 1918 års riksdag, synes mig alltså, att fråga om framläggande av förslag om kommunala tillskott och sjukvårdsbidrag bör t. v. anstå.»

Yttranden.

Över pensionsstyrelsens förslag hava underdåniga utlåtanden avgivits av kammarrätten samt Kungl. Maj:ts befallningshavande i samtliga län, och hava med Kungl. Maj:ts befallningshavandes utlåtanden insänts yttranden från omkring 500 kommuner.

Förslaget tillstyrkes av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Kristianstads, Kopparbergs, Västernorrlands och Västerbottens län samt under vissa betingelser av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Gottlands, Älvsborgs, Västmanlands, Gävleborgs och Norrbottens län. Kungl. Maj:ts befallningshavande i Stockholms, Östergötlands, Jönköpings, Blekinge, Malmöhus och Örebro län avstyrka förslaget. Övriga befallningshavande hemställa, att förslagets behandling måtte äga rum i samband med behandlingen av förslaget till lag om fattigvården; samtidigt anföras dock en del skäl emot förslagets antagande.

Utlåtanden från landskommunerna innehålla i åtskilliga fall uttalanden både från fattigvårdsstyrelse och kommunalstämma, i andra åter från endera av dem; uti de städer, från vilka utlåtanden inkommit — inalles 27 stycken — hava såväl fattigvårdsstyrelserna som stadsfullmäktige och magistrat i regel avgivit yttranden. Omkring 200 kommuner hava tillstyrkt förslaget, i regel utan vidare motivering eller med åberopande av ett eller annat av de utav pensionsstyrelsen anförda skälen. Hemställan, att behandlingen av pensionsstyrelsens framställning skulle uppskjutas och äga rum i samband med fattigvårdslagstiftningen har gjorts av omkring 100 kommuner; ofta har detta skett under framhållande av synpunkter, talande för avslag eller med hänvisning till fröken Wedbergs uttalande i pensionsstyrelsen. Däremot har förslaget direkt avstyrkts av omkring 170 kommuner. I regel är den hemställan, som göres i utlåtandena, densamma i fråga om pensionstillskott och sjukvårdsbidrag. En del myndigheter, som avstyrka förslaget i vad det avser pensionstillskott, tillstyrka detsamma vad angår sjukvårdsbidragen eller uttala sig ej så starkt däremot.

De skäl, som anförts *emot* förslaget, torde kunna sammanfattas sålunda:

Förslaget anses ej hava någon uppgift att fylla, då fattigvården lika väl kan utöva denna understödsverksamhet. Någon motvilja att emottaga fattigvården har ej förmärkts, och det är tämligen likgiltigt från understödstagarens synpunkt, om understöd lämnas såsom pensionstillskott eller fattigvård. Försörjningen anses ej kunna bliva mera socialt värdig genom det ändrade namnet. Skillnaden mellan fattigvård och tillskottspension antages bliva blott teoretisk, så länge understödet

skall utgå efter behovet och utdelas ej ur statsmedel utan från en kommunal myndighet.

Förslaget synes ägnat att motarbeta sparsamhet och förslappa känslan av skyldigheten att sörja för egen och anhörigas bärgning. Denna invändning grundas förnämligast på försvinnandet av ersättningsskyldigheten och därmed förenade påföljder. Återbetalningsskyldighetens borttagande anses komma att leda därhän, att understödet flitigare anlitas, med uppgivande av andra utvägar, framför allt hjälpen från försörjningspliktiga enskilda. Känslan av den enskilda försörjningsplikten kommer därigenom att försvinna, vilket måste betraktas som en olägenhet. Återbetalningsskyldighetens borttagande befaras också medföra, att kommunerna i de särskilt beträffande pensionstagarna icke sällan förekommande fallen, då dessa efterlämna några tillgångar, bliva uteslutna från del i dessa, under det att de anhöriga, som sluppit från sin skyldighet att försörja den avlidna, dela arvet. För de anhöriga borttages även på detta sätt intresset att fullgöra försörjningen.

Då ersättningsskyldigheten återhåller från sökande av fattigvård, skulle, menar man, dess borttagande åstadkomma en starkare tillströmning av understödssökande. Härigenom och genom förlusten av rätten till ersättning skulle åstadkommas en väsentlig höjning av kommunernas utgifter. Det vore så mycket oriktigare, säges det, att i detta avseende öka kommunernas bördor, som kommunerna redan för pensionsförsäkringen fått väsentligt större utgifter än som påräknats, utan att någon nämnvärd minskning i fattigvårdsutgifterna hittills kunnat förmärkas. Tvärtom böra strävandena gå ut på att staten skall övertaga mer av bördan. I övrigt är det i många fall fråga om en dyrtidsökning, vilken bör mötas med tillfälliga anordningar. Förslagets genomförande anses för örigt skola medföra ökat besvär för kommunerna och processer.

Förslaget innebär, framhålles det, så till vida en orättvisa, som det långt ifrån är säkert, att pensionstagarnas behov är i mindre grad självförvållat än deras, som anlita fattigvården. Någon *självständig försörjning* anses förändringen i allt fall ej kunna föra med sig. Understödstagarna skulle bli uppdelade i två klasser och det skulle i helt annan grad än förut bliva en skam att taga emot fattigvård, vilken alltså skulle komma i vanrykte.

Från flera håll påpekas, att lagens tillämpning skulle stöta på stora praktiska svårigheter, då förslaget lämnar åtskilliga frågor olösta. Sålunda säges ej, vem som skall bedöma frågan om rätt hemortskommun. Här kan ingen ersättningstalan föras, såsom i fattigvårds-

processer. För att råda bot härpå föreslås, att tillskott endast skall få lämnas, när en person längre tid t. ex. 5 år tillhört kommunen. Vidare frågar man sig, vilken kommunal myndighet, som skall utdela tillskotten. I de flesta fall förutsättes, att det måste bliva fattigvårdsstyrelserna, ehuru det också talas om pensionsnämnd eller kommunalnämnd. I ett utlåtande betonas särskilt att, om annan än fattigvårdsstyrelsen skulle utdela tillskotten, den enhetliga och planmässiga ledningen av den kommunala understödsverksamheten skulle äventyras. En fattigvårdsstyrelse påpekar faran av att skapa en ny understödsinstitution. Flera av de kommuner, som förklara sig tillstyrka förslaget, göra detta under uttryckligt villkor, att i varje föreliggande fall kan prövas, huruvida understöd skall utgå såsom fattigvård eller pensionstillskott. Från en del håll fästes uppmärksamheten på den godtyckliga tillämpning, som lagen skulle få. Merendels hyses nog den uppfattningen, att flertalet kommuner ej skulle besluta sig för att lämna tillskott, och yttrandena från en del kommuner gå just ut på en förklaring, att kommunen i fråga för sin del icke är villig härtill. Andra framhålla, att det är att befara, att kommuner, som ej frivilligt införa pensionstillskott, komma att utsättas för så starkt tryck, att de nödgas vidtaga en dylik anordning. Farhåga uttalas emellertid också för att kommuner, som bevilja tillskott eller lämna betydligare sådana, skola på denna grund i stor utsträckning bliva utsatta för inflyttningar från andra håll. Slutligen betonas risken därav att en kommun genom att utdela pensionstillskott i stället för fattigvård kan förhjälpa en pensionär, som är under 60 år, till hemortsrätt i annan kommun; lagen bör därför ej få tillämpas på andra än dem, som fyllt 60 år eller som hava hemortsrätt i kommunen.

Kammarrätten anför i sitt utlåtande följande:

»Pensionsstyrelsens ifrågavarande framställning torde vara föranledd av det förhållande, att de i lagen om allmän pensionsförsäkring bestämda försäkringsavgifterna tillsammans med de i samma lag stadgade bidragen från staten, landsting och kommuner för närvarande icke äro tillräckliga till beredande åt pensionstagarne av självständig försörjning utom i de fall, då pensionstagarne tillika hava annan inkomst, ävensom av pensionsstyrelsens farhåga att samma avgifter och bidrag även framdeles, sedan pensionsförsäkringen nått sin fulla utveckling, skola åtminstone å vissa orter i riket bliva för sitt ändamål otillräckliga. Det egentliga syftet med de föreslagna bestämmelserna om »kommunala pensionstillskott» synes också vara att söka avhjälpa nu anmärkta missförhållande genom att för de pensionstagare, som försummat eller misslyckats i att genom egna ansträngningar förskaffa sig erforderlig fyllnad i pensionerna, bereda möjlighet att erhålla sådan fyllnad genom kommunala bidrag, som icke skulle anses som fattigvård eller

för mottagaren medföra den beroende ställning och de påföljder i övrigt, som åtfölja fattigunderstöd.

Då emellertid pensionstillskottet sknlle utgå allenast till sådan pensionstagare, som till följd av pensionens otillräcklighet vore i behov av fattigvård, och beviljas av den kommun, till vilken pensionstagaren i fattigvårdshänseende hörde, är tillskottet till sin reala innebörd fattigvård.

Ur principiell synpunkt finner kammarrätten oegentligt, att för en viss klass av fattiga tillskapas en särskild art av fattigvård, som skulle följa andra regler än fattigvård i allmänhet. Något bärande skäl för en dylik anordning synes knappast vara av pensionsstyrelsen anfört. Genom densamma skulle gränsen mellan pension och fattigvårdsunderstöd utplånas och den sammanblandning av pensionering och fattigvård, som man, enligt pensionsstyrelsens utsago, i pensionsförsäkringen söker undvika, skulle endast bliva än större.

Vidare synes det kammarrätten kunna befaras att en sådan lagstiftning skulle till sina verkningar komma att gynna sådana pensionstagare, som genom lättja och liknöjdhet kommit i behov av fattigvård, framför andra, som genom arbetsamhet, försakelser och omtanke i sin krafts dagar förvärvat sig för ålderdomen även andra inkomster än pensionen och till följd därav ej kommit i behov av fattigvård. Att med »behov av fattigvård» i den föreslagna lagen icke avses allenast sådant behov, som omförmäles i 1 § av förordningen den 9 juni 1871, är uppenbart, och lärer vid sådant förhållande saknas varje verklig hållpunkt för bestämmande av graden av det behov, som i förslaget avses. Följden härav torde bliva, att gränserna för sådant behov i tillämpningen av lagen skulle mer och mer utvidgas, i synnerhet i sådana kommuner, där den beslutande myndigheten huvudsakligen tillkomme det stora flertalet av kommunmedlemmarna men tungan av de kommunala utgifterna förnämligast drabbade ett mindretal.

Det synes kammarrätten således antagligt, att lagförslagets bestämmelser om kommunala pensionstillskott skulle komma att verka till ökning av de kommunala utgifterna icke allenast för en övergående tidsperiod utan allt framgent. Då samma bestämmelser tillika — genom att ställa i utsikt för en var, som på ålderdomen kommer i behov av fattigvård, att då erhålla full försörjning utan att behöva anlita fattigvården — synas föga ägnade att sporra till den strävsamhet, sparsamhet och omtanke, som utan tvivel i regel erfordras för en var, som vill bereda sig en tryggad ställning och ekonomiskt oberoende, anser kammarrätten sig böra avstyrka pensionsstyrelsens ifrågavarande framställning, såvitt densamma avser kommunala pensionstillskott, åberopande kammarrätten i övrigt, beträffande framställningen i denna del, innehållet av det yttrande, som vid pensionsstyrelsens sammanträde den 24 sistlidne januari avgivits av en bland de närvarande sakkunniga, fröken Wedberg.

Vad här ovan anmärkts mot förslaget i fråga om kommunala pensionstillskott, äger i mindre mån tillämpning å vad som föreslagits i fråga om kommunala sjukvårdsbidrag, men synes det kammarrätten lämpligt, att, därest framställningen i sistberörda del skulle anses förtjänt av nådigt avseende, den vidare behandlingen därav äger rum i samband med arbetet å ny fattigvårdslagstiftning,

Beträffande såväl sjukvårdsbidragen som pensionstillskotten gäller enligt förslaget, att desamma skulle utgivas av den kommun, som understödstagaren i fattigvårdsavseende tillhörde. Då enligt lagen om allmän pensionsförsäkring beviljande av pension tillkommer pensionsnämnden i den kommun, där pensionstagaren är mantalsskriven, vore det väl principiellt riktigast, att det även bleve

denna kommun, som ägde besluta om »kommunala pensionstillskott och sjukvårdsbidrag», som icke skulle anses som fattigvård. En sådan anordning har även blivit av pensionsstyrelsen ifrågasatt men av anförda skäl avstyrkt. Då, såsom kammarrätten förut uttalat, ifrågavarande kommunala utgifter i verkligheten skulle vara av fattigvårdsnatur, anser även kammarrätten skäl finnas för att, på sätt pensionsstyrelsen föreslagit, vederbörande hemortsrättskommun skulle vara den, som det tillkomme att bevilja ifrågavarande »pensionstillskott och sjukvårdsbidrag», men får kammarrätten likväl på samma gång erinra, hurusom mot denna anordning möter den betänkligheten, att det ofta alls icke är klart, inom vilket fattigvårdssamhälle en behövande har hemortsrätt och att frågan därom icke kan i laga ordning prövas utan att »fattigvård» lämnas av den kommun, där personen i fråga vistas, samt därefter denna kommun anhängigör ersättningstalan mot annan kommun.

Slutligen anser kammarrätten uppmärksamheten böra fästas därå, att en lagstiftning, sådan som den av pensionsstyrelsen föreslagna, kan enligt gällande förordning om fattigvården bereda ett fattigvårdssamhälle möjlighet att befria sig från skyldigheten att försörja en sin pensionstagare, som tillika är fattighjon, så framt denne ej uppnått sådan ålder, 60 år, att ändring av hemortsrätten därefter ej kan äga rum.

Det fattigvårdssamhälle, där en sådan pensionstagare har hemortsrätt och åtnjuter försörjning, kan nämligen — efter att hava genom löfte om bättre underhåll i en eller annan form förmått honom att inflytta till annan kommun — genom att där under erforderlig tid lämna honom »pensionstillskott» så att han ej behöver »fattigvård», överflytta hans hemortsrätt till den andra kommunen.»

En *ledamot i kammarrätten* instämde i den av kammarrätten gjorda hemställan, men med annan motivering. Han påpekade, att de grunder, efter vilka pensionstagaren skulle få tillskott, fullständigt avveke från pensionslagens bestämmelser, vadan också av pensionsstyrelsen uttalats, att den ansett sig böra såsom villkor uppställa behov av fattigvård. Enligt reservantens förmenande borde pensionsbeloppens otillräcklighet avhjälpas genom ändrade föreskrifter rörande bidragen till pensioneringen. Det nu föreslagna sättet, enligt vilket pensionstagaren i den ena kommunen skulle få pensionstillskott, men en dylik i samma ekonomiska förhållanden i en annan kommun icke komma i åtnjutande av sådant, syntes icke överensstämma med rättvisa och billighet. Pensionsstyrelsens förslag hade en helt annan räckvidd än det av Kungl. Maj:t vid 1913 års riksdag föreslagna. Även om begränsning till visst maximum kunde vara förenat med vissa olägenheter, beroende på olikheten i levnadskostnader i skilda delar av landet, torde ett obegränsat överlämnande till kommunerna att för en pensionstagare bestämma tillskotts utgående och storlek vara ägnat att väcka än större betänkligheter. Slutligen framhöll även reservanten den inverkan, som pensionstillskotten skulle kunna utöva på pensionstagarnas hemortsrätt.

Departementschefen.

Vad först beträffar frågan om kommunala pensionstillskott har jag redan tidigare — i mitt anförande till statsrådsprotokollet den 7 mars 1913 vid anmälan av förslaget till lag om allmän pensionsförsäkring — givit uttryck åt min uppfattning om önskvärdheten av att i vissa fall kunna bereda pensionstagare möjlighet att till pensionen erhålla ett tillskott utan fattigvårds natur, vilket försloge till fyllande av de mest trängande behoven. Det av Kungl. Maj:t till nämnda års riksdag framlagda förslaget om införande i samma lag av en bestämmelse i dylikt syfte, vann emellertid icke riksdagens bifall. Syftet förklarades visserligen värt uppmärksamhet, men stadgandet ansågs falla utom ramen för ett försäkringssystem. Pensionsstyrelsen har nu upptagit frågan om kommunala pensionstillskott för att i annan ordning söka vinna en lösning därav.

I en del av de yttranden, vilka avgivits över pensionsstyrelsens förslag, har såsom den närmast till hands liggande utvägen att avhjälpa olägenheten av de låga pensionerna hänvisats till en utveckling av pensionsförsäkringen, så att denna bleve i stånd att giva pensionstagarna fullständig försörjning. Av lätt insedda skäl stöter emellertid detta för närvarande på de största svårigheter. Vidlyftiga förarbeten härför erfordras och kostnaderna bliva betydande. Ehuru strävandena böra inriktas på att så småningom kunna åstadkomma förhöjning av pensionerna och i sådant avseende vissa förslag torde inom kort framläggas, kan dock en utvidgning av större betydelse först successivt komma till stånd.

Å andra sidan bör betonas, att det naturligen icke kan komma ifråga att med utgångspunkt från den nuvarande lagen om allmän pensionsförsäkring pålägga kommunerna, vilkas skyldigheter i avseende å pensioneringen fastslagits i nämnda lag, några ytterligare förpliktelser. Det väckta förslaget innebär också allenast att låta det understöd åt pensionstagare, som eljest skolat utgå i form av fattigvård, få en ändrad karaktär; och ej ens i sistnämnda avseende skulle något åläggande givas kommunerna, utan endast en möjlighet skapas för kommuner, som själva önska det, att på detta sätt fylla den angivna bristen i den allmänna pensionsförsäkringen.

Invändningen att bärande skäl saknas för införande av den särskilda art av understödsverksamhet, som avses med pensionstillskotten, synes mig vara besvarad med en hänvisning till den allmänna pensionsförsäkringen. Sedan statsmakterna en gång beslutat dennas genomförande och därför anslagit betydande medel, torde alla anordningar, genom vilka pensionsförsäkringen kan utvecklas och göras mera skickad att fylla sin uppgift, böra befrämjas. Att genom stadgandet om kommunala pensionstillskott gränsen mellan pension och fattigvårdsunderstöd skulle löpa fara

att utplånas borde ej behöva befaras; pensionsstyrelsens framställning utgör bästa beviset för att de nu existerande förhållandena äro ogynnsamma för pensionsförsäkringens utveckling, och jag kan ej heller för min del finna annat, än att förmånen för pensionstagarna att få pensionstillskott i stället för fattigvård skall vara ägnad att öka betydelsen av pensionsförsäkringen och därmed även utmärka pensionens företräde framför fattigvården. Anmärkningsvärt är också, att från andra håll farhågor yppats i motsatt riktning, i det man uttalat, att fattigvården skulle råka i vanrykte därigenom att vissa personer erhölle understöd av annan art. Då denna artskillnad emellertid betecknas såsom innebärande en orättvisa, eftersom pensionstagarens behov av hjälp kunde vara lika självförvållat som andra personers, bör erinras därom, att vissa stadganden i lagen om allmän pensionsförsäkring just avse att från pensions erhållande avstänga en del personer, som av olika anledningar anses böra vara uteslutna. Vidare må framhållas, att det här gäller varaktigt invalida personer, som äro urståndsatta att försörja sig. Befrielse från ersättningsskyldighet här innebär alltså närmast en speciell tillämpning av stadgandet i 65 § av förslaget till fattigvårdslag.

Vidkommande de anmärkningar, som gå ut på att den av pensionsstyrelsen föreslagna lagstiftningen skulle komma att motverka sparsamhet och känslan av skyldighet för var och en att sörja för sig och sin familj, framfördes betänkligheter i denna riktning vid förarbetena till pensionsförsäkringslagen, men ansågos då överdrivna. Då de flesta pensionärer även med beräkning av egna tillgångar ej torde komma till högre inkomster, än som motsvara en nödtorftig bärgning, kan det naturligen sägas, att varje anledning för dem saknas att söka av egna medel fylla pensionen, om kommunen i varje fall beviljar understöd till erforderligt belopp. Om fråga vore att införa obligatorisk föreskrift om en dylik fyllnadspension till visst belopp, hade de anmärkta omständigheterna möjligen kunnat föranleda särskilda anordningar liksom med hänsyn till nyss anförda skäl vissa jämkningar gjordes i 6 § av det av Kungl. Maj:t för riksdagen framlagda förslaget till lag om allmän pensionsförsäkring. Då det emellertid står kommunerna öppet att uppställa de regler för dylikt understöd, som kunna anses lämpliga, samt givet understöd skulle efter omständigheterna kunna indragas eller jämkas, föreligga enligt min mening inga mera bärande skäl för en dylik farhåga än för att rätten att vid behov erhålla fattigvård skulle motverka sparsamhet.

Under det att somliga anse den ifrågasatta förändringen vara mera formell, befara andra till följd av densamma en stark ökning av kommunernas utgifter. Enligt min uppfattning torde man möjligen böra bereda sig

på, att till erhållande av pensionstillskott komma att anmäla sig åtskilliga pensionärer, vilka eljest skulle sökt draga sig fram utan kommunalt understöd. Men det måste ju betraktas såsom riktigt, att en person, vars rätt till pension prövats av vederbörlig myndighet, icke av rädsla för vissa påföljder avhålles från att söka en av verkligt behov påkallad fyllnad i sin inkomst. Funnes möjligheter härför, skulle han antagligen erhållit det behövliga genom pensionsförsäkringen, liksom han därifrån bekommer pension och pensionstillägg eller understöd. Huruvida kommunerna hava möjlighet att möta denna ökade utgift, ankommer på dem själva att bedöma, liksom om de vilja avstå från den rätt oväsentliga ekonomiska förmånen att kräva ersättning för understödet. I övrigt beror det tydligen i icke ringa mån på sättet för handhavande av denna verksamhet, om de angivna farhågorna skola besannas. Det är härvid kommunerna, som äro bestämmande såväl i fråga om uppställande av grunder för lämnande av pensionstillskott som beträffande prövningen i de särskilda fallen av frågan, huruvida tillskott bör utgå.

Vad angår utsikten för stadgandets tillämpning är det ju möjligt, att från början endast ett mindre antal kommuner skola begagna sig därav; kanske i främsta rummet en del större kommuner, i vilka levnadsomkostnaderna äro särskilt höga. De avgivna yttrandena synas emellertid giva vid handen, att intresse finnes för frågan även i många mindre kommuner, där man gärna önskar, att deras åldringar ej falla under fattigvården. Faran för att pensionärer för att få tillskott inflytta till annan kommun torde icke vara större än den, som föreligger för inflyttningar till kommuner med god fattigvård. I övrigt står det kommunerna fritt att hindra sådant genom att upptaga bestämmelser om villkor att hava tillhört kommunen i ett antal år. Invändningen, att kommunen skulle så att säga mot sin vilja övergå till anordningen, synes mig vara föga vägande.

Därest man kunde göra bestämmelserna sådana, att en vidsträcktare tillämpning bleve följden därav, skulle detta enligt mitt förmenande vara synnerligen önskvärt, men på sätt ovan anförts kan det ej ifrågasättas att tvångsvis belasta kommunerna. Det är dock att hoppas, att det goda exemplet från de kommuner, som börja tillämpa stadgandet, skall draga andra med sig.

En viss ojämnhet i tillämpningen skall givetvis uppstå därigenom att kommunerna erhålla fullständig frihet i fråga om anslagets beviljande och uppställande av villkor. I denna del kan emellertid hänvisas till gällande bestämmelser om den frivilliga fattigvården, som tillämpats

högst ojämnt, men ändå vunnit sådant erkännande, att man ej ansett sig böra avskaffa den.

Pensionsstyrelsen erinrar i sin framställning om att kompletteringar i vissa hänseenden av dess förslag kunde ifrågasättas »t. ex. i syfte att beviljande av pensionstillskott icke må inverka på frågan om pensionärens hemortsrätt». Emellertid förklarar styrelsen dessa kompletteringar icke vara av den betydelse i praktiskt hänseende, att anledning förefunnits att i detta avseende frångå Kungl. Maj:ts för 1913 års riksdag framlagda förslag. I det sammanhang, i vilket ärendet nu föreligger till avgörande, lärer frågan om förhållandet mellan kommunerna i avseende å denna art av understöd emellertid böra närmare skärskådas. I en del av de över pensionsstyrelsens förslag avgivna utlåtandena hava, såsom ovan anförts, anmärkningar gjorts emot förslagets ståndpunkt uti ifrågavarande avseende, ehuru dessa utlåtanden merendels synas gå i motsatt riktning mot pensionsstyrelsens tanke och betona, att pensionstillskott bör hava inverkan på hemortsrättsförvärv.

Otvivelaktigt skulle enligt pensionsstyrelsens förslag rätten att utdela kommunala pensionstillskott utan fattigvårds natur innebära en möjlighet för kommunerna att befria sig från framtida försörjningsskyldighet för en pensionär. På sätt kammarrätten anmärkt skulle nämligen hemortsrättskommunen genom att för erforderlig tid lämna pensionstillskott åt en till annan kommun utflyttad pensionär kunna överflytta hans hemortsrätt till denna kommun. Visserligen kunde detta ej äga rum beträffande pensionärer, som fyllt 60 år, och även i övrigt skulle det ej kunna bliva fråga om annat än om sällsynta undantagsfall, men det synes mig ändå viktigt att avlägsna varje anledning till klagomål i detta hänseende.

Pensionsstyrelsens förslag utgår ifrån att endast hemortskommunerna skulle äga bevilja pensionstillskott. Mot detta sätt att lösa frågan har erinrats, att det ofta icke är klart, inom vilket fattigvårdssamhälle en behövande har hemortsrätt, och att frågan därom icke kunde i laga ordning prövas, utan att fattigvård lämnats av vistelsekommunen och därefter denna anhängiggör ersättningstalan mot annan kommun. Denna anmärkning torde dock ej vara av avgörande betydelse. Vad beträffar förhållandet till annan kommun skulle, därest endast hemortskommunen skulle äga utdela pensionstillskott, någon regressrätt mot annan kommun ej kunna förekomma, och ur sådan synpunkt skulle alltså ej krävas något avgörande av frågan om hemortsätt. Men ej heller i fråga om den enskilde synes en dylik prövning vara av nöden. Beviljandet av pensionstillskott förutsättes skola bero på den kommunala myndighetens fria be-

dömande, och någon rätt till klagan däröver skulle så mycket mindre behövas, som erforderligt understöd i allt fall skulle erhållas i form av fattigvård, då laga skäl därför förelåge. Med de i förslaget till fattigvårdslag upptagna hemortsrättsbestämmelserna, enligt vilka hemortsrätten göres beroende av den faktiska mantalskrivningen, skulle det icke heller annat än i undantagsfall erbjuda några svårigheter för vederbörande fattigvårdsstyrelse att bedöma, huruvida en person hade hemortsrätt inom kommunen och förty kunde komma i åtnjutande av pensionstillskott, eller om han, i fall av behov, borde tilldelas fattigvård.

Den i det föregående antydda möjligheten för en kommun att genom tilldelande av pensionstillskott befria sig från framtida försörjningsskyldighet för en pensionär, torde kunna avhjälpas genom en föreskrift att pensionstillskott ej får lämnas till annan pensionär än sådan, som för året är mantalsskriven inom kommunen. Inskränkningen ifråga torde sakna nämnvärd betydelse för tillämpningen av stadgandet om pensionstillskott. Genom denna anordning vunnes för övrigt det i pensionsstyrelsens framställning antydda önskemålet, att pension och pensionstillskott så vitt möjligt utgå från samma kommun.

Pensionsstyrelsen har åt kommunernas eget avgörande överlämnat frågan om vilken kommunal myndighet, som skall utöva verksamheten, och allenast erinrat om vikten av samverkan mellan denna myndighet och vederbörande pensionsnämnd. I en del av de över pensionsstyrelsens förslag avgivna yttrandena har anmärkts, att denna myndighet bort bestämmas i lagen. I några fall har uttalats, att verksamheten borde anförtros åt pensionsnämnden, i andra åter har framhållits, att fattigvårdsstyrelsen vore lämpligast. För att undvika alltför stor olikhet vid tillämpning av de ifrågasatta bestämmelserna lärer det vara av en viss vikt att i lagen bestämmes, vilken kommunal myndighet, som bör handhava verksamheten. Då det ej torde förefinnas något skäl att härför skapa en särskild myndighet och nu befintliga kristidsorganisationer ej kunna komma i betraktande för en framgent bestående verksamhet, synes valet böra stå emellan fattigvårdsstyrelsen och pensionsnämnden. Pensionsstyrelsen har ej uttryckligen förordat den senare, och vissa betänkligheter möta tilläventyrs mot att förändra denna nämnds karaktär därhän, att den skulle bliva en penningförvaltande myndighet, som utdelade kommunala understöd. Mot fattigvårdsstyrelsens anlitande torde kunna invändas, att därigenom skulle skillnaden mellan pensionstillskott och fattigvård bliva mindre klar. Emellertid synes det mig ändå lämpligast att låta verksamheten handhavas av fattigvårdsstyrelsen, som nu lämnar understöd i

dessa fall. På sätt pensionsstyrelsen påpekat komma pensionstillskotten i ett stort antal fall, åtminstone under första tiden, att innebära en avlösning av redan utgående fattigunderstöd. Grunden för tillskotts beviljande är förövrigt, huruvida sådant behov föreligger, som eljest skulle föranlett meddelande av fattigvård. Då vidare pensionstillskott kommer att lämnas även i naturaprestationer, framför allt i form av anstaltsvård, för vilken fattigvårdens anstalter måste anlitas, lärer någon annan anordning knappast låta sig genomföras än att låta fattigvårdsstyrelsen allt fortfarande utöva verksamheten och därvid följa de särskilda regler, som kunna varda uppställda. Efter de reformer, som föreslagits i fråga om fattigvården, lära ovannämnda betänkligheter mot en dylik anordning få anses mindre vägande.

I såväl ålderdomsförsäkringskommitténs betänkande som Kungl. Maj:ts proposition till 1913 års riksdag var förslaget om kommunala pensionstillskott begränsat till orter med höga levnadskostnader. Då pensionsstyrelsen uti sitt förslag icke upptagit nämnda begränsning, har därmed åt pensionstillskottet givits en väsentligt ökad betydelse. Med penningevärdets fallande under de senast gångna åren är det tydligt, att pensionerna i mycket mindre grad än förut räcka till för att försörja en person, och detta även på orter med billigare levnadskostnader. Den generella giltighet, som härmed givits åt bestämmelsen ifråga, finner jag därför grundad. Likaledes finner jag styrelsen hava anfört giltiga skäl för borttagande av den uti de tidigare förslagen intagna bestämmelsen om en maximigräns för pensionstillskottens belopp. En ytterligare skillnad mellan styrelsens förslag och de tidigare förslagen ligger uti bortfallandet av villkoret om att pensionstagaren skall hava sökt ärligen försörja sig. Efter den omredigering av 9 § i förslaget till lag om allmän pensionsförsäkring, som gjordes av 1913 års riksdag, synes nämnda tillägg ej erforderligt.

På sätt kammarrätten erinrat, hänför sig pensionsstyrelsens förslag icke till 1 § i fattigvårdsförordningen, och det kan ifrågasättas, huruvida icke en begränsning till behov enligt motsvarande lagrum i den föreslagna lagen om fattigvård vore tillräcklig och erbjöde större säkerhet. Emellertid lärer detta utan större risk kunna överlämnas åt kommunerna att bestämma. Osannolikt är ju icke att kommunerna tillsvidare begränsa utdelning av pensionstillskott till de fall, då behov föreligger enligt 1 §. De allra flesta fallen lära väl vara att hänföra dit.

Enligt pensionsstyrelsens förslag skulle kommunerna hava att själva bestämma grunderna för lämnande av pensionstillskott. Då den förvaltande myndigheten måste hava en viss frihet vid utövande av sin

verksamhet, kan det naturligen ej bli fråga om annat än uppställande av vissa allmänna grunder för användande av det för ändamålet beviljade anslag. Vad samhället i första hand har att bestämma är således, att understöd, som givas åt pensionärer ur de för ändamålet anslagna medel, ej skola ersättas vare sig av pensionären eller annan, varvid det likväl ej synes böra vara uteslutet för kommunerna att fastställa vissa villkor t. ex. i fråga om vissa bidrag av försörjningsskyldiga, om sådana finnas. En annan grund är tydligen den ovan angivna om begränsning till de fall, då behov föreligger enligt 1 §. Vidare kunna begränsningar tänkas givna med hänsyn till krav på viss längre tids vistelse inom kommunen, vissa värdighetsbestämmelser och visst maximum för tillskottet o. s. v.

Vad slutligen beträffar formen för ett stadgande om kommunalt pensionstillskott, synes det mig lämpligt att, såsom pensionsstyrelsen föreslagit, en särskild lag härom utfärdas. Att inpassa bestämmelser av detta slag i fattigvårdslagen — en utväg som kan synas ligga nära till hands — lärer icke blott stöta på åtskilliga formella svårigheter utan även ur saklig synpunkt få anses vara mindre egentligt.

Det av pensionsstyrelsen framlagda lagförslaget har, förutom en formell omredigering, underkastats den förändring, att det föreskrivits att medel skola av fattigvårdssamhället anslås för ändamålet. Detta kan emellertid ske även på det sätt, att vid anslags beviljande till fattigvården beslutas, att de anslagna medlen må, med eller utan begränsning till visst belopp, användas jämväl till förevarande ändamål. I övrigt har, i enlighet med vad jag i det föregående uttalat, föreskrivits, att tillskott ej må tilldelas andra än inom fattigvårdssamhället mantalsskrivna och där hemortsrätt ägande personer. Slutligen har, i nära överensstämmelse med 2 § av förslaget till fattigvårdslag, intagits stadganden om fattigvårdssamhällets bestämmande av grunder för beviljande av tillskott och om fattigvårdsstyrelsens befattning med medlen.

Vidkommande pensionsstyrelsens framställning rörande *kommunala sjukvårdsbidrag*, d. v. s. de bidrag, som kommunerna lämna för bestridande av genom pensionsstyrelsen föranstaltade åtgärder till förebyggande eller hävande av arbetsoförmåga, har förslaget om att sådana bidrag ej skola anses såsom fattigvård hos de hörda myndigheterna väckt jämförelsevis mindre betänkligheter. Från somliga håll har påyrkats, att sådan vård borde helt bekostas av staten, och härtill förefinnas naturligen goda skäl. För närvarande möta emellertid svårigheter för en dylik anordning, och pensionsstyrelsen har ej heller gjort förslag härom. Det torde därför vara nödigt att trygga fortgången av denna vård på annat sätt. Detta har i praxis redan skett genom bidrag från kommunerna, ehuru sådant bidrag

merendels torde hava betraktats såsom fattigvård; att döma av de inkomna yttrandena har detta dock icke alltid varit förhållandet.

Vad jag här ovan anfört rörande pensionstillskotten gäller i vissa delar även sjukvårdsbidrag. Om de senare kunde emellertid med ett visst fog sägas, att särskilda bestämmelser därom utom ramen för fattigvårdslagstiftningen vore obehövliga, då redan genom 64 § i förslaget till fattigvårdslag lämnas möjlighet för kommunerna att bevilja dylika bidrag utan ersättningsskyldighet, och behovet att ställa desamma utanför fattigvården onekligen är mindre framträdande än beträffande pensionstillskotten — sjukvårdsbidragen skulle ju ej utgå till personer, som äro berättigade till pension. Med hänsyn till att kostnaderna för sjukvårdsbidragen till en del bestridas av pensionsstyrelsen, hava bidragen dock i viss mån en annan karaktär än andra kommunala understöd, ävenom dessa lämnas utan ersättningsskyldighet, och det synes mig därför vara riktigt att i sammanhang med bestämmelserna om pensionstillskott i en utom den egentliga fattigvårdslagstiftningen stående lag upptaga stadganden även om sjukvårdsbidrag. Utdelande av desamma skulle givetvis ombesörjas av samma kommunala myndighet, som skulle handhava tilldelande av pensionstillskott, eller, enligt vad jag i det föregående förordat, fattigvårdsstyrelsen. Även i övrigt torde i fråga om dessa bidrag böra gälla samma bestämmelser som beträffande pensionstillskotten. Någon indragning eller jämkning av sjukvårdsbidragen synes dock ej böra ifrågakomma, eftersom desamma utgå enligt särskild överenskommelse med pensionsstyrelsen för varje fall.

Utöver de ändringar, för vilka här redogjorts, hava i det nu framlagda förslaget till lag om fattigvården vidtagits åtskilliga jämkningar av väsentligen allenast redaktionell natur, vilka icke synas vara av den betydelse, att för dem behöver särskilt redogöras. Därjämte har det varit nödvändigt att omnumrera de särskilda paragraferna i senare hälften av nämnda lagförslag.

Slutligen torde jag få nämna, att jag inom kort lärer bliva i tillfälle att underställa Kungl. Maj:t frågan om anslag till anordnande av statsinspektion över fattigvården m. m.»

Departementschefen uppläste härefter i ett sammanhang de sålunda ändrade förslagen till

1:o) lag om fattigvården och

2:o) lag om kommunala pensionstillskott och sjukvårdsbidrag,

samt hemställde, att desamma måtte genom nådig proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle till riksdagen avlåtas nådig proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Conr. Falkenberg.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

Sid.

Propositionen 1

Utdrag av statsrådsprotokollet den 8 februari 1918 36

Förslag till lag om fattigvården 39

Fattigvårdens begrepp och förhållande till samhällets understödsverksamhet i övrigt 39

1 kap. Om offentlig fattigvård och enskildas försörjningsplikt 52

Obligatorisk fattigvård. Förutsättningarna därför. 1 § 1 stycket 52

Den obligatoriska fattigvårdens omfattning. 1 § 2 stycket 58

Minderårighetsgränsen. 1 § 3 stycket 61

Frivillig fattigvård. 2 § 69

Enskild försörjningsplikt. 3 § 71

Enskild försörjningsplikt (forts.). 4 § 77

2 kap. Om fattigvårdssamhälle 79

Kommunen som fattigvårdssamhälle. 5 § 79

Sammanslagning av kommuner till ett fattigvårdssamhälle. 6 § 87

Roteindelning och enskilda fattigvårdssamhällen 92

Sättet för utövande av fattigvårdssamhällets beslutanderätt. 7 § 94

Fattigvårdsreglemente. 8 § 94

3 kap. Om fattigvårdsstyrelse 97

Särskild fattigvårdsstyrelse. 9 § 97

Fattigvårdsstyrelses uppgifter. 10 § 100

Ledamöternas och suppleanternas antal. 11 § 102

Fattigvårdsstyrelses sammansättning. Val av styrelse 103

Villkor för valbarhet. 12 § 107

Självskrivna ledamöter. 13 § 112

Prästman 112

Tjänstelåkare 114

Ordförande och kassaförvaltare. 14 § 116

Sammanträden. 15 § 118

Protokollsföring. 16 § 120

Ordförandens uppgifter. 17 § 121

Ersättning åt ordföranden. 18 § 122

Distriktsindelning m. m. 123

Distriktsindelning. 19 § 1 mom. 123

Vårdare- och tjänstemannasystem. Särskilda styrelser. 19 § 2 och 3 mom. samt 20 § och 24 § 2 mom. 125

Skyldighet att mottaga uppdrag som vårdare m. m. 19 § 4 mom. 130

Granskning och ansvarighet. 21 § 131

Undantag för Stockholm och andra större kommuner. 22 § 132

Sid.

4 kap. Om sökande och meddelande av fattigvård ... 133
Anmälan om fattigvård. 23 § ... 133
Fattigvård, lämnad av fattigvårdsstyrelsens ordförande m. fl. 24 § 1 mom. 136
Fattigvård, lämnad av enskild ... 137
Undersökning av fattigvårdsbehovet. 25 § ... 139
Arbetsanvisning och tillhandahållande av arbete. 26 § ... 139
Försörjningsformer. 27 § ... 141
Understöd i hemmet. 28 § ... 142
Utackordering. Förbud mot bortauktionering. 29 § ... 145
Kontroll av understöds användande och av vårdhemmen. 30 § ... 148
Anstaltsvård. 31—35 §§ ... 149
Olika arter av anstalter ... 152
Ålderdomshem. 31 § ... 160
Anordningarna vid ålderdomshem. 32 § ... 167
Arbetshem. 33 § ... 180
Omhändertagande av vissa sedeslösa kvinnor ... 190
Fastställande av plan för fattigvårdsanstalt. 34 § ... 194
Statens medverkan till anstaltsvården ... 195
Understödstagares vård å specialanstalter. 35 § ... 199
Utseende av tjänst eller anställning för minderårig. 36 § ... 200
Förebyggande fattigvård. 37 § ... 200
Samarbete med enskild välgörenhet. 38 § ... 203
Understöd åt fånges hustru och barn ... 205

5 kap. Om bidrag till fattigvården ... 206
Sättet för fattigvårdskostnadernas bestridande. 39 § ... 206
Tillskottsavgifter från fabriker m. m. ... 207
Ojämnheten i fattigvårdskostnadernas tryck i olika kommuner ... 208
Kostnaden för fattigvård åt sinnessjuka, sinnesslöa och fallandesjuka, tuberkulösa och vanföra. 40 § och 41 § 1 mom. ... 210
Sättet för landstingens övertagande av kostnaderna ... 220
Kostnad för fattigvård åt dövstumma och blinda ... 223
Fattigvård åt kroniskt sjuka i allmänhet. 41 § 2 mom. ... 224
Kostnaden för fattigas vård å länslasarett. 42 § ... 232
Den ekonomiska betydelsen av bestämmelserna i 40 och 41 §§ ... 235
Direkta statsbidrag ... 237

6 kap. Om uppsikt över kommunernas fattigvård ... 239
Reformförslag ... 240
Förhållandena i Finland ... 241
Svenska fattigvårdsförbundets konsulentverksamhet ... 242
43 och 44 §§ ... 243
Förslag till instruktioner ... 248
Inspektionens inordnande i centralförvaltningen ... 249
Reservationer ... 252
Yttranden över förslaget ... 254
Departementschefens yttrande ... 264

Sid.

7 kap. Om hemortsrätt ... 276
Bör hemortsrätten grundas på den faktiska mantalsskrivningen. 45 § ... 278
Viss besvärstid i mantalsskrivningsmål ... 283
Yttranden över förslaget ... 285
Förordningen den 3 december 1915 angående kyrkoböckers förande 296
1917 års ändringar i mantalsskrivningsförordningen ... 299
Departementschefens yttrande ... 300
Åldersgräns, efter vars uppnående hemortsrätt ej kan förvärvas. 46 § ... 303
Härledd hemortsrätt. 47 § ... 304
Begränsning av mantalsskrivningens betydelse för hemortsrätten i vissa fall. 48 § ... 313
Inverkan av krigsmanskaps m. fl:s mantalsskrivning i garnisonsort å deras hemortsrätt ... 315
Inverkan på hemortsrättsförvärv av åtnjuten fattigvård. 49 § 1 mom. ... 316
Inverkan av fattigvård året förut ... 316
Inverkan av frivillig fattigvård ... 319
Formulering av den allmänna bestämmelsen om fattigvårds inverkan 320
Undantag från regeln, att obligatorisk fattigvård inverkar på hemortsrättsförvärv ... 321
Inverkan på hemortsrättsförvärv av fattigvård åt barn, hustru och adoptivbarn. 49 § 2 mom. ... 332
Förlust av hemortsrätt ... 334
Bestämmelser mot obehörigt inverkande på hemortsrättsförvärv ... 335

8 kap. Om fattigvårdssamhällens inbördes ersättningsskyldighet samt om gottgörelse för fattigvård av staten m. m. ... 337
Hemortssamhälles ersättningsskyldighet. 50 § ... 337
Ersättning bör ej utgå vid viss tillfällig fattigvård. 51 § ... 339
Föregående utredning. 52 § ... 339
Föregående skriftväxling. 53 och 54 §§ ... 343
Preskriptionstid. 55 § ... 348
Handläggningen hos Kungl. Maj:ts befallningshavande. 56 § ... 352
Skiljemannaförfarande ... 354
Krav vid fortsatt fattigvård ... 355
Ersättning för kostnader i fattigvårdsmål ... 357
Ersättning för vissa utredningar i fattigvårdsmål ... 359
Lösen för överståthållarämbetets kommunikationsresolutioner och beslut 359
Ränta å fattigvårdskostnad ... 359
Hemsändning. 57 § ... 360
Förutsättningar för hemsändning ... 361
Vem äger begära hemsändning? Tvist mellan vistelse- och hemortssamhälle om hemsändning ... 365
Förfarande då understödstagare vägrar att underkasta sig hemsändning ... 367
Hemsändning utan iakttagande av givna föreskrifter ... 368
Kostnad för hemsändning ... 369
Krav för fattigvård, som lämnats av allmän anstalt m. fl. 58 § ... 370
Uttagande av gottgörelse från landsting. 59 § ... 372

Sid.
Gottgörelse av staten för fattigvård. 60 § ... 374
Krigsmanskap samt vid statens varv och verkstäder anställda personer ... 382
Ordningen för framställande av ersättningsanspråk mot staten 61 § 1 mom. 385
Utlännings hemsändande. 61 § 2 mom. ... 389
Fattigvårdskonventioner. 61 § 3 mom. ... 390
Gränskommunernas särställning i fattigvårdshänseende. 61 § 4 mom. ... 391

9 kap. Om fattigvårdssamhälles rätt mot understödstagare och för dem försörjningspliktiga personer ... 392
Fattigvårdsförordningens bestämmelser ... 392
Reformförslag ... 393
Kommitténs förslag ... 394
Ersättningsskyldighet ... 397
Understödstagares ersättningsskyldighet 62 § ... 397
Försörjningspliktigs ersättningsskyldighet. 63 § ... 401
Fattigvårdsstyrelses eftergivande av rätt till ersättning. 62 och 63 §§ 402
Anslag av medel till ersättningsfria understöd. 64 § ... 403
Villkor för ersättnings uttagande. 65 § ... 405
Minderårigs ersättningsskyldighet. 62 § 1 st. ... 409
Uteslutande av ersättningsskyldighet vid vissa slag av understöd ... 410
Fattigvårdssamhälles rätt till omhändertagande av understödstagares egendom. 62 § 2 st. ... 415
Rätt till ersättning ur pension m. m. ... 419
Framtida försörjningsbidrag. 66 § ... 420
Processen. 67 § ... 423
Preskription av ersättningsrätten. 68 § ... 424
Arbetsskyldighet m. m. ... 427
Husbonderätt ... 427
Tillsyn. Disciplinära åtgärder å anstalt. 69 § ... 429
Arbetsskyldighet för understödstagare. 70 § ... 432
Arbetsskyldighet för försörjningspliktig. 71 § ... 433
Överlåtande av rätten till arbete ... 448
Avkastningen av utfört arbete. 71 § ... 448
Handräckning för inställande till arbete m. m. 72 § ... 449
Vissa understödstagares kvarhållande å fattigvårdsanstalt. 73 § ... 453
Anstalter för arbetsskyldighetens fullgörande ... 454
Tvångsbehandling i statens anstalter. 74—76 §§ ... 457
Fattigvårdsstyrelsens målsmansrätt över understödstagare. 77 § ... 476

10 kap. Om klagan i mål och ärenden, som behandlas enligt fattigvårdslagen 483
Rätt till fattigvård ... 483
Besvär över fattigvårdsstyrelsens beslut att vägra fattigvård m. m. 78 § 1—3 samt 5 mom. ... 485
Klagan över fattigvårdsstyrelsens beslut i andra frågor. 78 § 4 mom. ... 498
Avgiftsfritt tillhandahållande av protokoll. 78 § 6 mom. ... 500
Talan mot beslut av kommunalstämma m. fl. 80 § ... 500
Talan hos kammarrätten. 81 § ... 501

Sid.
Sättet för fullföljd av talan till kammarrätten. 81 § (forts.) ... 503
Klagan över kammarrättens beslut ej tillåten. 82 § ... 504
Klagan över Kungl. Maj:ts befallningshavandes utslag i mål om tvångsarbete. 83 § ... 505
Klagan över Kungl. Maj:ts befallningshavandes beslut i andra frågor. 84 § 507
Verkställighet utan hinder av klagan. 85 § ... 507
11 kap. Övergångsbestämmelser ... 508
Övergångsstadgande ang. hemortsrätt och ersättningsskyldighet m. m. 86 § 508
Författningar, som upphävas genom den nya lagen. 87 § ... 509
Val av fattigvårdsstyrelse första gången. 88 § ... 510
Tid för reglementes ingivande för fastställelse. 89 § ... 510
Anordnandet av fattigvårdsanstalter. 90 § ... 511
Roteindelning, enskilda fattigvårdssamhällen, tillskottsavgifter m. m. 91 § 512
Bettleri. 92 § ... 513
Pensionsstyrelsens framställning den 24 januari 1917 angående kommunala pensionstillskott och sjukvårdsbidrag utan fattigvårds karaktär 517
Pensionstillskott ... 517
Sjukvårdsbidrag ... 527
Reservation ... 529
Yttranden över framställningen ... 531
Departementschefens yttrande ... 536